

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Instytut Prawa Kanonicznego

Prawo kanoniczne, studia stacjonarne doktoranckie

Ks. Ján Sitár

Nr albumu 131621

Doktorská práca

**PSYCHICKÉ PORUCHY A PORUCHY OSOBNOSTI AKO PRÍČINA NESCHOPNOSTI
PRE MANŽELSTVO V ROZSUDKOCH ZÁPADNEJ PROVINCIE SLOVENSKA
V ROKOCH 2008-2015**

**Zaburzenia psychiczne i zaburzenia osobowości
jako przyczyny niezdolności do małżeństwa,
z uwzględnieniem orzecznictwa sądów
metropolii bratysławskiej w latach 2008-2015**

Praca doktorska

napisana na seminarium „Kościelne prawo małżeńskie
i prawo katolickich Kościołów wschodnich“

pod kierunkiem: ks. dr hab. Leszka Adamowicza, prof. KUL

Lublin 2021

POĎAKOVANIE

Ďakujem vedúcemu doktorskej práce ks. dr hab. Leszkovi Adamowiczovi, prof. KUL. za jeho cenné poznatky, rady a pripomienky, ktorými mi bol veľmi nápomocný pri tvorbe tejto práce.

Imię/imiona i nazwisko: Ján Sitár

data urodzenia 27.08.1983

miejsce ur. Bratislava, Słowacja

PESEL (NUMER ID) HT723525

numer telefonu +421 904 738 523

e-mail: jankositar@gmail.com

OŚWIADCZENIE

Ja, niżej podpisany oświadczam, że praca niniejsza jest wynikiem mojej działalności twórczej i powstała bez niedozwolonego udziału osób trzecich. Oświadczam ponadto, że wszystkie wykorzystane przeze mnie materiały źródłowe i opracowania zostały w niej wymienione, a napisana przeze mnie praca nie narusza praw autorskich osób trzecich.

Lublin, 27.05.2021

.....

/podpis/

OBSAH

| | |
|---|-----------|
| OBSAH | 4 |
| ZOZNAM SKRATIEK | 6 |
| ÚVOD | 7 |
| 1. POJEM PSYCHICKEJ NESCHOPNOSTI UZAVRIEŤ MANŽELSTVO..... | 10 |
| 1.1. Pojem lekársky | 11 |
| 1.1.1. Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, postihnutia a zdravia | 12 |
| 1.1.2. Neschopnosť vzhľadom na pracovnú neschopnosť | 15 |
| 1.1.3. Neschopnosť vzhľadom na invalidizáciu | 16 |
| 1.2. Pojem psychologický (s ohľadom na normálnosť a trestno-právnu oblasť)..... | 17 |
| 1.2.1. Normalita verus abnormalita..... | 18 |
| 1.2.2. Neschopnosť vzhľadom na zodpovednosť za skutky..... | 22 |
| 1.2.3. Neschopnosť vzhľadom na obmedzenie alebo pozbavenie spôsobilosti na právne úkony a vzhľadom na neplatnosť darovacej zmluvy | 23 |
| 1.2.4. Neschopnosť pri jednotlivých psychických poruchách..... | 23 |
| 1.3. Pojem kánonický s ohľadom na jurisprudenciu Rímskej roty..... | 25 |
| 1.3.1. Chýbanie používania rozumu podľa kán. 1095 bodu 1 | 28 |
| 1.3.2. Vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností podľa kán. 1095 bodu 2..... | 29 |
| 1.3.3. Neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva podľa kán. 1095 bodu 3 | 32 |
| 1.4. Podstatné záväzky manželstva | 33 |
| 1.5. Zhrnutie..... | 37 |
| 2. PSYCHICKÉ PORUCHY A PROCESNÁ APLIKÁCIA..... | 41 |
| 2.1. Psychické poruchy v Západnej provincii Slovenska | 45 |
| 2.1.1. Jednotlivé cirkevné sudy v Západnej provincii Slovenska | 46 |
| 2.2. Psychická porucha ako príčina neschopnosti | 53 |
| 2.2.1. Diferenciácia psychických porúch | 53 |
| 2.3. Akoholizmus..... | 55 |
| 2.3.1. Vybrané typológie alkoholizmu | 57 |
| 2.3.2. Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál | 59 |
| 2.3.3. Rozsudok z 27. júna 2012 coram Čaniga | 64 |
| 2.4. Drogová závislosť | 68 |
| 2.4.1. Rozsudok z 31.03.2011 coram Majda..... | 71 |
| 2.5. Nekonzumné závislosti (so zameraním na patologické hráčstvo) | 75 |
| 2.5.1. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga | 77 |
| 2.6. Schizofrénia..... | 82 |
| 2.6.1. Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty..... | 86 |

| | |
|---|------------|
| 2.7. Poruchy emotivity (afektívne poruchy) | 91 |
| 2.7.1. Rozsudok zo dňa 17. mája 2013 coram Pecha | 98 |
| 2.8. Neurotické (úzkostné) poruchy | 103 |
| 2.8.1. Rozsudok zo dňa 3. marca 2011 coram Nemec..... | 107 |
| 2.9. Poruchy príjmu potravy..... | 110 |
| 2.9.1. Rozsudok zo dňa 18. marca 2013 coram Virág..... | 114 |
| 2.10. Sexuálne problémy – homosexualita | 118 |
| 2.10.1. Rozsudok zo dňa 28. marca 2012 coram Gallik | 121 |
| 2.11. Sexuálne deviácie | 125 |
| 2.11.1. Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013 coram Čaniga (BA) | 126 |
| 2.12. Mentálna retardácia | 129 |
| 2.12.1. Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka | 133 |
| 2.13. Zhrnutie..... | 138 |
| | |
| 3. PORUCHY OSOBNOSTI A PROCESNÁ APLIKÁCIA | 142 |
| | |
| 3.1. Porucha osobnosti ako príčina neschopnosti..... | 144 |
| | |
| 3.2. Paranoidná porucha osobnosti | 145 |
| 3.2.1. Rozsudok zo dňa 3. decembra 2008 coram Sitka | 148 |
| | |
| 3.3. Histriónska porucha osobnosti | 154 |
| 3.3.1. Rozsudok z 28. apríla 2015 coram Adamus..... | 157 |
| | |
| 3.3. Schizoidná porucha osobnosti | 163 |
| 3.3.1. Rozsudok 28. novembra 2008 coram Šálka..... | 165 |
| | |
| 3.4. Emočne nestabilná porucha osobnosti | 172 |
| 3.4.1. Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus | 174 |
| | |
| 3.5. Závislá porucha osobnosti | 178 |
| 3.5.1. Rozsudok 20. júna 2010 coram Vrba..... | 180 |
| | |
| 3.6. Iné špecifické poruchy osobnosti..... | 184 |
| 3.6.1. Rozsudok zo dňa 27. marca 2013 coram Sitka | 186 |
| 3.6.2. Rozsudok zo dňa 15. februára 2013 coram Kuneš | 191 |
| 3.6.3. Rozsudok zo dňa 17. decembra 2014 coram Puškar | 194 |
| | |
| 3.7. Zhrnutie..... | 197 |
| | |
| ZÁVER..... | 201 |
| | |
| POUŽITÁ LITERTÚRA | 206 |
| | |
| RESUMÉ (STRESZCENIE)..... | 214 |
| | |
| RESUMÉ (ABSTRAKT)..... | 218 |
| | |
| RESUMÉ (SUMMARY)..... | 222 |

ZOZNAM SKRATIEK

| | |
|---------------|---|
| bl. | blahoslavený |
| BMI | Body Mass Index (Index telesnej hmotnosti) |
| <i>CIC 17</i> | <i>Kódex kánonického práva z roku 1917</i> |
| č. | číslo |
| čl. | článok |
| <i>DC</i> | <i>inštrukcia Dignitas conubii</i> |
| DSM | Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Diagnostický a štatistický manuál psychických porúch) |
| <i>DSS</i> | <i>Decesiones seu sententiae Rotae Romanae Tribunalis</i> (Rozhodnutia a rozsudky Tribunálu Rímskej roty) |
| kán. | kánon |
| KBS | Konferencia biskupov Slovenska |
| <i>KKC</i> | <i>Katechizmus Katolíckej cirkvi</i> |
| <i>KKP</i> | <i>Kódex kanonického práva</i> |
| lat. | latinský |
| MKF | Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, postihnutia a zdravia |
| MKCH | Medzinárodná klasifikácia chorôb |
| MZSR | Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky |
| n. | nasledujúce |
| por. | porovnaj |
| <i>RRD</i> | <i>Rota Romana Decesiones (Rozhodnutia Rímskej roty)</i> |
| SSV | Spolok svätého Vojtecha |
| SŠ | stredná škola |
| sv. | svätý |
| TK KBS | Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska |
| ZŠ | základná škola |

ÚVOD

Psychické poruchy a poruchy osobnosti sú častými príčinami neplatnosti manželstva. Je to veľmi široká téma, a preto som ju musel zúžiť do ohraničených rokov: 2008-2015. Rok 2008 je rok vzniku Bratislavskej a Žilinskej arcidiecézy, ktoré boli dovtedy súčasťou Bratislavsko-trnavskej, Nitrianskej a Banskobystrickej diecézy. Rok 2015 je zase rok účinnosti apoštolského listu Svätého Otca Františka Mitis *Iudex Dominus Iesus*, vydaného formou motu proprio.

Cieľom práce je porovnať rozsudky cirkevných súdov Západnej provincie Slovenska s rozsudkami Rímskej roty vzhľadom na neschopnosť nupturientov uzavrieť manželstvo a z porovnania vytvoriť syntézu. Autor práce nenašiel porovnanie rozsudkov na Slovensku týmto spôsobom a v takomto rozsahu, a preto je presvedčený o originalite tejto práce.

Každý človek je originálny; to platí aj pre ľudí, ktorí trpia nejakou duševnou poruchou. Dosiahnuť morálnu istotu o neplatnosti manželstva znamená veľmi starostlivo skúmať, či táto duševná porucha alebo porucha osobnosti naplnila podstatu kán. 1095, bod 1 alebo 2 alebo 3. Spomenutý kánon je veľmi stručný, a tak je dôležité poznať význam každého slova. Dôležitým slovom je slovo neschopnosť (*incapacitas*), pretože každý si po týmto slovom môže predstavovať niečo iné.

Často sa stáva, že rozvedený človek bude považovať toho druhého za neschopného, pretože s ním nevydržal žiť. V tomto prípade však môže ísť len o čisto subjektívny pocit. Lekárska veda zase môže považovať za neschopného toho, kto je neschopný sa uživiť sám. V psychológii môže ísť o schopnosť osoby vytvárať interpersonálne vzťahy a psychiatrickej vede môže ísť o to, či je človek má človek taký stupeň rozpoznávacích a ovládacích schopností, že je plne alebo čiastočne zodpovedný za svoje skutky a či je spôsobilý pre právne úkony.

Kánonický pohľad na neschopnosť sa viaže na psychickú prirodzenosť danej osoby a táto neschopnosť je nevyhnutne spojená s dostatočným užívaním rozumu alebo nedostatkom rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností a neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Už je z tejto krátkej analýzy možno vidieť, že je veľmi vhodné rozlíšiť, o akú neschopnosť ide a to hlavne pri komunikácií s možným žiadateľom o vyhlásenie nulity manželstva i so súdnymi znalcami pri zadávaní kauzy a najmä pri vyhodnocovaní súdnoznaleckých posudkov. Je teda možné, že napríklad človek neschopný pohybu bez invalidného vozíka môže byť schopný vziať na seba podstatné záväzky manželstva, hoci ho mnohí považujú za neschopného. On je však neschopný chôdze, nie však neschopný vzhľadom na podstatné záväzky manželstva. Ako kontrastný príklad možno spomenúť človeka, ktorý je síce pracovne schopný, v spoločnosti obľúbený, zárobkovo vysoko činný, ale pre svoju

napríklad narcistickú poruchu osobnosti už nie je schopný vziať na seba podstatné záväzky manželstva, pretože za dverami domu sa správa úplne inak.

Každý rozsudok nesie v sebe aj niečo osobného a nemusí sa ubrániť subjektivismu sudcov. Práve v tomto je aktuálnosť tejto témy: Skúmať Rímskej rotu a rozsudky súdov Bratislavskej provincie Slovenska. Ide o porovnanie toho, nakoľko sa jurisprudencia uplatňuje na súdoch prvej a druhej inštancie v Západnej provincie Slovenska.

Do Bratislavskej provincie patria tieto arcidiecézne či diecézne cirkevné súdy: Metropolitný tribunál v Bratislave, Arcidiecézny cirkevný súd v Trnave, Diecézny cirkevný súd v Nitre, Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici a Diecézny cirkevný súd v Žiline.

Súbor psychických porúch je veľmi rozsiahly nielen vo svete, ale aj v samotných rozsudkoch Bratislavskej provincie Slovenska. Vyplýva to z výskumu rozsudkov, ktorý som urobil. Z dôvodu vysokého počtu rôznych psychických porúch (niekedy aj neklasifikovaných) nebudem v práci pojednávať o všetkých psychických poruchách, ale o väčšine, teda o tých najčastejších. V rozsudkoch všetky psychické poruchy boli posudzované z kánonu 1095, bodu 2 alebo 3. Nenašiel som ani jeden rozsudok, v ktorom by bol titul neplatnosti z kánonu 1095, bodu 1.

Zhodnotiť rozsudky po formálnej stránke je pomerne jednoduché. Inštrukcia DC stanovuje totiž presne, čo má byť v rozsudku. Väčšiu námahu si však vyžaduje zhodnotiť, či rozsudok v právnej náuke (de iure) a v opise skutočností (de facto) sa opiera o zákony, ktoré sú v KKP, či v iných dokumentov kompetentných autorít. Je tu otázka, či sa vysvetľujú tak, ako ich vysvetľuje jurisprudencia Rímskej rotu. Taktiež si vyžaduje dosť práce zhodnotiť, či je samotné zdôvodnenie rozsudku vzhľadom na zozbierané dôkazy presvedčivé. Práve tu nám jurisprudencia Rímskej rotu môže priniesť veľa svetla.

Práca sa skladá z úvodu, troch kapitol, záveru, použitej literatúry a zhrnutia. V práci sa používa synteticko-komparatívna metóda a tiež metóda psychologicko – právna a sociologicko-právna.

V prvej kapitole sa zameriavam na pojem psychickej neschopnosti z pohľadu lekárskej vedy, psychológie a kánonického pohľadu. Pojem neschopnosti, ktorý je v kánone kľúčový, rôzne chápe lekárska veda, psychologická či psychiatrická veda i kánonická veda. Tiež tu rozoberám, čo sú to podstatné záväzky manželstva, pretože práve na tieto záväzky sa neschopnosť vzťahuje.

V druhej a tretej kapitole som vybral už konkrétne, najčastejšie sa vyskytujúce psychické poruchy, okrem porúch osobnosti, v rozsudkoch Západnej provincie Slovenska. Pri jednotlivých poruchách uvádzam ukážky rozsudkov a následne porovnávam ich procesnú aplikáciu rozsudkov Rímskej rotu s procesnou aplikáciou daného rozsudku. Jedná sa o tieto psychické poruchy: alkoholizmus, drogová závislosť, gemblérstvo, schizofréniu, afektívne a neurotické poruchy,

poruchy príjmu potravy, sexuálne problémy a mentálnu retardáciu. V tretej kapitole som vybral najčastejšie sa vyskytujúce poruchy osobnosti. Pri jednotlivých poruchách osobnosti uvádzam ukážky rozsudkov a následne porovnávam ich procesnú aplikáciu rozsudkov Rímskej roty s procesnou aplikáciou daného rozsudku. Jedná sa o tieto poruchy osobnosti: Paranoidná porucha osobnosti, Histriónska porucha osobnosti, Schizoidná porucha osobnosti, Emočne nestabilná porucha osobnosti, Závislá porucha osobnosti a iné poruchy osobnosti (narcistická porucha osobnosti).

Použité zdroje a literatúra sú nasledovné: Prvá kapitola používa predovšetkým zákony, ktoré sú obsiahnuté v KKP a inštrukciu DC a apoštolský list MIDI. Používa sa tu aj odborná literatúra z medicíny, psychológie a psychiatrie. V druhej a tretej kapitole sa okrem odbornej psychiatrickej literatúry požívajú jednotlivé rozsudky súdov Bratislavskej provincie Slovenska, porovnávajú sa s vybranými rozsudkami Rímskej roty, ktoré boli zverejnené RRD alebo tie, ktoré citujú jednotliví autori, ktorí sa už štúdiom týchto rozsudkov sami dlhodobo zaoberali alebo ich aj sami, ako sudcovia, vyhotovovali.

1. POJEM PSYCHICKEJ NESCHOPNOSTI UZAVRIEŤ MANŽELSTVO

Na začiatku je potrebné pripomenúť si slová Ježiša Krista, čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje.¹ Tieto slová sú tak jasné, že sa od Cirkvi vyžaduje služba spravodlivosti, aby sa zachovalo toto Ježišovo učenie, ktoré je úplným jadrom prirodzenosti a života.² Podobne túto špecifickosť lásky vyjadruje aj časť eucharistickej modlitby: „Ty si v manželskom zväzku muža a ženy naznačil nesmiernu lásku a milosť Kristovu. A tak sviatostné manželstvo, ktoré sa tu uzatvára, pripomína nám tvoju nevýslovnú lásku, ktorou nás miluješ.“³ Pri posudzovaní neplatnosti manželstva teda ide iba o deklarovanie, že manželstvo nikdy nevzniklo, teda, že sudcovia s morálnou istotou tvrdia, že ho Boh týchto dvoch ľudí Boh do manželstva nikdy nespojil.

Neschopnosť uzavrieť manželstvo vychádza z tradičného princípu, ktorý stanovuje, že „impossibilium nula obligatio“ (Regula Iuris Romani), nikoho nemožno viazať k tomu, čo je pre neho nemožné. Ak nemožno dosiahnuť to, čo je predmetom právnych povinností, je neúčinná aj vôľa, ktorá sa snaží prevziať jednotlivé záväzky.

Princíp *nezaväzovať nikoho k nemožnému* nemá svoju logiku len vo svetle toho, čo môže byť považované všeobecný princípu teórie povinností, ale ukazuje tiež, že je v harmónii s obsahom kánonu 1057 § 2.⁴ Predmetom manželského súhlasu je sebadarovanie. *Materiálnym predmetom* manželstva niektorí nazývajú to, že manželia sa vzájomne *odovzdávajú a prijímajú* (*esse mutuo tradunt et accipiunt*). Formálny predmet manželského súhlasu je prevzatie povinností manželstva.⁵

Neschopnosť uzavrieť manželstvo upravuje kán. 1095 vo všetkých troch bodoch. Tento kánon však nevyhnutne potrebuje interpretáciu, pretože je veľmi stručný a zákonodarca nevysvetlil v samotnom zákone všetky termíny, ktoré sú v kánone uvedené.⁶

¹ *Evanjelium podľa Matúša 19, 6*, in: *Sväté Písmo*, Rím 1995.

² Por. R. L. BURKE, *Úvod*, in: C. GODFREY-HOWELL, *Consensual Incapacity to Marry*, South Bendensis 2020, s. 18.

³ *Rímsky misál*, Rím 1981, s. 798.

⁴ Kán. 1057 § 2 KKP znie: Manželský súhlas je úkon vôle, ktorým sa muž a žena neodvolateľnou zmluvou navzájom odovzdávajú a prijímajú, aby ustanovili manželstvo.

⁵ Por. P. BIANCHI, *Struktúra kán. 1095 ve světle rozvoje právního učení a jurisprudence od sedemdesátých let 20. století do dnešní doby*, in: BISKUPSTVÍ BRNO, *Adnotatio iurisprudentiae* 1(2015), s. 186.

⁶ Kán. 19 vylovene stanovuje: *Ak o nejakej veci chýba výslovný predpis univerzálneho alebo partikulárneho zákona alebo zvyk, kauzu, ak nie je trestná, treba rozriešiť s prihliadnutím na zákony, vydané v podobných prípadoch, na všeobecné zásady práva, uplatňované s kánonickou miernosťou, na právnu vedu, na prax Rímskej kúrie a na spoločnú a stálu mienku odborníkov*. Na základe tohto kánonu uvádza kánonická veda tieto tri druhy výkladu:

Autentický (hodnoverný, oficiálny, úradný) výklad podáva zákonodarca, ktorý určitý zákon vydal, respektíve subjekt, ktorému zákonodarca zveril oprávnenie vykladať zákon, ako to stanovuje kánon 16 KKP § 1. Osobitné poverenie vykladať univerzálne cirkevné zákony má v súčasnosti Pápežská rada pre výklad legislatívnych textov, ktorá vo forme odpovede (responsum) vykladá predkladané pochybnosť o práve (dubium iuris). Kompetencia tohto orgánu nie je výlučná, a preto zákony môžu vykladať aj iné orgány Rímskej kúrie...

Manželský súhlas je psychickým fenoménom, ktorý zaujíma teológiu (minimálne jeho sakramentálny aspekt), morálku (vzhľadom na etické obsahy správania sa tých, ktorí ho uzatvárajú), psychológiu (keďže je úkonom realizovaným rozumnými schopnosťami jednotlivca), právo (lebo ide o právny záväzok, ktorý nesie so sebou práva, povinnosti a záväzky). Každá disciplína sa snaží opisovať tento jav, i keď len sčasti.⁷ Pojem schopnosti manželského súhlasu zaujíma tieto isté disciplíny. Keď však hovoríme o neschopnosti ako takej, tento pojem zaujíma aj lekársku vedu vo všeobecnosti a to vzhľadom schopnosť právnych úkonov a schopnosť pracovať.

Pojem neschopnosti má v každej disciplíne trochu iný obsah, aj keď je tu v niektorých častiach vzájomné prekrývanie sa obsahov. V nasledujúcich podkapitolách ide o vyjadrenie rozdielov v chápaní schopnosti predovšetkým lekárskej vedy vo všeobecnosti, psychológie a cirkevno-právnej vedy s ohľadom jurisprudenciu Rímskej roty.

Použitie výsledkov právnej vedy, ktorej jednotu má v kompetencii Rímska rota, má povahu len obyčajného zvyku (stilus), ktorý nie je právne záväzný v iných prípadoch.⁸ Význam rozsudkov Rímskej roty pri dopĺňaní zákonov tkvie v tom, že môžu byť vzorom riešenia iných, podobných prípadov vzhľadom na autoritu a miesto týchto inštitúcií v štruktúre Cirkvi. Nie sú však právne záväzné.⁹

1.1. Pojem lekársky

V odbornej medicínskej literatúre sa stretávame s termínmi postihnutie, znevýhodnenie, funkčná schopnosť, narušenie, hendikep. Tieto termíny sa v niečom prekrývajú, ale v niečom sú aj odlišné od termínu neschopnosti v psychologickom alebo v kánonickom zmysle. Lekárska veda sa zameriava na termín postihnutie *per se*, čiže v sebe samom, avšak lekárska sociológia skúma aj sociálne dimenzie a dôsledky postihnutia a ich príčiny na sociálnych i osobných stupňoch (leveloch).¹⁰ V tejto kapitole sa budeme zaoberať predovšetkým lekárskej pojmom neschopnosti, čiže postihnutia, pretože odborná literatúra termín neschopnosť ako taký nepoužíva. Nahradzuje ho pojmi, ktoré sú uvedené nižšie.

Forezný výklad podávajú správne a súdne orgány. Ak sa súdny výklad podáva v rozsudku Apoštolskej stolice, tento výklad sa postupom času môže stať precedensom (*usus forensis*) pri riešení podobných prípadov.

Súkromný výklad podáva iný subjekt ako zákonodarca alebo ním poverený subjekt. Najčastejšie ho podávajú odborníci vo forme odborného textu (vedecký výklad) alebo obyčajové spoločenstvo vo forme určitého správania (bežný výklad). Súkromný výklad nie je záväzný, ale má významnú úlohu pri aplikácii práva ako prostriedok na doplnenie chýbajúceho zákona. Por.: M. NEMEC, *Základy kánonického práva*, Bratislava – Trnava 2006, s. 35 – 36.

⁷ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánona 1095 Kódexu vo svetle právnej vedy a jurisprudencie*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 1995, s. 83.

⁸ Por. E. GORECKI, *Obecné normy Kódexu kánonického práva Jana Pavla II., časť I*, Olomouc 1993, s. 40; tiež: M. NEMEC, *Základy kánonického práva*, Bratislava – Trnava 2006, s. 20.

⁹ Por. M. NEMEC, *Základy...*, s. 40.

¹⁰ Por. C. THOMAS, *Sociologies of Disability and Illness*, New York 2007, s. 12.

Prvá verzia klasifikácie zdravotného postihnutia mala názov Medzinárodná klasifikácia porúch, postihnutia a hendikepu, anglickou skratkou označovaná ako ICIDH.¹¹ Bola vydaná ešte v roku 1980 a predstavovala základný krok pre formovanie spoločného záujmu a snahu o medzinárodnú charakteristiku zdravotného postihnutia.¹² Skupina expertov Svetovej zdravotníckej organizácie formulovala biopsychosociálny model človeka a táto skutočnosť viedla k modifikovaniu vžitých predstáv, vytvoril sa trojdimenzionálny model charakterizovaný:

1. v rovine „**poruchy (impairment)**“, ide predovšetkým o zmeny **anatomickej** štruktúry alebo fyziologickej funkcie človeka následkom dlhotrvajúceho ochorenia
2. v rovine **postihnutia (disability)**, kedy následkom poruchy dochádza k zmenám **funkčného** stavu jedinca vo vzťahu k vykonávaniu určitých činností.
3. v rovine **hendikepu (handicap)**, trvalý stav, ktorý nedovoľuje alebo trvalo **obmedzuje** vykonávanie určitých činností a odráža interakciu s okolím človeka, s jeho adaptáciou na toto okolie, ktoré môže limitovať účasť postihnutého jedinca na spoločenskom živote.¹³

Táto už stará verzia klasifikácie v určitom slova zmysle korelovala s Medzinárodnou klasifikáciou chorôb. Táto verzia bola nahradená novou verziou, ktorá bola publikovaná v roku 2001 Medzinárodnou zdravotníckou organizáciou.¹⁴

1.1.1. Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, postihnutia a zdravia

Nová verzia klasifikácie má názov Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, postihnutia a zdravia – skratka v slovenčine je MKF, v angličtine ICF.¹⁵ S prihliadnutím na dvadsaťročné skúsenosti unifikuje popis zdravia a jeho poruchy a definuje jednotlivé komponenty zdravia, faktory charakteristické pre pocit zdravia, vrátane výchovy a práce. Vychádza z poznatkov o funkciách a štruktúrach organizmu človeka, o jeho činnostiach, účasti na nich a o podmienkach, dôležitých pre udržanie pocitu zdravia aj v období choroby. Termín *funkcia* (functioning) je strechový termín pre stav somatických funkcií, aktivít a účasti. Termín *postihnutie* (disability) zahŕňa telesné postihnutie, obmedzenie funkcií chorobným stavom a reštrikciu možnej účasti na

¹¹ Jednotlivé písmená znamenajú anglický názov, čiže International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps.

¹² Definícia postihnutia tejto verzie klasifikácie znela: Postihnutie je akékoľvek obmedzenie alebo nedostatok (ako dôsledok poškodenia) schopnosti vykonávať nejakú aktivitu spôsobom alebo v rozsahu, ktorý je považovaný ako normálny pre ľudské bytie. Prevalencia neschopnosti rastie s vekom, pretože porucha narastá s vekom a s ním aj postihnutie (disability). Por. C. THOMAS, *Sociologies...*, s. 13. Por. C. THOMAS, *Sociologies...*, s. 12.

¹³ Por. M. ORGONÁŠOVÁ, M. PALÁT (red.), *Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia* – príručka, Bratislava 2014, s. 4.

¹⁴ Por. C. THOMAS, *Sociologies of Disability and Illness*, New York 2007, s. 13.

¹⁵ V angličtine je to skratka ICF, čiže International Classification of Functioning, Disability and Health.

pracovnom a spoločenskom živote postihnutého jedinca. Nová verzia klasifikácie charakterizuje aj faktory prostredia a ich vplyv na stav zdravia človeka.¹⁶

MKF rozdeľuje chorobné stavy podľa klinických odborov. Popisuje štruktúry nervového systému, charakterizuje mentálne funkcie, venuje pozornosť oblasti otorinolaryngológie, zaoberá sa hlasovými a rečovými funkciami. Kardiovaskulárne postihnutia predstavujú ďalšiu oblasť tejto klasifikácie, spolu s poruchami imunologického a respiračného systému charakterizuje príslušné funkcie týchto životne dôležitých systémov. Ďalšou oblasťou sú poruchy gastrointestinálneho systému, metabolické a endokrinné ochorenia s príslušným zameraním na špecifické funkcie týchto systémov. Genitourinárny a reprodukčný systém spolu s funkciami týchto systémov predstavujú ďalšiu kapitolu. Záverečné kapitoly, viazané na klinické odbory, sú štruktúry, súvisiace s pohybom, s prihliadnutím na neuromuskuloskeletárne funkcie a ďalšie funkcie, súvisiace s pohybom. Kapitola modernej dermatológie, morfológické zmeny, charakterizujú kožné ochorenia, funkciu kože a príslušných kožných orgánov.¹⁷

MKF kladie všetky chorobné stavy na rovnakú úroveň, bez ohľadu na príčinu ich vzniku. Osoba môže byť napríklad neschopná ísť do práce kvôli nachladnutiu alebo angíne, ale aj pre depresiu. Tento neutrálny prístup dáva v tomto prípade mentálny stav na rovnakú úroveň ako fyzickú chorobu a tým prispieva k poznaniu a k dokumentácii depresívnych ochorení.

MKF umožňuje širokospektrálny prístup ku klasifikácii funkčnej schopnosti, úrovne zdravia a porúch ako interaktívneho a evolučného procesu a tým sa výrazne líši od medzinárodnej klasifikácie z roku 1980 v prepojení medzi funkčnosťou a poruchami.

MKF pracuje s termínmi ako sú: *komponenty* (telesné funkcie a telesná stavba – štruktúry; aktivity a participácia - účasť a faktory prostredia), *domény* (praktické, účelovo vytvorené skupiny príbuzných fyziologických funkcií a anatomických štruktúr - *domény pre komponenty telesných funkcií a štruktúr* a skupiny životných úkonov a úloh - *domény pre komponenty aktivity a participácie*, ktoré zahrňujú všetky oblasti života). *Kategórie a podkategórie* v doméne komponentu predstavujú potom konkrétne jednotky pre klasifikáciu (kódy).¹⁸

MKF berie každú funkciu jedinca – telesnú, osobnostnú a sociálnu úroveň a poskytuje definíciu pre jej operatívne hodnotenie a definuje stratu (útlm) funkcie každej domény. Medzinárodná zdravotnícka organizácia vytvorila *WHO program posudzovania postihnutia*

¹⁶ Por. M. ORGONÁŠOVÁ, M. PALÁT (red.), *Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia – príručka*, Bratislava 2014, s. 4.

¹⁷ Por. M. ORGONÁŠOVÁ, M. PALÁT (red.), *Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia – príručka*, Bratislava 2014, s. 34-35.

¹⁸ Por. M. ORGONÁŠOVÁ, M. PALÁT (red.), *Medzinárodná...*, s. 4.

(WHODAS 2.0),¹⁹ aby pomohla a poskytla štandardný spôsob merania zdravia a postihnutia v jednotlivých kultúrach.²⁰

Tento plán posudzovania zachytáva šesť domén života:

Doména 1: Rozumové schopnosti (kognitivita) – porozumenie a komunikácia

Doména 2: Mobilita – pohyb a pohyb po okolí

Doména 3: Starostlivosť o seba – hygiena, obliekanie, jedenie, schopnosť zostať sám

Doména 4: Vychádzanie s ostatnými ľuďmi – interakcia, vzájomné ovplyvňovanie

Doména 5: Životné činnosti – domáce práce, oddych, práca, škola

Doména 6: Spoločenský život – účasť na aktivitách komunity, spoluúčasť na živote spoločnosti

Keďže ide o všeobecný plán a tento nástroj sa nezameriava na konkrétne ochorenie, možno ho teda použiť na porovnanie postihnutia v dôsledku rôznych chorôb. Nástroj sa ukázal ako užitočný na hodnotenie zdravia a úrovne zdravotného postihnutia v bežnej populácii a v špecifických skupinách (napr. ľudia s rôznym rozsahom psychických a fyzických podmienok).²¹

Chronicky chorý pacient alebo zdravotne postihnutý človek pre posudkové potreby musí mať komplexný diagnostický vzorec, vychádzajúci zo štrukturálnych zmien vyvolaných patologickým procesom a príslušným funkčným hodnotením, ktoré charakterizuje možnosti a hranice kvality života s prihliadnutím na psychosociálne, environmentálne faktory, faktory ekosystému chorého alebo zdravotne postihnutého jedinca. Z tohto hľadiska formuluje klasifikácia takzvané kvalifikátory, ktoré determinujú v oblasti telesných funkcií rozsah a mieru poruchy alebo postihnutia, v oblasti telesných štruktúr povahu zmien v príslušnej telesnej štruktúre, v oblasti aktivít možnosti výkonnosti telesnej, psychickej a sociálnej a využitie schopností chronicky chorého, resp. zdravotne postihnutého jedinca. V oblasti environmentálnej nie je stanovený žiadny kvalifikátor.²²

¹⁹ Anglicky: Disability Assessment Schedule.

²⁰ Por. T. B. ÜSTÜN A KOL (red.), *Measuring Health and Disability: Manual for WHO Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0)*, World Health Organization 2010, s. 3, in:

<https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health/who-disability-assessment-schedule>

²¹ Por. T. B. ÜSTÜN A KOL (red.), *Measuring...*, s. 4.

²² Por. M. ORGONÁŠOVÁ, M. PALÁT (red.), *Medzinárodná...*, s. 34.

1.1.2. Neschopnosť vzhľadom na pracovnú neschopnosť

Neschopnosť jednotlivca môže spôsobiť dočasnú pracovnú neschopnosť, dlhodobú pracovnú neschopnosť, ako aj obmedzenie alebo pozbavenie spôsobilosti na právne úkony, odobratie detí, odškodňovanie, ako aj mnohé iné záležitosti.

Dočasná pracovná neschopnosť a dlhodobá pracovná neschopnosť sú pojmovo na seba previazané a to zhoršeným (nepriaznivým) zdravotným stavom negatívne ovplyvňujúcim výkon zárobkovej činnosti, pričom rozdiely sú najmä v intenzite a dĺžke trvania nepriaznivého zdravotného stavu a jeho následkov na pracovnú činnosť osoby.²³

Sociálna udalosť dočasnej pracovnej neschopnosti nie je v medzinárodnom meradle jednoznačne časovo ohraničená, aj keď v teórii práva sociálneho zabezpečenia prevláda časové ohraničujúce kritérium 12 mesiacov. Toto kritérium oddeľuje dočasnú pracovnú neschopnosť od dlhodobej pracovnej neschopnosti, resp. dlhodobo nepriaznivého zdravotného stavu označovaného aj ako invalidita fyzickej osoby.²⁴

V oboch pojmoch neschopností je spoločným znakom lekárske posudzovanie zdravotného stavu v porovnaní so zdravou fyzickou osobou a to poklesu telesnej, zmyslovej a duševnej schopnosti fyzickej osoby a ich súčasné lekárske posudkovo predpokladané trvanie po obdobie viac ako 12 mesiacov.

Na túto formu neschopnosti upozorňuje Cormac Burke,²⁵ keď varuje pred redukujúcimi kritériami *bonum coniugum* (dobra manželov). Ak zvážime prípad, že niekto má rád a rozhodne sa zosobášiť s úplne hendikepovaným človekom, ktorý je neschopný práce alebo dokonca neschopný sa o seba postarať, nikto mu nemôže poprieť jeho právo na uzavretie manželstva. Hoci nemôže prispievať pre dobro manželstva materiálne, môže prispievať duchovne. Rovnosť fyzických bremien a materiálnych príspevkov nemôžu byť hlavnými kritériami dobra manželov, pretože toto dobro nie je možné adekvátne definovať v materiálnych či ekonomických pojmoch, ani v schopnosti pracovať či zarábať na niekoho živobytie.²⁶

²³ Por. M. LACKO, *Dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca*, Praha 2019, s. 24-25.

²⁴ Por. M. LACKO, *Dočasná...*, s. 24.

²⁵ Nie je to známy rotálny sudca kardinál Raymond Burke (narodený v roku 1948), ale jeho menovec, tiež právnik a bývalý sudca Rímskej roty a kňaz *Opus Dei*, narodený v roku 1955.

²⁶ Por. C. BURKE, *The Object of Matrimonial Consent: A Personalist Analysis*, (original Italian: *L'Oggetto del Consenso Matrimoniale: un'analisi personalistica*, Giappichelli, Torino, 1997. This version published in *Forum* 9 (1998)1: pp. 39-117), 6. kapitola, in: <http://www.cormacburke.or.ke/node/1181>

1.1.3. Neschopnosť vzhľadom na invalidizáciu

Za dlhodobý nepriaznivý zdravotný stav sa považuje „taký zdravotný stav, ktorý spôsobuje pokles schopnosti vykonávať zárobkovú činnosť a ktorý má podľa poznatkov lekárskej vedy trvať dlhšie ako jeden rok.“²⁷

Duševné poruchy a poruchy správania sú častou príčinou invalidizácie osôb v produktívnom veku. V Českej republike je to štvrtá najčastejšia príčina. Psychické poruchy totiž často zanechajú po akútnej fáze ochorenia trvalé psychické zmeny, takže postihnutý nemôže splniť nároky, ktoré na neho kladie bežný pracovný život.²⁸

Pri hodnotení psychických porúch sa berú do úvahy tzv. tri osy: Na prvej osi sa zaznamenávajú klinické diagnózy všetkých zdravotných porúch, ktorými pacient trpí. Na druhej osi hodnotíme postihnutie pacienta v takých oblastiach ako je starostlivosť o seba samého, pracovná výkonnosť, fungovanie v rodine a narušenie sociálneho správania. Na tretej osi postihujeme vplyvy pôsobiace na pacienta z vonkajšieho prostredia a faktory ovplyvňujúce formu prezentácie a priebeh psychických problémov.²⁹

Pre kvalifikáciu adaptácie v rámci druhej osi sa používa *Krátka verzia stupnica postihnutia*.³⁰ Hodnoty jednotlivých položiek sa pohybujú od 0 do 5, pričom nula je neprítomnosť disfunkcie, keď pacient je na úrovni normy jeho referenčnej skupiny alebo sociokultúrneho kontextu. Päť znamená, že odchýlka od normy dosahuje kritickú úroveň, kedy je ohrozený život pacienta a iných ľudí a pacient nie je schopný samostatného fungovania bez nejakého zásahu, či sociálnej intervencie. Podľa celkového hodnotenia skoré môžeme stanoviť: 0-4 dobrá kompenzácia, 5-10 ľahší deficit, 11-15 závažnejší deficit, 15 a viac – osoba zvyčajne nie je schopná pracovať.³¹

Ako príklad sa môže uviesť postup pri posudzovaní osoby so schizofrenickou poruchou. Pretože ide o poruchu s rôzne vyznačenou hĺbkou a širokým pásmom, stupňujúcou sa závažnosťou od ľahkých kontrolovaných stavov až po ťažké invalidizujúce formy, je stanovená miera poklesu pracovnej schopnosti ťažká a značne individuálna. Je nutné vychádzať predovšetkým z priebehu a závažnosti poruchy, celkového telesného stavu, adaptácie, osobnostných charakteristík, úrovne intelektu, sociálnej prispôsobivosti, psychosociálnej záťaže a dopadu postihnutého na schopnosť vykonávať denné aktivity.³²

²⁷ Por. M. LACKO, *Dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca*, Praha 2019, s. 25. Tiež: *Zákon č. 461/2003 Zbierky zákonov o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (naposledy v znení zákona č. 314/2018 Zbierky zákonov)*.

²⁸ Por. A. ZVONÍKOVÁ A KOL., *Základy posudzovania invalidity*, Praha 2010, s. 89.

²⁹ Por. A. ZVONÍKOVÁ A KOL., *Základy...*, s. 89.

³⁰ V angličtine: Short Disability Assessment Schedule.

³¹ Por. A. ZVONÍKOVÁ A KOL., *Základy posudzovania invalidity*, Praha 2010, s. 89.

³² Por. A. ZVONÍKOVÁ A KOL., *Základy...*, s. 95.

Pre určenie vzniku invalidity nie je smerodajná náhodná okolnosť (napríklad skutočnosť, že posudzovaná osoba prestala pracovať), ale kvalifikovaná závažnosť dlhodobého nepriaznivého zdravotného stavu, náležite preukázaného zdravotnou dokumentáciou.³³

Posúdenie do invalidity, prisúdenie detí do výchovy, odškodňovanie, prevzatie na liečbu bez súhlasu a držanie v psychiatrickom zariadení bez súhlasu ako aj mnohé iné záležitosti si vyžadujú znalecké dokazovanie schopnosti jednotlivca.

Pri posudzovaní psychického zdravotného stavu je úloha znalca zistiť diagnózu psychickej poruchy a jej stupeň. Znalec má hľadať rezervy v psychike tejto osoby, ktoré by jej umožňovali rozhodovať o vlastných záležitostiach.

Znalecké posudky z odvetvia psychiatrie niekedy potrebujú nálezy iných odborníkov lekárov, napríklad neurológa, internistu a iných. Na upresnenie diagnózy potrebuje niekedy psychiater aj psychológa, ktorý sa zvyčajne vyjadří k osobnosti a intelektu, na základe psychodiagnostických vyšetrení a klinického vyšetrenia.³⁴

Dodatok: Lekárska sociológia a medicína majú spoločný záujem v kategorizovaní a štúdiu „nenormálnych“ tak, že na prvom mieste ich telesnej poruchy (postihnutia) sa angažuje sociálne a na druhom mieste biologicky.³⁵

1.2. Pojem psychologický (s ohľadom na normálnosť a trestno-právnu oblasť)

Manželský súhlas je psychickým fenoménom, ktorý zaujíma nielen teológiu, právo, morálku, ale aj psychológiu, keďže manželský súhlas je úkonom realizovaný rozumovými schopnosťami jednotlivca.³⁶

Pre pojem schopnosti sa v psychológii často používa slovo funkcia. Pre pojem neschopnosti sa zase používa slovo dysfunkcia alebo pre čiastočnú neschopnosť slovo narušenie jednej alebo viacerých duševných funkcií.

Pojem dysfunkcia je kľúčový pri definícii psychickej poruchy podľa DSM-5: Duševná porucha je syndróm, ktorý je charakterizovaný významným narušením individua v oblasti kognície, regulácie emócií alebo správania, ktoré odráža dysfunkciu psychických, biologických a vývojových procesov zabezpečujúcich chod duševných funkcií. Psychické poruchy sa spájajú s klinicky významnou nepohodou alebo funkčným narušením v spoločenskej, pracovnej oblasti

³³ Por. *Rozsudok Najvyššieho súdu SR, spisová značka 10 Co 40/85 z 30.06.1985*, in: Por. M. LACKO, *Dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca*, Praha 2019, s. 27.

³⁴ Por. J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické posudzovanie*, in: J. FLEISCHER A KOL (red.), *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 80-86.

³⁵ Por. C. THOMAS, *Sociologies...*, s. 46. Dôvodom je, že sociológia a medicína sú nerozlučne spojené a nakoniec moderná medicína fakticky aplikuje sociológiu a sociológia aplikuje medicínu.

³⁶ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánona 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 1995, s. 81.

alebo v iných dôležitých oblastiach. Očakávané a kultúrne adekvátne reakcie, napríklad reakcia na smrť milovanej osoby, sa nechápe ako duševná porucha. Spoločensky deviantné správanie (napríklad politické, náboženské alebo sexuálne) a konflikty, ktoré sú primárne medzi jedincom a spoločnosťou, sa nepovažujú za poruchy, ak deviácia alebo konflikt nevyplýva z dysfunkcie zjavnej u jedinca, ako je popísané vyššie.³⁷

So schopnosťou súvisí v psychológii termín normality. Osoba, ktorá je normálna, sa považuje za psychicky schopnú a osoba, ktorá nie je normálna, sa považuje za nie celkom psychicky schopnú alebo úplne psychicky neschopnú, pretože trpí dysfunkciou psychických, biologických a vývojových procesov. Rozlíšenie, čo je ešte normálne a čo je už odchýlkou, je veľmi ťažké. Závisí to od teoretického prístupu, ako aj od použitia meradla.³⁸

1.2.1. Normalita verzus abnormalita

Normy používané v psychológii a v psychopatológii vychádzajú z troch základných koncepcií: štatistickej, sociálno-normatívnej a funkčno-adaptačnej.³⁹

Štatistická koncepcia vychádza z východiska, že psychické fenomény (vlastnosti, schopnosti, výkony) sú v populácii bežne rozložené tak, že u nich môžeme uplatniť Gaussovu distribučnú krivku. Normálne je to, čo sa vyskytuje najčastejšie, teda pohybuje sa okolo priemeru s odchýlkou plus-mínus dve stigmy. To, čo je za hranicou, je abnormné.

Štatistická koncepcia normality je základom psychometrie, východiskom zisťovania intraindividuálnych rozdielov medzi ľuďmi, porovnanie individuálneho výkonu či odpovede s populačnými normami. Jej limity sú však zrejmé. Napríklad pri posudzovaní intelektu je vysoko nadpriemerná inteligencia (nad intelligenčným kvocientom 130) rovnako patologická ako výrazne podpriemerná inteligencia (pod intelligenčným kvocientom 70). Táto koncepcia tiež nezohľadňuje významnú intraindividuálnu variabilitu. Štatistická významnosť preto nie je to isté, čo klinický význam. Výsledky štatistických testových výsledkov treba preto brať len ako diagnostickú hypotézu, ktorú overujeme vždy v kontexte anamnézy, pozorovania správania a intrapsychickej dynamiky človeka.⁴⁰

Sociálno-normatívna koncepcia sa zakladá na skutočnosti, že ľudská spoločnosť si vytvorila celý rad písaných právnych noriem i nepísaných pravidiel. Týkajú sa sociálneho správania, prejavovania emócií, postojov a hodnôt. Takéto koncepty sa odrážajú okrem iného

³⁷ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 52.

³⁸ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 19.

³⁹ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 49.

⁴⁰ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 49.

v stereo typových postojoch k jedincom, ktorí sú nejako odlišní, predovšetkým v ich emočnej zložke.⁴¹ Rizikom tejto koncepcie je, že za normálne a zdravé sa pokladá len to, čo je konvenčné a spoločensky konformné. Príslušníci rôznych menšinových subkultúr môžu byť potom hodnotení ako nenormálni (napríklad punkera so zeleným čírom na hlave charakterizujeme ako človeka s poruchou osobnosti, hoci môže ísť len o jeho spôsob riešenia krízy identity). Naopak: Aj väčšinová spoločnosť sa môže identifikovať so zvrátenými normami (potrat, holokaust, prenasledovanie disidentov v komunistických krajinách).

Adaptačno-funkčná koncepcia vychádza z toho, že normálne je to, čo umožňuje optimálne fungovanie jedinca v prostredí, v ktorom žije. Zdôrazňuje sa rovnováha medzi asimiláciou (prispôsobenie okolia svojim potrebám) a akomondáciou (prispôsobenie sa podmienkam prostredia).⁴² Nevýhodou tejto koncepcie je, že tlak prostredia môže posilňovať niektoré nežiadúce prejavy, ktoré by podľa tohto kritéria mohli byť považované za normu. Napríklad prijatie pasívnej a závislej role chorého jedinca je adaptáciou (akomondáciou) na spoločnosť, ak takúto roľu preferuje, hoci táto roľa nie je najlepším variantom.⁴³

Pri diferenciálnej diagnostike sa často postupuje metódou per exclusionem, čiže vylučovaním prítomnosti jednotlivých porúch (čo sa kvalitatívne alebo kvantitatívne vymyká norme). Zdôrazňujú sa nasledujúce kritéria abnormality⁴⁴:

1. Subjektívne utrpenie. Patrí sem najmä úzkosť a depresia. Je to najčastejšia príčina, prečo človek vyhľadá odbornú pomoc. Miera a kvalita utrpenia sa však líši. Úzkosť neurotického pacienta býva menšia ako úzkosť ľudí v ťažkej depresii. Navyše je mnoho porúch, kde pocit utrpenia chýba (napríklad u mnohých s disocálnou poruchou osobnosti).

2. Neprispôsobivosť. Znamená to neschopnosť adaptovať sa na meniace sa fyzikálne či sociálne prostredie. Schopnosť prispôbiť sa závisí aj u zdravých ľudí od kognitívneho štýlu v dimenzii flexibilita – rigidita.

3. Porušovanie sociálnych noriem. Hodnotia sa ako prejavy sociálnej patológie (kriminality) či psychopatológie. Porušovanie týchto noriem vedie k marginalizácii, či vytlačaniu na okraj spoločnosti; mnohí ľudia s poruchami osobnosti či chronickými psychózami žijú ako bezdomovci.

⁴¹ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 21.

⁴² Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 50.

⁴³ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 20.

⁴⁴ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 50.

4. Nezvyčajnosť. Bizarnosť. Javy, ktoré sú nezvyčajné, netypické, zvláštne, bizarné; ktorým nerozumieme, máme tendenciu v umení hodnotiť ako originálne, v psychológii ako patologické.

5. Strata kontroly. Impulzivnosť, výbušnosť, emočnú nestabilitu nachádzame v obraze mnohých porúch osobnosti: hnev, zúrivosť, plač, strach. Druhým extrémom je nadmerná sebakontrola a neschopnosť byť v kontakte so svojimi emóciami (alexitýmia), čo je jeden z etiologických faktorov psychosomatických ochorení.

6. Diskomfort pozorovateľa. Emócie a postoje pozorovateľa výrazne ovplyvňujú to, čo pokladá za normálne alebo patologické. Ľudí, ktorí v nás vyvolávajú negatívne emócie máme sklon vnímať ako abnormných. Myslenie skreslené emóciami by sme mali byť schopní odhaliť nielen u pacientov, ale aj v nás samých. Takmer každý skúsený klinik vie, že existuje istý druh pacientov, na ktorých je „alergický“, napríklad niekto na histriónov, iný na závislých, ďalší na depresívnych. Poznanie vlastných „slepých škvŕn“ by malo byť súčasťou profesionálneho výcviku a náplňou systematickej supervízie.⁴⁵

Komplementárne ku kritériám abnormality patria aj kritéria normality. Nejde tu však o nezávislé premenné, pretože akékoľvek kritérium, vytrhnuté z kontextu osobnosti, stráca svoju platnosť.⁴⁶

1. Subjektívne uspokojenie. Subjekt prežíva dostatok pozitívnych emócií, ako je radosť, šťastie, spokojnosť. Človek môže nájsť uspokojenie i v situácii objektívne tragickej (napríklad v terminálnych štádiách choroby).

2. Správne sebahodnotenie. Je potrebné mať primeranú vzdialenosť medzi reálnym Ja a ideálnym Ja. Ak je vzdialenosť malá, vedie k nadmernému uspokojeniu a malej motivácii k osobnému rastu. Ak je príliš veľká, vedie k príliš prísnemu „vnútornému kritikovi“ a depresívnemu prežívaniu.

3. Cit identity. Zvládnutie krízy identity medzi 12.-20. rokom života určuje prežívanie vlastnej osobnosti po celý život.

4. Seberealizácia. Podľa autorov Rogersa a Maslowa je takým základným motívom človeka, že ju pokladajú za pud. Ide o naplnenie vnútorných potencialít.

5. Autonómia. Je prejavom relatívnej nezávislosti človeka od prostredia. Self – koncept s dostatkom samostatnosti a vnútornej slobody.

6. Integrácia osobnosti. Znamená jednotu osobnosti v prežívaní, myslení a správaní.

⁴⁵ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 52.

⁴⁶ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 53.

7. Odolnosť voči stresu a tolerancia úzkosti. Medzi mediátori stresu patrí: nezdolnosť, hardliness, naučený optimizmus, sebaúčinnosť, zmyslupnosť života, schopnosť humoru a sebaironie.

8. Adekvátne percepcia reality. Okrem spracovania podnetov ide aj o interpretáciu explanačných kognitívnych štýlov, ako je externalita – internalita, prechodnosť – trvalosť atď.

9. Schopnosť prežitia. Ide o zachovanie seba a zachovanie rodu.

10. Sociálna adaptácia. Optimálna rovnováha medzi prispôsobením subjektu okoliu (teda ja sa prispôsobím) a prispôsobením okolia subjektu (vplyvám na okolie, aby sa prispôsobilo mne).⁴⁷

Cirkevný právnik môže poznať mnoho poznatkov zo psychológie a psychiatrie, ale aby nevybočil z rámca svojej vedy, má sa snažiť o *metodologickú čistotu*, čiže má zostať verný pojmom a metódam, ktoré sú striktne právne. Jestvuje totiž prepojenie, medzi právom a psychikou. Tieto dve oblasti totiž nie sú úplne oddelené, avšak je potrebné presne odlišovať tieto oblasti. Právo nemôže podceňovať prínos psychiatrickej ani psychologickej vedy.

V psychologických publikáciách sa rozumné, zrelé a dobre vyvinuté správanie obvykle chápe ako konečná fáza dlhého vývinu, ako vrchol, ktorý dokáže dosiahnuť iba málo ľudí. Navyše je potrebné mať na mysli, že psychológovia sa často zaujímajú i o také témy, ktorými sú podvedomá motivácia, emočné narušenia, málo logické myslenie, psychopatológia. Ide teda o metódu s jej vlastnými prístupmi; tá určuje žiaduce rozdiely medzi psychologickými vedami a právom. Z toho vyplýva potreba vylúčiť automatické prenášanie termínov a predovšetkým pojmov z oblasti psychiatrie a psychológie do právnických pojmov. To by spôsobovalo poškodzovanie a podstatné zdifúznovanie kánonickej vedy.⁴⁸

Stáva sa, najmä v prípadoch expertíz, že osvojením si názorov psychiatrov a psychológov sa stavia na neprijateľných antropologických predpokladoch, ktoré vyúsťujú do zámeny psychickej zrelosti ako cieľového bodu vývinu človeka s kánonickou zrelosťou, ktorá je zase východiskovým bodom pre platnosť manželstva.⁴⁹ Pod pojmom nezrelosť pre dôkaz nulity sa nerozumie nezrelosť, ktorá je vlastná mladíckemu veku, ale o nezrelosť štruktúry osobnosti nupturienta.⁵⁰

⁴⁷ Por. A. HERETIK, *Klinická...*, s. 54.

⁴⁸ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánona 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 1995, s. 82.

⁴⁹ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánona 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 1995, s. 83.

⁵⁰ Por. *RRD 91 (1999)*, s. 9, coram Faltin de die 20.01.1999, in DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej rotý*, s. 99.

Pojmy nepríčetnosť a zmenšená príčetnosť sa zakladajú na konštatovaní poruchy rozpoznávacej a ovládacej schopnosti v dôsledku psychickej poruchy.⁵¹

1.2.2. Neschopnosť vzhľadom na zodpovednosť za skutky

Kto pre duševnú poruchu v čase činu nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládnuť svoje konanie, nie je za čin trestne zodpovedný, ak civilný zákon neustanovuje inak. Inak zákon stanovuje napríklad pri čine, ktorý človek urobil v opilosti (ebriete). Páchateľ vedel, čo spôsobuje opilstosť (ebrieta), a preto má zodpovednosť, že sa do tohto stavu dostal. Spoločnosť sa tak bráni zneužívaniu vyššie uvedeného princípu.

Znalci sa nevyjadrujú priamo k trestnej zodpovednosti, nepríčetnosti, zmenšenej príčetnosti. Na takú otázku nemôžu odpovedať, pretože ide o právnu otázku. Majú zistiť iba duševnú poruchu a jej prejavy v čase vykonania skutku. Až civilný súd na základe vyjadrenia psychiatrov o rozpoznávacej a ovládacej schopnosti, rozhodne o nepríčetnosti alebo o zmenšenej príčetnosti.⁵²

Keď má súd pochybnosti o správnosti posudku, požiada znalcov o vysvetlenie alebo doplnenie posudku. Ak by to sudcov nepresvedčilo, súd priberie iných znalcov alebo znalecký ústav. Ak sú rozdielne posudky dvoch znalcov, súd sa rozhodne pre jeden z nich alebo požiada o posudok tretieho znalca.⁵³ V prípade že znalec nevie ambulantným vyšetrením prísť k záveru, môže odporučiť súdu o ústavné vyšetrenie. Súd môže alebo nemusí vyhovieť tomuto odporúčaniam.

Psychiatria a psychológia nemá odborne presne definované poruchy rozpoznávacej a ovládacej schopnosti. Obidva pojmy nepresne zodpovedajú vedecky definovaným poruchám psychiky. V texte posudku má byť preto presne vysvetlené, na akých poruchách (symptómoch) sa

⁵¹ J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické...*, s. 80.

⁵² Por. J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické...*, s. 72.

⁵³ Znaleckú činnosť môže vykonávať aj znalecké ústavy a iné pracoviská špecializované na znaleckú činnosť. Zoznam ústavov vedie ministerstvo. Znalecké ústavy zabezpečujú najmä odborné minimum a špecializované vzdelávanie v príslušnom odbore v rozsahu a obsahu určenom ministerstvom a poskytujú ministerstvu súčinnosť pri vykonávaní odbornej skúšky pre znalcov, overení odbornej spôsobilosti znalcov, kontrolnej, vzdelávacej, metodologickej a konzultačnej činnosti. Ústavný posudok sa podáva vždy písomne a za jeho vykonanie zodpovedá vedúci ústavu a ním určení pracovníci. Konkrétnejšie tieto ústavy posudzujú duševný stav osôb, pri ktorých je potrebné dlhodobšie sústavné pozorovanie v ústavných podmienkach. Tiež tieto ústavy sa odborne vyjadrujú k sťažnostiam na znalcov a kvalitu podaných znaleckých posudkov.

Medzi etické zásady psychologov patrí:

1. Kompetencia, čiže uvedomenie si hraníc a možností psychologickkej metodológie.
2. Integrita, čiže osobnostné a charakterové vlastnosti (úprimnosť, spravodlivosť atď.)
3. Profesionálna a vedecká zodpovednosť, čiže prijímanie zodpovednosti za svoju činnosť, prispôsobenie metód potrebám rôznych skupín obyvateľstva, konzultácie s inými odborníkmi.
4. Záujem o prospech ľudí, čiže využitie psychológie k blahu druhých
5. Sociálna zodpovednosť, čiže zodpovednosť voči komunite a spoločnosti, podpora sociálnej práce a legislatívy.

(Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 57)

zakladá konštatovanie poruchy schopností. Znalci sa vždy vyjadrujú k rozpoznávacej a ovládacej schopnosti vo vzťahu k činu. Nejestvuje všeobecne platná nepríčetnosť.⁵⁴

1.2.3. Neschopnosť vzhľadom na obmedzenie alebo pozbavenie spôsobilosti na právne úkony a vzhľadom na neplatnosť darovacej zmluvy

Pozbavenie spôsobilosti na právne úkony môžu získať osoby, trpiace na ťažké psychické poruchy, ktoré nie sú prechodné a krátkodobé. Rozhoduje o tom súd na základe posudku psychiatra. Patria medzi ne napríklad: demencia, schizofrénia, mentálna retardácia a iné. V minulosti sa toto nazývalo pozbavenie svojprávnosti.

Obmedzenie spôsobilosti na právne úkony môžu získať osoby, u ktorých sú na to psychiatrické dôvody. Ide o obmedzenie spôsobilosti v určitom smere. Napríklad u chorých s kverulačným bludom, ktorí zamestnávajú súdy stále novými podaniami. Obmedzenie slúži na to, aby nepokračovali vo svojom konaní. Obmedzenie môže podporiť rezignáciu, čo je významné pri liečbe. V minulosti sa toto nazývalo čiastočné pozbavenie svojprávnosti.

Skúmanie platnosti darovacej zmluvy je náročný proces. Primát má sloboda darcu rozhodovať o svojich veciach. Nestačí vysoký vek alebo nález arterosklerózy alebo jej následkov, aby sa darovacia zmluva spochybnila. Znalec sa nevyjadruje priamo k spôsobilosti na právne úkony alebo k platnosti darovacej zmluvy. Odpovedá na otázku formulovanú v uznesení, v ktorom sa nariaďuje znalecké dokazovanie.⁵⁵

1.2.4. Neschopnosť pri jednotlivých psychických poruchách

Demencie: Pacienti nedokážu posúdiť všetky dôsledky svojho konania, nedokážu odolať pokušeniu. Ľudia s demenciou nie sú schopní právnych úkonov a je vhodné zaistiť im ochranu ich práv ustanovením poručníka. Aj pri ľahkých demenciách je zvýšená sugestibilita, čiže človek sa spolieha na úsudok iných ľudí a ťažko odoláva psychickému tlaku a sugescii.⁵⁶

Alkoholické psychózy: U pacientov sa konštatuje zníženie, prípadne úplné vymiznutie ovládacích a rozpoznávacích schopností. Pri psychotických stavoch treba nariadiť ústavnú liečbu. Výskyt alkoholických psychóz je vo forenznej situácii situácií extrémne zriedkavý. Alkoholická problematika sa vyskytuje vo forenznej situácii často, ale samotná alkoholická psychóza nie.⁵⁷

⁵⁴ Por. J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické...*, s. 73.

⁵⁵ Por. J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické...*, s. 85-86.

⁵⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Gerontopsychiatria*, in: J. FLEISCHER A KOL (red.), *Súdna...*, s. 113.

⁵⁷ Por. V. NOVOTNÝ, *Alkoholová a drogová závislosť*, in: J. FLEISCHER A KOL (red.), *Súdna...*, s. 137.

Podobne je to aj so závislými na iných drogách ako je alkohol. Časté krádeže nie sú z dôvodu zmenenej ovládacej alebo rozpoznávacej schopnosti, ale zo zisťnosti. Potrebujú zisk, aby uspokojili potrebu vlastnej závislosti.

Schizofrénie: Pacienti majú často zmenenú ovládaciú a rozpoznávajúcu schopnosť v čase trestného činu. Je im nariadená ústavná liečba aj bez ich súhlasu. Nie vždy však je na to dost podkladov. Pozbavenie spôsobilosti na právne úkony prichádza do úvahy pri chronickej forme ochorenia a pri zjavnom defekte. Pri psychotických poruchách sa pre krátkosť trvania poruchy neodporúča pozbavenie spôsobilosti pre právne úkony.⁵⁸

Afektívne poruchy: U chorých sú podklady na konštatovanie ich nepričetnosti, či už v manickej fáze alebo aj depresívnej. Chorý môže rýchlo jazdiť pod vplyvom alkoholu, urobiť sebe alebo iným finančné škody, môže sa nakaziť infekčnou chorobou a potom nakaziť druhých a pod. Pri pripočítaní viny musí byť však isté, že posudzovaný trestný čin sa stal počas akútnej fázy. Pozbavenie spôsobilosti prichádza do úvahy pri protrahovanej fáze alebo pri vysokej frekvencii fáz.⁵⁹

Poruchy osobnosti: Posudzovanie spôsobilosti spoznať povahu (prirodzenosť) svojho konania a ovládať svoje konanie vychádza z poznatku, že osoba s poruchou osobnosti má neporušený svoj poznávací aparát, teda funkcie, ktoré zodpovedajú inteligencií. Človek s poruchou osobnosti je teda schopný usúdiť, že jeho čin nezodpovedá sociálnym a mravným normám.

Len pri extrémne silne vyjadrenej poruche osobnosti možno pripustiť podstatné zmenšenie schopnosti páchatel'a rozpoznať nebezpečenstvo svojho konania a ovládať ho. Pri posudzovaní jednotlivých prípadov treba prihliadať na individuálne okolnosti prípadu.

Pri kombinácii porúch osobnosti s inými psychickými poruchami (napr. so závislosťou) môže vzniknúť problém účinku kombinácie psychických porúch na schopnosti človeka rozpoznať nebezpečnosť svojho konania a ovládať ho.

V civilných sporoch pri poruchách osobnosti nebýva dôvod nariadiť ochranné psychiatrické liečenie. Znalci však môžu odporúčať probandovi štandardné psychiatrické liečenie, aby sa predišlo dekompenzácii poruchy, ktorá môže byť kriminogénna, čiže môže byť dôvodom na kriminálne činy.⁶⁰

⁵⁸ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL. (red.), *Súdna...*, s. 156.

⁵⁹ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne...*, s. 162-163.

⁶⁰ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL. (red.), *Súdna...*, s. 167.

Neurotické poruchy: Osoby s touto poruchou síce zhoršujú kvalitu života, ale ich neprispôsobivosť nie je taká hlboká, že by spôsobovala podstatné zmenšenie schopnosti rozpoznať povahu svojho konania a ovládať ho. Neurotická porucha nemá priamy vzťah ku kriminogéze.⁶¹

1.3. Pojem kánonický s ohľadom na jurisprudenciu Rímskej roty

Začiatok kán. 1095 sa datuje k 27.6.1957, k rozsudku Rímskej roty coram Sabbattini. Išlo o prípad nymfománie, teda o psychosexuálnu poruchu, ktorá zabraňuje schopnosti naplniť manželskú zmluvu už v zmysle CIC 1917.⁶² Jurisprudencia začala považovať takéto kauzy za psychickú alebo morálnu impotenciu, ktorú analogicky prirovnávala k fyzickej impotencii.⁶³

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) ovplyvnil jurisprudenciu a ona začala spoznávať, že práva a povinnosti manželstva sú širšie ako len trvalé a výlučné právo na telo kvôli aktom, ktoré sú vhodné na splodenie potomstva, čo sa prijímalo ako formálny predmet manželského súhlasu a považovalo sa to za jedinú skutočnú základnú povinnosť podľa CIC 1917.⁶⁴

V máji 1970 bol riešený prípad „incapacitas assumendi onera“ – neschopnosť prevziať bremeno v analógii ku kán. 1068 CIC 1917 o impotencii, ako tzv. morálna impotencia.“

Pri revízií kódexu 1917 bol návrh textu relátora: „tí, ktorí nie sú schopní prevziať práva a povinnosti v manželstve alebo splniť nevyhnutné, sú neschopní uzavrieť manželstvo.“

Je užitočné uviesť aj vývoj redakcie kánonu 1095. Súčasný bod 3 mal byť pôvodne samostatným kánonom a až neskôr bol zaradený ako jeden z bodov jedného kánonu, určeného psychickej neschopnosti. Paulo Bianchi zdôrazňuje, že v pracovných protokoloch z doby vytvárania kódexu sa neobjavilo odôvodnenie tohto zjednotenia.⁶⁵ Aj táto okolnosť dáva požiadavku na dôkladnejšie pochopenie systematického rozdielu medzi rôznymi normatívnymi prípadmi, ktoré nachádzame v kán. 1095.⁶⁶

Po mnohých diskusiách na plenárnom zasadnutí 24.10.1981 bol nakoniec schválený definitívny text kánonu tak, ako ho poznáme dnes,⁶⁷ čiže: Do kódexu bol včlenený ako jeden kánon s tromi bodmi:

Kán. 1095 - Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí:

⁶¹ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy...*, s. 176.

⁶² M. KAKALEJ, *Neschopnosť uzavrieť manželstvo z dôvodov psychickej povahy*, Košice 2014, s. 58.

⁶³ Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying ...*, s. 1301.

⁶⁴ Por. *Tamže*, s. 1301.

⁶⁵ Por. P. BIANCHI, *Struktúra kán. 1095 ve světle rozvoje právního učení a jurisprudence od sedemdesátých let 20. století do dnešní doby*, in: BISKUPSTVÍ BRNO, *Adnotatio iurisprudentiae, Supplementum I*, 1(2015), Brno 2015, s. 183.

⁶⁶ P. BIANCHI, *Struktúra kán. 1095...*, s. 182.

⁶⁷ M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 59; tiež : J. SITÁR, *Alkoholizmus ako dôvod neplatnosti manželstva v rozsudkoch Bratislavskej arcidiecézy*, magisterská práca, Lublin 2016, s. 17.

1. ktorým chýba dostatočné používanie rozumu;
2. ktorí majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku, týkajúceho sa podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať;
3. ktorí z dôvodov psychickej povahy nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva.⁶⁸

Tento kánon, hoci je nový, môže sa používať aj retroaktívne, pretože vychádza z prirodzeného zákona. Potvrďuje to jurisprudencia, ako je zrejmé aj rozsudku coram Faltin zo dňa 24.2.1999, v ktorom sa zdôrazňuje, že toto učenie neustále učila a učí právna veda Rímskej rotý.⁶⁹ V Kódexe kánonov východných cirkví sa tento kánon nachádza vo veľmi podobnom znení ako západnom kódexe pod kán. 818.⁷⁰

Zákonodarca v tomto kánone predstavuje právnu rovnováhu medzi dvomi extrémnymi pohľadmi na manželstvo. Na jednej strane je to ustanovenie uznaná každému, kto dosiahol vek, na druhej strane sú tu isté náukové tendencie, ktoré priveľmi vyzdvihujú vážnosť manželských záväzkov a učia, že pojem manželstva spĺňa iba „elita“.⁷¹ Z uvedeného kánonu je zrejmé, že zákonodarca stanovuje, že nie iba akákoľvek ťažkosť, ale iba neschopnosť robí manželský súhlas neplatným.

Neschopnosť používať rozum, neschopnosť, ktorá sa prejavuje vážnym nedostatkom rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností a neschopnosť naplňať podstatné záväzky manželstva je charakterizovaná ako vada manželského súhlasu.

Manželský súhlas vzniká na základe súhlasu,⁷² pričom, aj keby bol manželský súhlas dostatočný z hľadiska psychologického aktu, teda zo subjektívnej stránky, môže byť neúčinný z hľadiska právneho a to kvôli absencii jeho predmetu, pretože pre toho, kto sa s ním chce zviazať, je potrebné plnenie týchto záväzkov.

Náuka a jurisprudencia Rímskej rotý všeobecne nástoja na požiadavke, aby neschopnosť uzavrieť manželstvo bola vážna, prítomná už pred uzavretím manželstva (*antecedente*) a trvalá.⁷³ Tieto tri požiadavky musia byť u psychickej poruchy nupturienta súčasne.⁷⁴

⁶⁸ KKP, kán. 1095.

⁶⁹ J. SITÁR, *Alkoholizmus ako dôvod neplatnosti manželstva v rozsudkoch Bratislavskej arcidiecézy*, magisterská práca, Lublin 2016, s. 18.

⁷⁰ Por. *Kódex kánonov Východných cirkví*, Prešov 2012, kán. 818.

⁷¹ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánonu 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in *Ius et Iustitia*, Spišské Podhradie 1991, s. 70; tiež R. ŠAŠKOVIČ, *Poruchy osobnosti a platnosť manželstva*, in *Duchovný Pastier* 6(2019), s. 260.

⁷² Por. KKP, Kán. 1057 § 1: Manželstvu dáva vznik súhlas stránok zákonne prejavovaný medzi právne spôsobilými osobami, ktorý nemôže nahradiť nijaká ľudská moc.

⁷³ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánonu 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 1994, s. 114. Trvalosť neschopnosti však iní autori spochybňujú, ako bude uvedené v ďalších statiach.

⁷⁴ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 116. Trvalosť neschopnosti však iní autori spochybňujú, ako bude uvedené v ďalších statiach.

Pokiaľ ide o trvalosť: Autori sa tu rôznia, či trvalosť anomálie je nevyhnutná podmienka pre dokázanie neplatnosti manželstva. M. F. Pompeda tvrdí, že porucha musí byť trvalá.⁷⁵ Autori významného komentáru súčasného kódexu uvádzajú, že rotálna jurisprudencia pokračuje vo vydávaní afirmatívnych rozhodnutí pre vážny nedostatok úsudku, ktorý je zakorenený v nejakej vážnej, ale prechodnej narušení mysle.⁷⁶ J. Duda sa odvoláva na rozsudok coram Faltin (Brixen. z roku 1994 – uvádza rozsudok iba takto)⁷⁷ a tvrdí, že psychická príčina neplatnosti manželstva nemusí mať trvalý, ale stačí aj prechodný stav.⁷⁸

Pokiaľ sa jedná o trvalý stav, nemožno pochybovať, že by neliečiteľný stav, ktorý jednému alebo obom manželom prekáža plniť ich podstatné manželské záväzky, predstavoval takmer nezvratný dôkaz toho, že ide o skutočnú nemožnosť a nie iba jednoduchú ťažkosť. Manželskou zmluvou sa prijímajú záväzky natrvalo (*in perpetuo*). Preto ak príde neschopnosť uzavrieť manželstvo až po jeho uzavretí, to už nemá vplyv na platnosť manželstva.⁷⁹

V niektorých rozsudkoch Rímskej rotý nie je vždy jasne podaný rozdiel medzi poruchou rozlišovacieho úsudku a neschopnosťou vziať na seba podstatné záväzky manželstva; ba niekedy sa zdá, že ide o značnú konfúziu (zmätok) medzi oboma motívmi nulity. V iných rozsudkoch je problematika adekvátnejšie preskúmaná.⁸⁰

P. Bianchi na základe štúdia množstva rotálnych rozsudkov uzatvára, že v najbežnejšom systematickom vysvetlení sa body prvý a druhý kán. 1095 týkajú vnútorných náležitostí manželského súhlasu, chápaného ako nedostatočný psychologický úkon (pretože chýba užívanie rozumu alebo súdnosť), zatiaľ čo tretí bod tohto kánonu predpokladá dostatočný manželský súhlas ako psychologický úkon, ktorý však nemá právnu účinnosť, pretože jeho predmet je fakticky a radikálne nerealizovateľný.⁸¹

Dôležitejším prvkom ako presné rozlíšenie medzi rozlišovacím úsudkom a neschopnosťou vziať na seba podstatné záväzky je nadobudnutie morálnej istoty o neschopnosti ako takej. V súčasnej kánonickej vede sa všeobecne prijíma definícia morálnej istoty tak, ako ju definoval pápež Pius XII. vo svojom príhovore sudcom Rímskej rotý 1. októbra 1942: na jednej strane sa odlišuje od pravdepodobnosti tým, že vylučuje každú odôvodnenú a rozumnú pochybnosť a na druhej strane sa odlišuje od absolútnej istoty tým, že ponecháva absolútnu možnosť opaku. Jednou

⁷⁵ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 116.

⁷⁶ Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying ...*, s. 1300.

⁷⁷ Por. J. DUDA, *Vybrané...*, s. 58.

⁷⁸ Sudca Rímskej Roty D. Faltin podľa uvedeného autora uvádza prípad muža, intoxikovaného alkoholom v čase uzatvárania manželstva, ktorého manželstvo bolo deklarované za neplatné z dôvodu vážneho nedostatku rozoznávacieho úsudku u muža. Por. J. DUDA, *Vybrané...*, s. 58.

⁷⁹ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 116.

⁸⁰ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 113.

⁸¹ Por. P. BIANCHI, *Struktura...*, s. 183.

vetou: morálnou istotou je také rozhodnutie sudcu, proti ktorému chýba rozumný dôvod pochybovať. Morálna istota nie je iba subjektívnym presvedčením sudcu, ale musí byť objektívne podložené dôkazmi uvedenými v súdnych spisoch (lat. *ex actis et probatis*).⁸² Morálna istota je takto jasne definovaná aj v cirkevnom zákone.⁸³

V nasledujúcom texte je popísaná neschopnosť podľa troch bodov kánonu 1095, pretože predovšetkým po vydaní nového kódexu možno rozlišovať tri druhy alebo podoby neschopnosti a to nielen formálnej, ale aj vzhľadom na ich podstatný aspekt.⁸⁴

1.3.1. Chýbanie používania rozumu podľa kán. 1095 bodu 1

V kánone 1095 vyjadrený prirodzený zákon, ktorého platnosť nie je podmienená ani ohrozená jeho explicitným vyjadrením v kánone, a preto platil vždy: Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí, ktorým chýba dostatočné používanie rozumu.

V záležitostiach nedostatočného používania rozumu sa má sudca spýtať, či sa jedná o anomáliu, ktorá v okamihu uzavretia manželstva osobitne narušovala užívanie rozumu; s akou intenzitou a s akými symptómami sa prejavila.

Tento prvý bod tohto kánonu deklaruje neschopnosť uzavrieť manželstvo nie iba pre tých, ktorým chýba používanie rozumu, ale aj pre tých, ktorým chýba dostatočné používanie rozumu. Nupturient sa môže považovať za toho, kto nemá dostatočné používanie rozumu, keď je tu narušenie psychologických procesov zahŕňajúcich formovanie ľudského skutku, ktoré vážne narušuje rozumnú funkciu mysle a osoba je zbavená akéhokoľvek uvažovania ohľadom osobnej schopnosti pre manželské záväzky a rozhodnutie sa pre objekt súhlasu.⁸⁵

Príčina tejto poruchy môže byť trvalá choroba ako napríklad psychóza alebo silná mentálna retardácia alebo prechodná porucha ako napríklad drogy alebo alkoholová intoxikácia alebo vážna psychická trauma. Existujú viaceré typy situácií. Prvý prípad je, že nupturient trpel vážnou psychickou poruchou v čase uzatvárania manželstva. V manželstve sa porucha ešte zhoršovala. Druhý prípad je taký, že porucha tam v čase uzatvárania manželstva bola veľmi silná, ale neskôr sa vplyvom liečby neprejavovala s takými vážnymi dôsledkami ako na začiatku. Tretí prípad je,

⁸² Por. P. ERDŐ, *Problémy s morálnou istotou v procese manželskej nulity*, in: <http://tribunal.kapitula.sk/2002-1/problemy.htm>

⁸³ PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, *inštrukcia Dignitas...*, čl. 247; tiež FRANTIŠEK, *apoštolský list pápeža Františka Motta proprio Mitis...*, čl. 12.

⁸⁴ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 113.

⁸⁵ Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying Function of the Church*, in: J. P. BEAL, J. A. CORIDEN, T. J. GREEN (red.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000, s. 1299.

že nupturient netrpel žiadnou trvalou poruchou, ale v čase uzatvárania manželstva bol zbavený používania rozumu, napríklad nupturient bol v čase uzatvárania manželstva úplne opitý.⁸⁶ Štvrtý prípad je, že nupturient bol v čase sobáša bez vážnej psychickej poruchy, neskôr však podľahol vážnej psychickej poruche, napríklad Alzheimerovej chorobe. Posledný prípad nezakladá žiaden titul na dokázanie neplatnosti manželstva, pričom prvé tri sú jasnými titulmi.

V kauzách zahŕňajúcich prechodnú poruchu ako napríklad intoxikáciu alkoholom sa má využiť pomoc súdnych znalcov (psychiatrov), ktorí môžu priniesť viac svetla do tejto záležitosti. Sudca sa smie spoľahnúť na vyhlásenia stránok a svedectvá svedkov, ktoré môžu mať silu plného dôkazu, ak to sudca uzná, berúc do úvahy všetky indicie a dôkazné prvky, ak nie sú iné prvky, ktoré by to spochybnili.⁸⁷

1.3.2. *Vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností podľa kán. 1095 bodu 2*

V kánone 1095 vyjadrený prirodzený zákon, ktorého platnosť nie je podmienená ani ohrozená jeho explicitným vyjadrením v kánone, a preto platil vždy: *Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí: ...ktorí majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku, týkajúceho sa podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať...* Neuzavrie platné manželstvo osoba neschopná uvedomeľého a slobodného rozhodnutia pre dôverné a celoživotné spoločenstvo, v ktorom muž a žena už nie sú dve ale jedno telo⁸⁸ a v ktorom muž a žena majú stále dozrievať do dokonalejšieho spoločenstva vo vernosti a vo vzájomnej odovzdanosti.⁸⁹ Ide tu o neschopnosť osoby na základe patologickej skutočnosti, ktorá porušuje poznávaciu schopnosť a alebo vôľové schopnosti.⁹⁰

Závažnosť tejto poruchy rozlišovania nemožno merať tak, že sa postaví na rovnakú úroveň nevyhnutné rozlišovanie s veľmi prenikavou znalosťou manželských práv a povinností, s ich dokonalým hodnotením a s úplnou vnútornou slobodou rozhodnúť sa. Takéto príliš široké chápanie závažnosti by narušovalo prirodzené právo na manželstvo a základné právo človeka zvoliť si životný stav.⁹¹

⁸⁶ Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying...*, s. 1298.

⁸⁷ Por. Kán. 1678 § 1 a 2 v znení *Mitis iudex Dominus Iesus*.

⁸⁸ Por. *Evanjelium podľa Matúša* 19, 6, in: *Sväté Písmo...*

⁸⁹ Por. JÁN PAVOL II., apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, body 11 a 19, Rím 1986.

⁹⁰ Por. J. SITÁR, *Alkoholizmus nupturienta a neplatnosť manželstva*, in *Duchovný Pastier* 7(2019), s. 328.

⁹¹ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie kánonu 1095 Kódexu vo svetle právnej vedy a jurisprudencie*, in *Ius et Iustitia*, Spišská Kapitula 1994, s. 110.

Tento rozoznávací úsudok je v skratke schopnosť urobiť rozumné rozhodnutie o *tomto* manželstve s *týmto* človekom v *tomto* čase. Rozhodnutie do manželstva musí byť založené rozumných motívoch po dostatočnom uvažovaní a nie na patologických motívoch.⁹²

Psychické zložky rozoznávacieho úsudku sú: dostatočné intelektuálne poznanie, dostatočné kritické ocenenie (zmluvy ako takej alebo pohnútok pre zmluvnú osobu alebo dopadu samotnej osoby zmluvy na nupturienta), dostatočná vnútorná sloboda (hodnotenie pohnútok alebo ovládanie impulzov).⁹³

Porucha môže spočívať jednak v tom, že nupturient ešte nedosiahol v potrebnej miere užívanie rozumu, a preto nechápe podstatu manželstva, aspoň nie pokiaľ ide o to, čo v ňom treba rozlišovať, a čo je v ňom podstatné, a jednak v nedostatočnej zrelosti samotných mentálnych schopností, čiže schopností myslieť. Táto nezrelosť môže zasiahnuť úkon vnímania (inteligenciu), a to vtedy, keď teoretické a abstraktné poznanie predmetu súhlasu nezodpovedá hodnoteniu, ktoré by bolo primerané, teda konkrétnemu zváženiu vlastného úkonu súhlasu. Toto sa nazýva „immaturitas iudicii“, čiže nezrelosť uvažovania.⁹⁴

Popri „immaturitas iudicii“ poznávame aj „immaturitas voluntatis“, čiže vôľovú nezrelosť. Ide o poruchu vnútornej slobody, teda stav podriadenosti takým psychickým podmienkam, ktoré spôsobujú, že subjekt nie je schopný slobodnej voľby. Táto nezrelosť sa nazýva aj „afektívnou nezrelosťou“, pretože zasiahnutá je tu práve citová stránka subjektu a práve jej sa nedarí vymaniť sa z pôsobenia podnetov, ktoré na ňu doliehajú, či už z vedomého alebo podvedomého sveta.⁹⁵

Predmetom rozoznávacieho úsudku nie je čokoľvek, ale *podstatné manželské práva a povinnosti, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať*. Podľa C. Burkeho musia byť tieto práva odvodené len od troch dobier manželstva a síce bonum fidei (dobro vernosti), bonum prolis (dobro potomstva) a bonum sacramenti (dobro sviatosti, čiže nerozlučiteľnosti). Autor striktno odmieta kategóriu „právo na základný medziosobný vzťah“, pretože je podľa neho vágny. Odmieta zaradiť medzi manželské práva bonum coniugum (dobro manželov), pretože je presvedčený, že tento cieľ manželstva sa dosahuje postupne a je možné, že ho manželia aj nikdy nedosiahnu. Manželstvo ako také (nielen z kresťanského pohľadu) je viac bod odchodu (k cieľu) ako bod príchodu (k cieľu). Zrelosť vyžadovaná pre platný manželský súhlas je tá, keď nupturienti vykazujú dospelý život, teda nemusia ešte dosiahnuť ideál ľudského rastu.⁹⁶

⁹² Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying...*, s. 1300.

⁹³ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 105.

⁹⁴ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 97.

⁹⁵ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 97.

⁹⁶ Por. C. BURKE, *The Object...*, 6. kapitola. C. Burke sa okrem iného odvoláva na rozsudok coram Pompedda z 3. júla 1979, z ktorého cituje, že „manželstvo nemá byť považované za korunu zrelosti, ktorá sa už dosiahla, ale skôr ako krok, vďaka ktorému sa plnšia zrelosť dosahuje.“ C. Burke porovnáva tento cieľ (bonum coniugum, dobro manželov) s cieľom služby životu (bonum prolis), ktorý sa pre platný manželský súhlas nesmie vylučovať, ale

Tomuto názoru C. Burkeho protirečí sudca A. Yaacoub v rozsudku Rímskej roty z roku 2009,⁹⁷ kde uvádza, že je potrebné ustanoviť vzhľadom na neschopnosť vziať záväzky manželstva nielen tie, ktoré sa týkajú troch dobier manželstva, to znamená dobra vernosti, dieťaťa a sviatosti, ale aj tie, ktoré konštituujú spoločenstvo celého života k povinnému dobru manželov (ad bonum coniugum ordinatum). Súčasný kódex prijal tieto závery, navrhnuť personálnu doktrínu manželstva, v ktorej v jednote s požiadavkou plodenia detí – určite pred tou samou požiadavkou – sa hovorí o požiadavke manželstva k dobru manželov. Táto neschopnosť musí existovať v momente vyjadrenia súhlasu, ktorým zväzok vzniká.⁹⁸

Podľa Edwarda Góreckeho sú podstatné práva a povinnosti tieto: Právo a povinnosť zachovať manželskú vernosť, vytrvalosť v manželstve až do smrti (jednej stránky), zachovať ľudský spôsob (humano modo) intímneho spoluzitia v manželstve, pestovať spoločenstvo manželského života – primeraných manželských interpersonálnych vzťahov, poskytovať pomoc manželskému partnerovi a starať sa o jeho dobro, intímne spoluzitie nechať otvorené pre zrodenie potomstva, prijať počaté potomstvo, vychovávať deti po stránke fyzickej, morálnej, kultúrnej, spoločenskej a eventuálne náboženskej. Pokrstení majú okrem toho povinnosť a právo usilovať sa o svätosť a deti nábožne vychovávať v kresťanskom duchu. Čo sa týka iných hľadísk, napríklad vzájomného obetavého zdieľania sa manželov, ktoré vytvárajú morálny záväzok, neexistuje zhoda, aby ich bolo možné považovať za podstatné záväzky v zmysle právnom.⁹⁹

J. Kuneš, odvolávajúc sa na niektorých autorov, uvádza určitý zoznam práv a povinností takto: právo a povinnosť na manželské úkony, právo a povinnosť nebrániť splodeniu potomstva, právo a povinnosť chrániť a budovať spoločenstvo manželov, právo a povinnosť na vzájomnú pomoc a vhodné správanie sa, právo a povinnosť vychovávať deti, právo a povinnosť na spoločenstvo celého života.¹⁰⁰

z určitých dôvodov sa nemusí vôbec naplniť a manželstvo zostáva platné. Niekedy si Boží plán pre dobro manželov vyžaduje bezdetné manželstvo a zdá sa, že nie zriedka si vyžaduje spojenie, v ktorom osobné rozdielnosti vytvárajú napätia medzi partnermi, ktoré môžu rozbiť manželstvo pokiaľ nebudú mať východisko v modlitbe a obete, aby sa naučili spolu vychádzať. (Por. C. BURKE, *The Object...*, 6. kapitola)

⁹⁷ Por. *Sententia coram Yaacoub diei 09.12.2009*, in: *DSS 162(2009)*, Roma 2016, s. 338.

⁹⁸ Originálny text: Quod pertinet ad incapacitatem onera matrimonialia assumendi oportet in lucem ponere quod obligationes matrimonii sunt non solum quae rescipiunt tria matrimonii bona, scilicet, bonum fidei, prolis et sacramenti, sed etiam habilitatem constituendi consortium totius vitae ad bonum coniugum ordinatum. Codex vigens has conclusiones recepit, doctrinam personalisticam matrimonii proponendo, in qua una cum ordinatione ad prolis procreationem - immo ante ipsam - loquitur de matrimonio ordinato ad bonum coniugum. Haec incapacitas existere debet momento praestationis consensus, quod vinculum oritur. (Por. *Sententia coram Yaacoub diei 09.12.2009*, in: *DSS 162(2009)*, Roma 2016, s. 338, č. 6)

⁹⁹ Por. E. GÓRECKI, *Vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ako titul neplatnosti manželstva*, in: J. DUDA, *Ius et iustitia IX.*, Spišská Kapitula 1999, s. 252.

¹⁰⁰ Por. J. KUNEŠ, *Impotenza ex can. 1084 ed incapacitá di assumere gli obblighi ex can. 1095, n. 3*, Roma 2012, s. 117-180; tiež: J. DUDA, *Vybrané...*, s. 58.

J. Duda, uvádzajúc dlhú analýzu rôznych významných autorov uzatvára svoju prednášku konštatovaním, že rôzne snahy podať zoznam podstatných záväzkov manželstva vyjadrením, že sú tu veľké ťažkosti pri hľadaní odpovede, čo sú podstatné záväzky manželstva. Ukazuje sa, že práve štúdium rotálnych rozsudkov môže do toľkých nejasností vniesť viac svetla poznania a ozrejmíť, ktoré sú podstatné povinnosti manželstva.¹⁰¹

1.3.3. Neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva podľa kán. 1095 bodu 3

V kánone 1095 vyjadrený prirodzený zákon, ktorého platnosť nie je podmienená ani ohrozená jeho explicitným vyjadrením v kánone, a preto platil vždy: *Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí:... ktorí z dôvodov psychickej povahy nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva.*

Neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva podľa kánona 1095 bod 3 sa vzťahuje na objekt manželského súhlasu¹⁰², čiže vzťahuje sa na fyzickú alebo morálnu neschopnosť splňať manželské záväzky. Je zrejmé, že *nemo potest ad impossibilia tenetur*,¹⁰³ čiže nikoho nemožno viazať k tomu, čo je pre neho nemožné. Tento tradičný princíp v podstate potvrdzuje, že ak nie je možné dosiahnuť to, čo je predmetom právnych povinností, je neúčinná i vôľa, ktorá sa snaží prevziať zodpovedajúce záväzky. Tento spôsob uvažovania však musí brať ohľad na špecifický charakter manželských záväzkov, ktoré nemôžeme brať ako akýkoľvek iný druh povinnosti, ku ktorým sa určitá osoba môže zaviazat'.¹⁰⁴

Osoba teda nie je schopná úplne alebo aspoň sčasti splniť, k čomu sa zaviazala, pri manželskom sľube.¹⁰⁵ Je nevyhnutné podľa znenia samotného bodu 3, aby táto neschopnosť mala svoj pôvod v príčinách psychickej povahy, ktoré nemusia mať priamo patologický charakter ako napr. charakterové defekty, ale musí to byť psychologická porucha vážna, ako možno dedukovať z negatívnej formulácie bodu 3.¹⁰⁶

¹⁰¹ Por. J. DUDA, *Vybrané...*, s. 59.

¹⁰² Por. *Dec. coram Fiore*, in: RRD 79 (1987) s. 341, č. 17.

¹⁰³ *Regula Iuris Romanis*, pravidlo rímskeho práva si cirkevné právo osvojilo. Por. ROATAE ROMANAE TRIBUNAL, *Excerpta argumentorum*, in: *DSS 101(2009)*, Roma 2016, s. 447. Vyjadrenie tohto pravidla sa môžu líšiť, avšak vždy vyjadrujú ten istý obsah. P. Bianchi používa vyjadrenie „*impossibilium nulla obligatio*“.

¹⁰⁴ Por. P. BIANCHI, *Struktura...*, s. 185-186.

¹⁰⁵ Por. *Dec. coram Civili*, in: RRD 87 (1995) s. 492, č. 8.

¹⁰⁶ Por. *Tamže*, s. 492, č. 8; tiež: J. SITÁR, *Alkoholizmus ako dôvod neplatnosti manželstva v rozsudkoch Bratislavskej arcidiecézy*, magisterská práca, Lublin 2016, s. 18.

Znalec musí vo svojom posudku odpovedať na všetky jednotlivé body, stanovené dekrétom sudcu a má dbať na to, aby neprekročil hranice svojej služby a nerobil závery, ktoré prislúchajú sudcovi.¹⁰⁷

Treba pripomenúť, že žiadna anomália sama v sebe nespôsobuje automaticky neschopnosť uzavrieť manželstvo. Až vtedy, keď sa dokáže jej vážny a negatívny vplyv na možnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva, môže sa stanoviť ako príčina neschopnosti uzavrieť manželstvo. Ak jestvuje vážna psychická porucha, sudca musí mať istotu, či to spôsobuje neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva.¹⁰⁸ Z pohľadu uvedeného bodu daného kánonu, len ten nie je schopný zachovávať manželské práva a povinnosti, sa považuje za osobu neschopnú pre platné uzavretie manželského zväzku.¹⁰⁹

Pri analýze rozsudkov Rímskej roty môžeme konštatovať, že hoci stránky mali v rôznych kauzách tie isté anomálie, predsa rozsudky neboli rovnaké. Na mnohých takýchto rozsudkoch sa potvrdzuje skutočnosť, že nie anomália, ale dôsledky, môžu, ale nemusia spôsobiť neschopnosť prevziať záväzky manželstva.¹¹⁰

1.4. Podstatné záväzky manželstva

Právna náuka a jurisprudencia sústreďujú svoju pozornosť na pojem nemožnosť, aby ho odlišili od pojmu ťažkosť. Platným kritériom ako rozlíšiť nemožnosť od ťažkosti, zdá sa byť objektívna konfrontácia (objasnenie rozporov) stavu subjektu s podstatnými záväzkami manželstva.¹¹¹

Podstatné záväzky manželstva vychádzajú zo samotného manželstva. Kán. 1056 stanovuje dve podstatné vlastnosti jednotu a nerozlučiteľnosť. Božské právo, tak prirodzené, ako aj pozitívne dovoľuje iba zákonný zväzok iba jedného muža s jednou ženou a naopak.¹¹² Nerozlučnosť sa tiež zakladá na Božom zákone, lebo sám Ježiš vyhlásil, že čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje.¹¹³

Kán. 1101 stanovuje podstatné prvky manželstva, ktoré vyplývajú aj z podstaty manželstva, aj z jeho cieľov. Reflexia nad trvaním manželstva (*matrimonium in facto esse*) z pohľadu vlastného cieľa (*finis operis*) vedie k obsahu kánonu 1055 § 1, ktorý sa výslovne venuje

¹⁰⁷ Por. PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, *inštrukcia Dignitas conubii*, Rome 2005, in:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20050125_dignitas-conubii_en.html, čl. 209

¹⁰⁸ R. SZTYCHMILER, *Obowiazki małżeńskie*, Warszawa 1999, s. 483.

¹⁰⁹ Por. M. KAKALEJ, *Nelátkové závislosti a platnosť manželstva*, in *Nové Horizonty 1*(2013), s. 20.

¹¹⁰ M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 240.

¹¹¹ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 97.

¹¹² Por. J. KRAJČI, *Velké tajemstvo*, Bratislava 1993, s. 30.

¹¹³ Por. *Evanjelium podľa Matúša* 19, 6, in: *Sväté Písmo...*

dvom finalitám spoločenstvu celého života: bonum coniugum et bonum proles¹¹⁴, čiže k dobru manželov a dobru detí.¹¹⁵

Kódex kánonického práva z roku 1917 uvádzal tri ciele podľa učenia sv. Augustína, čiže dobro detí na prvom mieste a vzájomnú pomoc (mutuum adiutorium) na druhom mieste; na treťom mieste utíšenie žiadostivosti. KKP z roku 1983 uvádza dobro manželov na prvom mieste a dobro detí na druhom; tretí cieľ už neuvádza vôbec. Pavol VI. pripomenul, že manželská láska a dobro potomstva úzko súvisia, pretože Boh Stvoriteľ ustanovil manželstvo s úmyslom, aby v ľuďoch uskutočnil plán svojej lásky. Preto manželia vzájomným dávaním sa, ktoré je im vlastné a výlučné, usilujú sa o také spoločenstvo osôb, ktorým sa navzájom zdokonaľujú, aby spolupracovali s Bohom pri plodení a výchove nových bytostí. U pokrstených manželstvo je obdarené takou hodnotou, že sa stáva sviatosťným znakom milosti, pretože označuje spojenie Krista a Cirkvi.¹¹⁶

Rotálny sudca A. Yaacoub, v protiklade s bývalým rotálnym sudcom C. Burkem, uvádza, že je potrebné ustanoviť vzhľadom na neschopnosť vziať záväzky manželstva nie len tie, ktoré sa týkajú troch dobier manželstva, ale aj tie, ktoré konštituujú spoločenstvo celého života k povinnému dobru manželov (ad bonum coniugum ordinatum). Súčasný kódex prijal tieto závery, navrhnuť personálnu doktrínu manželstva, v ktorej sa v jednote s požiadavkou plodenia detí hovorí o požiadavke manželstva k dobru manželov. Táto neschopnosť musí existovať v momente vyjadrenia súhlasu, ktorým zväzok vzniká.¹¹⁷

¹¹⁴ Por. J. KUNEŠ, *Psychická...*, s. 86.

¹¹⁵ Vzťah medzi dobrom manželov a dobrom detí opisuje konštitúcia *Gaudium et spes* takto: Sama povaha nerozlučiteľného zväzku Manželí vedia, že v úlohe odovzdávania a vychovávaní ľudského života, čo treba pokladať za ich vlastné poslanie, sú spolupracovníkmi lásky Boha Stvoriteľa a akoby jeho tlmočníkmi (...) Konečné rozhodnutie musia urobiť pred Bohom sami manželí. Avšak čo sa týka spôsobu konania, nech sú si kresťanskí manželí vedomí, že si nesmú počínať podľa ľubovôle, ale že sa vždy musia dať viesť svojím svedomím, ktoré má byť v súlade s Božím zákonom, a Učiteľským úradom Cirkvi, ktorý hodnoverne vykladá tento zákon vo svetle evanjelia. Boží zákon zjavuje plný význam manželskej lásky, chráni ju a vedie k skutočnej ľudskej dokonalosti. Keď kresťanskí manželí plnia svoje poslanie rodiť deti veľkodušne, ľudsky a kresťansky zodpovedne, spoliehajú sa na Božiu prozreteľnosť a pestujú ducha obetavosti, zároveň oslavujú Stvoriteľa a v Kristovi spoločne smerujú k dokonalosti. Spomedzi manželov, ktorí si takto plnia Bohom uloženú povinnosť, sa treba zvlášť zmieniť o tých, ktorí po spoločnom rozumnom uvážení veľkodušne súhlasia mať a primerane vychovať aj väčší počet detí. Manželstvo však nie je ustanovené iba na plodenie. Sama povaha nerozlučiteľného zväzku medzi osobami a dobro detí si totiž vyžadujú, aby sa aj vzájomná láska manželov prejavovala, prehlbovala a dozrievala správnym spôsobom. Preto i keď nemajú detí, hoci po nich zväčša vrúčne túžia, manželstvo ako celoživotné spolunažívanie a spoločenstvo trvá aj naďalej a zachováva si svoju hodnotu a nerozlučiteľnosť. (DRUHÝ Vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, čl. 50, in: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 1993)

¹¹⁶ Por. PAVOL VI., *Humanae vitae*, Rím 1969, čl. 8. V tomto článku pápež Pavol VI. učí, že manželstvo teda nevzniklo náhodou alebo pôsobením slepých prírodných síl, ale ho Boh múdro a prozreteľnostne ustanovil. V tomto svetle sa jasne ukazujú vlastné známky a požiadavky manželskej lásky. Je veľmi dôležité oceniť ich správny význam. Je to predovšetkým úplne ľudská láska, čiže zmyslová a duchovná. Nejde tu preto iba o čisto pudovú alebo citovú túžbu, ale aj, a to najmä, o úkon slobodnej vôle, ktorý smeruje k tomu, aby sa v každodenných radoostiach a bolestiach nielen udržala, ale aj rástla, aby sa tak manželí stávali akoby jedným srdcom a jednou dušou a spolu dosahovali svoju ľudskú dokonalosť. Ďalej ide o úplnú lásku, čiže o osobitnú formu osobného priateľstva, v ktorom sa manželí medzi sebou so všetkým veľkodušne delia, nepripúšťajú nespravodlivé výnimky a nesledujú sebecké výhody. Kto opravdivo miluje svojho partnera zaiste ho nemiluje len kvôli tomu, čo od neho dostáva, ale ho miluje kvôli nemu samému; a robí to rád, aby ho darovaním seba obohatil.

¹¹⁷ Por. *Sententia coram Yaacoub diei 09.12.2009*, in: *DSS 162(2009)*, Roma 2016, s. 338.

Podobne uvádza v rozsudku aj rotálny sudca M. Monier, ktorý, odvolávajúc sa aj na rozsudok coram Huber,¹¹⁸ tvrdí, že podstatné záväzky manželstva sa odvodzujú od základných vlastností manželstva (kán. 1055). Tieto záväzky (obligationes) odzrkadľujú nie iba dobro vernosti, sviatosti a potomstva, ale tiež zdatnosť (habilitatem) vytvárať spoločenstvo celého života k dobru manželov (bonum coniugum ordinatum). Manželstvo sa totiž neredukuje iba na obyčajné spoločné spolužitie (coniugum convictum), čo je spoločenstvo lôžka, stola a bývania, ani na samotné odovzdávanie a prijímanie práva na telo, samo v sebe vhodné na splodenie detí.¹¹⁹

M. F. Pompedita synteticky označuje za podstatné prvky, ktoré definujú manželstvo, tieto: spoločenstvo celého života medzi mužom a ženou; prirodzené zameranie na dobro manželov spolu so zameraním na prijímanie a výchovu potomstva.¹²⁰

W. Góralski, odvolávajúc sa na mnohé rozsudky Rímskej roty, zahŕňa podstatné záväzky manželstvo v konkrétnosti v troch bodoch: ustanovenie manželského spoločenstva a starostlivosť o jeho rozvoj, poskytovanie vzájomnej pomoci, napĺňanie manželských aktov humano modo.¹²¹

C. Godfrey-Howell, odvolávajúc sa na rotálnu jurisprudenciu,¹²² je presvedčená, že môžeme jasne povedať, že komunikácia medzi osobami nie je limitovaná iba sexuálnym spolunažívaním, ale predpokladá duševnú schopnosť milovať a darovať sa, aby sa jednotlivé osobné dobrá zdieľali a tak efektívne dosiahli spoločné dobro manželov. Dobru manželov sa bráni vždy, keď zistíme, že existuje radikálna neschopnosť, ktorá znemožňuje alebo mimoriadne sťažuje prijatie a plnenie manželských povinností. Niektoré z konkrétnych spôsobov, ako sa takáto neschopnosť prejaví, sú: vážny nedostatok komunikačných schopností, neschopnosť zdieľať a mať radosť zo sexuálneho vzťahu,¹²³ neschopnosť vykonávať zárobkovú činnosť, nechť podporovať (pestovať) domáce spoločenstvo, ktoré zahŕňa manželov.¹²⁴

J. Castano uvádza ako príklady tieto podstatné povinnosti manželstva: skutky zamerané na naplnenie cieľov manželstva (čiže dobro manželov a plodenie a výchova detí),¹²⁵ podstatné vlastnosti manželstva (čiže jednota a nerozlučnosť), spoločenstvo života a lásky,¹²⁶ možnosť

¹¹⁸ *Sententia coram Huber diei 20.10.1995*, in *RRD*, vol. 87, s. 577, č. 4.

¹¹⁹ Originálny text znie: *Obligaciones matrimonii essentielles derivantur e proprietatibus essentialibus matrimonii (can. 1055). Hae obligationes spectant non solum bona fidei, sacramenti et prolis, sed etiam habilitatem constituendi consortium totius vitae ad bonum coniugum ordinatum. Matrimonium „enim reduci nequit ad merum coniugum convictum, id est ad communionem tori, mensae et habitationis, nec ad solam traditionem et acceptationem iuris in corpus per se aptos ad prolis generationem“* (*Sententia coram Huber diei 20.10.1995*, in *RRD*, vol. 87, s. 577, n. 4). Citované aj s citáciou zo: *Sententia coram Monier diei 10.07.2009*, in *DSS 101(2009)*, Roma 2016, s. 213, č. 6.

¹²⁰ Por. I. POMPEDDA, *Il canone 1095...*, s. 29.

¹²¹ Por. W. GÓRALSKI, *Dobro małżonków a istotne obowiązki małżeńskie*, Varšava 2010, s. 115-116.

¹²² Cituje konkrétne tieto zdroje: W. Varvaro, "Some Recent Rotal Jurisprudence," 246. Tiež: *Dec. coram Boccafola zo dňa 14.10.1999*.

¹²³ V anglickom origináli je použité vyjadrenie: *enjoy a sexual relationship*.

¹²⁴ Por. C. GODFREY-HOWELL, *Consensual Incapacity to Marry*, South Bendensis 2020, s. 371.

¹²⁵ Por. kán. 1055 a kán. 1096 KKP.

¹²⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Pastorálna konštitúcia Gaudium et spes*, čl. 48.

opravdivého ľudského spolužitia. Na opačnom póle sú tieto vlastnosti nupturienta: konfliktná asociálna povaha, ktorá robí z manželstva „peklo“, nemožnosť duchovnej komunikácie manželov, nekompatibilnosť pováh (pretože manželstvo je „vzťahom“), homosexualita.¹²⁷

P. J. Viladrich sa snaží vyjadruje jednotlivé podstatné záväzky v týmto zoznamom: záväzok na manželské úkony; neohrozovať plodenie potomstva; ustanoviť, zachovávať a smerovať dôverné manželské spoločenstvo na svoje objektívne ciele; záväzok vernosti; právo a povinnosť vzájomnej pomoci v činoch a správaní sa, ktoré sú v sebe samých vhodné a nevyhnutné na napĺňanie podstatných cieľov manželstva; prijať deti v kruhu manželského spoločenstva, vychovávať ich.¹²⁸

Vo vybraných argumentoch Rímskej roty z roku 2016¹²⁹ sa manželské povinnosti uvádzajú takto: Medzi prvými základnými manželskými povinnosťami sa pridriavame troch manželských dobier (...), z ktorých môžu byť označené: a) povinnosť prijať počatie a narodenie dieťaťa prostredníctvom úkonov vhodných na splodenie ľudského života; taktiež sa starať o splodených potomkov prostredníctvom telesnej, morálnej a náboženskej výchovy (kán. 1055, § 1, 1061, § 1; 1136), b) povinnosť byť verným manželom alebo manželkou alebo výlučným vzájomným manželským spoločenstvom alebo výlučným vzájomným spoločenstvom, ktoré je založené na jednom výlučnom zväzku (kán. 1046; 1134), ako aj zachovanie spôsobu ľudských úkonov prostredníctvom uplatňovania práva manželov ľudským spôsobom (asi 1061, § 1); c) povinnosť starať sa o nerozlučnosť alebo nedeliteľnosť a trvalosť spoločenstva celého života manželov, vo zväzku nerozlučnom a natrvalo ustanovenom (kán. 1056; 1134). Teda „zmluva, ktorú manželvia slobodne uzavreli, im ukladá povinnosť zachovať (zmluvu) jedinú a nerozlučiteľnú“ (KKC, čl. 2364), čo znamená, že sama v sebe abstinuje od rozvodu a pokušenia nového zväzku.¹³⁰

Vyššie uvedené práva a povinnosti sú všetky recipročné, trvalé, exkluzívne a neodvolateľné, pretože sú vyjadrením samotnej podstaty manželstva. Zároveň sú navzájom

¹²⁷ Por. J. CASTANO, *Il sacramento del matrimonio II.*, Roma 1991, s. 130-131; tiež: J. DUDA, *Vybrané...*, s. 57-58.

¹²⁸ Por. P. J. VILADRICH, *Il consenso...*, s. 55; tiež: J. KUNEŠ, *Psychická...*, s. 87.

¹²⁹ Por. ROATAE ROMANAE TRIBUNAL, *Excerpta argumentorum*, in: *DSS 101(2009)*, Roma 2016, s. 447-448.

¹³⁰ Latinské znenie: In primis obligationes matrimonii essentielles inhaerentes tribus coniugii bonis, traditione canonica sancititis, scilites prolis fidei, et sacramenti (...), ita delineari possunt: a) obligatio acceptandi prolis conceptionem et nativitatem ex altero coniuge per actus aptos ad novade vitae humanae transmissionem atque curandi prolis procreatae educationem physicam, moralem et religiosam (cann. 1055, § 1; 1061, §1; 1136), b) obligatio servandi fidelitatem coniugalem, seu exclusivam bilateralitatem consortii coniugalem, seu exclusivam bilateralitatem consortii coniugalís, in unico vinculo exclusivo fundatam (cann. 1046; 1134), necnon retinendi modalitatem humanam actuum amoris coniugalís per exercitium iuris coniugalís modo humano (can. 1061, § 1); c) obligatio tuendi indissolubilitatem seu indivisibilitatem et perpetuitatem totius vitae consortii coniugalís, in vinculo indissolubili et perpetuo fundati (cann. 1056; 1134). Nam „foedus libere a coniugibus contractum eis imponit obligationem illud unum et indissolubile conservandi“ (Catechismus Catholicae Ecclesiae, Ciitá del Vaticano 1997, n. 2364, p. 600), id est sesse abstinendi a divortio et a temptato novo ligamine. Por. ROATAE ROMANAE TRIBUNAL, *Excerpta...*, s. 447-448.

prepojené. Schopnosť vytvoriť ich a prijať na seba tvorí neoddeliteľnú súčasť obsahu schopnosti na manželský súhlas.

J. Duda uzatvára rôzne snahy podať zoznam podstatných záväzkov manželstva vyjadrením, že sú tu veľké ťažkosti pri hľadaní odpovede, čo sú podstatné záväzky manželstva. Ukazuje sa, že práve štúdium rotálnych rozsudkov môže do toľkých nejasností vnieť viac svetla poznania.¹³¹

1.5. Zhrnutie

Každá vedecká disciplína používa svoje vlastné metódy, pojmy i termíny, pod ktorými sa hodnotí stupeň neschopnosti. Tieto pojmy sa významovo v niečom prekrývajú, ale v niečom sú aj odlišné. Jednotlivé vedecké disciplíny si musia dať pozor, aby medzi sebou nesúťažili, ale spolupracovali, ale zároveň sa musí zamedziť tomu, dochádzalo k zdifúzeniu jednotlivých vedeckých disciplín. Každá musí zostať aj pri spolupráci samostatná, rešpektujúc svoju vlastnú terminológiu i metódy.

Lekárska veda vzhľadom na schopnosťou človeka používa predovšetkým na termín postihnutie (disability). Všíma si funkcionality vzhľadom na človeka ako celok. Používa k tomu vlastný program posudzovania.¹³² Výstupmi tohto posudzovania je napríklad nárok na invalidný dôchodok, nárok na pobyt v špecializovanom zariadení, príspevok na opatrovateľku, nárok na zdravotnú pomôcku či službu. Lekárskej posudzovanie si všíma nielen poznávacie a ovládacie schopnosti, ale aj schopnosť mobility, starostlivosti o seba, vychádzanie s druhými ľuďmi, životné činnosti a spoločenský život.¹³³ Neschopnosť zo somatických alebo psychických príčin kladie na jednu úroveň vzhľadom na posudzovanie funkcionality.

Psychológia a psychiatria si všíma schopnosť človeka najmä vzhľadom na rozpoznávanie a ovládacie schopnosti. Výstupmi tohto posudzovania sú napríklad psychiatrické alebo psychologické posudky pre vyjadrenie sa k rozpoznávacím a ovládacím schopnostiam vzhľadom na spáchané kriminálne činy, vyjadrenie sa k schopnosti vykonávať nejaký druh práce, platnosť darovacej zmluvy, podklad pre rozhodnutie k zníženiu alebo odobratiu spôsobilosti na právne úkony, psychologický či psychiatrický posudok pre iné účely. Psychológia používa klinické metódy (pozorovanie, rozhovor, anamnéza, pozorovanie spontánnych produktov) a testové

¹³¹ Por. J. DUDA, *Vybrané...*, s. 59.

¹³² Jeden z používaných metodík posudzovania schopnosti jednotlivca je program, ktorý je známy pod skratkou *WHODAS 2.0*, ktorý vychádza z kategorizácie ICF. Celkové zatriedenie jednotlivých diagnóz robí podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb, známej pod skratkou ICD 10 alebo MKCH 10 (v slovenčine).

¹³³ Por. T. B. ÜSTÜN A KOL (red.), *Measuring...*, s. 4.

metódy (napr. inteligentné testy, testy pamäti, štandardizované osobnostné dotazníky, projekčné techniky – rorschach, kresba postavy, kresba stromu atď.)¹³⁴

Z pohľadu trestno-právnej zodpovednosti sú mnohé osoby so psychickou poruchou zodpovedné za svoje skutky, keďže boli schopní vzhľadom na trestný čin rozpoznávaciej a ovládacej schopnosti. V porovnaní so schopnosťou k manželstvu ide o dve takmer neporovnateľné pojmy. Zjednodušene vyjadrené: z pohľadu psychológa a psychiatra je dôležité, či trestný čin alebo podpísaná zmluva bol sprevádzaný neporušenými poznávacími a vôľovými (ovládacími) schopnosťami. Z pohľadu cirkevného práva, ako to je uvedené v nasledujúcej časti, ide o schopnosti rozumu a vôle nielen pre vyslovenie manželskej zmluvy, ale aj schopnosť jej naplnenia. Na to treba oveľa viac schopností ako na podpis darovacej zmluvy, či na prevzatie zodpovednosti za vykonanie trestného činu.

Je však zrejmé, že keď psychológ alebo psychiater označí v zmysle predchádzajúcich statí vyšetrovaného človeka za osobu s obmedzenou schopnosťou, jedná sa o neschopnosť uzavrieť manželstvo z pohľadu kánonického. V rozsudku Rímskej rotý sudcu D. Faltina to nájdeme ako jednoznačné tvrdenie: „Pod slovom *obmedzená schopnosť* sa naozaj v právno-kánonickej psychiatrii chápe, ako to všetci vedia, že je to neschopnosť zo psychických príčin.“¹³⁵

Pokiaľ pojem obmedzená schopnosť sa na kánonickú vedu javí jasný, pojem nezrelosť už jasný celkom nie je. Ako uvádza vo svojom rozsudku rotálny sudca Faltin: „Pod pojmom nezrelosť pre dôkaz nulity sa nerozumie nezrelosť, ktorá je vlastná mladíckemu veku, ale o nezrelosť štruktúry osobnosti nupturienta.“¹³⁶

Kanonista Jozef Huber zdôrazňuje, že osoba, ktorá je z psychických dôvodov neschopná viesť manželský život, ešte nemusí byť nevyhnutne osobou postihnutou psychickou chorobou.¹³⁷ Podobne to tvrdí kanonista Ján Duda, že totiž autori vykladajúci kán. 1095, ako je M. F. Pompeda, J. Arroba, M. Castano, R. L. Burke a ďalší, hovoria viac o poruchách ako chorobách. Každá choroba je aj poruchou. Ale nie každá choroba je poruchou. Porucha môže predstavovať niečo prechodné; choroba zase niečo trvalé, azda aj nezvratné.¹³⁸ Treba doplniť, že tieto vyjadrenia sa vzťahovali na obdobie pred poslednou MKCH – 10, kedy ešte psychické poruchy boli označované za psychické choroby. V súčasnosti je vhodné výroky týchto autorov terminologicky upraviť; čiže nie každá kánonicko-právna neschopnosť pre uzatvorenie manželstva musí byť nevyhnutne označená ako psychická porucha v zmysle MKCH – 10.

¹³⁴ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 2008, s. 49.

¹³⁵ RRD 91 (1999), s. 9, coram Faltin de die 20.01.1999, in: DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej rotý*, s. 99.

¹³⁶ Por. RRD 91 (1999), s. 9, coram Faltin de die 20.01.1999, in DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej rotý*, s. 99.

¹³⁷ Por. J. HUBER, *Kán. 1095, 3 CIC 1983. Genéza – interpretácia – problémy*, in *Ius et iustitia*, s. 112; tiež M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 70.

¹³⁸ Por. J. DUDA, *Príspevok k diskusii o výklade kán. 1095* in: *Nové Horizonty* 4(2012), s. 182.

Medicínsko-psychiatricko-psychologická veda bude vždy najužitočnejšia a niekedy aj nevyhnutná, aby sa na jednej strane spoznala psychická realita jednotlivca, no na druhej strane ostane vždy vo sfére právnického výskumu, keď treba stanoviť, či táto preverená skutočnosť je dostatočná alebo nie k tomu, aby sa mohla vytvoriť formálno-právna predstava ohľadom prijatia povinnosti a záväzkov len povahy eticko-právnej.¹³⁹

V súčasnosti možno pozorovať, že vzhľadom na rôzne psychologické smery sa jednomyselne pripúšťa požiadavka, podľa ktorej v psychike sa nedá určiť jasná hranica medzi normalitou a abnormalitou, lebo jedna kategória sa prekrýva s druhou. Nemožno preto v právnej oblasti slepo aplikovať psychologické posudky. Z toho vyplýva požiadavka vytvoriť taký pojem schopnosti, ktorý sa zásadne líši od pojmu, ako ho podávajú psychologické vedy, aby sa mohla merať autenticita, a teda platnosť manželského súhlasu.¹⁴⁰

V kánonickej vede musíme rozlíšiť pojem neschopnosti (*incapacitas*), ktorá robí nemožným spoločenstvo celého života (*totius vitae consortium*) od ťažkosti. Ťažkosti treba s Božou pomocou prekonať; vo vážnom prípade uskutočniť rozluku, ale nemožno manželstvo považovať za neplatné. V niektorých prípadoch si túto ťažkosť spôsobujú manželia aj sami a to tým, že zanedbávajú prirodzené a nadprirodzené prostriedky k zveľaďovaniu vzájomnej lásky. Pápež František píše o potrebe nadprirodzených prostriedkoch slovami, že moc, ktorú gnostici pripisovali inteligencii, niektorí začali pripisovať ľudskej vôli, osobnému úsiliu. Tak vznikli pelagiáni alebo semipelagiáni. Už to nebola inteligencia, ktorá zabrala miesto tajomstva a milosti, ale vôľa. Zabudlo sa, že všetko „nezavisí... od toho, kto chce ani od toho, kto beží, ale od Boha, ktorý sa zmilúva“ (*List Rimanom* 9,16).¹⁴¹

Dôraz na používanie nadprirodzených prostriedkov zdôraznil už Pius XI., keď napísal, že milosť manželstva vo väčšine prípadov zostane nevyužitým talentom ukrytým v zemi, pokiaľ strany nevyužijú tieto nadprirodzené sily a nebudú kultivovať a rozvíjať semená milosti, ktoré dostali. Ak však budú pri tom všetkom, čo je v ich moci, usilovne spolupracovať, ľahko unesú bremeno svojho štátu a splnia si svoje povinnosti.¹⁴²

Nedostatok viery môže byť dôvodom pre skúmanie neplatnosti manželstva, ako o tom svedčia viacerí pápeži,¹⁴³ nie však z titulu neschopnosti, ale z iných titulov.

¹³⁹ Por. RRD zo dňa 20.01.1999 coram Faltin, in: RRD 91(1999), Roma 2005, s. 9; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 94; tiež M. POMPEDDA, *Annotazioni circa la incapacitas adsumendi onera coniugalia*, in: *Ius Canonicum* 23(1982), s. 199.

¹⁴⁰ Por. M. F. POMPEDDA, *Chápanie...*, s. 83.

¹⁴¹ Por. FRANTIŠEK, apoštolská exhortácia *Gaudete et exsultate*, Trnava 2018, čl. 48.

¹⁴² Por. PIUS XI., *Casti connubii*, Olomouc 1948, čl. 41.

¹⁴³ Por. FRANTIŠEK, *Prihovor členom Rímskej roty* 25.01.2020 in:

http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2020/january/documents/papa-francesco_20200125_rotaromana.html

Na záver tohto zhrnutia je treba pripomenúť, že nie každý problém v manželstve je daný neschopnosťou jednej stránky alebo oboch zo stránok. Mnohé ťažkosti sú dané aj nevyužívaním prirodzených a nadprirodzených prostriedkov pre zvel'adenie manželského spoločenstva. Kánonický termín neschopnosti manželstva spočíva predovšetkým v absencii dostatočného používania rozumu alebo nedostatku rozoznávacieho úsudku o podstatných právach a povinnostiach manželstva alebo neschopnosti rozumu a vôle, respektíve rozumu alebo vôle prevziať povinnosti, ku ktorým sa stránka zaviazala. Táto neschopnosť musí spočívať v psychickej anomálii už pri uzatváraní manželstva a musí spôsobiť nemožnosť, nie iba ťažkosť vytvoriť spoločenstvo celého života. Rôznorodé vzťahové problémy, ktoré vznikli vplyvom ľudskej hriešnosti alebo zanedbania dobra nie sú dôkazom o kánonickej neschopnosti pre manželský život.

FRANTIŠEK, apoštolský list pápeža Františka Mottu proprio *Mitis iudex Dominus Iesus*, Rím 2015, článok 14
Ratio procedendi, in:
https://w2.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20150815_mitis-iudex-dominus-iesus.html
BENEDIKT XVI., *Prihovor členom Rímskej roty* 22. januára 2016
in: http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/january/documents/papa-francesco_20160122_anno-giudiziario-rot-romana.html
BENEDIKT XVI., *Prihovor členom Rímskej roty* 23. januára 2015, in:
http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150123_tribunale-rot-romana.html

2. PSYCHICKÉ PORUCHY A PROCESNÁ APLIKÁCIA

V procesnej aplikácii musíme zohľadniť rozsudky Rímskej roty. Kánon 1095 je totiž veľmi stručný a nevyhnutne potrebuje interpretáciu. Autentický (hodnoverný, oficiálny, úradný) výklad podáva zákonodarca, ktorý určitý zákon vydal, respektíve subjekt, ktorému zákonodarca zveril oprávnenie vykladať zákon, ako to stanovuje kánon 16 KKP § 1. Výklad zákona na spôsob súdneho rozsudku stanovuje kánon 16 § 3 KKP. Ak o nejakej veci chýba predpis, treba veci rozriešiť s prihliadnutím na jurisprudenciu a prax Rímskej kúrie.¹⁴⁴ Apoštolská konštitúcia *Pastor bonus* stanovuje, že túto úlohu má plniť Rímska rota. Ona prispieva k jednote právnej vedy a vlastnými rozsudkami pomáha nižším tribunálom.¹⁴⁵

Jurisprudencia Rímskej roty má toto postavenie z dôvodov: a.) vysoká odborná prestíž Rímskej roty ako inštitúcie celej Cirkvi; b.) odborná prestíž rotálnych sudcov ako odborníkov; c.) takmer všetky rozsudky sudcov Rímskej roty boli publikované.¹⁴⁶

Neschopnosť uzavrieť manželstvo vychádza z tradičného princípu, ktorý stanovuje, že „nemo potest ad impossibilia tenetur“ (regula iuris), nikoho nemožno viazať k tomu, čo je pre neho nemožné. Ak nemožno dosiahnuť to, čo je predmetom právnych povinností, je neúčinná aj vôľa, ktorá sa snaží prevziať jednotlivé záväzky.

Aby sa určitý stav osoby mohol kvalifikovať ako psychická príčina právne relevantnej neschopnosti, musí spĺňať štyri parametre:

1. kvalitatívny parameter – situácia subjektu musí byť patologická; vyjadruje teda mentálne utrpenie vedecky preukázateľné.
2. kvantitatívny parameter – stav osoby musí byť vážny; musí meniť základné psychické funkcie
3. chronologický parameter – okrem pôvodu z obdobia pred manželstvom musí mať určité trvanie v čase
4. objektívny parameter – musí sa vzťahovať na podstatné práva a povinnosti manželstva¹⁴⁷

J. Hendricks zase poukazuje na päť faktorov, ktoré si treba všímať v súvislosti so psychickou príčinou neschopnosti:

1. vážnosť abnormálnosti, resp. nerozumnosti, nerozvážnosti;
2. kvantita absurdných rozhodnutí, ktoré následne vyjdú na „svetlo“;

¹⁴⁴ Por. KKP, kán 19.

¹⁴⁵ Por. *Pastor bonus*, čl. 26.

¹⁴⁶ Por. DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej roty I...*, s. 15 – 16.

¹⁴⁷ Por. P. LUGANO, C. BARBIERI, *La coppia...*, s. 192.

3. vážnosť týchto absurdných rozhodnutí
4. fakt, že sa stali v čase blízkom samotného sobáša
5. absencia alebo vážne znížená rozumnosť, rozvážnosť týchto rozhodnutí.

Ak sa týchto päť bodov naplní, skutočne ide o veľké abnormálne konanie.¹⁴⁸

Kánon 1574 KKP ustanovuje všeobecné pravidlo, v zmysle ktorého sudca musí vždy využiť pomoc znalca v nasledujúcich prípadoch: a) keď rozumne usúdi, že pomoc znalcov môže byť užitočná na dosiahnutie morálnej istoty ohľadom potvrdenia existencie nejakého faktu alebo ohľadom zistenia skutočnej povahy nejakej veci a tak rozhodne prostredníctvom dekrétu; b) keď pomoc znalca predpisuje samotné právo.

V kán. 1678 § 3 v znení *Mitis Iudex Dominus Iesus* sa stanovuje, že v kauzách impotencie alebo nedostatku súhlasu z dôvodu mentálnej choroby alebo poruchy, nech si sudca poslúži jedným alebo viacerými znalcami, ak z okolností evidentne nevyplýva, že je to zbytočné.¹⁴⁹

Do vydania inštrukcie *Dignitas conubii* sme iba v kán. 1680 nachádzali normu, na základe ktorej sa má sudca obrátiť na pomoc znalcov ako na dôkazný prostriedok v kánonickom procese týkajúcom sa manželských káuz o impotencii alebo nedostatku súhlasu pre choromyseľnosť.

R. Salbe bol však presvedčený, že súhlasne s vtedajším kán. 1680 bol sudca povinný využiť pomoc znalcov vo všetkých tituloch nulity podľa kán. 1095, pretože sa týkajú psychickej neschopnosti na vyjadrenie platného manželského súhlasu. Pretože iba neschopnosť, a nie len ťažkosť vyjadriť manželský súhlas a vytvoriť skutočné spoločenstvo života a lásky, spôsobuje neplatnosť manželstva.¹⁵⁰

Takže, za normálnych okolností, v procesoch manželskej nulity, v ktorých sa objavia už spomenuté tituly, sa má sudca obrátiť na pomoc znalca. Samozrejme, že v jednotlivých prípadoch, kde sú zahrnuté aj prípady, v ktorých ide o psychické poruchy, nahromadenie zvláštnych okolností alebo dostatok lekárskej alebo psychologickéj dokumentácie môže sudcu oslobodiť od povinnosti obrátiť sa na znalca a tak zadovážiť dôkaz založený na znaleckom posudku.¹⁵¹ Apoštolský list *Mitis Iudex* úpravou kánonu 1678 však presnejšie vyjadril túto požiadavku na znalca.

¹⁴⁸ Por. J. HENDRINKS, *Diritto matrimoniale*, Milano 1999, s. 190; tiež J. DUDA, *Vybrané...*, s. 60.

¹⁴⁹ Pôvodný kánon 1680 (pred platnosťou *Mitis Iudex*) stanovoval, že v kauzách o impotencii alebo nedostatku súhlasu pre choromyseľnosť má sudca využiť pomoc jedného alebo viacerých znalcov, ak sa to z okolností zreteľne neukáže ako zbytočné; v ostatných kauzách sa má zachovať predpis kán. 1574. DC, čl. 203 § 1 však dopĺňala tento kánon požiadavkou, že aj pri neschopnosti (*incapacitas*) z pohľadu kán. 1095 využije sudca znalca, pokiaľ sa to podľa okolností nejaví ako neúčinné.

¹⁵⁰ Por. JÁN PAVOL II., *Príhovor členom Rímskej roty*, 5.2.1987, in: AAS 79 (1987), s. 1457.

¹⁵¹ Por. R. SALBE, *Incapacity for Marriage. Jurisprudence and interpretation: Acts of the III Gregorian Colloquium*, Rím 1987, s. 209-210.

Treba však zdôrazniť, že rozsudky, ktoré sú analyzované v tejto práci boli vydané v čase, keď uvedený apoštolský list ešte nebol v platnosti a tak nevyhnutnosť použitia znalca vychádzala skôr z výkladu niekdajšieho kán. 1680 alebo z normy, ktorá bola vyjadrená v článku *Dignitas conubii*, ktorý vyžadoval použitie jedného alebo viacerých znalcov, pri kauzách neschopnosti vzhľadom na celý kánon 1095.¹⁵²

Prakticky však všetky posledné rozsudky Rímskej rotý ešte pred rokom 2000 vyjadrujú nevyhnutnosť použitia znalca v kauzách neschopnosti súhlasu.¹⁵³

Vo vzťahu medzi sudcom a znalcom platí zásada: *Iudex est peritus peritorum*. Znalec nenastupuje na miesto sudcu a nerozhoduje o kauze. Má len dať odpovede na otázky, ktoré sú potrebné k súdnemu rozhodnutiu a ktoré nemôže sudca zo svojej kompetencie zodpovedať. Znalec musí svoj posudok podať tak, aby sudca mohol uplatniť právne konsekvencie na skutkové zistenia. Správa posudku nemôže uviesť, že manželstvo je neplatné, ale že osoba nebola určitým spôsobom a v určitej miere schopná k zodpovedným rozhodnutiam o manželstve alebo o žití v manželstve. Je zrejmé, že zlé odpovede znalcov nemôžu byť vyprovokované zlými otázkami sudcu.¹⁵⁴

Sudca sa nemusí stotožniť s posudkom, ak posudok nie je presvedčivý a to ani v prípade zhody viacerých posudkov. Avšak sudca nesmie zanedbať, aby v tomto prípade prebral posudok znova so znalcom. Ak sa mu posudok naďalej zdá nepresvedčivý, musí klásť ďalšie otázky znalcovi, aby získal jasno. Nemôže sa odvolať na to, že posudok nebol dostatočne presvedčivý, a preto nemohol získať morálnu istotu, ktorú požaduje zákon.¹⁵⁵

Sudca rozhodne v protiklade s posudkom, ak znalec vyšetril a objasnil fakty, na ktoré súd následne neprihliadal, pretože ich nepovažoval za dostatočne procesne preukázané. Rozhodnutie o tom, či je preukázaný posudzovaný stav veci neprislúcha znalcovi, ale súdu. Osobitne v kolégiovom súde nemôže vyšetrojúci sudca predpokladať rozhodnutie kolégia, avšak napriek tomu musí zadať vypracovať znalecký posudok, ak ho treba. Posudok stojí na premise, že je podaný stav veci správny. Kolégium však môže mať opačný názor, a preto môže byť aj celý posudok, keďže vychádzal z opačnej premisy, obsahovo odlišný od rozhodnutia kolégia sudcov, teda od tenoru rozsudku.¹⁵⁶

Posudky treba ako dôkazné prostriedky radíť k ostatným prvkom výsledkov dokazovania. Nie sú dôkazom ostatných skutočností, na ktorých sa posudok zakladá a ktoré sa už nedajú nijako

¹⁵² Por. DC, čl. 203.

¹⁵³ F.R. McMANUS, *The Sanctifying...*, s. 1303; tiež in: M. POMPEDDA, *Annotazioni circa la incapacitas adsumendi onera coniugalia*, in: J. GIUFFRÉ, *Studi di diritto matrimoniale canonico*, Milano 1993, s. 97-100; tiež por. J. SITÁR, *Alkoholizmus...*, s. 61.

¹⁵⁴ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 196.

¹⁵⁵ Por. DC, čl. 247.

¹⁵⁶ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 196.

inak preukázať. Každý posudok, ktorý nemá zrejme chyby alebo ktorý nebol vyhotovený nekompetentnou osobou si zasluhuje rešpekt akoby bol korektný, čo je vyjadrené prijatím posudku.

Sudca musí odôvodniť, prečo odmietol závery znalcov.¹⁵⁷ Predtým musí pokúsiť otázkami a skutočným úsilím vec so znalcom objasniť. Ak sa mu to nepodari, uvedie zdôvodnenie v odôvodnení rozhodnutia (napríklad v rozsudku).¹⁵⁸

Zdôvodnenie uvádza aj v prípade prijatia záverov znalcov. Sudca sa nemôže jednoducho odvolať na posudok a postaviť jeho závery na miesto vlastného odôvodnenia rozsudku. Tým sa predchádza zneužitiu, že sudca nechá vstúpiť znalca na svoje miesto. Z rozsudku musí byť poznat', že sudca splnil svoju úlohu preskúmať posudok. V odôvodnení sa môže odvolať na odbornosť znalca a na použitú metódu. Čisté prevzatie dôvodov znalca by naopak znamenalo, že sudca si pripisuje kompetenciu, akú má znalec.¹⁵⁹

Stránky si môžu menovať aj súkromných znalcov. Potrebujú však schválenie sudcom.¹⁶⁰ Ich úlohou je byť prítomný a argumentovať pred súdom. Niektorí ich nazývajú nepraví advokáti.¹⁶¹ Môžu nahliadnuť do ákt, byť prítomní pri znaleckom šetrení, pokiaľ je treba a môžu podať svoj posudok.¹⁶² Nesmú však nahliadnuť do posudku úradného znalca, pretože posudok sa v štádiu pripustenia znalca ešte nezapočítava medzi aktá. Pokiaľ sú súkromní znalci pripustení neskôr, musí sudca pri svojej *probatio* rozhodnúť, do ktorej časti spisového materiálu môžu nahliadať. Sudca bude skúmať závery súkromných znalcov podobne ako posudky úradných znalcov, pričom bude zohľadňovať možnosť zaujatosti v prospech zadávateľa.¹⁶³

Pri analýze rozsudkov si budeme všímať, čo musí každý rozsudok po formálnej stránke obsahovať. Podľa inštrukcie Dignitas Connubii a v súlade s predpisom kán. 1612 CIC sú to tieto náležitosti:

1. Rozsudok po vzývaní Božieho mena uvedie kto je sudcom alebo kto je v senáte, kto je žiadateľ, pozvaná stránka, advokát (prokurátor), s riadne uvedenými menami a adresami bydliska, obhajca zväzku a ochranca spravodlivosti, ak sa zúčastnil procesu
2. Ďalej musí uviesť v skrátenej forme skutkové okolnosti so závermi stránok a znením formulácie pochybností

¹⁵⁷ Por. KKP, kán. 1579 § 2, a DC, čl. 212 § 2.

¹⁵⁸ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 196.

¹⁵⁹ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 196.

¹⁶⁰ Por. KKP, kán. 1581 § 1, tiež DC, čl. 213 § 1.

¹⁶¹ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 197.

¹⁶² Por. KKP, kán. 1581 § 2.

¹⁶³ Por. K. LÜDICKE, *Odborný komentár...*, s. 197.

3. Nasleduje výroková časť rozsudku s uvedením hlavných dôvodov, právnych a skutkových, o ktoré sa opiera
4. Ukončí sa uvedením miesta, dňa, mesiaca a roku vynesenia rozsudku a podpismi všetkých sudcov alebo samosudcu a notára
5. Na záver sa musia pripojiť údaje, či je rozsudok vykonateľný a ako môže byť napadnutý, a ak je to potrebné, či sa zašle z úradnej povinnosti na ďalšie konanie o záležitosti odvolaciemu súdu.¹⁶⁴

Bude sa analyzovať, či v súlade s ďalším článkom tejto inštrukcie sa rozsudok vyhol prílišnému skráteniu i rozvláčnosti a či sa splnilo, že rozsudok musí byť jasný pri vyložení skutkových a právnych dôvodov a podložený aktmi a dôkazmi, aby bolo zreteľné, akým spôsobom dospeli sudcovia k rozhodnutiu a ako aplikovali právo na stav veci. Vyloženie stavu veci, tak ako to požaduje povaha veci, musí byť rozumné a opatrné, vzdialené akémukoľvek útoku voči stránkam, svedkom, sudcom alebo ostatným súdnym úradníkom.¹⁶⁵

2.1. Psychické poruchy v Západnej provincii Slovenska

Rímskokatolícka cirkev na Slovensku je rozdelená dve provincie: západnú a východnú, ktoré tvoria arcidiecézy a diecézy.¹⁶⁶ Každá arcidiecéza a diecéza má vlastný cirkevný súd prvej inštancie. V Bratislavskej a Košickej arcidiecéze sú metropolitné sudy, ktoré sú zároveň súdmi druhej inštancie, teda odvolacími súdmi pre svoje sufragánne diecézy: Bratislavský metropolitný súd je súdom druhej inštancie pre Trnavskú arcidiecézu a Nitriansku, Banskobystrickú a Žilinskú diecézu; Košický metropolitný súd je súdom druhej inštancie pre Spišskú a Rožňavskú diecézu.

Druhostupňovým (odvolacím) tribunálom pre Bratislavský metropolitný tribunál je cirkevný súd Trnavskej arcidiecézy. Odvolacím súdom pre Košický metropolitný súd je cirkevný súd Spišskej diecézy.

Pre veriacich, ktorí patria do pôsobnosti Ordinariátu Ozbrojených síl a Ozbrojených zborov Slovenskej republiky, je prvostupňovým súdom Metropolitný tribunál Bratislavskej arcidiecézy; odvolacím súdom je pre nich cirkevný súd Trnavskej arcidiecézy.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Por. DC, čl. 253.

¹⁶⁵ Por. DC, čl. 254.

¹⁶⁶ KBS, *Cirkevné provincie*, in: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/cirkevne-provincie>.

¹⁶⁷ ŽILINSKÁ DIECÉZA, *Systém cirkevných súdov na Slovensku*, in: <http://dcza.sk/sk/dokumenty/urady/diecezny-cirkevny-sud/dokumenty-a-clanky/o-cirkevnych-sudoch>, 14.03.2016.

Metropolitný súd v Bratislave a Diecézny cirkevný súd v Žiline zahájili svoju činnosť v roku 2008, ktorý je zároveň rokom vzniku týchto diecéz. Menované diecézy vznikli 14. februára 2008 rozhodnutím pápeža Benedikta XVI. oddelením od Bratislavsko – trnavskej arcidiecézy so sídlom v Trnave, Nitrianskej diecézy so sídlom v Nitre a Bansko-Bystrickej diecézy so sídlom v Banskej Bystrici.¹⁶⁸ Samotný Metropolitný tribunál Bratislavskej arcidiecézy vznikol 26.06.2008,¹⁶⁹ Diecézny cirkevný súd v Žiline začal svoju činnosť 2.12.2008.¹⁷⁰ Ostatné diecézne cirkevné súdy (tribunály) existujú už desaťročia spolu so vzniknutými diecézami.

Tým, že prišlo k reorganizácii cirkevného členenia na území slovenskej Západnej cirkevnej provincie, prišlo aj k reorganizácii činnosti cirkevných tribunálov na tomto území. Kauzy, ktoré už v tom čase boli prijaté v Trnave, zostali v Trnave. Metropolitný tribunál v Bratislave prijímal iba nové kauzy, teda tie, kde sa žiadatelia po vzniku Bratislavskej arcidiecézy a jej Metropolitného súdu obracali v súlade s právom na tento novozriadený cirkevný súd.

Táto práca venuje pozornosť kauzám manželskej nulity, ktoré riešili jednotlivé cirkevné súdy Západnej provincie Slovenska.

2.1.1. Jednotlivé cirkevné súdy v Západnej provincii Slovenska

Ježiš Kristus, sudca živých i mŕtvych,¹⁷¹ odovzdal apoštolom a ich nástupcom moc súdiť. V dôsledku tejto skutočnosti zdôraznil Druhý vatikánsky koncil v súlade so Svätým Písmom a Tradíciou Cirkvi, že na základe moci udelenej biskupom prostredníctvom biskupskej vysviacky, majú biskupi pred Pánom posvätné právo a povinnosť súdiť svojich podriadených.¹⁷²

Diecézny biskup je teda zo svojho úradu, okrem zákonodarnej a výkonnej moci, nositeľom aj súdnej moci vo svojej diecéze. Súdnú moc vykonáva buď osobne alebo prostredníctvom cirkevného súdu.

Cirkevný súd sa zaoberá prevažne žiadosťami o preskúmanie platnosti manželstva. Toto skúmanie podlieha riadnemu súdnemu procesu a končí vynesением rozsudku. Cirkevný súd tvoria

¹⁶⁸ Por. TTKBS, *Komuniké Konferencie biskupov Slovenska k reorganizácii Rímskokatolíckych diecéz na Slovensku*, in: <https://www.ttkbs.sk/view.php?cislocianku=20080214025>, tiež: TK KBS, *Mapa nového rozdelenia rímskokatolíckych diecéz*, in: <https://www.ttkbs.sk/view.php?cislocianku=20080214019>.

¹⁶⁹ Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

¹⁷⁰ ŽILINSKÁ DIECÉZA, *Diecézny cirkevný súd v Žiline*, in: <https://www.dcza.sk/sk/dokumenty/urady/diecezny-cirkevny-sud/cirkevny-sud>.

¹⁷¹ Por. *Skutky apoštolov* 10,42, in: *Sväté Písmo...*

¹⁷² Por. J. KEMP, *Systém súdov Katolíckej cirkvi latinského obradu*, Bratislava 2012, s. 52-53; tiež: DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, čl. 51, in: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 1993.

súdny vikár, sudcovia, obhajcovia zväzku, promótor spravodlivosti a notári, ktorých menuje diecézny biskup. Diecézny cirkevný súd sa vo svojej práci sa riadi predpismi Kódexu kánonického práva.

V nasledujúcich grafoch sú uvedené rozhodnutia jednotlivých súdov z titulu neschopnosti v rokoch 2008 až 2015. Sú to odpovede na jednotlivé sporové otázky. Je teda možné, že aj pri jednej alebo dvoch negatívne zodpovedaných sporových otázkach je v rozsudku dokázaná neplatnosť manželstva, avšak z iného titulu. Z tabuliek je zrejmé, že pomer potvrdzujúcich odpovedí s negatívnymi odpoveďami sa na jednotlivých cirkevných súdoch líšia. V tabuľke bratislavského a trnavského tribunálu sú započítané rozhodnutia prvej a druhej inštancie, či už boli rozhodnuté súdnym dekrétom alebo rozsudkom.

2.1.1.1. Metropolitný tribunál v Bratislave

Metropolitný tribunál Bratislavskej arcidiecézy začal svoju činnosť 26. júna 2008. Je súdom prvej inštancie pre Bratislavskú arcidiecézu a Ordinariát Ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky, súdom druhej inštancie pre cirkevné súdy sufragánnych diecéz.¹⁷³

V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015. Z tabuľky a grafu možno vyčítať, že počet rozhodnutí z dôvodu neschopnosti postupne rástol. Súvisí to so vznikom samotnej arcidiecézy a súdu. Afirmatívne rozhodnutia a negatívne rozhodnutia sú približne v rovnakom počte; v roku 2015 bol však dvojnásobný počet afirmatívnych rozhodnutí. Celkový počet afirmatívnych rozhodnutí je 74 a negatívnych rozhodnutí 49. Vykonateľné rozhodnutia tvoria asi štvrtinu zo všetkých rozhodnutí. Z celkového počtu všetkých káuz manželskej nulity predstavuje neschopnosť v zmysle kán. 1095 KKP priemerne asi jednu pätinu káuz, ktorými sa Metropolitný súd v Bratislave za jednotlivé roky svojej činnosti zaoberal.¹⁷⁴

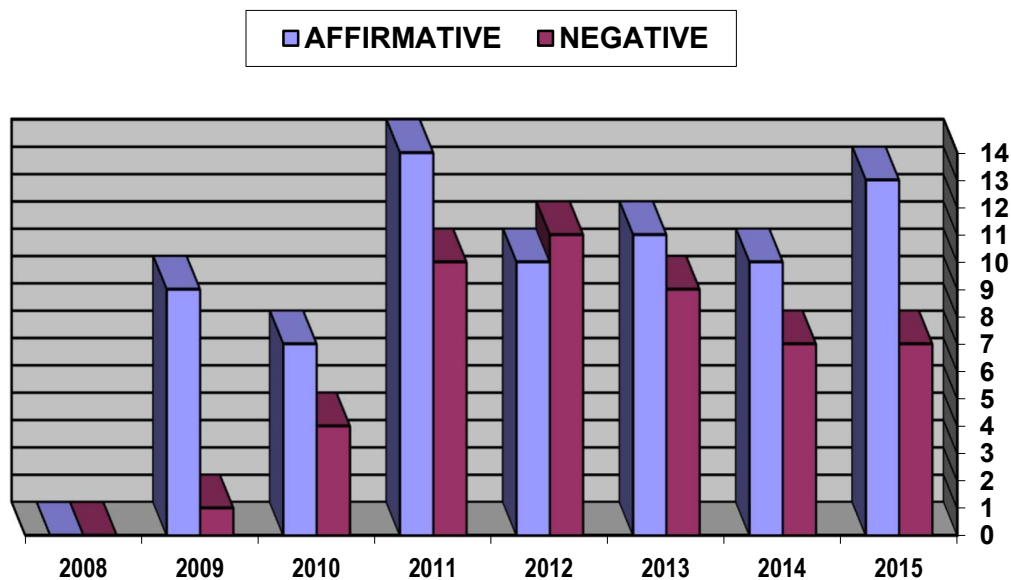
Tabuľka a graf č. 1.: Metropolitný tribunál v Bratislave

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|----------|----------|----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| AFFIRMATIVE | 0 | 9 | 7 | 14 | 10 | 11 | 10 | 13 |
| NEGATIVE | 0 | 1 | 4 | 10 | 11 | 9 | 7 | 7 |

¹⁷³ Por. ŽILINSKÁ DIECÉZA, *Systém cirkevných súdov na Slovensku*, in:

<http://dcza.sk/sk/dokumenty/urady/diecezny-cirkevny-sud/dokumenty-a-clanky/o-cirkevnych-sudoch>.

¹⁷⁴ Por. Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.



2.1.1.2. Arcidiecézny tribunál v Trnave

Arcidiecézny tribunál Trnavskej arcidiecézy je prvostupňovým tribunálom pre kauzy svojej diecézy a druhostupňovým tribunálom pre kauzy Metropolitného tribunálu v Bratislave. V roku 2008 nastala zmena jeho pomenovania a právneho postavenia. Pôvodný názov mal Metropolitný tribunál Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy a jeho sídlo bolo v Trnave.

Keďže Trnava prestala byť sídlom biskupa metropolitu, zmenili sa aj kompetencie a názov tohto tribunálu. Metropolitným tribunálom sa stala bratislavský tribunál a tým činom, trnavský tribunál prestal byť odvolacím tribunálom pre predošlé diecézy a stal sa odvolacím tribunálom výlučne pre Metropolitný tribunál v Bratislave.¹⁷⁵

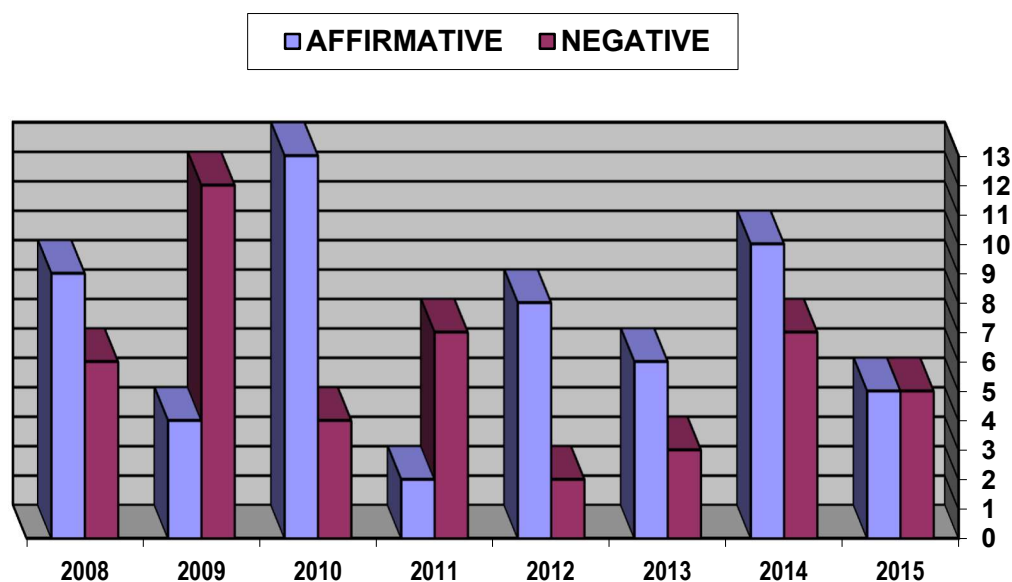
V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015. Z tabuľky a grafu možno vyčítať, že počet rozhodnutí z dôvodu neschopnosti postupne náhle klesol. Súvisí to so vznikom samotnej Bratislavskej arcidiecézy a nového Metropolitného tribunálu v Bratislave a značným zmenšením diecézy kvôli novému usporiadaniu diecéz na Slovensku. Afirmatívne rozhodnutia a negatívne rozhodnutia sú v pomere: 57/46. Počet afirmatívnych rozhodnutí je 57 a negatívnych rozhodnutí 46.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Por. TRNAVSKÁ ARCIDIECÉZA, *Arcidiecézny tribunál*, in: <https://www.abu.sk/arcibiskupsky-urad/arcidiecezny-tribunal/>.

¹⁷⁶ Por. Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave.

Tabuľka a graf č. 2: Arcidiecézny tribunál v Trnave

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| AFFIRMATIVE | 9 | 4 | 13 | 2 | 8 | 6 | 10 | 5 |
| NEGATIVE | 6 | 12 | 4 | 7 | 2 | 3 | 7 | 5 |



2.1.1.3. Diecézny cirkevný súd Nitrianskej diecézy

Diecézny cirkevný súd Nitrianskej diecézy je súčasťou diecéznej kúrie. Cirkevný súd tvorí súdny vikár, sudcovia, obhajcovia zväzku, promótor spravodlivosti a notár.

Prácu cirkevného súdu koordinuje súdny vikár. Cirkevný súd v Nitre je súdom prvej inštancie pre Nitriansku diecézu. Na cirkevný súd sa obracajú ľudia prevažne so žiadosťami o preskúmanie platnosti ich manželstva, ak nadobudnú presvedčenie resp. dôkazy o tom, že toto ich manželstvo nebolo uzavreté platne podľa noriem cirkevného práva. Toto skúmanie podlieha riadnemu súdnemu procesu a končí vynesением rozsudku.¹⁷⁷

Do roku 2008 (vrátane) bol nitriansky cirkevný súd nielen súdom prvej inštancie pre svoju diecézu, ale aj odvolacím súdom pre bývalý Metropolitný tribunál v Trnave.

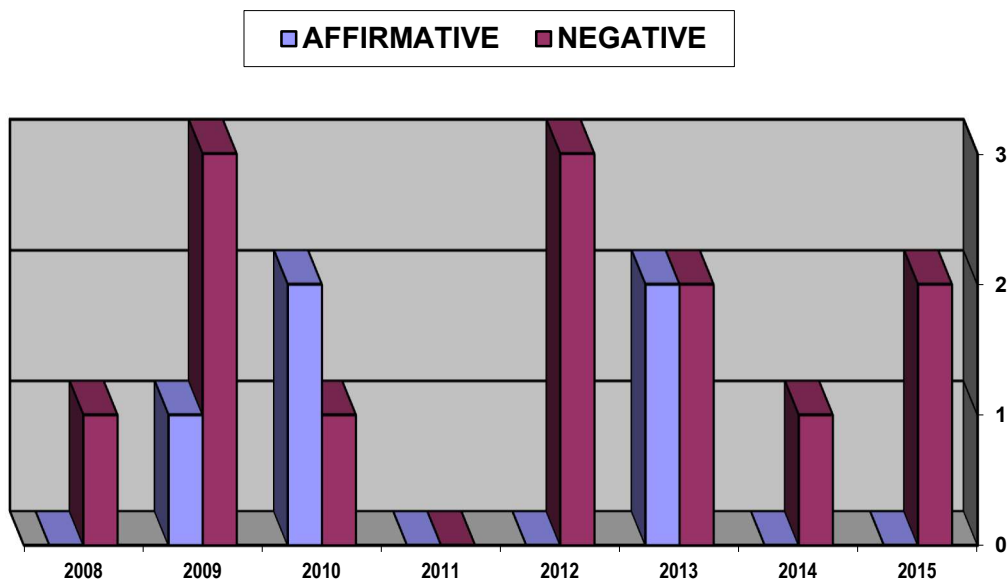
V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015. Afirmatívne rozhodnutia a negatívne rozhodnutia sú v pomere: 5/13. Počet afirmatívnych rozhodnutí je 5 a negatívnych rozhodnutí 13.¹⁷⁸ Celkový počet rozhodnutí v tomto období je 18, čo je najmenší počet rozhodnutí zo všetkých súdov v Západnej provincii Slovenska.

¹⁷⁷ Por. BISKUPSTVO NITRA, *Diecézny cirkevný súd*, in: <http://www.biskupstvo-nitra.sk/institucie/diecezny-sud/>.

¹⁷⁸ Por. Archív Diecézneho cirkevného súdu v Nitre.

Tabuľka a graf č. 3: Diecézny cirkevný súd Nitrianskej diecézy

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| AFFIRMATIVE | 0 | 1 | 2 | 0 | 0 | 2 | 0 | 0 |
| NEGATIVE | 1 | 3 | 1 | 0 | 3 | 2 | 1 | 2 |



2.1.1.4. Metropolitný tribunál v Bratislave Diecézny cirkevný súd v Žiline

Diecézny cirkevný súd v Žiline začal svoju činnosť 2. decembra 2008. Je súdom prvej inštancie pre Žilinskú diecézu. Zaoberá prevažne žiadosťami o preskúmanie platnosti manželstva. Toto skúmanie podlieha riadnemu súdnemu procesu a končí vynesением rozsudku.

Cirkevný súd tvoria súdny vikár, sudcovia, obhajcovia zväzku, promótor spravodlivosti a notári, ktorých menuje diecézny biskup. Diecézny cirkevný súd je súčasťou diecéznej kúrie (biskupského úradu) a vo svojej práci sa riadi predpismi Kódexu kánonického práva.¹⁷⁹

V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015. Z tabuľky a grafu možno vyčítať, že počet rozhodnutí z dôvodu neschopnosti postupne rástol. Súvisí to so vznikom samotnej diecézy a súdu. Afirmatívne rozhodnutia a negatívne rozhodnutia sú približne v počte 16/25; afirmatívnych rozhodnutí bolo 16 a negatívnych 25.¹⁸⁰

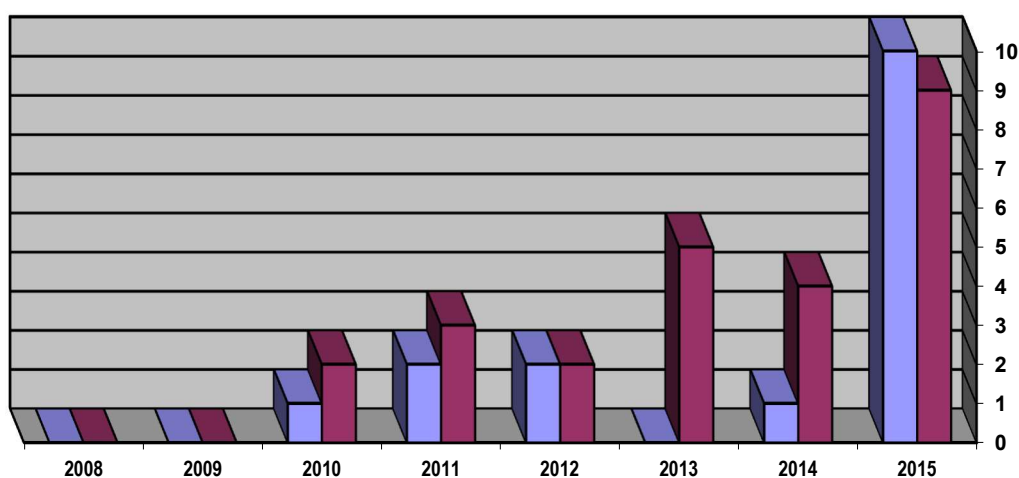
¹⁷⁹ Por. ŽILINSKÁ DIECÉZA, *Diecézny cirkevný súd v Žiline*, <https://www.dcza.sk/sk/dokumenty/urady/diecezny-cirkevny-sud/cirkevny-sud>.

¹⁸⁰ Por. Archív Diecézneho cirkevného súdu v Žiline.

Tabuľka a graf č. 4: Diecézny cirkevný súd Žilinskej diecézy

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| AFFIRMATIVE | 0 | 0 | 1 | 2 | 2 | 0 | 1 | 10 |
| NEGATIVE | 0 | 0 | 2 | 3 | 2 | 5 | 4 | 9 |

■ AFFIRMATIVE ■ NEGATIVE



2.1.1.5. Diecézny súd v Banskej Bystrici

Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici je súdom prvej inštancie pre Banskobystrickú diecézu. Sídli v priestoroch Diecézneho pastoračného centra Jána Pavla II. Je to jediný diecézny súd v Západnej provincii Slovenska, ktorý sídli mimo diecéznej kúrie. Cirkevný súd tvoria súdny vikár, sudcovia, obhajcovia zväzku, patróni stránok a notári. Promótor spravodlivosti na webovej stránke nie je uvedený.¹⁸¹

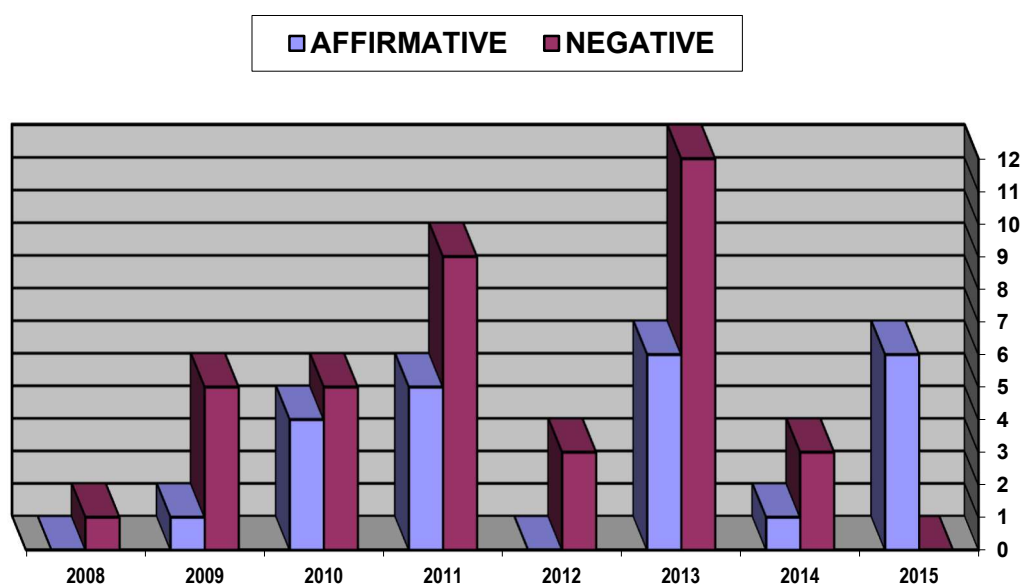
V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015. Z tabuľky a grafu možno vyčítať, že počet rozhodnutí z dôvodu neschopnosti postupne rástol až do roku 2013 a potom počet klesol. Negatívnych rozhodnutí bolo každý rok

¹⁸¹ Por. BANSKOBYSSTRICKÁ DIECÉZA, *Diecézny cirkevný súd*, in: <https://bbdieceza.sk/biskupsky-urad-2/diecezny-cirkevny-sud/>.

viac ako afirmatívnych; okrem roku 2015, kedy nebol vynesovaný ani jeden negatívny rozsudok. Celkový počet afirmatívnych rozhodnutí je 23 a negatívnych rozhodnutí 38.¹⁸²

Tabuľka a graf č. 5.: Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| AFFIRMATIVE | 0 | 1 | 4 | 5 | 0 | 6 | 1 | 6 |
| NEGATIVE | 1 | 5 | 5 | 9 | 3 | 12 | 3 | 0 |



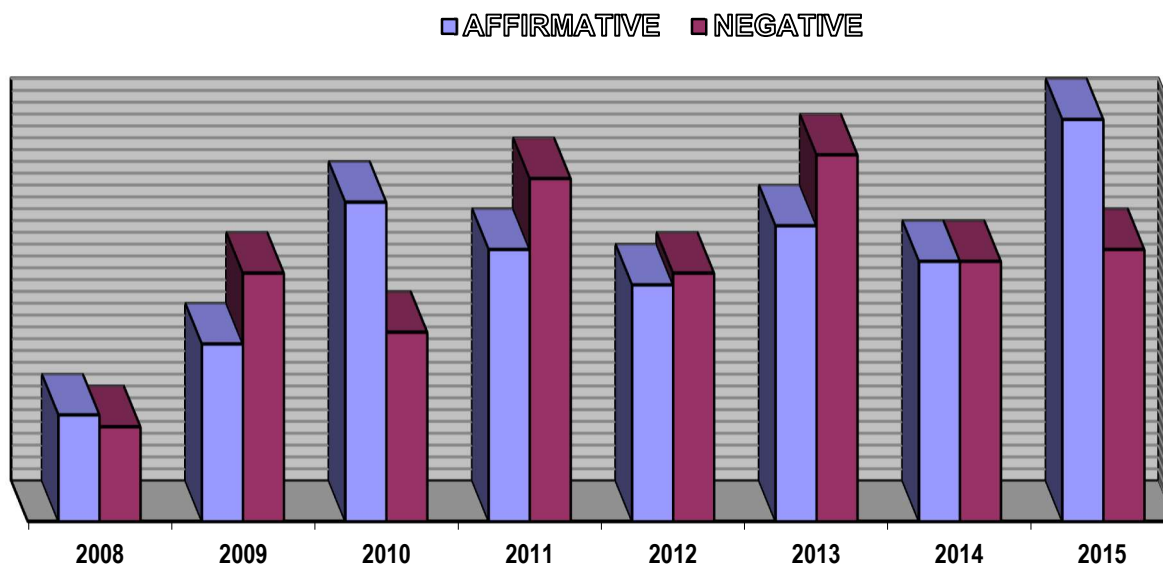
2.1.1.6. Celkové počty rozhodnutí v Západnej provincii Slovenska

V nasledujúcej tabuľke a grafe sú uvedené všetky rozhodnutia z titulu neschopnosti z rokov 2008 – 2015 zo všetkých cirkevných tribunálov Západnej provincie Slovenska. Z tabuľky a grafu možno vyčítať, že počet rozhodnutí rastie. Afirmatívne rozhodnutie a negatívne rozhodnutia sú približne v rovnakom počte. Počet afirmatívnych rozhodnutí je 175 a negatívnych rozhodnutí 171. Celkový počet rozhodnutí je 346. Vykonateľné rozhodnutia tvoria asi štvrtinu zo všetkých rozhodnutí.

Tabuľka a graf č. 6: Celkové počty rozhodnutí v Západnej provincii Slovenska

¹⁸² Por. Archív Diecézneho cirkevného súdu v Banskej Bystrici.

| | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 |
|--------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| AFFIRMATIVE | 9 | 15 | 27 | 23 | 20 | 25 | 22 | 34 |
| NEGATIVE | 8 | 21 | 16 | 29 | 21 | 31 | 22 | 23 |



2.2. Psychická porucha ako príčina neschopnosti

Nupturient sa môže považovať za toho, kto nemá dostatočné používanie rozumu, keď je tu narušenie psychologických procesov zahŕňajúcich formovanie ľudského skutku, ktoré vážne narúša rozumovú funkciu mysle a osoba je zbavená akéhokoľvek uvažovania ohľadom osobnej schopnosti pre manželské záväzky a rozhodnutie sa pre súhlas.¹⁸³

2.2.1. Diferenciácia psychických porúch

V nedávnej minulosti sa rozdeľovali psychické poruchy na duševné choroby a poruchy osobnosti. Podľa MKCH-10 sa táto terminológia a delenie zmenilo a obe kategórie sa dostali do kategórie psychických porúch. Takto sme sa zbavili termíny psychická choroba a adjektívum psychicky chorý.

Zoznam psychických porúch podľa MKCH-10:

F00-F09 Organické duševné poruchy vrátane symptomatických

¹⁸³ Por. F.R. McMANUS, *The Sanctifying...*, s. 1299.

F10-F19 Poruchy psychiky a správania zapríčinené užívaním psychoaktívnych látok
F20-F29 Schizofrénie, schizotypové poruchy a poruchy s bludmi
F30-F39 Poruchy emotivity (afektívne)
F40-F48 Neurotické poruchy, poruchy podmienené stresom a somatoformné poruchy
F50-F59 Poruchy správania s telesnými poruchami a faktormi
F60-F69 Poruchy osobnosti a správania dospelých
F70-F79 Duševná zaostalosť (mentálna retardácia)
F80-F89 Poruchy psychického vývinu
F90-F98 Poruchy správania a emotivity so zvyčajným začiatkom v detstve a počas dospievania
F99-F99 Duševné poruchy, bližšie neurčené¹⁸⁴

Zoznam všetkých psychických porúch môže pôsobiť veľmi znechucujúco a niektorým vyvoláva strach. Novšie kriminologické výskumy však ukazujú, že osoby s psychickou poruchou (s vylúčením porúch osobnosti) nepáchajú trestné činy častejšie ako duševne zdravá populácia, resp. podiel násilných trestných činov u osôb s duševnou poruchou (s vylúčením porúch osobnosti) zodpovedá podielu duševne chorých v celkovej populácii.

Teda z pohľadu kriminológie je veľký problém práve porucha osobnosti. Zo 176 vrahov, vyšetrovaných MUDr. Antonom Heretikom, CSc, súdnym znalcom, bola porucha osobnosti v 63% prípadoch. Gejza Dobrotka, súdny znalec, odhaduje podiel osôb s poruchou osobnosti vo všeobecnej kriminalite na 50% a medzi vrahmi na 75%.¹⁸⁵

Psychických porúch je veľa. Pre lepšie usporiadanie textu sú poruchy osobnosti zaradené do samostatnej kapitoly, hoci, podľa MKCH-10 patria medzi psychické poruchy. V minulosti boli však psychické poruchy označované ako psychické choroby a poruchy osobnosti medzi ne nepatrili. Tie mali samostatnú kategóriu, ktorá sa označovala ako psychopatia.

¹⁸⁴ NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ, *Medzinárodná klasifikácia chorôb MKCH-10-SK-2019* in: http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/standardy_zdravotnickej_informatiky/Ciselniky_zdravotnickej_informatiky/Pages/default.aspx.

¹⁸⁵ Por. G. DOBROTKA, *Základné otázky foreznej psychológie*, Bratislava 1969, s. 192; tiež: E. KOLIBÁŠ, *Psychické poruchy spojené s poruchami fyziologických funkcií*, in: FLEISCHER A KOL. (red.), *Súdna...*, s. 215.

2.3. Alkoholizmus

Hlavnú psychoaktívnu zložku alkoholických nápojov tvorí chemický etanol (etylalkohol, špiritus, lieh), ktorý vzniká kvasením rastlinných produktov s obsahom sacharidov. Patrí medzi legálne drogy. Hlavné farmakologické účinky sú: tlmivé, euforizačné a analgetické.¹⁸⁶

Následkom užitia sa dostaví opitosť, ktorá môže mať vzhľadom na viacero faktorov (miera, frekvencia užitia, fyzické predispozície, psychické nastavenie užívateľa) odlišný stupeň intoxikácie – alkoholémie (ľahká opitosť – excitačné štádium, opitosť stredného stupňa – hypnotické štádium, ťažká opitosť – narkotické štádium, ťažká intoxikácia so stratou vedomia – asfyktické štádium). Kým malé dávky alkoholu pôsobia stimulačne, vyššie pôsobia tlmivo (podľa tejto skutočnosti pretrváva mýtus, podľa ktorého býva alkohol radený z hľadiska účinku na psychiku človeka medzi stimulanciá, v skutočnosti patrí do kategórie depresantov). Alkohol pôsobí ako antianxiotikum – na počiatku užitia alkoholu dochádza k zlepšeniu nálady, pocitu vyššieho sebavedomia, pocitu prebytku energie, postupne sa dostavuje útlm, zníženie sebavedomia, únava a spánok. V najťažších fázach intoxikácie či pri náhlom prerušení užívania alkoholu v rozvinutej forme závislosti dochádza k deliriu tremens (traseniu rúk, výraznému poteniu, pocitu zmätenosti, desivých snov atď.).

Mnohí alkoholici sa dostávajú k psychiatrom neskoro, v čase, keď psychické poruchy sú nezlúčiteľné s pobytom v pôvodnom prostredí. Mnohých lekárov znepokojuje neskorá detekcia a diagnostika závislosti na psychoaktívnych látkach a častý pasívny postoj lekárov k liečbe týchto porúch.¹⁸⁷ Somatickí lekári často výrazne podhodnocujú výskyt pacientov s alkoholizmom vo svojej klientele.¹⁸⁸

Podľa Prof. MUDr. Bošmanského veľmi významnú úlohu pre pitie zohrávajú psychologické a psychosociálne pohnútky: chudoba, nevedomosť, nenávisť, osamelosť, konfliktné situácie, rodinné dôvody a veľmi závažné je napodobňovanie správania v pití dospelých od včasného detstva.¹⁸⁹

Podľa výskumov, ktoré uvádza Národného inštitút zdravia v Spojených štátoch Amerických sú to biologické faktory, faktory prostredia (enviromentálne), sociálne a psychologické. Medzi psychologické faktory patrí aj prostredie rodiny, v ktorom nie je najdôležitejším faktorom alkoholizmus rodičov, ale celkové prostredie úzkosti, zanedbávania zo strany rodičov, násilia alebo psychologických porúch rodinných príslušníkov. Teda nie

¹⁸⁶ E. KOLIBÁŠ – V. NOVOTNÝ, *Alkohol, drogy, závislosti*, Bratislava 2007, s. 67.

¹⁸⁷ *Tamže*, s. 3.

¹⁸⁸ *Tamže*, s. 78.

¹⁸⁹ K. BOŠMANSKÝ, *Človek vo svetle pastorálnej medicíny a medicínskej etiky*, Bratislava 1996, s. 66.

alkoholická rodinná anamnéza ako taká, ale úzkosť, ktorú prežíva dieťa v detstve má vplyv na jeho neskoršiu alkoholickú poruchu.¹⁹⁰

Alkoholizmus je porucha, ktorá sa nevyhýba žiadnemu ľudskému etniku a môže mať vplyv na kohokoľvek bez ohľadu na vek, pohlavie, etnickú príslušnosť, typ tela a svetonázorovú orientáciu.¹⁹¹ Čím skôr sa začne konzumovať alkohol, tým väčšie je nebezpečenstvo, že sa stane chronickým a závažným.¹⁹²

Niektorí autori tvrdia, že tresty v starej Indii boli tvrdé a to tak, že pristihnutého človeka pod vplyvom alkoholu mučili. Ak bola žena pristihnutá pri požívaní alkoholu, bola potrestaná vyhnaním z domu a na čelo jej vypálili znak v tvare nádoby. V starom Egypte a aj Ríme ako výstrahu pred alkoholom stavali pred hostince ľudské kostry. Ak Riman pristihol svoju ženu opitú, mal právo ju zabiť.¹⁹³

Syndróm závislosti na alkohol patrí podľa Medzinárodnej klasifikácie chorôb do duševných porúch správania sa pod vplyvom užitia psychoaktívnej látky (F10 – F19), presnejšie do kategórie F10. Dva hlavné znaky tohto syndrómu závislosti sú **tolerancia a abstinénčné príznaky**. Ďalšie kritéria na preukázanie závislosti je: postupné zanedbávanie alternatívnych záujmov v prospech užívania psychoaktívnej látky; pretrvávajúce užívanie aj napriek zreteľnému dôkazu škodlivých prostriedkov; fyziologické abstinénčné príznaky; užitie látky s cieľom zmierniť abstinénčné príznaky; dôkaz, že návrat k užívaniu látky po období abstinencie vedie k rýchlejšiemu návratu ostatných príznakov syndrómu ako u osôb bez závislosti; subjektívne uvedomovanie si narušenej schopnosti kontrolovať užívanie látky; silná túžba piť jednu alebo viaceré dávky.¹⁹⁴

Podľa hladiny alkoholu v krvi rozoznávame tri stupne opojenosti (rozdelenie podľa Widmarka):

0,5 -1,5 promile – ľahká opojenosť

1,5 - 2,5 promile - stredná opojenosť

2,5 – 3,5 promile – ťažká opojenosť

¹⁹⁰ Por. NATIONAL INSTITUTE ON ALCOHOL ABUSE AND ALCOHOLISM, *Psychosocial Factors in Alcohol Use and Alcoholism*, November 2016, in: <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/10report/chap03c.pdf>, s. 181. MAYOU CLINIC (2015), *Alcohol Use Disorder: Causes*. November 2016. <http://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/alcohol-use-disorder/basics/causes/con-20020866>.

¹⁹¹ Por. C. GALBICSEK, *Alcoholism Causes and Risk Factors*, 2019 in: <https://www.alcoholrehabguide.org/alcohol/causes/>

¹⁹² Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka klinickej psychiatrie*, Bratislava 2010 s. 106, tiež: ¹⁹² M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 104

¹⁹³ R. OCHABA A KOL., *Tabak, alkohol a drogy*, Bratislava 2009, s. 43.

¹⁹⁴ A. NOCIAR, *Závislosť od tabaku, alkoholu a drog*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická psychológia*, Bratislava 2007, s. 346; tiež por. J. SITÁR, *Alkoholizmus nupturienta...* s. 369-370.

3,0 a viac promile – akútna otrava alkoholom¹⁹⁵

Predposledná a posledná fáza môže viesť k tzv. alcoholickej halucinóze. Ochaba a kol. ju opisujú takto: „Alkoholická halucinóza je akútna psychóza. Sprevádzajú ju halucinácie, predovšetkým akustické. Obyčajne bývajú v nočnom čase a sú spojené spolu s nespavosťou a úzkosťou. Pacient sa môže snažiť hlasom uniknúť, a preto sa môže objaviť agresivita voči okoliu. Trvá to niekoľko dní a potom halucinácie ustanú.“¹⁹⁶

Aktuálna opojenosť prichádza do úvahy hlavne pri momente uzatvárania sobáša. Je možné, že v čase sľubu si nupturient veľmi málo alebo aj vôbec neuvedomoval, k čomu sa vlastne zaväzuje. V tomto prípade sa dá skúmať, či nebola naplnená skutkova podstata kán. 1095, b. 1 alebo b. 2.

2.3.1 Vybrané typológie alkoholizmu

Vývoj závislostí prebieha podľa Jellinka v štyroch vývojových štádiách: počiatocnom, varovnom, rozhodnom a konečnom štádiu.

1. *Počiatočná fáza* sa nazýva aj iniciálna predalkoholická fáza. Pite má spoločenský charakter. Vyhľadáva sa pre príjemnú relaxáciu, pre ľahké nadväzovanie sociálnych i erotických kontaktov. Intoxikácie nepredstavujú stupeň podnapitosti.
2. *Varovná fáza* sa nazýva aj prodromálna fáza. Zvyšuje sa frekvencia pitia a zároveň aj tolerancia. Dochádza častejšie k ebrietám (opitosti). Objavuje sa túžba po alkohole, pije sa viac koncentrátov. Objavujú sa palimpsesty (zlyhanie pamäte po nadmernej konzumácii alkoholu).
3. *Rozhodujúca fáza* sa nazýva aj kruciálna fáza. Palimpsesty sú bežné. Alkohol sa stáva centrálnym záujmom postihnutého. Stráca sa kontrola v pití. Objavujú sa sociálne problémy (v zamestnaní absencie, v manželstve konflikty). Je snaha riešiť konflikty abstinenciami. Sú však len krátke a po čase prepukne pitie znova s pôvodnou intenzitou. Objavujú sa racionalizácie konzumu. Keďže postihnutého častejšie kritizuje okolie, prestáva piť v spoločnosti a začína piť sám. Často sa u neho vyskytuje zvracanie, trasenie rúk, bolesti hlavy, nechutenstvo. Tieto telesné príznaky sa prejavujú hlavne ráno, keďže u neho poklesla hladina alkoholu. Postihnutý preto začína piť už ráno, aby sa vyhol nepríjemným telesným príznakom. Chorý nie je schopný abstinovať bez odbornej pomoci.

¹⁹⁵ FLEISCHER A KOL. (red.), *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 129.

¹⁹⁶ R. OCHABA A KOL., *Ochrana detí a mládeže – Tabak, alkohol, drogy*, Bratislava 2009, s. 47.

4. *Konečná fáza* sa nazýva aj terminálna. Znižuje sa tolerancia na alkohol. Opije sa po relatívne malých dávkach alkoholu. Postihnutý pije bez výberu, získava alkohol za každú cenu. Mení sa mu povaha, získava tzv. alkoholickú charakteropatiu. Chorý pije konštantne bez ohľadu na následné telesné a sociálne problémy. Chorý postupne upadá spoločensky, eticky i intelektuálne. V závere dôsledkom pitia môže mať už nevyliciteľné alkoholické psychózy.

Opísaný vývoj je charakteristický predovšetkým pre tzv. gama typ v klasifikácii podľa Jellineka, ktorá je opísaná nižšie.¹⁹⁷

Autor Jellinek stanovil už v roku 1940 päť základných typov alkoholovej závislosti:

1. typ alfa – (problémové pitie) abúzus *bez prejavov závislosti*, nedisciplinované pitie. Pitie sa reguluje bez toho, aby človek musel abstinovať. Typ prechádza často do typu *gama*.
2. typ beta – (príležitostný spoločensky podmienený abúzus), nevytvára sa závislosť, ale v priebehu dlhodobého pitia prichádza ku komplikáciám ako zápal nervov, sliznice, *cirhóze pečene*. Ide tu o nadmerné pitie a poruchy výživy.
3. typ gama – (anglosaský typ s preferenciou *piva a destilátov*) vyjadruje abúzus, tretia fáza. Hlavnými príznakmi je stúpajúca tolerancia, strata kontroly v pití, ale pritom je zachovaná schopnosť abstinovať, vytvorenie psychickej závislosti. Psychická závislosť prerastá už aj do fyzickej závislosti. Ničí už nielen psychické zdravie, ale aj fyzické. Navyše vznikajú sociálne problémy v rodine a zamestnaní. Tento druh je spojený s určitými telesnými zmenami, zvlášť v mozgu a nervoch alkoholika, ktorý stráca slobodu zmierniť alebo ukončiť svoj zlovyk.
4. typ delta – (románsky typ s preferenciou *vína*) časté a nadmerné pitie menšieho množstva vytvárajúce závislosť. Pri tomto druhu pitia nedochádza k strate kontroly, ide o udržiavanie si hladiny alkoholu v krvi, bez schopnosti abstinovať, pretože sa dostávajú silné abstinénčné príznaky. Takýto človek nemusí javiť známky opitosti, ale nikdy nie je triezvy. Výrazná fyzická závislosť. Typy gama a delta sa často kombinujú s prevahou jedného z nich.
5. typ epsilon – (kvartálne pijanstvo) epizodické pitie alkoholu, periodické pijanstvo, keď nastupuje snaha o úplnú abstinenciu, býva sprevádzaný afektívnymi poruchami.

Spolu s alkoholovou závislosťou vystupujú aj psychické poruchy, napríklad depresia, bipolárna afektívna porucha, úzkostná porucha, antisociálne osobnostné poruchy. Niektoré sa prejavujú pred vznikom závislosti, iné v jej priebehu. Pre skúmanie platnosti manželstva je dôležité brať na vedomie tieto súvislosti s poruchami.¹⁹⁸

¹⁹⁷ E. KOLIBÁŠ – V. NOVOTNÝ, *Alkohol...*, s. 72 – 73.

¹⁹⁸ S. HEIDL, *Psychische...*, s. 72, tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 104.

Priemerný dospelý obyvateľ Slovenska vypije za rok 13,3 litra alkoholu. V štatistike svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) je Slovensko v celosvetovom sledovaní na 19. mieste v spotrebe alkoholu na dospelého obyvateľa a v rámci EÚ na 18. mieste.¹⁹⁹

Nie je ľahké povedať konkrétne, ktorý prípad alkoholizmu spôsobí neschopnosť v kánonickom zmysle alebo iba ťažkosť a brať do úvahy aj iné psychické poruchy, ktoré súvisia s alkoholizmom. Úloha sudcov za pomoci znalcov je najst' morálnu istotu. Je však isté, že počiatočná fáza alkoholizmu ako takého nespôsobuje neschopnosť a terminálna fáza určite spôsobuje neschopnosť; varovnú a rozhodujúcu fázu musia posúdiť sudcovia za pomoci znalcov. Toto tvrdenie vychádza z porovnania charakteristiky jednotlivých fáz alkoholizmu a z opisu neschopnosti, ktorá vychádza z rozsudkov Rímskej roty.

Na záver tejto časti treba pripomenúť, že neschopnosť, spôsobená alkoholom, musí byť istá, vážna, predchádzajúca a trvalá, ako je uvedené v prvej kapitole tejto práce.

2.3.2. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál*

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka s pozvanou stránkou uzavreli manželstvo v rímskokatolíckom farskom kostole v roku 1990. Pred sobášom sa poznali asi tri roky a hoci počas chodenia konventa nedokázal viackrát dodržať slovo, žiadateľka si ho zobrala za manžela, lebo verila, že dokáže byť zodpovedný.

Nezhody v manželstve nastali asi rok po svadbe, keď konventa začal vo zvýšenej miere požívať alkohol, v dôsledku čoho bol veľmi agresívny, chodieval neskoro domov a zanedbával povinnosti voči rodine. Žiadateľka zistila krátko po narodení dcéry, že Michal ju podvádza a mal viacero mimomanželských známostí. V roku 1991 bola konvente kvôli zdravotným problémom odobratá vojenská knižka, no žiadateľka sa nedozvedela o chorobe, ktorou isto trpel už pred manželstvom.

¹⁹⁹ L. ŠTEFÁNEKOVÁ, *Alkoholizmus v rodine*, Bratislava 2015, s. 11 – 12. Z globálneho pohľadu sa na Slovensku pije nadpriemerne. Celková spotreba alkoholu v poslednom desaťročí stúpa závažný je hlavne trend pitia alkoholických nápojov s vyšším obsahom alkoholu. Z celkového počtu dospelých obyvateľov na Slovensku je 77% tých, ktorí občas alebo pravidelne užívajú alkoholické nápoje. Skupina konzumentov je rôznorodá. Väčšinu tvoria občasní, nepravidelní konzumenti, ale sú aj pravidelní, medzi ktorými sa vynímajú každodenní, ťažkí pijani so závislosťou od alkoholu. U týchto konzumentov ročná spotreba alkoholu vysoko preyšuje hranicu 20 litrov na osobu a sú zodpovední za polovicu jeho celkovej spotreby. (L. ŠTEFÁNEKOVÁ, *Alkoholizmus...*, s. 11 – 12)

V roku 1997 opustil spoločnú domácnosť; občas chodieval navštíviť deti. Návštevy skončili zásahom polície. Násilia sa dopúšťal aj voči iným osobám. Za napadnutie kolegu v práci bol súdený okresným súdom. Nezodpovedný bol aj v práci, preto ho prepustili z dvoch podnikov. Na dve maloleté deti neplatil výživné, preto začalo proti nemu trestné stíhanie. Dlh napokon uhradil, lebo mu hrozilo odňatie slobody. Konventa podal návrh na rozvod manželstva a Okresný súd v manželstvo rozviedol v roku 1998.²⁰⁰

Žiadateľka sa obrátila v roku 2006 na Metropolitný tribunál v Trnave so žiadosťou o vyhlásenie nulity manželstva z týchto dôvodov: zatajenie zdravotného stavu manžela pred sobášom - psychické týranie rodiny, ohrozenie fyzického aj psychického zdravia, neschopnosť postarať sa o rodinu, manželov alkoholizmus. Cirkevnému súdu predložila aj Prepúšťací list konventy z vojska, Rozsudok o napadnutí pána XY v roku 1994, Potvrdenie o napadnutí a vyhrážkach doma z roku 1997, Upozornenie na porušovanie pracovnej disciplíny vo firme XY z roku 1997, Uznesenie o zanedbávaní povinnej vyživovacej povinnosti z roku 2005.

Sporová otázka znela: Je dokázaná neplatnosť manželstva z titulu: neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodu psychickej prirodzenosti zo strany muža – pozvanej stránky podľa kán. 1095, b. 3. KKP alebo oklamania podvodom za účelom získania súhlasu ohľadne nejakej vlastnosti druhej osoby, ktorá svojou prirodzenosťou môže ťažko narušať manželské spolunažívanie zo strany muža – pozvanej stránky podľa kán. 1098 KKP?²⁰¹

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Podľa výpovede svedka bratia konventy požívali alkoholické nápoje, jeden z nich žil s rozvedenou priateľkou a aj jeho otec píjaval alkoholické nápoje (44/8). Počas svadobnej noci jej manžel povedal, že keď by chcel, môže sa s ňou rozviesť (45/18), čo mohlo byť náznakom, že on je teraz pánom a on rozhodne, či bude s Máriou žiť alebo nie (46/44). Ohľadom pracovnej aktivity manžela vypovedá, že keď sa mu nechcelo do práce, zobral si dovolenku... (45/22), nestaral sa o rodinu, pre porušenie pracovnej disciplíny dostával výpovede z pracovísk, po rozvode musela súdnou cestou vymáhať výživné na deti (47/51). Pod vplyvom alkoholu bol agresívny, vyhrážal sa aj s nožom v ruke, bol zlý na deti... dcéra sa matke zverila, že keď mala päť rokov, učil ju bozkávať tak, ako sa bozkávajú dospelí a ukazoval jej pohlavný úd, aby bola pripravená do života (47/50). Spoločnú domácnosť opustil on, pretože nechcel mať žiadne povinnosti a chcel si žiť tak, ako mu vyhovovalo (48/66).

²⁰⁰ Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

²⁰¹ Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 2.

Svedkovia žiadateľkine odpovede v podstate potvrdili, aj keď jedna z nich na mnohé otázky nedokázala odpovedať, nakoľko sestra sa jej veľmi nezdôverovala so svojimi starosťami, aby ju zbytočne nezaťažovala (90/44). K danej otázke sa však vedela vyjadriť. Konventa s peniazmi nevedel hospodáriť, keď ich mal, hneď ich minul (89/11). Nestaral sa o manželku a deti (90/49), neskôr doma, ani okolo domu nepracoval (90/50) a neskoršie manželke nedával ani peniaze (90/51). V zamestnaní mal problémy (91/56) a myslí si, že hneď po rozvode udržiaval vzťahy s viacerými ženami a u jednej z nich aj býval (91/59).

Matka žiadateľky vypovedala, že konventa pochádzal z alkoholickéj rodiny (104/4; 106/39) a vyjadril sa, že nikdy by nechcel, aby jeho deti prežívali to, čo prežíval on. Keď mu však neskôr vyčítala jeho správanie sa k deťom, povedal, že si zvyknú (104/8). Asi tri mesiace po svadbe povedal dajakú poznámku o rozvode so žiadateľkou, čo ju veľmi zarazilo (105/34).²⁰²

K slovu v kauze sa dostal aj psychológ, ktorého o vyšetrenie požiadal predseda kolégiového tribunálu. Súdny znalec, klinická psychologička, mala odpovedať na šesť otázok (113) po vyšetrení žiadateľa. Ten sa však napriek viacerým predvolaniam nedostavil, preto znalecký posudok bol vypracovaný len na základe preštudovania súdneho spisu (114). Psychodiagnostický rozbor ukázal, že konventa získal predispozície k alkoholizmu z rodiny, rodinné prostredie postrádalo jemnejšie formy sociálneho učenia, jeho agresivita sa prejavovala zvlášť v alkoholickom opojení (116). Z jeho správania v mladosti sa dá dedukovať na impulzívnu osobnosť s agresívnymi prejavmi správania (116/1). Patologické prejavy osobnosti sú manifestné v oblasti štruktúry osobnosti, čo má za následok nezodpovednosť a neschopnosť cieľavedomého konania s narušeným vôľovým ovládaním (116/2). Je predpoklad, že táto porucha bola latentne prítomná aj v čase uzavretia manželstva (116/3). U menovaného bol nezaujímavý o rodinu, o výchovu detí, o dosahovanie výsledkov v práci a získanie finančnej prestíže na podporu rodiny (117/4). Všetky patologické znaky osobnosti mali vplyv na jednotu a nerozlučiteľnosť manželstva. Interpersonálne a sociálne vzťahy menovaného k okoliu boli narušené (117/5). Táto osobnostná porucha je trvalého charakteru a viac je viditeľná po užívaní alkoholu. Ak by sa aj liečil proti alkoholizmu, predispozície impulzivity a agresivity zotrývajú, osobnosť vo svojej štruktúre sa nezmení. Tiež sa predpokladá, že s pribúdaním veku sa ovládanie vnútorných hnutí a pudového napätia zhoršuje (117/6).²⁰³

c) Záver rozsudku

²⁰² Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál*,... s. 4.

²⁰³ Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál*,..., s. 5.

Sudcovia konštatovali, že konventa bol vyhlásený za neprítomného na súdnom konaní (73), nakoľko nereagoval na tri pozvania na vypočutie v kauze. Preto jeho výpovede a aj výpovede jeho svedkov, chýbajú. Súd preto musel pracovať iba s odpoveďami žiadateľky a jej svedkov.²⁰⁴

U konventy sa podmienky neschopnosti naplňajú, hoci jeho výpoveď nemáme a ani výpovede jeho najbližších. Nakoľko však výpovede žiadateľky a svedkov sú hodnotené ako dôveryhodné a súd má aj posudok psychologičky, môžeme povedať, že žiadateľ vyrastal v prostredí, v ktorom sa vo zvýšenej miere požíval alkohol, mal ťažké detstvo a nezažil harmonické rodinné prostredie, takže nemal možnosť naučiť sa, ako v manželstve žiť a plniť si povinnosti vyplývajúce z jeho stavu. To, na čo bol zvyknutý doma, chcel uplatňovať aj vo vlastnej rodine. Túžil byť pánom, ktorý rozhoduje o spolunažívaní s manželkou. Deti si museli zvykať na jeho tvrdé a neraz nemravné, neľudské spôsoby výchovy a keď sa mu manželka vzoprela, prestal jej prispievať na domácnosť a neskôr aj platiť na deti.

Z jeho správania vidno, že z dôvodov psychickej povahy nedokázal vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Potvrďuje to aj posudok psychologičky, z ktorého vyplýva, že patologické znaky jeho osobnosti mali vplyv na jednotu a nerozlučiteľnosť manželstva. Predpokladá, že táto porucha bola latentne prítomná aj v čase uzavretia manželstva a je trvalého charakteru a viac je viditeľná po užívaní alkoholu. Ak by sa aj liečil proti alkoholizmu, predispozície impulzivity a agresivity zotrávajú, osobnosť vo svojej štruktúre sa nezmení. Prípado bol uzavretý afirmatívnym rozsudkom z vyššie uvedeného titulu.²⁰⁵

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje šesť strán. Text rozsudku je prehľadný, členený šesť častí: Úvod, Species facti, De iure, De facto, Záver. Formálne obsahuje všetky údaje, ktoré zákon predpisuje. Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľky a navrhnutých svedkov, ktorí boli traja, vrátane súdneho znalca. V podstate potvrdili a doplnili základné tvrdenia žiadateľky.

Na začiatku časti *Podľa skutočností (de facto)* sú uvedené výroky žiadateľky, svedkov a znalca. V strede tejto časti je zopakovaná časť právnej náuky z predchádzajúcej časti a na konci aplikácia výrokov a právnej náuky pre vyvodenie záverov.²⁰⁶

Morálna istota sudcov sa opierať aj o znalecký posudok, ktorý v menšej miere odcitovali v rozsudku. V ňom uvádzajú argumenty, na základe ktorých je jasné, že konventa síce mohol

²⁰⁴ Por. Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál..., s. 4.

²⁰⁵ Por. Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál..., s. 5-6.

²⁰⁶ Por. Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál..., s. 4-6.

rozpoznať podstatné práva a povinnosti v manželstve, ale nebol schopný naplniť podstatné záväzky manželstva.²⁰⁷

Sudcovia explicitne nevyjadrili dôvody, prečo prijali závery znalca, hoci v časti De facto uviedli dosť výrokov žiadateľky a svedkov a zopakovali časť právnej náuky, ktorú predtým už uviedli v predchádzajúcej časti. Záverečná časť rozsudku môže presvedčiť čitateľa, že zopakovaná právna náuka a vypísané jednotlivé výroky stránky a svedkov sú vnútorne prepojené.

Integrálne dôvody pre prijatie znaleckého posudku ako takého však v rozsudku nie sú, a preto by čitateľ rozsudku mohol mať dojem, že sudcovia automaticky prevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku a nespĺnili zákon, podľa ktorého má sudca zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).²⁰⁸ Treba však uznať, že implicitne sudcovia splnili svoju povinnosť, nakoľko predvolali dosť podrobne rozpísali vyjadrenia svedkov.²⁰⁹

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Text v časti podľa skutočnosti je rozčlenený nasledovne: zozbierané výroky stránky, svedkov, znalca, výt'azok právnej náuky, argumentácie samotného rozhodnutia.²¹⁰ Je to jeden z mála skúmaných rozsudkov, ktorý má usporiadaný text takýmto spôsobom. Rozsudky Rímskej rotý uvádzajú výroky stránok a svedkov súčasne s argumentáciou, čo spôsobuje jadrnosť daného rozsudku.²¹¹

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek výrokom obhajcu zväzku.²¹² Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku, ale sú pripojené v sprievodnom liste, v zmysle príslušných kánonov KKP a článkov DC.²¹³ V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva, hoci je v samotnom odôvodnení rozhodnutia uvedený výrok súdneho znalca, že ak by sa aj konventa liečil proti alkoholizmu, predispozície

²⁰⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 7.

²⁰⁸ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

²⁰⁹ Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál...*, s. 4-5.

²¹⁰ Por. *Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál...*, s. 4-6.

²¹¹ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež . DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

²¹² Por. *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež . DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

²¹³ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

impulzivitu a agresivitu zotrjavajú, osobnosť vo svojej štruktúre sa nezmení.²¹⁴ Autor práce považuje neudelenie zákazu za zanedbanie povinnosti sudcov tento zákaz udeliť, pretože zákon im túto povinnosť ukladá.²¹⁵

V samotnom rozsudku chýba informácia, že rozsudok nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu, avšak táto informácia je pridaná v sprievodnom liste k rozsudku, v zmysle bežného výkladu zákona.²¹⁶

2.3.3. Rozsudok z 27. júna 2012 coram Čaniga

a) Úvodné poznámky

Nupturienti sa zoznámili pri táboráku u žiadateľkinho bratranca. Chodili spolu štyri roky, počas ktorých konventa (muž) denne chodieval do domu žiadateľkiných rodičov a pomáhal im. Javil sa ako slušný človek, pričom Žiadateľke však mnohí ľudia vraveli, aby si dávala naňho pozor, lebo je alkoholik. Žiadateľka však na upozornenia nedbala, lebo bola zamilovaná, ale mesiac po svadbe sa presvedčila, že boli pravdivé. Muž začal chodiť domov neskoro večer v podnapitom stave a keďže nemal prácu, pýtal peniaze od manželky, ktoré však hneď stihol prehrať na hracích automatoch. Dva mesiace po sobášii odišiel z domu, ale o desať dní sa s prosbou o odpustenie vrátil a žiadateľka mu odpustila, keďže bola tehotná. Dva-tri mesiace sa „držal“, ale po narodení dcéry, nejavil o ňu záujem a rodina žila iba z materského príspevku. V novembri 1998 opäť odišiel z domu, a keďže sa nevrátil späť, žiadateľka podala žiadosť o rozvod. Okresný súd v XY 13. decembra 1999 manželstvo rozviedol. Po rozvode sa žiadateľka pokúsila ešte dvakrát konventu prijať, keďže prejavil záujem o dieťa. Z jeho strany to však bola iba vypočítavosť. Stačil narobiť veľké dlhy, takže žiadateľka s ním vzťah definitívne ukončila.²¹⁷

V roku 2008 sa obrátila na cirkevný súd Trnavskej arcidiecézy, aby preskúmal platnosť jej manželstva, nakoľko podozrieva konventu, že nie je schopný spoločného života, je závislý na alkohole, hracích automatoch a v čase uzatvárania manželstva nemal úmysel uzatvoriť nerozlučiteľný zväzok.²¹⁸

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

²¹⁴ Por. Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál..., s. 6.

²¹⁵ Por. DC, čl. 250, bod 3 a 251 § 1.

²¹⁶ Por. DC, čl. 253 § 5. C. A. COX, *The Contentious Trial*, in BEAL..., s. 1723.

²¹⁷ Rozsudok z 27. júna 2012 coram Čaniga, in: Archív Arcidiecézneho súdu v Trnave a Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

²¹⁸ Rozsudok z 27. júna 2012..., s. 2.

Konventa sa k danej problematike vyjadril takto: Žiadateľke nič nezatajil, všetko o ňom vedela, netrpel vážnejšou chorobou a alkohol nemohol požívať pred uzavretím manželstva v nadmernej miere, nakoľko bol vodičom z povolania. Alkohol vo zvýšenej miere požíval až v manželstve, ale nestávalo sa to často. S manželkou sa hádali kvôli zamestnaniu, peniazom a svokrovcom, ktorí ho zneužívali na prácu, kvôli čomu na dva-tri dni opustil spoločnú domácnosť, ale napokon sa vrátil. Automaty občas hrával pred manželstvom, ale v manželstve nie. Po rozvode, keď sa s manželkou zmierili, zobrali si pôžičku. Manželka dostala peniaze, on je teraz dlžníkom a nevie dlh splácať. Ambulantne bol liečený zo závislosti na alkohole na odporúčanie jeho obvodnej lekárky.

Žiadateľka, počas spoločného chodenia, opisuje konventu ako dobráka, ktorý sa sám ponúkol, že bude pomáhať jej otcovi a hoci ju jeho brat varoval, že ich manželstvo nebude trvať dlho, neverila mu. Od ľudí sa neskôr dozvedela, že si ju zobral iba preto, lebo si myslel, že sú bohatí. Pred svadbou jej nik nepovedal, že konventa (muž) je neúprimný človek, o čom sa presvedčila už mesiac po svadbe, keď všetky získané peniaze míňal na automatoch a hazardných hrách. Denne chodieval domov opitý a hoci po rozvode sa dvakrát uzmierili a začali spolu bývať, čo jej rodičia, svokra a švagrovia okomentovali, že ešte nevideli takú hlúpu ženu, ktorá by toľkokrát odpúšťala. O dieťa nemal záujem a neplatil výživné. Klamal vo vážnych veciach, najmä kvôli alkoholu a hracím automatom. Teraz žije z dôchodku matky, všetko, čo mal, predal a neustále pije. Aj jeho matka bola alkoholička, ktorá sa podrobila protialkoholickému liečeniu. Na Veľký piatok 2009 sa pokúsil o samovraždu, ale ho zachránila rýchla lekárska pomoc.²¹⁹

Matka žiadateľky vypovedala, že pred sobášom nič zlého nepočula, ale o jeho matke vedela, že je alkoholička. Konventa si peniaze zarábala „načierno“ opravovaním automobilov, ale vzápätí ich prepil. To sa však prevalilo až po svadbe, dotiaľ si dával pozor. Podľa nej nebol zrelý na manželstvo, čo si snád aj sám uvedomoval, lebo na svadbu nechcel pozvať nikoho z rodiny. Po dedine kolovali hlasy, že sa k sebe nehodia, čo sa potvrdilo dva mesiace po sobáši, keď sa opil a potom to už bolo pravidelné a neskôr sa preukázala aj jeho závislosť na automatoch. Nechcel pracovať, hoci mu svokor vybavil štyri pracovné miesta, neplatil alimenty na dcéru, k čomu ho neskôr prinútili jeho súrodenci, nestaral sa o domácnosť, bol nezodpovedný a ľahostajný. Nebol ochotný sa podrobiť liečbe a hoci žiadateľka sa pokúšala obnoviť manželské spolužitie, on sa nezmenil. Pokúsil sa aj o samovraždu. Jeden zo svedkov mal podozrenie, že pri uzatváraní manželstva nebol psychicky zdravý a nemal predpoklady, že bude plniť manželské záväzky.²²⁰

²¹⁹ *Rozsudok z 27. júna 2012...*, s. 4.

²²⁰ *Rozsudok z 27. júna 2012...*, s. 5.

Dôležité svedectvo do procesu vniesla súdna znalkyňa psychiatricka, MUDr. M., ktorá jednoznačne prehlásila, že muž je závislý od alkoholu a hazardných hier, jeho osobnosť je degradovaná v charaktere, záujmoch, vyšších citoch a závislý bol už počas známosti so žiadateľkou. Ona to na ňom nespozorovala alebo bagatelizovala. Patologické hráčstvo jej zatajil. Jeho závislosti mu zabraňujú prijať a plniť podstatné záväzky manželstva, v ich dôsledku má zmenenú osobnosť a charakter, čo mu znemožnilo vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Závislosti sú chronické poruchy, ktoré nie sú úplne vyliečiteľné. Liečba je výlučne založená na dobrovoľnosti a je dlhodobá, niekedy aj celoživotná.²²¹

c) Záver rozsudku

U konventy je badať vážnu psychickú poruchu - závislosť na alkohole a hracích automatoch. Dokonca to, celkom opatrne, priznáva aj on sám, keď tvrdí, že alkohol vo zvýšenej miere požíval až v manželstve, automaty občas hrával pred manželstvom, ale v manželstve nie. Po rozvode, keď sa s manželkou zmierili, zobrali si pôžičku, pričom manželka vysvetľuje, ako to v skutočnosti bolo - dala mu všetky peniaze, z ktorých on vyplatil dlhy, ale keďže ju nesplácal, nový dlh narástol až do výšky 200 tisíc korún. Postoj konventy k povinnostiam potvrdzuje jeho nezodpovednosť.²²²

Žiadateľka si tieto jeho zlé vlastnosti možno pre zamilovanosť nevšimla, alebo dokázal svoje chyby dobre pred ňou skryť. Je však isté, že ich videli iní ľudia, ktorí ju upozorňovali, aby s ním nevstupovala do manželstva, lebo bude nešťastná. Ona však tieto výstrahy nerešpektovala a už mesiac po svadbe sa presvedčila, že boli pravdivé. Konventa možno mal úmysel s alkoholom a automatmi prestať, ale keďže s tým mal problém už pred manželstvom, nedokázal závislosť zvládnuť. Mal istotu, že žiadateľka je jeho, prestal sa ovládať a to aj vtedy, keď ona ho bola ochotná po rozvode dvakrát prijať a obnoviť spolunažívanie.

O závislosti konventy pred manželstvom hovorí aj psychiatricka a potvrdzuje, že jeho závislosti mu zabraňujú prijať a plniť podstatné záväzky manželstva, v ich dôsledku má zmenenú osobnosť a charakter, čo mu znemožnilo vziať na seba podstatné záväzky manželstva.²²³

d) Analýza rozsudku

²²¹ *Rozsudok z 27. júna 2012...*, s. 6.

²²² *Rozsudok z 27. júna 2012...*, s. 6.

²²³ *Rozsudok z 27. júna 2012...*, s. 6.

Tento rozsudok v porovnaní s predchádzajúcim je viac založený na samotnej psychickej poruche závislosti na alkohole a hazardných hrách. Predchádzajúci rozsudok konštatoval viaceré poruchy a porucha alkoholizmu bola len jedna z viacerých, ktorá však ostatné poruchy zvyrazňovala. Rozsudok, ktorý by obsahoval len čisto psychickú poruchu alkoholu autor práce nenašiel.

Rozsudok sa javí po formálne stránke ako dostatočne vypracovaný. Nechýbajú v ňom žiadne dôležité údaje a tým činom nám ponúka všetky podstatné informácie. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľa a navrhnutých svedkov, ktorých bolo päť. V podstate potvrdili základné tvrdenia žiadateľky. U konventy bolo vidieť určité bagatelizovanie problémov, ktoré spôsobovala. Sudcovia prejavili v rozsudku nestrannosť a zároveň múdrosť a opatrnosť, s akou zaobchádzali s tvrdeniami konventy. Ich morálna istota sa opierala aj o znalecký posudok, ktorý v značnej miere aj odcitovali v rozsudku.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Je pravda, že toto číslovanie nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej roty. V prípade, že by sa rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštancia by mohla citovať rozsudok nižšej inštancie podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštancia.

Text je rozčlenený podľa výrokov jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľa; odsek výpovede konventy; odsek výpovede prvého svedka; odsek výpovede druhého svedka, odsek výpovede súdneho znalca. Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal, čo ho môže zväzdať k posudzovaniu svedka a môže tiež spôsobovať stratu diskretnosti výpovede. Až v druhej časti rozsudku de facto je zhodnotenie jednotlivých výpovedí podľa ich obsahu. Možno sa domnievať, že autor tohto rozsudku sa inšpiroval civilnými rozsudkami Slovenskej republiky. Rozsudky Rímskej roty sú totiž rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

V skúmaných rozsudkoch Rímskej roty boli väčšinou uvedení viacerí znalci. V rozsudkoch Západnej metropoly Slovenska sa uvádza len jeden znalec, ak sa vôbec uvádza. Takisto sa neuvádzajú ani svedectvá psychiatrov alebo psychológov, u ktorých sa stránky liečili. Je možné, že je to kvôli služobnému tajomstvu. V niektorých rozsudkoch Rímskej roty však takéto svedectvá nájdeme. Je pravdepodobné, že ich stránky poskytli slobodne pre účely skúmania a tak mohli pomôcť pri skúmaní pravdy bez toho, aby lekári porušili služobné tajomstvo, lebo informáciu poskytla priamo stránka, ktorá nie je viazaná služobným tajomstvom o vlastnom psychickom stave.

V rozsudku je v časti species facti uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku, ale sú uvedené v sprievodnom liste tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.²²⁴

2.4. Drogová závislosť

Droga je látka, ktorá môže významne zmeniť psychické funkcie a stavy.²²⁵ Niektoré zmeny psychiky môžu byť vyhľadávané a žiadúce (napríklad uvoľnenie, relaxácia alebo naopak zvýšená bdelosť a zvýšená aktivita). Nežiadúcou zmenou je však tendencia vyhľadávať drogu, opakovane ju používať, byť od nej závislý. Vzniknutá psychická závislosť je charakterizovaná nezvládnuteľnou túžbou (*craving*) po určitom psychickom účinku drogy (napr. relaxácia). Objavuje sa nutkavá snaha zaobstarať si drogu za každú cenu.²²⁶

Rovnako ako pri alkoholizme, aj pri iných návykových látkach musíme rozlišovať abúzus (*abuse* - škodlivé užívanie) od mizúzu (*misuse* - zneužívanie liečiv) a závislosti (*addiction*). Závislosť môže byť psychická (nutkanie na užívanie) alebo somatická (zmena tolerancie, abstinenčné príznaky) alebo kombinovaná.²²⁷ Závislosť na nealkoholových drogách však vzniká za oveľa kratšiu dobu ako alkoholová závislosť.²²⁸ Alkoholická závislosť však z hľadiska závislostí tvorí na Slovensku najväčší spoločenský problém.²²⁹

Proces vzniku závislostí spočíva v štyroch etapách:

1. Experimentovanie: Môže vychádzať z nudy alebo zvedavosti, túžby po niečom neobyčajnom, vzrušujúcom a možno aj niečom, čím sa dá dokázať nezávislosť jednotlivca na autoritách. Býva tiež príčinou potreba uniknúť pred problémom, ktorý adolescent nevie alebo nechce riešiť. Obyčajne ju adolescent skúsi preto, že mu ju niekto ponúkne. Najčastejšími distribútormi drogy sú spolužiaci.

2. Fáza príležitostného užívania (*abuse*): Konzument sa naučil, že droga môže pomôcť v situácií núdze alebo nudy, a preto ju v týchto okolnostiach požíva. Návyk zatiaľ nemá a tak ju neužíva pravidelne. V tejto fáze konzument väčšinou tají, že drogu užíva. Zväčša si uvedomuje, že toto nie

²²⁴ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

²²⁵ A. HERETIK, *Forézna...*, s. 289.

²²⁶ Por. V. NOVOTNÝ, *Alkoholová a drogové závislosti*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 124.

²²⁷ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 290.

²²⁸ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 299.

²²⁹ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 291.

je správne riešenie a tak ho tají. Ešte mu totiž záleží na vzťahoch k blízkym ľuďom a jeho profesionálnom postavení (ak nejaké má).

3. Fáza pravidelného užívania (*misuse*): Konzument užíva drogu čím ďalej tým častejšie, ale stále popiera riziko takéhoto správania. Nechce si pripustiť jeho závažnosť, ale snaží sa presvedčiť okolie, že nekoná nič zlého.

4. Fáza návykového užívania: S narastajúcou závislosťou sa zvyšuje ľahostajnosť k čomukoľvek, čo sa netýka drog. Závislý človek stráca motiváciu. Nesnaží sa skrývať svoj zlozvyk. Nemá na to čas, ani energiu a je ľahostajný aj voči mienke druhých. Stráca zamestnanie, priateľov i dobré vzťahy v rodine. Udržiava kontakt iba s ľuďmi, ktorí tiež užívajú drogy. V tejto fáze sa človek konzument prijme, že droga je súčasťou jeho života alebo naopak sa jej chce zbaviť, pretože sa bojí ďalšieho rozpadu svojej osobnosti.²³⁰

Je zrejmé, že človek v štvrtej fáze nebude mať záujem o manželstvo s osobou, ktorá neužíva drogy, ale v predchádzajúcich fázach môže mať konzument záujem manželstvo uzavrieť.

Etiológia toxikománie spočíva na štyroch faktoroch: farmakologické účinky samotnej látky (droga), psychické a somatické dispozície konzumenta (osobnosť), postoj spoločnosti a sociálneho prostredia k drogám (prostredie), okolnosti najmä prvých skúseností s látkou (podnet). Niektorí považujú za hlavnú príčinu výrazný nepomer medzi slabým egom toxikomana silným spúšťacím činiteľom drogy.²³¹

Dôležitým pojmom je *vstupná droga*, čo značí látku, ktorou postihnutý začína svoju toxikomanickú kariéru. Na Slovensku ňou ostáva alkohol a tabak, nasledovaný marihuanou. U niektorých jedincov dochádza k stabilnému škodlivému užívaniu (abúzu) tej istej drogy, mnohí však postupne prechádzajú k tvrdším drogám. Sú aj takí (niektorí neurotici), čo sa stanú závislými nevedomene, napríklad po dlhom užívaní anxiolytík alebo analgetík.²³²

Liečenie drogovovo-závislých prebieha nielen vzhľadom na psychické komplikácie, ale aj na somatické problémy. Väčšinou sú podvýživení, môžu mať poškodenú pečeň, obličky, zápaly kože, hepatitída; riziko ochorenia AIDS.

Dlhodobá psychiatrická liečba sa poskytuje v špecializovaných zariadeniach. Úlohou je stabilizovať pacienta v abstinencii a pomôcť pacientovi získať kritický postoj. Dlhodobá liečba trvá niekoľko mesiacov až rok. Samotná resocializácia však trvá niekoľko rokov. Psychiater sa snaží pacienta sociálne stabilizovať (návrat do zamestnania, do rodiny a pod.). Táto fáza prebieha v rôznych neštátnych komunitných a nadačných zariadeniach. Zatiaľ ich však nie je dostatok.²³³

²³⁰ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psyhopatologie*, s. 300.

²³¹ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 290.

²³² A. HERETIK, *Forézna...*, s. 290.

²³³ Por. V. NOVOTNÝ, *Alkoholová a drogová závislosť*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 138-139.

Na Slovensku neexistujú terapeutické centrá tradičného typu – v zmysle uceleného a samostatného prístupu a programu ako uzavretého cyklu od vstupu klienta až po postupné zaradenie do života. Vznikli iba resocializačné zariadenia s určitými prvkami terapeutického centra.²³⁴

MKCH-10 rozoznáva, okrem porúch vyvolaných alkoholom, tieto poruchy:

- F 11 – Poruchy vyvolané požívaním opiátov (napr. heroín, morfium)
- F 12 – Poruchy vyvolané požívaním kanabinoïdov (napr. hašiš, marihuana)
- F 13 – Poruchy vyvolané požívaním sedatív a hypnotík (napr. barbituráty)
- F 14 – Poruchy vyvolané požívaním kokaínu
- F 15 – Poruchy vyvolané požívaním iných stimulácií (napr. pervitín, amfetamín)
- F 16 – Poruchy vyvolané požívaním halucinogénov (napr. LSD, meskalín)
- F17 – Poruchy vyvolané požívaním požívaním tabaku
- F 18 – Poruchy vyvolané požívaním prchavých látok (napr. toulén)
- F 19 – Poruchy vyvolané požívaním niekoľkých látok a požívaním iných psychoaktívnych látok (kath, fencyklidín-PCP a iných).²³⁵

Medzi sociálne dôsledky drogovej závislosti patrí to, že závislý jedinec prestáva rešpektovať spoločenské normy: neplní si svoje povinnosti, prestáva chodiť do zamestnania alebo školy. Mení sa jeho vzťah s ľuďmi tak, že jeho chovanie je pre väčšinu okolia neprijateľné. Je nespoľahlivý, sebecký, necitlivý k potrebám ostatných ľudí. Hodnota drogy je pre závislého taká vysoká, že kvôli nej sa zníži ku krádežiam, prostitúcií a pod.

Rodina na tohto človeka postupne rezignuje, keďže už vyčerpala všetky dostupné možnosti, ako mu pomôcť. Závislý človek z rodiny odchádza, býva u podobne závislých ľudí alebo sa stáva bezdomovcom.²³⁶

Vzhľadom na vyhlásenie neplatnosti manželstva je potrebné skúmať to, čo pri ostatných dôvodoch neschopnosti (čas získania poruchy, stupeň poruchy, trvalosť poruchy). Pri tejto poruche si všimame osobitne to, drogovo-závislá osoba nevydrží hlbší a kvalitnejší citový vzťah a to ani vtedy, keď užívajú drogu obaja partneri. Schopnosť citového vzťahu ničí závislosť na droge. Droga má subjektívne vyššiu hodnotu než všetko ostatné.²³⁷

²³⁴ Por. A. NOCIAR, *Závislosti od tabaku, alkoholu a drog*, in: A. HERETIK (red.), *Klinická...*, s. 387.

²³⁵ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 291.

²³⁶ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psyhopatologie*, s. 305-306.

²³⁷ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psyhopatologie*, s. 305-306.

Rodičovský inštinkt rodiča je vážne poškodený. Narkomanka je ľahostajná k tomu, kto je otcom dieťaťa. V prostredí narkomanov neexistuje potreba zachovať spoločenstvo, založiť si rodinu a žiť v nej. Deti môžu byť len vykorisťované, nie vychovávané. Zvyčajne sú vychovávané v náhradných rodinách.²³⁸

Drogovo-závislá osoba sa nezaujíma nielen o deti, ale ani o manželku či manžela; nevie vytvoriť *totius vitae consortium*, pre neho je dôležitá droga. Nejde len o citovú stránku lásky, ale aj o reálnu možnosť postarať sa rodinu vzhľadom k živobytiu. Osoba s touto poruchou nevydrží pracovať v stálom a čestnom zamestnaní.²³⁹

2.4.1. Rozsudok z 31.03.2011 coram Majda

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka uzavrela manželstvo s pozvanou stránkou (konventou) v roku 2002. Ako dôvod neplatnosti manželstva uvádza, že ju konventa podviedol, užíval drogy a že obaja nechceli mať deti. Manžel nebol schopný vytvoriť žiadne prostredie, vhodné pre rodinu.²⁴⁰

Spoločný život v manželstve fungoval prakticky len počas víkendu, pretože v dňoch vyučovania bývala žiadateľka na internáte. K manželovi a svokre chodila len na víkendy, pokiaľ nezostala aj cez víkend pracovať v mieste, kde bývala na internáte. Manželské spolužitie stalo pre žiadateľku po roku ťažkým. Zo spoločnej domácnosti odišla. Po roku si našla novú známosť, s ktorou čakala dieťa a po dvoch rokoch dosiahla civilný rozvod svojho manželstva.²⁴¹

Žiadosť na Diecézny cirkevný súd v Žiline podala po šiestich rokoch manželstva. Predseda kolégia stanovil sporovú otázku z titulov: vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku v zmysle kán. 1095, b. 2 zo strany muža a ženy; z titulu vylúčenia dobra manželov (kán. 1055 § 1, kán. 1101 § 2 s prihliadnutím na kán. 1095 b. 2), z titulu neprijatia potomstva v manželstve v zmysle kán. 1101 § 2; z titulu oklamania podvodom zo strany muža v zmysle kán. 1098.²⁴²

Vypovedala žiadateľka, pozvaná stránka (konventa), šiesti svedkovia, z toho dvaja kvalifikovaní svedkovia sa vyjadrili pomocou znaleckých posudkov – jeden súdny znalec z oblasti psychiatrie, druhý z oblasti psychológie.

²³⁸ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...*, s. 311.

²³⁹ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 99.

²⁴⁰ Por. *Rozsudok z 31.03.2011 coram Majda*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

²⁴¹ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 34.

²⁴² Por. *Rozsudok z 31.03.2011 coram Majda*, s. 40., in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

Konečný rozsudok na prvej inštancii bol vydaný po vyše dvoch rokoch od podania žiadosti. Vyhlásil neplatnosť manželstva z titulu neschopnosti z oboch strán.²⁴³

Potvrdzujúci dekrét druhej inštancie potvrdil vyhlásenie neplatnosti manželstva prvej inštancie z titulu neschopnosti, teda rovnako ako prvá inštancia, ale vôbec sa nevyjadril ku klauzule prvej inštancie uzatvoriť manželstvo len po konzultácii so žilinským tribunálom, čím túto klauzulu prvej inštancie urobil neúčinnou.²⁴⁴

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Známosť vznikla rok pred svadbou. V tom čase sa konventa javil ako seriózny, pracovitý človek, dobrý a pravdovravný. Prezentoval sa ako ten, kto má negatívny vzťah k alkoholu a drogám. Po polroku vyšiel s iniciatívou uzavrieť sobáš. Žiadateľka si chcela veci premyslieť, lebo ju práve prijali na vysokú školu. Vtedy sa začal vyhrážať, že si zoberie život. Žiadateľka sa teda rozhodla pre manželstvo s tým, že ju bude konventa podporovať počas jej vysokej školy.²⁴⁵

Po polroku od uzavretia manželstva začal byť konventa žiarlivý, veľmi podozrievavý. Myslel si, že ho manželka podvádza. Nechodil do práce a mal problémy s alkoholom a ľahkými drogami. Bývali v domácnosti jeho matky, ktorá bola autoritatívna a všetko chcela mať po svojom. Konventa bol pod vplyvom alkoholu, omamných látok veľmi často. Fetoval toulén.²⁴⁶

Podľa konventy bola žiadateľka v manželstve dobrá až pokiaľ nezačala robiť hostesku – čiže spoločníčku. V manželstve boli v pokoji asi dva mesiace. Konventa do kostola jediný z rodiny nechodí, ale za to zachoval vernosť. Ona nie, lebo pracovala v B. (ďaleko do konventy) aj celý mesiac a tam hľadala chlapov. Pred sobášom ona bola jeho jediná žena. Ona mala veľa chlapov. Fajčil marihuanu až po rozvode, pred svadbou a po svadbe nie. Vypije si každý chlap, keď je doma, lebo v zamestnaní nemôže. Na svadbe si vypil iba symbolicky. Pred svadbou sa rozpil.²⁴⁷

Svedok, matka žiadateľky, vypovedala, že ona nechcela, aby sa brali. Dcéra bola len po strednej škole, bola mladučká. Jeho matka však tvrdila, že konventa skočí z mosta, ak sa nezoberú. Konventa sa priznal svokre, že jej dcéru škrtil. Bolo to po svadbe, pretože bol žiarlivý. Chodil s kamarátmi po lese, pili a drogovali, fetovali. Do telefónu sa jej priznal, že berie omamné látky, hoci na vlastné oči ho nevidela nikdy na drogách.²⁴⁸

²⁴³ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 40.

²⁴⁴ Por. *Potvrdzujúci dekrét z 21.01.2012*, s. 8, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

²⁴⁵ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 23.

²⁴⁶ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 24.

²⁴⁷ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 26.

²⁴⁸ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 27.

Svedok, brat žiadateľky, potvrdil, že konventu videl pod vplyvom alkoholu a drog. Pod vplyvom alkoholu mal aj autonehodu. Konventa nerozumel slovu hosteska; on mal svoju manželku preto za prostitútku. V čase sobáša mala 19 rokov, a preto ju nepovažoval za zrelú do manželstva. Sestra mu robila slúžku.

Svedok, ďalší brat žiadateľky potvrdil násilie u konventy a alkohol. Pýtal sa svedka, či aj on udrie svoju ženu, keď ho nechce v niečom poslúchnuť.²⁴⁹

Svedok, matka pozvanej stránky, potvrdila, že syn si v čase sklamaní vypil. Poprela, že by užíval drogy pred sobášom. Po sobáši mali trávu na dvore, vyzeralo to ako konope. Pre nevestu je syn nadrogovaný už vtedy, keď si vypije. Nevesta vyhľadávala zábavu, diskotéky; pracovala ako spoločníčka, čo znamená, že si ju niekto pozve ako spoločníčku na večeru, ale potom ako to pokračuje, vedia len oni dvaja. Zarábala veľké peniaze. Katarína voľný čas trávila na chatách v spoločnosti mužov.²⁵⁰

Súdni znalci, MUDr. Š. a Mgr. N., sa vyjadrili k osobe žiadateľky ako osoby mierne nezrelej so známami neurotizácie, narušeného prežívania a prejavovania emócií. V čase uzatvárania sobáša bola nezrelosť ešte väčšia.²⁵¹ Znalecký posudok bol vypracovaný na základe psychologického a psychiatrického vyšetrenia.

Súdni znalci sa tiež vyjadrili k osobe konventy na základe dostupných materiálov. Jedná sa o jednoduchšie štruktúrovanú osobnosť. City sú zamerané egocentricky. Je naznačená závislá črta osobnosti a to závislosť vzťahová popisovaná vo vzťahu k matke. Je to nestála osobnosť s nestabilnou štruktúrou hodnôt. Vzhľadom k nezrelosti osobnosti a akcentácií niektorých osobnostných črt bola schopnosť v čase uzatvárania manželstva pravdepodobne znížená.²⁵² V období neskorej adolescencie až rannej dospelosti sú evidentné kontakty s psychoaktívnymi látkami (kanaboidy, sniffing), išlo o prechodný jav bez rozvoja závislostí.²⁵³

c) Záver rozsudku

Sudcovia sa podrobne zaoberali závermi oboch znaleckých posudkov. Vysvetlili, prečo žiadateľka nemohla dobre poznať svojho konventu a zdôraznili jej mladý vek (18-19 rokov), krátkosť známosti (1 rok), priebeh známosti (intímny život, ktorý zabraňuje poznať človeka v jeho

²⁴⁹ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 28.

²⁵⁰ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 29-30.

²⁵¹ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 30.

²⁵² Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 32.

²⁵³ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 30.

integrite), neprítomnosť mužského vzoru v rodine (kvôli rozvodu matky a otca).²⁵⁴ Vyjadrili názor, že svoje štúdium považovala za dôležitejšie ako manželstvo.²⁵⁵

Sudcovia sa stotožnili s vyjadrením znalca, ktorý napísal, že manželstvo bolo pravdepodobne viac situačného charakteru bez zvažovania jeho dosahu v jednotlivých zložkách a vo vážnosti jeho časového trvania. Pod váhou argumentov by však vynechali slovo „pravdepodobne“.

Osobnosť konventy sa prejavuje viacerými abnormitami, počnúc vzťahovou závislosťou na matke, pokračujúc pravdepodobnou možno len ľahkou závislosťou na alkohole a končiac prejavmi opísanými psychológom: „uchyluje sa k výčitkám a obvineniam manželky zo skutočností, ktoré nie sú overiteľné... postupom času si vytvára z týchto úvah určitý systém, kde jednotlivé tvrdenia začínajú navzájom súvisieť.“²⁵⁶

Konečný rozsudok na prvej inštancii bol vydaný po vyše dvoch rokoch od podania žiadosti. Vyhlásil neplatnosť manželstva z titulu neschopnosti z oboch strán a pripojil klauzulu, že obaja môžu uzavrieť nové manželstvo len po konzultácii zo žilinským tribunálom, odvolávajúc sa na článok 251 § 2 inštrukcie Dignitas conubii.²⁵⁷

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje 41 strán, čo nesporne nie je štandardné v rozsudkoch prvej inštancie. Samotný spis prvej inštancie obsahuje viac ako 246 strán. Text rozsudku je členený na dlhé odseky, ktoré čitateľovi až tak neľahčujú orientáciu v texte, keďže odseky sú veľmi obsažné.

V časti *De facto* uviedli sudcovia s výpovede žiadateľky, nekvalifikovaných i kvalifikovaných svedkov, ktorí boli šiesti. Konventa vypovedal a jeho vyjadreniam bol poskytnutý dostatočný priestor aj v rozsudku. Sudcovia prejavili v rozsudku múdrosť a opatrnosť, ako to vyžaduje právo,²⁵⁸ s akou zaobchádzali s tvrdeniami konventy. Ich morálna istota sa opierala nielen o znalecké posudky dvoch znalcov (dva znalecké posudky sú v rozsudkoch skúmaných rozsudkoch výnimočné), ale zohľadnili aj východiská znalcov a okolnosti prípadu.²⁵⁹ Odstavce sú číslované (čo je opäť v Západnej provincii výnimočné), ako je to v rozsudkoch Rímskej rotty.

²⁵⁴ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 35.

²⁵⁵ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 37.

²⁵⁶ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 39.

²⁵⁷ Por. *Rozsudok z 31.03.2011...*, s. 40.

²⁵⁸ Por. DC, čl. 254 § 2.

²⁵⁹ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľky, pozvanej stránky a jednotlivých svedkov a následne nasleduje niekoľko stranové odôvodnenie odpovede na sporovú otázku. Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal.

Rozsudky Rímskej roty sú rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí, čím sa zrejme skrátí obsah celého rozsudku a tým sa rozsudok stane zrozumiteľnejším.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale nie sú uvedené žiadne časti jeho stanoviska. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku. V rozsudku nie je uvedené meno patróna, či advokáta. Je možné, že žiadna zo stránok nemala svojho patróna, pretože sa nejedná o povinnosť, ale o možnosť.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku, ale sú uvedené v sprievodnom liste, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.²⁶⁰ V rozsudku je pripojené ustanovenie, že nové manželstvo možno uzavrieť len po konzultácii so žilinským tribunálom.²⁶¹ V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku 100,- € a že ho žiadateľka už uhradila. Právo stanovuje, aby rozsudok rozhodol o súdnych trochách.²⁶² V rozsudku chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu, ale táto informácia je uverejnená v sprievodnom liste k rozsudku. Podľa litery zákona má byť táto informácia v samotnom rozsudku.²⁶³

2.5. Nekonzumné závislosti (so zameraním na patologické hráčstvo)

Medzi staršie nelátkové závislosti patria závislosti od obrazu svojho tela, závislosť od sexu, závislosť od peňazí, závislosť od tzv. adrenalínových športov, behu (runaholism), nakupovania (shopingholism) a podobne. K novším patrí závislosť od práce, závislosť od internetu (webu, mailovania, chatovania, surfovania, akciového nakupovania cez internet, online gamblingu, cybersexu), závislosť od mobilov, iPodov a pod. Posledné závislosti môžu smerovať až k faktickému pobytu vo virtuálnej realite a fenoménu sociálnej izolácie „hikimori“ známemu hlavne z Japonska.²⁶⁴

²⁶⁰ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

²⁶¹ Por. DC, čl. 251 § 1.

²⁶² Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

²⁶³ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

²⁶⁴ Por. A. NOCIAR, *Závislosti...*, s. 388.

V skutočnosti je oblasť nelátkových závislostí dosť málo preskúmaná a jej diagnostické zradenie má určite ešte ďaleko od ideálneho stavu, takže prevládajú skôr fenomenologické opisy, kognitívno-behaviorálne triedenia a neurochemické hypotézy na jeho vysvetľovanie, ktoré sa v podstate príliš nelíšia od starších výkladov.²⁶⁵

Patologické hráčstvo bolo pôvodne zaraďované ku skupine porúch ovládania impulzov spolu s takými poruchami, ako sú pyrománia, kleptománia. Toto zaradenie zdôrazňovalo kompulzívny (nutkavý) spôsob hrania. MKCH-10 zaraďuje patologické hráčstvo už do Skupiny návykových a impulzívnych porúch. Spoločnou črtou tejto skupiny je tendencia opakovať určité vzorce správania, strata kontroly, dissociaľne dopady tohto správania.²⁶⁶

Medzi diagnostické kritéria patologického hráčstva podľa DSM-IV patria:

1. zaujatosť hraním (snaha o opätovné prežitie zážitkov, plánovania hazardu, rozmýšľanie o spôsoboch ako získať prostriedky na hranie);
2. potreba hrať so stále vyššími čiastkami peňazí na dosiahnutie vzrušenia;
3. opakované neúspešné snahy kontrolovať, prerušiť alebo vzdať sa hrania;
4. nepokoj a podráždenosť pri prerušení alebo zastavení hrania;
5. hranie ako spôsob úteku od problémov alebo zbavenia sa dysfórie, úzkosti, depresie;
6. opakovaný návrat do herne na druhý deň po prehre s cieľom vyhrať peniaze späť;
7. klamstvá rodine, terapeutom a iným na zakrytie rozsahu hrania;
8. nelegálne aktivity (podvody, falšovanie, sprenevery, krádeže) na získanie peňazí na hranie;
9. hráčstvo ohrozuje, resp. vedie k strate priateľov, práce, kariéry;
10. prenášanie zodpovednosti za vyrovnanie dlhu na iných.

Pre diagnostikovanie hráčstva je potrebné splnenie aspoň 5 kritérií pri najmenej dvoch epizódach hrania v období jedného roku.²⁶⁷

Medzi príčiny vzniku patologického hráčstva sa zaraďuje stresová situácia (pretože zvyšuje riziko únikovej aktivity), ponuka hry ako štartovací podnet (partia hráčov, hracie automaty), osobnostné vlastnosti (extroverzia, menšie zábrany, narcistické rysy, nedostatok spoľahlivého vzťahu, nedôvera). Dominantným motívom býva potreba rýchleho zbohatnutia a rizikovým faktorom je aj fantazijná predstava o dostupnosti veľkej výhry.²⁶⁸

Vývin patologického hráčstva popisujú tri štádia vývoja:

²⁶⁵ Por. A. NOCIAR, *Závislosti...*, s. 391.

²⁶⁶ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 306.

²⁶⁷ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 306-307.

²⁶⁸ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 311.

1. *Štádium vyhrávacie*, keď hráč nezáväzne investuje nevel'kú sumu, vyhrá a zvýši sa jeho sebavedomie. Hraniu začína venovať čoraz viac času a prostriedkov s nádejou vo výhru veľkej sumy, ktorá zmení jeho život.
2. *Štádium prehrávacie*, keď už hranie nadobúda črty poruchy (chorobnosti). Hráč zisťuje, že prehráva čoraz väčšie sumy, snaží sa vyhrať prehraté späť. Prehry zamlčuje. Požičiava si od príbuzných a známych alebo berie z domu alebo pracoviska peniaze a cennosti. Dochádza k narušeniu rodinných vzťahov a problémom v zamestnaní, ktoré sa už nedajú utajiť. Pri odhalení všetko oľutuje, ale potom nasleduje opätovný návrat do herní.
3. *Štádium straty kontroly*, keď patologický hráč trávi prakticky všetok čas hraním a prostriedky získava páchaním trestnej činnosti. Je presvedčený, že ak vyhrá, dá všetko do poriadku. Stav vedie k rozpadu medziľudských vzťahov, prichádzajú depresie a často i suicidálne pokusy.²⁶⁹

Z pohľadu skúmania neplatnosti manželstva je vhodné zdôrazniť, že pre hráča je dôležité hrať. Keď sa mu to počas manželstva pôjde lepšie, lebo sa ľahšie dostane k financiám, môže tento motív značne ovplyvniť jeho rozhodovanie. Po jeho uzavretí v dôsledku emocionálneho odstupu, ktorý si závislý hráč vybudoval, nie je možné vytvoriť alebo zachovať *consortium totius vitae* ako výlučný exkluzívny vzťah oboch partnerov.²⁷⁰

V strede záujmu hráča nie je Boh, ani manželský vzťah, ale jeho hra a prípadná predstava rýchleho zisku z výhry. Jeho nestálosť, zanedbávanie partnera, prípadne detí, môže spôsobiť neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Jednotlivé prípady však je potrebné skúmať jednotlivo,²⁷¹ pretože treba preskúmať, či bola táto závislosť už v čase uzavretia manželstva. Ak áno, či narušovala užívanie rozumu zvlášť závažne, s akou intenzitou a symptómami sa prejavovala.²⁷² Tiež sa bude skúmať, akej povahy a stupňa bola táto závislosť, na základe ktorej je človek neschopný vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti.²⁷³

2.5.1. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga

a) Úvodné poznámky

Nupturienti uzavreli manželstvo v roku 2003 po päťročnej známosti. Žiadateľka tvrdí, že jej konventa pred manželstvom zatajil alkoholizmus. Absolvoval viackrát protialkoholické

²⁶⁹ Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 307.

²⁷⁰ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 107.

²⁷¹ Por. S. HEIDL, *Psychische...*, s. 84; tiež M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 107.

²⁷² Por. DC, čl. 209 § 1.

²⁷³ Por. DC, čl. 209 § 2.

liečenia. Problémy narastali nielen s alkoholizmom, ale aj s gamblérstvom. Nepomohli ani psychiatri, ani manželská poradňa. Konventa začal byť agresívny, bol vzatý do väzby a následne žiadateľka podala žiadosť o civilný rozvod.

V roku 2011 sa obrátila žiadateľka na cirkevný súd v Nitre so žiadosťou o vyhlásenie neplatnosti svojho manželstva z dôvodu neschopnosti konventy vziať na seba podstatné záväzky manželstva.²⁷⁴

Predseda kolégia stanovil totožný titul s tým, o ktorý žiadala žiadateľka v žiadosti. V procese bola vypočutá žiadateľka, pozvaná stránka (konventa), dvaja svedkovia a bolo predložený aj vypracovaný znalecký posudok z poverenia predsedu tribunálu MUDr. V.

Diecézny cirkevný súd v Nitre ako súd prvej inštancie vyhlásil rozsudkom manželstvo za neplatne uzavreté a následne Metropolitný tribunál v Bratislave potvrdil toto rozhodnutie potvrdzujúcim dekrétom vrátane udelenia zákazu pozvanej stránke uzavrieť nové manželstvo bez predchádzajúceho konzultovania so súdom prvej inštancie.²⁷⁵

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Pred svadbou si žiadateľka nič, čo sa týka alkoholizmu, u konventy nevšimla. Bolo to preto, že síce ich známosť trvala päť rokov, ale ona pracovala ako *au-pair* v zahraničí, takže komunikovali telefonicky a listami. Keď boli spolu, nosil jej kvety, darčeky, pozornosti, chodili spolu na prechádzky, vyznával jej lásku.²⁷⁶

Pred vstupom do manželstva ju však iní upozorňovali, že: „On je ako jeho otec.“ Až teraz s odstupom času vie, že tým mysleli, že je alkoholik ako jeho otec. Počas známosťi ho len dvakrát pristihla opitého a to, keď sa vrátil z vojny a keď urobil vodičák. V prítomnosti konventy však nikdy nepil a kritizoval svojho otca, ktorý pije a bol na strane matky, ktorá nepije. Až po svadbe sa jej priznal, že za slobodna chodili napríklad z diskotéky opitý aj s bratom a oknom sa vracali domov, aby o tom matka nevedela.²⁷⁷

Týždeň po svadbe žiadateľka zistila, že konventa si ľúbil popíjať. Týždeň po svadbe začal chodiť z práce opitý. Zlozvyk pitia a jeho a psychické rozpoloženie konventy sa zhoršili po

²⁷⁴ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga*, s. 3, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

²⁷⁵ Por. *Potvrdzujúci dekrét zo dňa 18.06.2014*, s. 4, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave. Sudcovia druhej inštancie v uvedenom dekréte konštatujú, že dôkazový materiál prvej inštancie je dostatočný na získanie morálnej istoty o neplatnosti predmetného manželstva. Sudcovia sa vyrovnali s tvrdeniami obhajcu zväzku druhej inštancie, že totiž závislosť mohla vzniknúť až po uzavretí manželstva tým, že sa odvolali na znalecký posudok, ktorý jasne deklaruje latentnú rozvíjajúcu sa závislosť, ktorá potrebovala málo času na to, aby prepukla. (Por. *Potvrdzujúci dekrét zo dňa 18.06.2014...*, s. 3)

²⁷⁶ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 4.

²⁷⁷ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 5.

svadbe, keď zažil lupičský prepád na benzínovej čerpacej stanici, kde pracoval a spôsobil mu traumy. Báľ sa chodiť po ulici a začali sme s ním chodiť na psychiatriu. Jeho život pozostával z toho, že určitú dobu bol triezvy a určitú dobu opitý.

Prepadol aj gamblérstvu, na čo sa aj liečil. Míňal veľké peniaze. Prehrával celé výplaty. Zobral peniaze aj mojej sestry (24.000,- Sk) a babke (10.000,- Sk). Babka o tom ani nevedela. Mizli z domu aj cenné veci, zlaté šperky, naše úspory.²⁷⁸

Výpovede konventy sa mnohých bodoch zhodovali so žiadateľkou. Vypovedal, že sa brali z lásky; prejavovali si lásku darčekom, listami, úprimnosťou a intímny životom. S nadmerným pitím alkoholu začal v mládeneckom veku pri príležitosti osláv, opekačiek, zábav. Toto obmedzil, keď si našiel žiadateľku. Dokázal vypit' 4-7 dvanásťstupňových pív. Nevie, či bol závislý, ale nevedel odolať ponukám partie. Začali sa vínom, pokračovalo pivom a nakoniec tvrdý alkohol kombinovaný s pivom. Tvrdého alkoholu dokázal vypit' veľa - aj 7 dcl vodky... Ako sám vypovedá: „Po týchto rokoch je teraz už u mňa závislosť.“²⁷⁹

Manželstvo hodností podobne ako žiadateľka, že kým sa neopil, ich manželstvo bolo ako básnička. Mali sme všetko, čo sme potrebovali. Žiadateľ potvrdzuje, že alkoholizmus má aj v rodinnej anamnéze, totiž otec a jeho bratia dosť pili. Žiadateľka spomenula, že manžel viackrát absolvoval protialkoholické liečenie, jedenkrát veľmi úspešne, približne 3 roky viedli harmonické manželstvo.²⁸⁰

Svedok, matka konventy videla vzťah mladých pred manželstvom pozitívne. Prejavovali si lásku darčekom. O alkoholizme syna naozaj pred svadbou svedčila: „Fakt som nevidela, že by niekedy prišiel domov pod vplyvom alkoholu.“ Vyjadrila, že alkoholizmus začal u syna potom, ako sa oženil a začal bývať v meste. Žiadateľka telefonovala, že čo sa deje. Sťažovala sa, že žiadateľ prichádza domov v stave, že má vypité. V relatívnom pokoji žili asi rok a pol. Potom začal piť viac a hrával automaty. Konventa má aj v súčasnosti problém s alkoholom.

Svedok, brat konventy, vypovedal, že požívanie alkoholu pred sobášom nebolo u konventy extrémne. Nevidel nejaké sústavné opíjanie sa brata, či jeho neustálu potrebu požívať alkohol. U nás nemáme krčmu. Domov sa alkohol nenesil, lebo by to bolo ako prilievať olej do ohňa vzhľadom k otcovi. Vypil si na zábave, inde na to nemal príležitosť. V čase, keď už boli sobášení, mal konventa sklon k nadmernému požívaniu alkoholu. Začal robiť problémy. Začal piť. Aj som ho vídal pod vplyvom alkoholu. Nebolo to moc príjemné, pretože som mal v pamäti obraz môjho otca, ktorý pil.²⁸¹

²⁷⁸ Por. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga..., s. 5.

²⁷⁹ Por. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga..., s. 6.

²⁸⁰ Por. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga..., s. 6.

²⁸¹ Por. Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga..., s. 7.

Súdny znalec MUDr. V. vypracoval znalecký posudok, v ktorom konštatuje, že konventa má chronickú závislosť na alkohole a zároveň konštatuje, že v období pred uzatvorením manželstva bol závislý latentne, čo znamená, že v blízkom období plne prepukli už závislostné atribúty podľa MKCH hodnotiteľné ako diagnóza F 10.2 Latentne rozvíjajúca sa závislosť bola u neho prítomná, aj keď si ju v tom období nemusel plne uvedomovať. Vzhľadom k závislosti konventa nie je schopný z psychických dôvodov vytvárať riadny medziosobný vzťah a nie je schopný žiť normálnym životom v manželskom zväzku.²⁸²

c) Záver rozsudku

Tribunál zhodnotil výpoveď žiadateľky, priznanie pozvanej stránky, že s popíjaním alkoholu začal už v mladosti; skutočnosť, že bol opakovane na protialkoholickom liečení počas manželstva, skutočnosť nadmerného pitia alkoholu u otca, výpovede svedkov a napokon závery vyšetrenia znalca.²⁸³

Po zhodnotení všetkých skutočností tak podľa práva ako aj podľa skutkového stavu, sudcovia vyhlásili, že je dokázaná neplatnosť manželstva z uvedeného titulu neschopnosti zo strany muža. Konvente udelil zákaz uzatvoriť nové manželstvo bez predchádzajúceho konzultovania s tribunálom, ktorý túto sentenciu vydal (podľa kán. 1684 KKP a čl. 250 a 251 DC). Obom stránkam pripomenul plniť si mravné a občianske povinnosti, ktorými sú prípadne viazané jedna voči druhej a voči deťom z hľadiska ich materiálneho zabezpečenia a výchovy (podľa kán. 1689 KKP a čl. 252 DC).²⁸⁴

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje osem strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

Sudcovia uviedli výpovede žiadateľky, pozvanej stránky a troch svedkov, vrátane súdneho znalca. V podstate potvrdili základné tvrdenia žiadateľky, hoci o alkoholizme pred sobášom jeden svedok (matka pozvanej stránky) nemal vedomosť. Druhý svedok (brat pozvanej stránky) situáciu

²⁸² Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 7.

²⁸³ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 7.

²⁸⁴ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 7-8.

však vysvetlil, že u nich v dedine nebola krčma a domov sa alkohol nekupoval, pretože ich otec bol alkoholik a keď si aj otec niečo domov doniesol, otec to všetko vypil.

Svedkovia boli síce len dvaja nekvalifikovaní, ale za to starostlivo vybraní – nie zo strany žiadateľky (ako pri väčšine rozsudkov prvej a druhej inštancie), ale zo strany pozvanej stránky, čo pri tomto titule naozaj prispieva k hodnovernosti a objektívnemu spoznávaniu pravdy.

Konventa priznal svoju súčasnú závislosť na alkohole. Sudcovia prejavili v rozsudku múdrosť a opatrnosť, ako to vyžaduje právo,²⁸⁵ s akou zaobchádzali s jednotlivými vyjadreniami stránok a svedkov. Ich morálna istota sa opierala nielen o znalecký posudok (ako to býva zdôvodnené vo väčšine skúmaných rozsudkov), ale aj o výpoveď žiadateľky, priznanie pozvanej stránky, že s popíjaním alkoholu začal už v mladosti; skutočnosť, že bol opakovane na protialkoholickom liečení počas manželstva, skutočnosť nadmerného pitia alkoholu u otca, výpovede svedkov.²⁸⁶

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľky a jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľky, odsek výpovede konventy, odseky výpovede prvého a ďalších svedkov.²⁸⁷ Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, čo jednotlivý svedok vypovedal. Zhodnotenie výpovedí stránok a svedkov tvorí len niekoľko riadkov, čo je dosť disproporčné oproti niekoľkým stranám, na ktorých sú uvedené vyjadrenia stránok a svedkov. Rozsudky Rímskej rotý sú rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí a zhodnotenie týchto výpovedí tvorí značnejšiu časť rozsudkov.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale jeho vyjadrenia tam nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté vyjadrenia obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevysporiadal s výrokmi obhajcu zväzku.

V rozsudku síce je uvedený čas závislosti (že totiž latentne tam bol už pred manželstvom), ale nie je uvedený stupeň alkoholizmu a jeho možná liečiteľnosť a trvalosť. Tiež nie je explicitne zdôvodnené, prečo sa sudcovia nevenovali poruche gamblerstva. Z kontextu je však zrejmé, že tento problém sa v značnej miere vyskytol až po uzatvorení manželstva.

V samotnom rozsudku sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.²⁸⁸ V rozsudku je pripojený zákaz ďalšieho slávenia

²⁸⁵ Por. DC, čl. 254 § 2.

²⁸⁶ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 7.

²⁸⁷ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 4-7.

²⁸⁸ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

manželstva podľa noriem práva.²⁸⁹ V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku (súdnych trovách), že ho žiadateľka uhradila. Nie je uvedená jeho výška a ani dôvody, prečo je taká.²⁹⁰ V rozsudku nechýba informácia, že je rozsudok nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu, ako to vyžaduje zákon.²⁹¹

Sudcovia aspoň v minimálnej miere vyjadrili, že neprevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Zvážili nielen závery znalca, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia vyjadrili, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu záveru znalca (čl. 212 § 2).²⁹² Sudcovia to vyjadrili takto: „Tribunál zhodnotil výpoveď žiadateľky, priznanie pozvanej stránky, že s popíjaním alkoholu začal už v mladosti; skutočnosť, že bol opakovane na protialkoholickom liečení počas manželstva, skutočnosť nadmerného pitia alkoholu u otca, výpovede svedkov a napokon závery vyšetrenia znalca.“²⁹³

Toto vyjadrenie je podľa autora tejto práce dost' v krátku v porovnaní s rozsudkami Rímskej roty.²⁹⁴ Predsa však treba uznať, že v porovnaní s inými rozsudkami prvej a druhej inštancie je zachované to, že sudcovia vyjadrili dôvody, ktoré ich viedli k prijatiu záverov znalca.

2.6. Schizofrénia

Schizofrénia je relatívne rozšírená endogénna psychóza, ktorá postihuje asi 1% populácie. Podľa niektorých autorov patrí k najobávanejším a najťažšie definovateľným psychickým poruchám.²⁹⁵ V etiológii poruchy prevažujú biologické faktory (dedičnosť, biochémia mozgu) nad psychosociálnymi, ktoré môžu byť spúšťače ochorenia.

Relatívne riziko u jedincov s touto poruchou v prvostupňovom príbuzenstve je 14,2%. Konkordancia na schizofréniu u monozygotných dvojčiat je takmer 50%. Spôsob genetického prenosu nie je jasný. Medzi precipitačné faktory patria biologické faktory, napríklad somatické poruchy, hormonálne zmeny, intoxikácie (amfetamíny, kanabinoidy), psychické a sociálne faktory, napríklad psychické traumy a stres.²⁹⁶

²⁸⁹ Por. DC, čl. 251 § 1.

²⁹⁰ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4. Kán 1611 KKP, bod 4 stanovuje, že rozsudok musí stanoviť súdne trovy. Čl. 250 DC stanovuje, že rozsudok musí rozhodnúť o súdnych výdavkoch (expensis).

²⁹¹ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

²⁹² Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

²⁹³ Por. *Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga...*, s. 7.

²⁹⁴ Por. *RRD 2001 coram Pinto de die 22.06.2001*, in: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 254 - 256.

²⁹⁵ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka klinickej psychiatrie*, Bratislava 2010, s. 138.

²⁹⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka klinickej psychiatrie*, Bratislava 2010, s. 139.

Na rozdiel od afektívnych porúch ide o procesuálne ochorenie, často s chronickým priebehom. U pacienta možno objaviť nielen akútnu fázu, ale aj postprocesuálne javy, akými sa vyznačujú poruchy osobnosti (psychopatizácia) a tiež reziduum (defekt).²⁹⁷

Porucha má klasické štyri **formy**: paranoidná, hebefrénna, katatómna a simplexná. MKCH-10 uvádza okrem týchto štyroch ešte šesť ďalších: nediferencovaná schizofrénia, postschizofrénna depresia, reziduálna schizofrénia, iná schizofrénia a nešpecifikovaná schizofrénia.

Paranoidná schizofrénia je najčastejšou formou schizofrénie. Prejavuje sa paranoidnými, hlavne perzekučnými bludmi. Témy bludov sú v ťažších prípadoch neusporiadané, nedôsledne skĺbené, málo zrozumiteľné (autizmus, dezintegrácia). Osoby majú sluchové, verbálne, intrapsychické, motorické, telové a iné halucinácie. Zrakové halucinácie sú pri schizofrénii menej časté. Osoba s touto poruchou je presvedčená, že mu jeho nepriatelia rôznym spôsobom ubližujú, ohrozujú ho. Napríklad: Osoba cíti, ako mu laserom na diaľku pália vnútornosti. Hoci počuje ich vyhrážky, ďalej hrá karty (dezintegrácia).²⁹⁸ Táto forma schizofrénie častejšie prebieha v dobre ohraničených atakoch a (z pohľadu psychiatrie) má pomerne priaznivú prognózu.²⁹⁹

Simplexná schizofrénia sa plazivo vyvíja ako autizmus. Spočiatku sa javí ako nezáujem, nečinnosť, lenivosť. Tieto prejavy pokračujú, pridávajú sa zárazy myslenia. Je zhoršená verbálna a neverbálna komunikácia. Porucha má tendenciu k chronickému priebehu so zvýrazňovaním negatívnych príznakov.

Hebefrenická schizofrénia sa diagnostikuje menej často. Vzniká väčšinou krátko po puberte. Prejavuje sa dezintegráciou, poruchami idiognózie a inými príznakmi. Jej prognóza je nepriaznivá.

Katatonická schizofrénia je v súčasnosti ojedinelá. Typickým prejavom je stupor, stav nehybnosti. Osoba leží, nehovorí, nereaguje na výzvy, má svalové napätie, ale nie je v bezvedomí. Nerobí to však úmyselne.³⁰⁰ V súčasnosti má vďaka liečebným metódam priaznivú prognózu.

Nediferencovaná schizofrénia je novou diagnostickou jednotkou v MKCH-10, ktorá zahŕňa pri ktorých sú naplnené základné kritéria pre schizofréniiu, ale nie sú naplnené špecifické kritéria pre jednotlivé typy schizofrénie.

²⁹⁷ A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 254.

²⁹⁸ Por. J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 149.

²⁹⁹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 146.

³⁰⁰ Por. J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 149.

Medzi primárne príznaky sa zaraďujú: poruchy asociativity, afektivity, autizmus a ambivalencia. Sekundárnymi príznakmi sú napríklad halucinácie, bludné nápady a pod. Zjednodušene vyjadrené, pre schizofrenikov je typické: ozvučovanie myšlienok, hlasy, odnímanie či vysielanie myšlienok, bludné vnímanie; zmyslové klamy, bludné nálady, bezradnosť, citové ochudobnenie; u niektorých aj stupor (chorobná duševná strnulosť), mutizmus, apatia, ochudobnenie v reči. K somatickým príznakom patria naširoko otvorené oči a ich rýchle sledovacie pohyby, akrocyanózu (modro-fialovo sfarbené koncové časti končatín a nosa), chladné spotené akrá (konce končatín). Najčastejším príznakom je porucha spánku a častým príznakom je zníženie sexuálnej apetencie (zistené u 69% pacientov). Počet príznakov závisí od aktuálneho štádia poruchy, formy poruchy a spôsobu jej liečby.³⁰¹

Schizofrénia sa najčastejšie vyvíja v atakoch (tzv. šúboch). Medzi nimi sú remisie. Vtedy ustúpia ťažké príznaky (niektoré zostanú), ale pretrváva rezíduum v podobe neiniciatívnosti, uzavretosti, čudáctva, ktoré sú po každom ataku ťažšie. V súčasnosti sa tento stav klasifikuje ako reziduálna schizofrénia.

Atak nevzniká akútne, ale predchádza mu plazivý vývoj. Zdá sa, že sa už rok alebo dlhšie mení povaha, chorí strácajú záujem o realitu, činnosť alebo sú prítomné subjektívne ťažkosti ako pri neuróze (chorí sa sťažujú na problémy, obavy, obsesie, telesné ťažkosti). Ataky sa aj bez liečby po mnohých mesiacoch alebo pár rokoch zmiernia.³⁰²

Celkový priebeh a prognóza schizofrénie závisí aj od včasného zachytenia poruchy a poskytnutia adekvátnej liečby. Skoré zmiernenie symptómov zmierňuje nielen samotné utrpenie pacientov, ale aj jeho rodiny, opatrovateľov a taktiež súvisí s lepšou prognózou.³⁰³

Poruchy vyšších citov (sociálnych, etických, estetických) a sociability (autizmus, paranoidita) robia týchto ľudí zvýšene rizikovými z pohľadu sociálneho zlyhania. Zanedbávajú povinnosti, strácajú záujem o priateľov, sú ľahostajní alebo bezcitní k príbuzným. Môžu prekvapiť náhlým agresívnym konaním pod vplyvom bludov alebo halucinácií.³⁰⁴

Napriek vyššie spomenutému kriminalita schizofrenikov nie je vysoká. Psychiater Lehman medzi svojimi cca 10.000 schizofrenickými pacientami, ktorých poznal za 30 rokov praxe, našiel len 30 páchatel'ov vražd. Obet'ou však býva blízky človek, najčastejšie rodič. Väčšinou prichádza

³⁰¹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 141-142.

³⁰² Por. J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 149.

³⁰³ A. HERETIK jr. – M. HAJDÚK, *Poruchy schizofrenického spektra*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická psychológia*, Bratislava 2016, s. 292.

³⁰⁴ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka klinickej psychiatrie*, Bratislava 2010, s. 141.

nečakane. Schizofrenik má totiž patologickú precitlivosť, ktorá ich robí zvýšene zraniteľnými k záťažiam všedného dňa.³⁰⁵

U schizofrenikov je vyššie riziko autoagresie než heteroagresie. Podľa Hermana (2004) je riziko samovraždy u týchto ľudí 8-krát vyššie ako v bežnej populácii. Podľa Kašpárka (2008) samovražedné pokusy sa vyskytujú u 25-50 % pacientov so schizofréniou. Okrem bežných rizikových faktorov suicidality, ako sú predchádzajúci samovražedný pokus, nedávna strata, zneužívanie psychoaktívnych látok, depresia, pribúdajú aj strach z duševnej dezintegrácie a malá adhérenca k liečbe. Okrem samovrážd majú ľudia s touto poruchou tendenciu zanedbanie vlastnej telesnej choroby.³⁰⁶

Trestná zodpovednosť: Čin počas ataku je chorobne motivovaný. Motivácia súvisí s bludom, dezintegráciou, či inými zmenami osobnosti. Podobne sa motivácia chápe aj v čase rezídua. Po veľmi dlhej dobe po doznení veľmi dobre dokumentovaného ataku schizofrénie a po absencii akýchkoľvek reziduálnych symptómov, bude treba rozobrať motivačné pozadie a na základe toho vyhotoviť rozhodnutie o závere posudku. Chorým, ktorí boli uznaní za nepríčetných, znalec navrhuje ochrannú liečbu.³⁰⁷

V občianskom práve prichádza do úvahy len pri ťažkých reziduálnych stavoch osobnosti a niektorých formách paranoidnej schizofrénie. Je možné udeliť osobe s touto poruchou plný invalidný dôchodok, pretože preukázateľne nie je schopná zamestnania. Treba však individuálne rozlišovať, pre ktorú konkrétnu osobu je dané odporúčanie primerané.³⁰⁸

Prevalencia fajčenia je dva až trikrát vyššia ako v psychicky zdravej populácii a prevalencia zneužívania alkoholu je dvakrát vyššia ako v kontrolnej skupine. Nelegálne psychoaktívne látky (drogy) užívalo 14-18,5% osôb ešte pred poruchou schizofrénie. Užívanie marihuany (THC) u ľudí s dispozíciou k tejto poruche zvyšuje 2,5-násobne riziko vzniku tejto poruchy.³⁰⁹

Liečenie: Pri súčasnej liečbe sa stav zlepšuje po týždňoch alebo po pár mesiacoch a chorí, ktorí boli v minulosti v ústavoch roky alebo natrvalo umiestnení, odchádzajú domov a mnohí z nich aj po viacerých atakoch znovu nastupujú do práce. Ich stav si však vyžaduje viacročné doliečovanie antipsychotikami, pričom úspešnosť liečby závisí aj od spolupráce chorého a rodiny.

³⁰⁵ Por. A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 255-256.

³⁰⁶ Por. A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 257; J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 155.

³⁰⁷ Por. J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 154-155.

³⁰⁸ Por. A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 257.

³⁰⁹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 151.

Keďže chorí majú tendenciu vysadzovať lieky, je možné podať injekciu antipsychotika, ktorá účinkuje 2-4 týždne. Pri ústavnej liečbe je možné vykonávať elektrokonvulzívne zákroky. Po zlepšení stavu sa pokračuje rehabilitáciou a resocializáciou.

Frekvencia atakov je rôzna. Môžu byť aj mnohoročné kvalitné remisie. Niekedy však od prvého ataku nasleduje nepriaznivý, chronický a liečbou ťažko ovplyvniteľný priebeh poruchy a to aj pri dobrej spolupráci rodiny.³¹⁰

Zamestnanosť pacientov je vo vyspelých štátoch hlboko pod 50%. Väčšina týchto osôb žije so svoju jadrovou rodinou, majú málo izolovaných sociálnych kontaktov, zhruba dve tretiny žijú bez partnera, asi 50% s pôvodnou rodinou.³¹¹

Jurisprudencia Rímskej roty uvádza, že schizofrénia z dôvodu nedostatku v oblasti rozumu a vôle môže ovplyvniť medzil'udské vzťahy. Takýto človek neumožňuje, bráni vstupu do svojho individuálneho života bez ohľadu na iných. Neschopnosť vyjsť zo seba a vytvárať kontakty s okolím robí uzavretie a udržanie partnerského vzťahu nemožným.³¹²

Problém dokazovania neschopnosti môže spočívať v tom, že v čase uzatvárania manželstva bola osoba v remisii, teda bežný laik nemusel spoznať, že sa jedná o osobu, ktorá má vážne psychické problémy. Keďže však po remisii nastupuje zvyčajne atak, preukazuje sa neschopnosť naplňať manželstvo, pokiaľ nebol teoreticky nupturient v čase uzatvárania sobáša plne uzdravený.

Pri dokazovaní treba skúmať, či ide o dlhotrvajúce alebo len dočasné prejavy schizofrénie a za akých okolností sa prejavuje, do akej miery bolo znížené užívanie rozumu alebo vôle v čase uzatvárania manželstva. Takisto sa možno zamerať na rozoznávací úsudok vzhľadom na rozhodnutie pre manželstvo ohľadom jeho práv a povinností.³¹³

2.6.1. Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka uzavrela sviatostné manželstvo s pozvanou stránkou v roku 2000. Zoznámili sa v lete v roku 1999. Po pol roku uzavreli sobáš vzhľadom na tehotenstvo. Manželstvo bolo od

³¹⁰ Por. J. FLEISCHER, *Schizofrénia, schizofrenické poruchy a poruchy s bludmi*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 150.

³¹¹ A. HERETIK jr. – M. HAJDÚK, *Poruchy schizofrenického spektra*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická psychológia*, Bratislava 2016, s. 292.

³¹² Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť uzavrieť manželstvo z dôvodov psychickej povahy*, Košice 2014, s. 126; tiež S. PAŹDZIOR, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095, Lublin 1999*, s. 269.

³¹³ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť uzavrieť manželstvo z dôvodov psychickej povahy*, Košice 2014, s. 126.

počiatku sprevádzané problémami. Žiadateľka požiadala o rozvod, o ktorom civilný súd rozhodol 20.3.2007. Dňa 7.6.2010 sa obrátila žiadateľka na Arcidiecézna tribunál v Trnave so žiadosťou o nulitu. Dekrét o dosvedčení sporu stanovuje otázky: Je dokázaná neplatnosť manželstva pre neschopnosť uzavrieť manželstvo zo strany muža, pozvanej stránky podľa kán. 1095 bodu 3 CIC 1983 alebo pre vylúčenie nerozlučiteľnosti ako podstatnej vlastnosti manželstva z manželského súhlasu zo strany muža, pozvanej stránky podľa kán. 1101 § 2 CIC 1983?

Po stanovení sporovej otázky vypovedali jednotlivé stránky. Prvostupňový tribunál, po vyjadrení obhajcu zväzku, rozhodol dňa 18.04.2014 o dokázaní neplatnosti predmetného manželstva z titulu neschopnosti uzavrieť manželstvo zo strany muža, pozvanej stránky. Na druhú sporovú otázku odpovedal záporne. Dňa 9.6.2014 prijal Arcidiecézny tribunál v Trnave odvolanie sa voči rozhodnutiu od pozvanej stránky. Bolo však doručené po lehote, ktorú stanovuje kán. 1630 na 15 užitočných dní.³¹⁴

Kauza bola postúpená na druhostupňový Metropolitný tribunál do Bratislavy, ktorý potvrdil rozhodnutie prvostupňového tribunálu.³¹⁵Tento sa viac zaoberal výpoveďami pozvanej stránky: Psychickú labilitu si nepriznáva. Tvrdí, že hospitalizovaný bol až v roku 2012 pre schizofrenické správanie, no pritom uznáva, že psychiatra navštevoval od roku 2004.³¹⁶

b) Stav anomálie a okolnosti prejavu

Žiadateľka vypovedala, že pozvaná stránka vystriedal už 16 zamestnaní a ani na jednom pracovisku nevydržal. Dcéru nevyzdvihol dvakrát zo škôlky, hoci bol doma nezamestnaný. Odôvodnil to tým, že sa jemu nechcelo (40/7). Jeho mama je schizofrenička; jeho rodina nám vyčítala, prečo ho nútime chodiť do práce, keď to nechce. (41/11). K hádkam dochádzalo kvôli jeho práci a preto, že sa nepostaral o dcéru (41/12). Hocikedy keď pozerali televíziu, tak sa začal triasť od strachu, že vidí namiesto mňa alebo dcéry len biele fláky. Keď mu dcéra povedala, že je jeho dcéra, povedal, že nemá žiadnu dcéru. Keď išiel do mesta zaplatiť šeky, vrátil sa bez vybavenia, lebo zabudol, prečo vlastne išiel do mesta (43/17). Pravidelne keď prišli v nedeľu z kostola, vybil dcéru remeňom, lebo nevedela sedieť v kostole v lavici. Niekedy jej aj tiekla krv. Žiadateľka nemohla nič urobiť, lebo by dostala aj ona (43/23).

³¹⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1

³¹⁵ Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave. Rozhodnutie bolo potvrdené dekrétom zo dňa 25. marca 2015. Dekrét obsahuje 5 strán a obsahuje hlavné argumenty rozsudku prvej inštancie.

³¹⁶ Por. *Dekrét zo dňa 25. marca 2015*, s. 4, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

K výpovediam pozvanej stránky rozsudok konštatuje, že sa jeho výpovede v mnohom rozchádzajú, protirečia ostatným výpovediam. Viac sa k obsahu jeho výpovedí rozsudok neopisuje.³¹⁷

Svedok, otec žiadateľky, vypovedal, že pán pozvaná stránka bol pred sobášom hanblivý, zakríknutý a nsmelý, vždy ticho sedel; odpovedal len áno a nie alebo krátko (63/7). Poznali sa spolu krátko; oznámili nám, že čakajú dieťa a potom to išlo rýchlo (63/8). Počas prvých dvoch rokoch manželstva bývali u nich. Všimol si, že keď Miroslav prišiel z práce, išiel hneď hore do spálne, aj keď dcérka na neho kričala „tata“. Keď išli dcéra s dieťaťom za ním hore, tak zišiel dolu. Nedalo sa na neho v ničom spoľahnúť (63/10). Telefonoval na erotické linky. Dá sa povedať, že denne chodil k rodičom, sedával pred maringotkou na pasienkoch, kde mali kravy, ktoré sa tam pásli a pozeral (63/11). Keď prišiel domov, dieťa neprivinul, nepobozkal, neprejavoval city ani manželke, ani dcére (64/13).

Svedok, matka žiadateľky, vypovedala, že pred sobášom jej pán Miroslav pripadal kamarátsky. Nebol príliš zhovorčivý (73/7). Po určitom čase keď sa dcéra vrátila večer z práce, tak on ju niekedy nepoznal. Svoju dcéru zabudol vybrať zo škôlky (74/13). Nikdy svojej dcére nič nekúpil, ani malú čokoládku. Výživné posielal poctivo. (74/19).

Súdny znalec, MUDr. M., vypracovala posudok o duševnom stave pozvanej stránky na základe spisu MT, zdravotnej dokumentácie a ambulantného znaleckého vyšetrenia. Rodinná anamnéza: matka liečená na psychiatrii – následne invalidizovaná; sesternica opakovane liečená na psychiatrii, otcov brat sa upil k smrti. Aktuálne má strach ísť medzi ľuďmi, má pocit, že si ho viac všímajú a myslia si, že je neschopný. Od roku 2011 má diagnostikovanú schizofréniu so sluchovo-verbálnymi halucináciami. Vie ich však rozlišovať od skutočnosti; nosoagnózia, zmenená súdnosť a kritičnosť. Pasivita prerušená s impulzívnym konaním (agresivita voči dieťaťu); autistické myslenie (neinformoval o anamnéze rodiny; odpovede: áno/nie).

c) Záver rozsudku

Pozvaná stránka trpel schizofréniou aj v čase uzatvárania manželstva. Išlo o schizofréniu v iniciálnej fáze, nemusela byť rozpoznateľná pre laika. Z hľadiska civilného práva nebol spôsobilý robiť právoplatné právne úkony, pretože jeho myslenie, konanie pred, počas a aj po sobáši – bolo odtrhnuté od reality a všetky jeho psychologické funkcie boli patologicky zmenené. Nebol schopný v dôsledku duševnej choroby vytvoriť zdravé interpersonálne vzťahy.

³¹⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty...*, s. 5

Jeho ochorenie – schizofrénia – je chronická, recidivujúca, prevažne progredujúca duševná porucha. Je liečiteľná, ale v súčasnom stave medicínskeho poznania nie je vyliečiteľná.

V čase uzatvárania manželstva tu bola duševná choroba schizofrénie v iniciálnej fáze. Myslenie a konanie nupturienta bolo odtrhnuté od reality a všetky jeho psychologické funkcie boli patologicky zmenené. Nebol schopný v dôsledku duševnej poruchy vytvoriť zdravé interpersonálne vzťahy.³¹⁸

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje šesť strán. Samotný proces trval takmer štyri roky, čo je ďaleko za zákonnou lehotou. Podľa kán. 1453 majú procesy na prvej inštancii skončiť do roka.³¹⁹ Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte. Odseky nie sú číslované.

Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľky, minimálne s výpoveďou pozvanej stránky a primerane s výpoveďami navrhnutých svedkov, ktorí boli traja, z toho jeden kvalifikovaný, čiže súdny znalec. V podstate potvrdili základné tvrdenia žiadateľky.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Toto číslovanie nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej roty. V prípade, že by sa rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštančia by mohla citovať rozsudok nižšej inštancie podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštančia.

Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľky a jednotlivých svedkov a žiadateľa. Rozsudok teda nie je rozčlenený podľa obsahu výpovedí.³²⁰ Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal, čo ho môže zvädzať k posudzovaniu svedka a môže tiež spôsobovať stratu diskretnosti výpovede. Rozsudky Rímskej roty sú totiž rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

Pozvaná stránka nie je vôbec citovaná v rozsudku. Vyjadrenie k obsahu jeho výpovede v rozsudku tvorí iba šesť slov. Aj keď rozsudok vysvetľuje, že sa jeho výpoveďami nezoberal kvôli psychickej poruche, ktorá spôsobuje zmenu vnímania a myslenia, avšak podľa názoru autora práce je to až neúctivé voči stránke, ak sa jej v šesťstranovom rozsudku venuje len šesť slov výrokom

³¹⁸ *Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty...*, s. 5

³¹⁹ Sudcovia a tribunály sa majú starať, aby sa pri neporušení spravodlivosti všetky kauzy skončili čo najskôr a aby v tribunáli prvej inštancie netrvali dlhšie než rok, v tribunáli druhej inštancie dlhšie než šesť mesiacov. (*KKP*, kán. 1453)

³²⁰ *Por. Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty...*, s. 4-5.

pozvanej stránky. Druhá inštancia výpovediam pozvanej stránke venovala v rozsudku o niečo väčší priestor, ako je uvedené vyššie.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevysporiadal s výrokmi obhajcu zväzku.

Prvostupňový súd len implicitne zdôvodnil, prečo prijal závery súdneho znalca za svoje. Urobil to tým, že citoval žiadateľku a svedkov, pričom im nepriamo dal za pravdu, pričom sa k výpovedi pozvanej stránky vyjadril tak, že jeho vyjadrenia protirečia vyjadreniam ostatným, čo môže byť spôsobené dôsledkom jeho psychickej poruchy,³²¹ čím sa len minimálne zadostučinilo požiadavkám zákona.³²²

V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva pre pozvanú stránku, čím sa zrejme porušili normy práva,³²³ pretože sám rozsudok sa stotožnil s posudkom súdneho znalca, ktorý opisuje jeho osobu so zmeneným patologickým myslením, patologicky zmenenou emocionalitou, oploštením až vyhasnutím citov, nespôsobilý rozpoznať a ovládať svoje konanie.³²⁴ Ani druhá inštancia neudelila tento zákaz, hoci cituje znalca v podobnom rozsahu i obsahu ako rozsudok prvej inštancie.³²⁵

V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku a sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Úplne však chýba informácia, že rozsudok nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na druhú inštanciu. Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.³²⁶ V potvrdzujúcom dekréte druhej inštancie zase úplne chýba informácia, že týmto rozhodnutím sa manželstvo definitívne považuje za neplatné a je možné uzavrieť nové manželstvo, ak niet inej prekážky.³²⁷

³²¹ Por. *Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty...*, s. 5.

³²² Sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov. (Por. *KKP*, kán. 1579, tiež *DC*, čl. 212, tiež § 1- 2).

³²³ Por. *DC*, čl. 251 § 1.

³²⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty...*, s. 5.

³²⁵ *Dekrét zo dňa 25. marca 2015*, s. 5, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

³²⁶ Por. *KKP*, kán. 1682, tiež *DC*, čl. 253 § 5.

³²⁷ Por. *Dekrét zo dňa 25. marca 2015*, s. 5, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

2.7. Poruchy emotivity (afektívne poruchy)³²⁸

Poruchy emotivity sú veľkou skupinou psychických porúch, charakterizované patickou náladou, typickým spektrom ďalších psychopatickým a somatických príznakov a tendenciou k priebehu časovo dobre ohraničených epizódach, čiže fázach, oddelených rôzne dlhými remisiami. Je veľmi silná tendencia k opakovaniu fáz afektívnych porúch. Po prvej fáze depresívnej poruchy je asi 50 % pravdepodobnosť opakovanie fázy. Po ďalšej fáze je pravdepodobnosť rekurentného priebehu 80 %.³²⁹

Depresie patria k najčastejším psychickým poruchám vo svetovej populácii. Ročná prevalencia je 10,4 % a celoživotná prevalencia je 24,4 %. Porucha je častejšia u žien ako u mužov (asi v pomere 3:1).³³⁰

Poruchy nálad sa môžu objaviť v každom veku a čase. Klinické skúsenosti ukazujú, že tieto ťažkosti sa objavujú častejšie na jar a na jeseň.³³¹ Cyklické psychotické depresie začínajú najčastejšie po 30. roku, bipolárne poruchy okolo 20. roku života. Trvanie jednotlivých epizód je v rozmedzí niekoľkých týždňov až mesiacov, po ktorých nastáva úplné uzdravenie (remisia). Len asi u 20 % pacientov dochádza k chronifikácii. 10 – 15 % depresívnych pacientov končí svoj život samovraždou a to aj napriek liečebnej starostlivosti.³³²

Medzi príčiny porúch nálad (afektívnych porúch) patria biologické a psychosociálne faktory. K biologickým patrí dedičnosť. K psychosociálnym faktorom patria životné straty, psychotrauma, stres pri hromadení negatívnych životných udalostí.³³³

V klasickej psychopatológii sa termín *depressia* používa na označenie *symptómu* (čiže chorobne smutná nálada), *syndrómu*, ktorý tvorí triáda symptómov: depresívna nálada, spomalenie psychomotoriky, porucha myslenia a *nozologickej jednotky*.³³⁴

Klasifikácia porúch nálad podľa MKCH-10:

1. mánická epizóda

³²⁸ Afektívne poruchy, tiež nazývané poruchy emotivity alebo poruchy nálad sú dnes zatriedené do jednej skupiny. Na iných miestach klasifikácie (MKCH-10) sa uvádzajú len afektívne poruchy, podmienené organickými poruchami a návykovými látkami a čisto psychogénne reakcie s depresívnymi symptómami. (Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 157).

³²⁹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 165.

³³⁰ Por. A. HERETIK sr., *Forezná...*, s. 248.

³³¹ DSM IV. preto klasifikovalo osobitne *sezónne afektívne poruchy (SAD)*, ktoré sa objavujú u pacienta niekoľko rokov vždy v rovnakom čase, najčastejšie na jeseň a v zime a strácajú sa na jar a v lete. Biochemické vysvetlenia sa zakladajú na rozdielnej produkcii hormónov v priebehu dňa a dĺžkou denného svetla. (Por. A. HERETIK sr., *Afektívne poruchy*, in: A. HERETIK A KOL (red.), *Klinická...*, s. 265.)

³³² Por. A. HERETIK sr., *Afektívne poruchy*, in: A. HERETIK A KOL (red.), *Klinická...*, s. 264.

³³³ Por. A. HERETIK sr., *Forezná...*, s. 249.

³³⁴ Por. A. HERETIK sr., *Afektívne poruchy*, in: A. HERETIK sr. A KOL (red.), *Klinická...*, s. 261.

2. hypománia (bez alebo s psychotickými príznakmi)
3. bipolárna afektívna porucha
4. depresívna epizóda (ľahká, stredne ťažká, ťažká s alebo bez psychotických príznakov)
5. rekurentná depresívna porucha
6. trvalé poruchy nálady
7. cyklotýmia
8. dystýmia

Syptomatológia depresie i mánie sa netýka len emotivity, ale sú zmenené aj vitálne funkcie (dynamogénia, spánok, chuť do jedla, sexuálny apetít) a kognitívne funkcie (pozornosť, dynamická a obsahová zložka myslenia).³³⁵

Mánická epizóda sa prejavuje neodkloniteľnou expazívnou (často veselou, niekedy viac zlostnou) náladou, zrýchleným myslením a zvýšenou aktivitou. Tento jav sa rozvinie v priebehu niekoľkých dní alebo pár týždňov. Chorý má zvýšené sebavedomie, neustále začína robiť alebo riešiť niečo nové, čo však nedokončí. Jeho pozornosť je rozptýlená a zvýšene dráždivá. Okamžite reaguje na každý podnet. V myslení sú prítomné extrapotenčné témy (napríklad dokáže sa za pár dní naučiť cudzí jazyk). Má oslabené zábrany, pije alkohol, vrhá sa do sexuálnych dobrodružstiev, nakupuje vo veľkom zbytočnosti, daruje alebo vyhodí svoje veci, robí si dlhy. Jeho spánok je narušený. Pri ťažkej forme manickej fázy je natoľko aktívny, že sa vyčerpáva.³³⁶ Medzi vedľajšie príznaky patrí zvýšená chuť do jedla, prejedanie sa, zvýšená sexuálna apetencia a potencia.³³⁷ Farmakologická liečba spočíva v užívaní antipsychotík, lítia. Psychoterapeutické vedenie je viac podporné; počas neho sa nemá robiť rozbor konfliktných tém ako pri neurózach.³³⁸

Hypománia patrí medzi veľmi ľahké poruchy nálady. Prejavuje sa spokojnosťou bez zrýchlenia pohybu a zvýšenia aktivity. Pri diagnostike sa vďaka anamnéze musí potvrdiť, že ide o hypomanickú fázu a nie o trvalé osobnostné vlastnosti.³³⁹ Táto porucha sa môže má dve formy: bez psychotických príznakov a so psychotickými príznakmi.

Z pohľadu dokazovania neplatnosti manželstva z dôvodu poruchy mánie je treba zdôrazniť, že pri mániach sa stráca realita. Od istého stupňa im nie je možné uskutočňovať bežné činnosti a prevziať svoje úlohy v živote. Ide o pracovnú činnosť, sociálnu aktivitu a aj neschopnosť prevziať podstatné manželské záväzky. Veľký význam tu má aj intenzita a frekvencia

³³⁵ Por. A. HERETIK sr., *Afektívne poruchy*, in: A. HERETIK A KOL (red.), *Klinická...*, s. 262.

³³⁶ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 158.

³³⁷ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 169.

³³⁸ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 160.

³³⁹ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 158.

mánie.³⁴⁰ Pri krátkej známosti alebo nedostatočnom spoznávaní sa (dlhodobý pobyt v zahraničí počas známosti) aj pri dlhšej známosti je možné, že nupturienti uzavru sobáš práve počas „normálnej fázy“ a po sobáši zostane jeden z nich presvedčený, že ten druhý ani nie je schopný manželstva.

Jednotlivé prípady však je potrebné skúmať jednotlivo, pretože treba preskúmať, či bola táto porucha už v čase uzavretia manželstva. Ak áno, či narušovala užívanie rozumu zvlášť závažne, s akou intenzitou a symptómami sa prejavovala.³⁴¹ Tiež sa bude skúmať, akej povahy a stupňa bola táto závislosť, na základe ktorej je človek neschopný vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti.³⁴²

Depresívna epizóda tvorí u 50 percent všetkých depresí prvú fázu rekurentnej (monopolárnej alebo bipolárnej) afektívnej poruchy, hoci v MKCH – 10 má samostatný číselný kód (F 32).³⁴³ Pre diagnostické kritérium depresívnej fázy (v zmysle diagnózy F 32 podľa MKCH – 10) je dôležité aspoň dvojtýždňové trvanie poruchy, žiadne údaje o predchádzajúcich hypomanických alebo manických poruchách, depresívny syndróm a prípadne prítomnosť somatických symptómov: výrazný pokles záujmov o príjemné aktivity, strata normálnych emočných reakcií, predčasné prebúdzenie, ranné pesimum, známky psychomotorickej inhibície (neschopnosti reagovať prirodzene) alebo nepokoja, pokles chuti do jedla (o 5 % alebo viac), výrazné oslabenie sexuálnej apetencie.³⁴⁴ Famakologická liečba spočíva v užívaní antidepresív, niekedy v kombinácii anxiolytikami alebo s antipsychotikami. Psychoterapeutické vedenie je viac podporné; počas neho sa nemá robiť rozbor konfliktných tém ako pri neurózach.³⁴⁵

Ľahká depresia sa niekedy prejavuje ako chýbanie dobrej nálady a neschopnosť tešiť sa (anhedónia), inokedy ako smútok (resp. nespokojnosť so sebou) vzhľadom na situáciu, v ktorej sa chorý nachádza. Osoby s ľahkou depresiou sa dokážu postarať o seba, dokážu pracovať; na plnenie povinností musia vynaložiť viac námahy a rýchle sa unavia. Majú redukované pôvodné záujmy, znížené sebavedomie, zníženú výkonnosť a niekedy trpia pocitmi menejcennosti. Častá je porucha spánku a nechutenstvo. Môžu byť prítomné úzkostné symptómy, obsedantné myšlienky alebo konanie a iné neurotické príznaky.³⁴⁶

³⁴⁰ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 116-117.

³⁴¹ Por. DC, čl. 209 § 1.

³⁴² Por. DC, čl. 209 § 2.

³⁴³ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 172.

³⁴⁴ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 173.

³⁴⁵ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne poruchy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 160.

³⁴⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 173.

Stredne ťažká depresia má väčšinou tie isté, avšak výraznejšie príznaky ako ľahká depresia: Osoby so stredne ťažkou depresiou prežívajú depresiou ako smútok, nedokážu sa tešiť, stratili predchádzajúce záujmy, v myslení prevládajú depresívne témy. Na rozdiel od ľahkej depresie nedokážu vykonávať bežné domáce a pracovné povinnosti. Často sú prítomné telesné príznaky depresie: nechutenstvo, nespavosť, chudnutie.³⁴⁷

Ťažká depresia má v popredí svojho obrazu hlbokú depresívnu náladu. Nezriedka je depresívna nálada prežívaná telesne, napríklad tlak na hrudníku, zvieranie hrudníka, ťažoba končatín. Toto sa nazýva vitalizácia depresie. V myslení prevládajú depresívne témy, život je prežívaný ako utrpenie (lat. *tedium vitae*). Obvykle sa lepšie cítia, keď sú sami a vyhýbajú sa spoločnosti. Nedokážu vôľou prekonať depresívnu náladu a snaha o ich rozveselenie môže mať opačný efekt.³⁴⁸ Ťažká depresia sa dá ľahko spoznať depresívnou mimikou, útlmom myslenia a aktivity. Témy v jeho myslení sú insuficienčné, autoakuzачné, hypochondrické, obavné, ruinačné.³⁴⁹

Sú utlmené pudové prejavy a je zvýšené riziko samovraždy. U časti pacientov je depresia najsilnejšia ráno (tzv. ranné pesimum) a k večeru sa zmiernuje. Kritickosť nebýva ťažko narušená, ale je možnosť prítomnosti racionalizácie, čo znamená, že sa pripisujú depresívne príznaky depresívne hodnotenej reálnej situácii. Vždy je porucha nočného spánku (alebo ojedinele zvýšená potreba spánku), nechutenstvo, chudnutie; často je obstipácia (tuhá stolica) xerostómia (suchosť v ústach).³⁵⁰

Depresia so psychotickými príznakmi sa odlišuje od nepychotickej depresie tým, že v psychotickej depresii chýba pocit chorobnosti a sú prítomné depresívne bludy. Dominuje ťažká depresívna alebo úzkostne depresívna náladu. Je tu vysoké riziko samovraždy. Existuje simplexná forma (depresívna náladu, inhibícia psychomotoriky a konania), stuporná (extrémny útlm), anxiózná (okrem depresívnej aj úzkostná náladu – môže prísť aj k výbuchu nepokoja, čo sa nazýva anxiózný raptus)³⁵¹, paranoidná (okrem depresívnej nálady aj paranoidné bludy), hypochondrická (okrem depresívnej nálady aj hypochondrické bludy).³⁵²

Z pohľadu dokazovania neplatnosti manželstva z dôvodu depresívnej poruchy je treba zdôrazniť, že pri depresiách sú veľmi často vôľa a vnútorná sloboda zablokované a chýba záujem o život ako taký. Chýba mu nutná koncentrácia a pozornosť; nemôže svoje myšlienky usmerniť

³⁴⁷ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 173.

³⁴⁸ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 173.

³⁴⁹ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne...*, s. 159.

³⁵⁰ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 174.

³⁵¹ Pri tejto forme anxióznej forme depresie je mimoriadne vysoké riziko sebapoškodenia alebo samovraždy (E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 174). Je známe, že práve počiatkové štádia depresie, ktoré sú často okolím prehliadané, sa vyznačujú vysokým rizikom suicídia (A. HERETIK, *Forézna...*, s. 251).

³⁵² Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 174.

na konkrétne otázky a jasne myslieť. Negatívne a beznádejné myšlienky neumožnia slobodné uvažovanie za alebo proti manželstvu. V takomto stave nie je možné postavenie pozitívneho vôľového aktu pre založenie manželstva.³⁵³ Rozoznávaci úsudok môže byť úplne v poriadku vo fáze remisie, avšak schopnosť prevziať na seba podstatné záväzky manželstva sa po skončení remisie a následného návratu depresívneho stavu často ukáže ako nedostatočná.

Od istého stupňa nie je možné uskutočňovať bežné činnosti a prevziať svoje úlohy v živote. Ide o pracovnú činnosť, sociálnu aktivitu a aj neschopnosť prevziať podstatné manželské záväzky. Veľký význam tu má aj intenzita a frekvencia jednotlivého typu depresie. Pri krátkej známosti alebo nedostatočnom spoznávaní sa aj pri dlhšej známosti je možné, že nupturienti uzavru sobáš práve počas remisie, ktorú časom vystrieda depresívne fáza. Remisia, ktorú predchádzala depresívna fáza a po ktorej nasledovala depresívna fáza je súčasťou nozologickej jednotky (duševnej poruchy), a preto je možné dokázať neplatnosť manželstva aj v prípade, že v čase uzatvárania manželstva dotknutá osoba nejavila žiadne známky poruchy.

Jednotlivé prípady však je potrebné skúmať jednotlivo, pretože treba preskúmať, či bola táto porucha už v čase uzavretia manželstva. Ak áno, či narušovala užívanie rozumu zvlášť závažne, s akou intenzitou a symptómami sa prejavovala.³⁵⁴ Tiež sa bude skúmať, akej povahy a stupňa bola táto porucha, na základe ktorej je človek neschopný vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti.³⁵⁵

Bipolárna afektívna porucha je charakterizovaná dvomi afektívnymi fázami (mániou a depesiou), ktoré sú oddelené plnými alebo čiastočnými remisiami („normálnymi stavmi“). Viac ako 80 % počas života aspoň päť takýchto fáz. V DSM – 5 sa rozlišuje bipolárna afektívna porucha I. typu (depresívne a mánické fázy sú ťažké) a bipolárna afektívna porucha II. typu (depresie sú miernejšie; depresívne fázy sú však omnoho častejšie ako hypomanické; vysoké riziko samovrážd).

Táto porucha je prevažne celoživotná. Fázy zvyčajne vznikajú rýchlo, neočakávane.³⁵⁶ Obvykle trvajú niekoľko mesiacov; výnimočne pár týždňov; niekedy dlhšie ako rok. Pri predčasnom vysadení liekov alebo záťaži majú tendenciu príznaky depresívnej fázy sa vystupňovať. U niektorých chorých sa vyskytne len jedna depresívna fáza. U iných sa fázy opakujú buď nepravidelne alebo pravidelne. Pri pravidelnom prejave poruchy často vznikajú

³⁵³ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 115.

³⁵⁴ Por. DC, čl. 209 § 1.

³⁵⁵ Por. DC, čl. 209 § 2.

³⁵⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 174-175.

manické fázy v letných alebo včasných jesenných mesiacoch, depresívne fázy v zimných alebo včasných jarných mesiacoch.³⁵⁷

Porucha má ťažšie sociálne dôsledky ako periodická depresia. Týka sa tak profesionálnej kariéry, ako aj súkromného života. Až 50 % pacientov sa pokúsi o samovraždu a takmer 20 % pacientov spácha samovraždu. Je u nich vyššie riziko vzniku kognitívnych porúch.³⁵⁸

Rekurentná depresívna porucha sa prejavuje opakovanými depresívnymi fázami. Fázy bez liečby trvajú 6- 12 mesiacov; priemerne 9 mesiacov. U väčšiny chorých dochádza plnej úprave stavu. Medzi reziduálne príznaky patrí zníženie iniciatívy, redukcia záujmov, znížená odolnosť voči psychickej záťaž. Ak sa tieto príznaky opäť objavia v čase „normálnej fázy“, zvyšujú riziko vzniku ďalšej fázy depresie.

Chronická depresívna porucha je taká, ktorá napriek aktívnej liečbe trvá viac ako jeden rok. Jej symptómy majú obyčajne miernu intenzitu. Je to ľahká depresívna nálada, obyčajne prežívaná ako anhedónia (neschopnosť tešiť sa), časté sú postoje rezignácie, znížené sebavedomie. Chorí sa obávajú zodpovednosti, a preto sa ťažko rozhodujú; výrazná redukcia záujmov a záľub, znížený pracovný výkon ťažká porucha sociálneho fungovania.

Okrem endogénnych príčin ochorenia patria sem aj poškodenia centrálnej nervovej sústavy, užívanie niektorých liekov (antihypertenzív), nadmerný konzum alkoholu alebo iných psychoaktívnych látok, trvalé nepriaznivé psychologické alebo sociálne vplyvy. Nepriaznivé následky tejto psychickej poruchy sú rovnako vážne ako pri ťažkých depresiách.³⁵⁹

Cyklotýmia je dlhodobá afektívna porucha, ktorá patrí do širšieho okruhu afektívnej poruchy. Ide o trvalú poruchu, teda nie o fázy s následným intervalom. Nejde o subjektívne ťažkosti, ale o „povahu“ a temperament, ktorými sú pacienti po celý život známi svojmu okoliu.³⁶⁰ Začína v adolescencii alebo na začiatku dospelosti. Príznaky sa vyvíjajú nenápadne. Striedajú sa obdobia miernej až subklinickej depresie s obdobiami hypománie (avšak iného typu hypománie, nie takú, ako ju chápe MKCH – 10). Zmeny období sú niekedy vyvolané psychickými a sociálnymi faktormi (nepriaznivé okolnosti), inokedy sa dostavia náhle (z večera do rána). Cyklotýmia má negatívne sociálne dôsledky, život pacientov je neusporiadaný, plný nepriaznivých zmien. Až 50 % pacientov užíva nadmerne psychoaktívne látky.³⁶¹

Dystýmia je dlhodobá afektívna porucha, ktorá sa vyznačuje plazivým rozvojom a dlhodobým charakterom. Príznakmi sú ľahká depresia, náladovosť, zádumčivosť, skeptické

³⁵⁷ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne...*, s. 158.

³⁵⁸ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 175.

³⁵⁹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 176.

³⁶⁰ Por. J. FLEISCHER, *Afektívne...*, s. 161.

³⁶¹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 177.

názory, neschopnosť žartovať, anhedónia, pasivita, nerozhodnosť, pocit únavy. Obyčajne nie je výraznejšia porucha spánku a chuti do jedla.³⁶²

Z pohľadu dokazovania neplatnosti manželstva z dôvodu bipolárnej afektívnej poruchy a ostatných porúch nálady³⁶³ je treba zdôrazniť, že v prípade bipolárnej afektívnej poruchy a cyklotymie ide o prevažne trvalé poruchy. Z tohto dôvodu by sa nemalo povoliť uzavrieť nové manželstvo bez konzultácie s cirkevným súdom alebo bez povolenia ordinára. Kľúčová je odpoveď na otázku, kedy porucha vznikla; či osoba mala túto poruchu už v čase uzatvárania manželstva.³⁶⁴

Počas manickej i depresívnej fázy môže chýbať dostačujúce používanie rozumu, dostačujúca vnútorná sloboda k rozhodnutiu pre manželstvo a dostačujúci úsudok ohľadne podstatných práv a povinností vzťahujúcich sa na manželstvo. V depresívnej nálahe prevládajú negatívne nálady a smútok a životný partner ich nie je schopný zmeniť. V manickej nálahe zase nevie partner osobou s touto poruchou pribrzdiť v činnosti. Byť v takomto zväzku sa môže stať nemožnosťou vytvoriť spoločenstvo celého života, čiže *totius vitae consortium*. Od istého stupňa poruchy osobe nie je možné uskutočňovať bežné činnosti a prevziať svoje úlohy v živote. Ide o pracovnú činnosť, sociálnu aktivitu a aj neschopnosť prevziať podstatné manželské záväzky.³⁶⁵

Jednotlivé prípady však je potrebné skúmať jednotlivo, pretože treba preskúmať, či bola táto porucha už v čase uzavretia manželstva. Ak áno, či narušovala užívanie rozumu zvlášť závažne, s akou intenzitou a symptómami sa prejavovala.³⁶⁶ Tiež sa bude skúmať, akej povahy a stupňa bola táto porucha, na základe ktorej je človek neschopný vykonávať to alebo rozpoznať to, v čom spočívajú manželské práva a povinnosti.³⁶⁷

³⁶² Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 177.

³⁶³ Okrem vyššie menovaných porúch nálady sem je vhodné spomenúť aj zvláštne formy afektívnych porúch: maskovaná depresia (termín síce nie je to klinická jednotka, ale naznačuje, že príznaky určitého stavu vedú k podozreniu na depresiú), sezónna afektívna porucha (ide zvláštny variant rekurentnej depresie, pri ktorej vznik depresívnej fázy sa viaže na určité ročné obdobie), rekurentná depresia s krátkymi fázami (depresívna fáza trvá kratšie ako dva týždne), bipolárna afektívna porucha s krátkymi fázami (typické rýchle striedanie manických a depresívnych fáz), popôrodná depresia (vzniká krátko po pôrode a môže pokračovať relapsami), premenštruačná depresia, kde sú typické sú psychopatologické a somatické príznaky krátko pred menštruáciou; krátko po nej ustúpia. (Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 178-181).

³⁶⁴ Medzi zvláštne poruchy afektívnych nálad patrí napríklad popôrodná depresia. Vznikajú niekoľko dní až týždňov po pôrode. Niekedy sa zistí, že depresívna porucha tam bola už pred pôrodom, ale po pôrode sa jej príznaky zvýraznili. Lahké (subklinické) depresie sa prejavujú obavami o dieťa, znížením sebadôvery a insuficienčnými myšlienkami. Ťažšia forma popôrodnej depresie je zriedkavejšia a má obraz stredne ťažkej depresívnej poruchy. Pri popôrodných depresiách je vysoké riziko samovraždy a rozšírenej samovraždy. Odporúča sa systematická dlhodobá terapia s účinnými dávkami antidepresív. Nie je jasné, ako dlho má liečba trvať, pretože sa po vysadení antidepresív zistí uje relaps poruchy (Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 181). Ak bolo manželstvo uzavreté pred pôrodom a po uzavretí manželstva sa prejaví popôrodná depresia, toto nie je dôvod na nulitu manželstva vzhľadom na čas vypuknutia psychickej poruchy. Iný prípad je, ak tam porucha predtým už bola a pôrodom sa len zvýraznili jej príznaky.

³⁶⁵ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 118.

³⁶⁶ Por. DC, čl. 209 § 1.

³⁶⁷ Por. DC, čl. 209 § 2.

2.7.1. Rozsudok zo dňa 17. mája 2013 coram Pecha

a) Úvodné poznámky

Žiadateľ sa zoznámil s konventou na plavárni, kde si ju všimol aj s jej matkou. Postupne spoznával konventu a jej rodinu, kde vládli zlé vzťahy. Deti boli veľmi prísne vychovávané; žili bez otca, lebo zomrel. Žiadateľ chcel konvente pomôcť. Po polroku od zoznámenia začala matka konventy tlačiť na svadbu, pretože konventa nechala vysokú školu a začala sa túlať.

Matka konventy predložila množstvo argumentov na sobáš. Žiadateľovi povedala, že buď si jeho dcéru zoberie alebo musí odísť z ich rodiny. Na svadbu všetko pripravila, dokonca vybavila to tak, že sa nupturienti ani nemuseli zúčastniť predmanželskej prípravy.³⁶⁸

Po svadbe sa konventa na týždeň stratila. Matka jej zmiznutie tajila, lebo v tom čase mala aj iného priateľa, s ktorým tiež mala v minulosti pomer a dúfala, že si ju zoberie. On však o ňu nemal záujem, tak sa z trucu vydala a po sobáši skúšala, či by ho nejako nezlomila. Keď sa aj toto ukázalo ako neúspešné, vrátila sa k svojmu manželovi, teda žiadateľovi v kauze. Toto aj sama priznala. Počas manželstva vyštudovala dvojročnú nadstavbu a išla na materskú dovolenku.

Po narodení nášho dieťaťa, zostala všetka starostlivosť o dieťa a domácnosť na žiadateľovi. Nakoniec mali štyri deti, o ktoré sa prevažne staral len žiadateľ. Konventa počas 20 rokov nikde nepracovala. Z dlhej chvíle a pre vlastné uplatnenie vstúpila do jednej sekty, kde začala aktívne pôsobiť; v sekte jej potvrdili, že v minulosti bola egyptská kráľovná; že je vyvolená; že dokáže ľuďom čítať myšlienky; nemá sa nechať zotročiť rodinou, ani štátom... Stratila zmysel pre realitu, psychicky sa zrútila a musela nastúpiť na psychiatrickú liečbu, kde jej nasadili **antidepresíva**.³⁶⁹

Keď zistila, že jej lieky zaberajú, odmietla ďalšiu ambulantnú liečbu. Pozornosť začala upriamovať na žiadateľa, ktorého obvinila, že za všetko zlé môže on. Vypisovala na úrady niekoľkostranové listy, ako ju týra a zneužíva vlastnú dcéru, čo sa napokon ukázalo ako nepravda.

Žiadateľ už nevedel zotrvať v takomto manželstve, a preto podal žiadosť o civilný rozvod po 22 rokoch od uzavretia manželstva. Po 23 rokoch po uzavretí manželstva sa obrátil na cirkevný súd v Banskej Bystrici so žiadosťou o preskúmanie platnosti svojho manželstva.³⁷⁰ Pozvaná stránka, ani znalec sa procesu nezúčastnili.³⁷¹

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

³⁶⁸ Rozsudok 17. mája 2013 coram Gallik, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1-2.

³⁶⁹ Rozsudok 17. mája 2013..., s. 2.

³⁷⁰ Rozsudok 17. mája 2013..., s. 3.

³⁷¹ Rozsudok 17. mája 2013..., s. 7.

Cirkevný súd v Banskej Bystrici nepracoval so znaleckým posudkom, keďže odborné tvrdenia znalca obsahuje rozsudok civilného súdu o rozvode.³⁷² Spochybnil kredibilitu (dôveryhodnosť) pozvanej stránky, nakoľko sa nielen nezúčastnila procesu, ale aj v minulosti sa dopustila klamstiev a krivých obvinení voči osobe žiadateľa, ako to konštatuje rozsudok civilného súdu o rozvode.

Žiadateľ uvádza, že rodina konventy bola domácnosť zanedbaná, špinavá, všade mali neporiadok. Konventa sa túlala aj tri dni a skoro nikto nevedel, kde je. Po narodení detí ostala celá domácnosť na ňom, ako aj starostlivosť o deti (okrem kojenia). Prebaľoval deti, chodil na prechádzky, neskôr sa s nimi učil a konventa 20 rokov nikde nepracovala. Keď malé dieťa plakalo, zakryla sa vankúšom, aby ho nepočula (ot. 24).

Konventa sa vzdialila od Cirkvi, začala byť aktívna v sekte, čo zhoršilo jej psychický stav. O budovaní jednoty a vytváraní spoločenstva lásky sa nedá hovoriť. V oblasti intímneho života mali kontakt len vtedy, keď to chcela ona (ot. 21). Vyrastala bez otca a manželský vzťah so svojim mužom od začiatku nevytvárala.³⁷³

Svedok, bratranec žiadateľa, sa domnieva, že hlavný dôvod rozpadu manželstva musela byť nejaká porucha, mala zvláštne správanie.

Svedok, klinický psychológ, od ktorého si civilný súd vyžiadal znalecký posudok v rámci rozvodového konania stránok, vo svojej výpovedi pred cirkevným súdom uvádza, že o deti sa staral viac žiadateľ. Konventa mala depresívne stavy, o domácnosť sa väčšinou nestarala, polihovala, pospávala a neupratovala (ot. 13-15). Jej vnímanie práv a povinností v manželstve mohlo byť vzdialené od reálneho života. Často si vymýšľala veci (klamstvá), nebola prístupná autokritike, chcela byť centrom pozornosti a z dôvodu svojej povahy sa nesnažila o riešenie problémov v manželstve.

Rozsudok o rozvode obsahuje takýto opis konventy, výpis z hodnotenia znalca: osobnosť stabilná iritabilnejšia, s tendenciou k erupciám zlosti, výkyvom nálad, nevyrovnaným správaním, bez dostatku sebavedomia. Má kultivovaný prejav pokiaľ sa nevenuje pozornosť jej povahovým vlastnostiam. Má sklon k manipulatívne správaniu so snahou o presadenie svojho videnia vecí s minimálnou akceptáciou iného názoru. Má sklony k nadšeniu, no aj k hysterickým výkyvom zúfalstva, obáv a starostí. Je depresívna s fobickými symptómami, závislá na skupine, frustrovaná, miestami až podráždená a popudlivá.³⁷⁴

³⁷² *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 8-9.

³⁷³ *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 7.

³⁷⁴ *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 8.

c) Záver rozsudku

Prvostupňový Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici dokázal neplatnosť tohto manželstva zo všetkých troch titulov, ktoré boli stanovené:

1. z titulu vážneho nedostatku rozoznávacieho úsudku ohľadne podstatných práv a povinností, ktoré si treba navzájom odovzdávať a prijímať zo strany ženy v zmysle kán. 1095, b. 2 KKP.

2. z titulu vylúčenia samotného manželstva zo strany ženy v zmysle kán. 1101 § 2 KKP.

3. z titulu oklamania podvodom vykonaným na získanie súhlasu ohľadne vlastnosti ženy, ktorá môže svojou prirodzenosťou ťažko narúšať manželské spolunažívanie v zmysle kán. 1098 KKP.³⁷⁵

Rozsudok prvej inštancie bol zo zákona podstupený na sporné konanie druhej inštancie, teda na Metropolitný tribunál v Bratislave. Rozsudok druhej inštancie zamietol rozsudok prvej inštancie v plnom rozsahu, pretože podľa neho, sa nepotvrdila neplatnosť manželstva z ani jedného z vyššie uvedených titulov.³⁷⁶

Takto to nájdeme v mnohých rozsudkoch Rímskej rotty.³⁷⁷

d) Analýza rozsudku

Na prvom mieste prekvapuje, že sudcovia prvej inštancie rozhodli afirmatívne z titulu nedostatku rozoznávacieho úsudku zo strany konventy a súčasne afirmatívne z celkovej simulácie manželstva zo strany konventy. Ako je známe, tieto dva tituly sa navzájom vylučujú, pretože keď osoba nie je schopná rozlíšiť, čo je to manželstvo s právami a povinnosťami, nemôže ho zároveň aj vylučovať.

Rozsudok tvorí deväť strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte. Sudcovia pracovali s výpoveďou žiadateľa a svedkov, ktorí boli dvaja, z toho jeden znalec a psychológ; celkovo použili vyjadrenia dvoch znalcov, ktoré boli vykonané kvôli sekulárnym dôvodom.

³⁷⁵ Por. *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 8-9.

³⁷⁶ Por. *Rozsudok 28. januára 2015 coram Adamus*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

³⁷⁷ Por. . *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež . DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

Konventa bol zákonne vyhláseného za neprítomného na súdnom konaní. Z rozsudku sa zdá, že morálna istota sudcov sa opierala aj o vyjadrenie znalca na cirkevnom súde, na ktorom bol vypovedať a o jeho vyjadrenie v civilnom rozsudku, ktorý v značnej miere odcitovali sudcovia v rozsudku cirkevného súdu.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľa a dvoch svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda v rámci stati zdôvodnenia neschopnosti je tam odsek výpovede žiadateľa; odsek výpovede prvého svedka, druhého svedka a odsek citovaného civilného rozsudku.³⁷⁸ Čitateľ má vďaka tomu predstavu o tom, čo vypovedal žiadateľ, svedok a znalec.

Čitateľ rozsudku sa však nedozvie podstatnejšiu vec: Ktoré dôvody priviedli sudcov k prijatiu záverov znalcov?³⁷⁹ Sudcovia implicitne vyjadrili, prečo nie je v spise znalecký posudok, vypracovaný s otázkami a odpoveďami cirkevného sudcu, ktoré by boli priamo smerované k objasneniu anomálie konventy vzhľadom k titulu sporu tak, ako ich k tomu viaže zákon.³⁸⁰ Uvádzajú, že v danej kauze znalecký posudok nariadeným tribunálom nie je k dispozícii, odborné tvrdenia znalca však obsahuje rozsudok civilného súdu o rozvode.³⁸¹ Nie je teda jasné, prečo znalecký posudok nie je k dispozícii. Môže to byť preto, že cirkevný súd neoslovil znalca, aby aspoň zo spisu vypracoval znalecký posudok alebo preto, že túto úlohu znalec odmietol. Kán. 1680³⁸² požadoval využiť pomoc znalca, ak sa z okolností zreteľne neukáže jeho použitie ako zbytočné. Toto (čiže zbytočnosť znaleckého posudku) rozsudok prvej inštancie nepreukázal ani explicitne ani presvedčivo.

Navyše vyjadrenie znalcov (či už vyjadrenie znalca, citované v civilnom rozsudku alebo vyjadrenie znalca v rámci súdnej výpovede znalca) neobsahuje, či psychické problémy (symptómy psychickej poruchy alebo poruchy osobnosti) boli u pozvanej stránky už počas uzatvárania manželstva. Je vhodné pripomenúť, že samotný civilný rozvod sa začal zrealizoval až po takmer 20 rokoch manželstva a z tohto roku pochádza aj vyjadrenie súdnej znalkyne, psychiatricky.³⁸³ Ako uvádza rozsudok druhej inštancie, svedok, bratranec žiadateľa, sa vyjadril, že sa mu žiadateľ zmienil, že s konventou nie je niečo v poriadku až keď mali druhé dieťa, čo bolo už dlhšie po

³⁷⁸ Por. *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 7-8.

³⁷⁹ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

³⁸⁰ *DC* totiž stanovuje, že sudca sa má pýtať znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (čl. 209 § 2)

³⁸¹ Por. *Rozsudok 17. mája 2013...*, s. 7.

³⁸² Kán. 1680 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex*; kánon platný v čase vydania tohto rozsudku.

³⁸³ Por. *Rozsudok 28. januára 2015...*, s. 7.

sobáši. Na základe jej zvláštneho správania usudzoval, že konventa musela trpieť dajakou poruchou.³⁸⁴

Vyjadrenie znalcov takisto neobsahuje dôležitú informáciu, či sú dôsledky týchto symptómov liečiteľné. A na záver kritického hodnotenia je primerané vyjadriť, že prvá inštancia pri citovaní stanoviska znalca civilného súdu úplne zanedbala citovať to, že konventa je bez známk psychotickej alternácie osobnosti. Toto vyjadrenie znalca však odcitovala druhá inštancia vo svojom rozsudku.³⁸⁵ Zdá sa teda, že sudcovia prvej inštancie nezvážili vyjadrenia znalcov integrálne, teda komplexne a už vôbec nezdôvodnili, prečo určité závery znalcov prijali, ako im to za povinnosť ukladá zákon.³⁸⁶ Takisto sa zdá, že v rozsudku nie je jasne vyjadrené, v čom sudcovia našli morálnu istotu, ktorú od nich požaduje zákon,³⁸⁷ pri rozhodovaní. Ich argumentácia spočíva predovšetkým v spochybnení dôveryhodnosti pozvanej stránky a v citovaní žiadateľa a dvoch svedkov.³⁸⁸ Následne, bez akejkoľvek argumentácie je oznámené: „Sudcovia hlasovali za neplatnosť manželstva podľa tohto titulu.“³⁸⁹

Rozsudok druhej inštancie sa uspokojil s negatívnou odpoveďou na všetky tri vyššie uvedené tituly. K titulu neschopnosti argumentoval, že nie sú dôkazy k stavu anomálie pozvanej stránky v čase uzatvárania manželstva a či bola táto anomália v čase uzatvárania manželstva liečiteľná a na koľko mohla ovplyvniť rozoznávací úsudok pozvanej stránky.³⁹⁰ Implicitne sa požil kán. 1060, ktorý stanovuje *favor matrimonii* (manželstvo má priazeň práva). Rozsudky Rímskej roty však povolajú na pomoc nového znalca, aby on vyjasnil tieto pochybnosti. Zdá sa, že druhá inštancia v rozsudku nepreukázala dostatok snahy pre hľadanie pravdy,³⁹¹ avšak dokázala, že rozsudok prvej inštancie nebol vynesенý v zhode s právnou náukou a jurisprudenciou Rímskej roty.

Rozsudok prvej ani druhej inštancie sa vôbec písomne nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku, pretože ich vôbec necituje. V rozsudku prvej inštancie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku.³⁹² V rozsudku prvej inštancie je zmienka, že žiadateľ kauzy zaplatil stanovenú taxu,

³⁸⁴ Rozsudok 28. januára 2015..., s. 6.

³⁸⁵ Rozsudok 28. januára 2015..., s. 7.

³⁸⁶ Sudca má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 §); tiež KKP, kán. 1579 § 2.

³⁸⁷ Na vynesenie akéhokoľvek rozsudku sa vyžaduje, aby sudca mal v sebe morálnu istotu vo veci, ktorú treba rozsudkom rozhodnúť. Túto istotu musí sudca čerpať zo spisov a z dôkazov. (Kán. 1608).

³⁸⁸ Por. Rozsudok 17. mája 2013..., s. 7-8.

³⁸⁹ Rozsudok 17. mája 2013..., s. 8.

³⁹⁰ Rozsudok 28. januára 2015..., s. 7.

³⁹¹ Pomoc znalcov treba využiť vždy, keď sa podľa predpisu práva alebo sudcu ich zisťovanie a posúdenie, opierajúce sa o kritériá odbornosti alebo vedy, vyžadujú na potvrdenie nejakého faktu alebo na objasnenie pravej povahy nejakej veci. (Kán. 1574). Je úlohou sudcu vymenovať znalcov po vypočutí stránok alebo na ich návrh, ak si to prípad vyžaduje, prijal posudky vyhotovené už inými znalcami. (Kán. 1575).

³⁹² Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

ale suma tejto taxy nie je uvedená, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o sume rozhodol.³⁹³ V sprievodnom liste k rozsudku prvej inštancie je informácia (avšak nie v samotnom rozsudku), že rozsudok vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu.³⁹⁴

2.8. Neurotické (úzkostné) poruchy

Neurotické poruchy patria do skupiny psychoreaktívnych porúch. Psychoreaktívne poruchy príznakmi, priebehom a prognózou sú heterogénna skupina psychických porúch. V ich patogenéze je neštandardné spracovanie psychických podnetov.³⁹⁵ Základnými charakteristikami neurózy sú pomalý, postupný vývoj príznakov, často pestré symptómy, tendencia k dlhodobému chronickému priebehu. Často chýba časový odstup medzi vyvolávajúcou príčinou a psychickou poruchou. Nie je tu však prítomná výrazná porucha kritickosti a chorí sú tiež schopní evidovať a opísať príznaky psychickej poruchy. Je však zmenený príznak seba a skreslený názor na príčinu poruchy. Neuróza deformuje osobnosť, vedie ku charakteropatii. Osobnosť je egocentrická; vyžaduje od blízkych ľudí, aby sa mu prispôbili, niekedy ich vydiera, svojím správaním vytvára ďalšie patogénne podnety.³⁹⁶ Priebeh neurotických porúch je chronický. Veľa z nich trvá celoživotne. Vo vyššom veku sú však menej nápadné a menej intenzívne.³⁹⁷

Klasifikácia úzkostných porúch podľa MKCH – 10:

F 40: Fóbické úzkostné poruchy: agorafóbia, sociálna fóbia, špecifické (izolované) fobie³⁹⁸

F 41: Iné úzkostné poruchy: panická, generalizovaná, zmiešaná úzkostno - depresívna

F 42: Obsedantno – kompulzívna porucha

F 43: Akútna reakcia na stres: postraumatická stresová porucha, poruchy prispôsobenia sa

F 44: Disociačné poruchy: disociačná amnézia, fuga, stupor, poruchy motoriky, krče, senzorické...

F 45: Somatomorfné poruchy: somatizačná, hypochondrická, vegetatívna dysfunkcia, bolestivá...

F 48: Iné neurotické poruchy: neurasténia, depersonalizačný a derealizačný syndróm³⁹⁹

³⁹³ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

³⁹⁴ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

³⁹⁵ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 193.

³⁹⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 200.

³⁹⁷ I. ŽUCHA, *Psychoreaktívne stavy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 178.

³⁹⁸ Medzi izolované fobie patrí: farmakofóbia (fóbia na lieky), algofóbia (fóbia na bolesť), mysiofóbia (znečistenie), aviofóbia (lietadlá, lietanie), klaustrofóbia (uzavreté priestory), gymnofóbia (nahota), gamofóbia (manželstvo) a pod.

³⁹⁹ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 233.

V etiológii neurotických porúch rozlišujeme vrodené dispozície a vplyvy vonkajšieho prostredia. Pri dedičnosti zohrávajú roľu predovšetkým vrodené črty temperamentu, stabilita psychických reakcií i funkcií vegetatívneho systému a individuálne rysy afektívneho prežívania. V detstve môže byť jedným z rizikových faktorov funkčná nezrelosť centrálnej nervovej sústavy. Dispozíciu k neurotickému spôsobu reagovania signalizuje napríklad prevažujúci pocit neistoty, ľahký vznik rôznych zábran, ťažkosť v kontaktoch s ľuďmi, znížená tolerancia záťaži, dráždivosť, labilita, nižší výkon, zraniteľnosť, sklon k vegetatívnym ťažkostiam (bolesť hlavy, poruchy spánku).⁴⁰⁰ K neurotickým poruchám predisponujú jedinca poruchy osobnosti. Kombinácia poruchy osobnosti a neurotickej poruchy je častá.⁴⁰¹

Pri pohľade na vonkajšie vplyvy ľudí s neurotickou poruchou chorobná reakcia môže byť vyvolaná buď neprimeranými nárokmi prostredia alebo tým, že je človek dispozične neschopný prijať adaptáciu i na štandardné podmienky. Bežné vplyvy sa môžu zdať neurotikovi subjektívne nezvládnuteľné. Spätná väzba udržuje často maladaptívnu reakciu u neurotika, napríklad odmietanie alebo kritika. Somatický stav človeka (vyčerpanie, telesná slabosť, somatická choroba) zvyšuje riziko, že neurotik bude reagovať i na bežnú záťaž maladaptívne. Na druhej strane sa neurotické problémy môže somatizovať, čiže spôsobovať poruchu telesných funkcií, napríklad bolesti hlavy, poruchy trávenia.⁴⁰² Ťažkou úlohou je zistiť patogenetické súvislosti. Vždy je treba uvážiť možnosť telesnej príčiny poruchy, ktorá sa prejavuje sa ako neurotická. Neurastenické príznaky môžu byť napríklad pri mozgovom nádore, anémii a pod.⁴⁰³

Epidemiologicky sú neurózy najrozšírenejšie psychické poruchy. Ľahšie formy postihujú asi 20 % a systematické obrazy 10 % populácie. Podľa americkej epidemiologickej štúdie (ECA) je celoživotná prevalencia úzkostných porúch na druhom mieste (24,9 %) za závislosťami od psychotropných látok (26,6 %) a pred afektívnymi poruchami (19,3 %). Epidemiologická štúdia vybraných úzkostných porúch v Slovenskej republike (EPIA) potvrdila 4 % prevalenciu generalizovanej úzkostnej poruchy, 1,7 % prevalenciu sociálnej fóbie a až 50 % prevalenciu nejakej špecifickej fóbie (nešlo však vždy o klinicky významné a kvalitu života meniace fóbie).⁴⁰⁴

Terapia neurotických porúch sa koná farmakologicky a psychoterapeuticky. V súčasnosti sa pri farmakoterapii uprednostňujú antidepresíva pred anxiolytikami, pretože anxiolytiká majú adiktívny potenciál. V psychoterapii existuje okolo 400 psychoterapeutických smerov, škôl

⁴⁰⁰ Por. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 202.

⁴⁰¹ Por. I. ŽUCHA, *Psychoreaktívne stavy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 176.

⁴⁰² Por. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 203.

⁴⁰³ Por. I. ŽUCHA, *Psychoreaktívne stavy*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 178.

⁴⁰⁴ Por. A. HERETIK sr., *Forezná...*, s. 230.

a metód. Sú zamerané napríklad na relaxačné techniky, program zvládania stresu, tréning asertivity a sociálnych zručností, logoterapiu, psychodynamickú psychoterapiu, kognitívnu terapiu.⁴⁰⁵

Z hľadiska trestnej zodpovednosti ide o forezne nevýznamné poruchy. Výnimkou je afektívna dráždivosť u niektorých porúch osobnosti a afektívnych porúch. Prichádza do úvahy i nutkanie k agresívnemu alebo asociálnemu konaniu u obsedantno-kompulzívnej poruchy. Klinické skúsenosti však ukazujú, že pokiaľ obsah obsesií výrazne prekračuje sociálne normy (napr. pichnúť niekoho ostrým predmetom), nutkanie v správaní sa nerealizuje. Človeka s touto poruchou skôr trápi, ako mu mohlo niečo také napadnúť.⁴⁰⁶

V nasledujúcej časti práci budú popísané niektoré z týchto neurotických porúch, nakoľko popísať všetky neurotické poruchy by svojim rozsahom zabralo jednu samostatnú doktorskú prácu.

Fóbické úzkostné poruchy spája intenzívny neprimeraný strach z konkrétnych objektov a situácií. Neprimeranosť strachu je subjektívne uvedomovaná. Napriek tomu títo ľudia prežívajú v kontakte s objektom strachu intenzívne psychické príznaky (napr. napätie, strata kontroly) a vegetatívne príznaky (napr. búšenie srdca, mdloby, potenie, ťažkosti s dýchaním). Osoby s fóbickou úzkosťou majú anticipačný strach (boja sa vopred), čo vedie k vyhýbavému správaniu. Treba tu však rozlišovať konkrétnu fóbiu, pretože aj silný strach z pavúkov nezmení kvalitu života natoľko ako sociálna fóbia⁴⁰⁷ alebo agorafóbia.⁴⁰⁸ Väčšina takýchto ľudí nevyhľadá odbornú pomoc. U niektorých sa prejaví kontrafóbické správanie, napríklad človek so strachom z výšky sa začne venovať horolezectvu.⁴⁰⁹

Generalizovaná úzkostná porucha charakterizuje excesívne (nadmerné) prežívanie úzkosti a negatívneho očakávania, obavy, ktoré sa týkajú zdravia, financií, sociálneho prijatia, rodinného života a pod. Úzkostné prežívanie je ťažko kontrolovateľné a vytvára bludný kruh. Na rozdiel od panickej poruchy (kde má úzkosť záchvatový charakter), ide o intenzívne prežívané obdobie úzkosti aspoň počas šiestich mesiacov.⁴¹⁰ Porucha prebieha chronicky s kolísaním intenzity príznakov, výrazne zhoršuje kvalitu života chorých. Medzi časté komorbidné poruchy

⁴⁰⁵ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 253.

⁴⁰⁶ Por. A. HERETIK sr., *Forezná...*, s. 231.

⁴⁰⁷ Medzi tieto fóbie patria špecifické sociálne fóbie viazané na konkrétne sociálne správanie, napríklad jedenie na verejnosti, močenie na verejnom WC, verejné vystúpenie a patria sem všeobecné sociálne fóbie, ktoré sú spojené s vyhýbaním sa návštevám, spoločenským situáciám, schôdzam a pod. Chorí majú strach, že sa v týchto situáciách strápnia. Preto sa im vyhýbajú. Ak sú už v takejto situácii, trasú sa im ruky; jedlo im padá z vidličky; písmo je deformované (Por. E. KOLIBÁŠ, *Priručka...*, s. 204.)

⁴⁰⁸ Strach z davov alebo verejných priestranstiev alebo cestovanie bez sprievodcu, či opustenie domova. Pre túto poruchu treba mať strach aspoň dvoch prostredí. Je to chronická porucha. Má nepriaznivý vplyv na kvalitu života. Mnohí z nich nemôžu pracovať, nemajú priateľov, ani partnera. Porucha nepriaznivo ovplyvňuje vzťahy v rodine. Je zvýšené riziko samovrážd. (Por. E. KOLIBÁŠ, *Priručka...*, s. 204.)

⁴⁰⁹ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 235.

⁴¹⁰ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 242.

patria fóbické poruchy (59 %), panická porucha (27 %) a depresívne poruchy. Nepriaznivá prognóza je spojená s poruchou osobnosti (napr. závislá porucha osobnosti).⁴¹¹

Obsedantno – kompulzívna porucha sa prejavuje dvomi okruhmi symptómov obsesiou (poruchou myslenia) a kompulziou (poruchou správania). Obsesie sú nutkavé nápady, predstavy, pochybnosti či impulzy ku konaniu, ktoré sa vtierajú proti vôle do mysle. Sú obťažujúce. Osoba sa im snaží brániť. Považuje ich za vlastné myšlienky (na rozdiel od schizofrenickej osoby). Kompulzie sú prejavy v správaní, ktoré majú stereotypný a rituálny charakter. Chcú predchádzať rôznym udalostiam, ktoré sú potencionálne nebezpečné, aj keď málo pravdepodobné. Osoba sama uznáva ich nezmyselnosť. Realizácia kompulzií vedie k dočasnému zastaveniu obsedantných myšlienok a poklesu vnútorného napätia. Medzi najčastejšie obsesie patrí znečistenie, patologické pochybnosti, telesné obsesie, potreby symetrie, agresívne impulzy, viacnásobné obsesie. Medzi najčastejšie kompulzie patrí preverovanie, umývanie, počítanie, zodpovedanie (vypovedanie sa), precíznosť, hromadenie (napr. zásob) a viacnásobné kompulzie. Pacienti sa kompulziám venujú viac ako hodinu denne.⁴¹² V extrémnom prípade sa môže v rámci tejto poruchy vyvinúť skutočný „teror“: napríklad sa nesmie vstúpiť do domu domovými dverami, ale len pivničným oknom. Po vstupe do domu je nutné sa kompletne prezliecť a osprchovať.⁴¹³ Z pohľadu etiológie obsedantné symptómy vznikajú z konfliktu Ono a Superego, z potlačania agresívnych a sexuálnych impulzov. Medzi kognitívne poruchy sa uvádzajú: nadmerná zodpovednosť, nerozhodnosť, magické myslenie, nechota riskovať a časté prežívanie viny.⁴¹⁴ Liečba je komplexná. Najdôležitejšou súčasťou liečby sú antidepresíva. Terapeutické účinky sa očakávajú po 8 týždňoch liečby. Niektoré techniky kognitívnej terapie (stop – technika) sú neúčinné, ba dokonca môžu viesť k zvýšeniu frekvencií obsesí.⁴¹⁵

Disociačné (konverzné poruchy) sú charakterizované dezintegráciou vedomia, pamäti, identity, percepcie, psychomotoriky psychogénnymi podnetmi.⁴¹⁶ Predpokladá sa príčinný vzťah medzi poruchou a podnetom. Trvanie je v dňoch a týždňoch. Porucha môže spontánne ustúpiť alebo sa môže chronifikovať vzhľadom na primárny alebo sekundárny zisk, čo je napríklad obrana pred traumatickým zážitkom alebo podpora okolia.

Somatoformné poruchy sa prejavujú telesnými príznakmi, ktorým sa organický podklad nedá zistiť ani opakovanými lekáskymi vyšetreniami. Ide o príznaky so subjektívne vysokou intenzitou, ktoré neustupujú. Osobnostne ide o sebaneistých, úzkostných, senzitívnych jedincov

⁴¹¹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 206.

⁴¹² Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 244

⁴¹³ Por. M. KAŠPARŮ, *Základy...*, s. 93.

⁴¹⁴ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 244.

⁴¹⁵ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 210-211.

⁴¹⁶ Medzi psychogénne podnety patria traumy, narušené vzťahy, neriešiteľné problémy atď.

so silným Superegom. Často sa nepravdivo hodnotia ako simulanti a negatívne postoje voči nim posilňujú bludný kruh ochorenia. Rozlišujeme viaceré druhy týchto porúch. Najvýznamnejšie sú somatizačná porucha, hypochondrická porucha a predstieraná porucha. Hypochondrickú poruchu charakterizuje nadmerné sebazpozorovanie a neprimeraná starostlivosť o svoje zdravie. Poruchu sprevádza úzkosť a depresia. Pacienti často vyhľadávajú lekárske vyšetrenia; majú jasnú koncepciu ochorenia, ktorú lekári z rôznych dôvodov nedokážu zistiť.⁴¹⁷ V terapii je dôležitý vzťah medzi terapeutom a pacientom. Dôležité je poučenie o podstate príznakov. Je potrebné zamerať pacienta od príznakov k príčinám, čo v lepšom prípade vedie k zmierneniu somatických príznakov a obáv.⁴¹⁸

2.8.1. Rozsudok zo dňa 3. marca 2011 coram Nemec

a) Úvodné poznámky

Nupturienti uzavreli manželstvo po desaťmesačnej známosti. Problémy nastali od samotného svadobného dňa. Manželstvo trvalo len dva mesiace. Manželka opustila spoločné bývanie. Manželstvo bolo civilne rozvedené po roku a pol od sobáša. Po roku od civilného rozvodu sa žiadateľ obrátil na Arcidiecézny tribunál v Trnave so žiadosťou o prešetrenie platnosti predmetného manželstva.

Sporová otázka obsahovala neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti zo strany ženy, pozvanej stránky podľa kán. 1095, b. 3. KKP alebo vylúčenia samotného manželstva zo strany ženy, pozvanej stránky podľa kán. 1101 § 2. Vypovedal žiadateľ a svedkovia. Pozvaná stránka bola vyhlásená za neprítomnú na súdnom konaní. Znalec vypracoval znalecký posudok zo spisu.⁴¹⁹

Sudcovia prvej inštancie odpovedali afirmatívne na titul neschopnosti⁴²⁰ a kauza bola v súlade s vtedajším procesným právom podstúpená na druhú inštanciu. Metropolitný tribunál v Bratislave ešte v tom istom roku súdnym dekrétom potvrdil, že je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z toho istého titulu, ako to uviedla prvá inštancia.⁴²¹

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

⁴¹⁷ Por. A. HERETIK sr., *Úzkostné poruchy*, in: A. HERETIK A KOL., *Klinická...*, s. 249.

⁴¹⁸ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 212.

⁴¹⁹ Por. *Rozsudok zo dňa 3. marca 2011 coram Nemec*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁴²⁰ Por. *Rozsudok zo dňa 3. marca 2011...*, s. 4.

⁴²¹ Por. *Dekrét zo dňa 14. decembra 2011 coram Bukovský*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 4.

Spoločná známosť nupturientov bola veľmi krátka (10 mesiacov) a bola prerušovaná rozchodmi, dokonca ešte aj počas prípravy na manželstvo. Vo farnosti, kde bol sobáš najprv zahlásený, bol následne zrušený a uskutočnil sa nakoniec v inej farnosti, ktorá bola vzdialená od pôvodnej farnosti viac ako 100 km.

Žiadateľ tvrdil, že problémy začali od svadobného dňa, lebo konventa sa „od počiatku sa bránila identifikovať s manželským životom.“⁴²² Pôvodcom problematického správania sa konventy, podľa žiadateľa, bola jej mama. Konventa bola na nej úplne závislá. Matka ju prostredníctvom tejto závislosti vydierala. Mesiac po svadbe riešil žiadateľ tento problém u jej otca a u kaplána, ktorý ich sobášil. Po dvoch mesiacoch od sobáša konventa definitívne odišla zo spoločnej domácnosti. Chcela žiť u svojich rodičov.

Konventa už v čase známosti rýchlo menila nálady; raz bola veľmi odovzdaná, inokedy zrazu veľmi chladná. Ako študentka bola síce nadaná, ale nezodpovedná. Nedodrжала termíny skúšok a seminára. Nerešpektovala základný poriadok, ktorý by mal študent rešpektovať, dopĺňa svedkyňa. Ďalší svedok dopĺňa, že konventa bola nezrelé dievča. Žiadateľ bol však autoritatívny a nepripúšťal iný názor. Svedok, otec žiadateľa, pokladal za udivujúce správanie, že konventa svadobnú noc nechcela stráviť s vlastným manželom a celkovo sa nevedela zžiť s manželským spolunažívaním. Zvláštnym momentom bol aj jej psychický kolaps.

Ďalšia svedkyňa vypovedala, že v zdravotnej karte, ktorú našla a zo zvedavosti otvorila, zistila, že konventa užívala antidepresíva, mala pocit špinavých rúk, úzkosti, bála sa tmy... trpí fóbiami. Súdny znalec na základe spisových materiálov usudzuje, že konventa trpí úzkostnou neurózou a že bezprostredným dôvodom rozpadu manželstva bola akuizícia úzkostnej poruchy. Neurotická porucha je u konventy liečiteľná.⁴²³

c) Záver rozsudku

Rozsudok končí strohým konštatovaním, že podpísaní sudcovia zvážili pozorne všetky príslušné právne normy a dokázané skutočnosti v spisoch predmetnej kauzy, vzyvali meno Pánovo a nemajúc pred očami nič iné iba Trojjediného Boha, rozhodli, že je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti konventy vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Na druhý titul odpovedali negatívne bez akéhokolvek zdôvodnenia.⁴²⁴

⁴²² Por. *Rozsudok zo dňa 3. marca 2011...*, s. 3.

⁴²³ Por. *Rozsudok zo dňa 3. marca 2011...*, s. 4.

⁴²⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 3. marca 2011...*, s. 5.

Metropolitný tribunál v Bratislave ešte v tom istom roku rozsudkom potvrdil, že je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z toho istého titulu, ako to uviedla prvá inštancia.⁴²⁵

d) Analýza rozsudku

Rozsudok tvorí päť strán, čo sa javí, že je málo vzhľadom na dva tituly a celú problematiku sporového súdneho riadenia. Bolo treba napísať dôvody vzhľadom na právnu náuku a dokázané skutočnosti. Tento rozsudok limitoval argumentačnú časť na rozsudku na popísanie úplne základných vyjadrení žiadateľa, svedkov a znalca. Na záver je napísaná vyššie uvedená veta, pomocou ktorej sa len všeobecne prehlasuje, že sudcovia zväzili príslušné právne normy a dokázané skutočnosti. Táto ich veta vyžaduje prirodzenú vieru, že to tak naozaj urobili, lepšie by však bolo zanechať dôkaz v podobe dobre vypracovaného rozsudku.

Čitateľ sa ťažko ubráni dojmu, že sudcovia akoby len automaticky prevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Navyše treba zdôrazniť, že znalecký posudok bol vytvorený len na základe spisu, v ktorom sa nenachádza ani len súdna výpoveď pozvanej stránky.⁴²⁶ Podľa zákona má sudca zväziť nielen závery znalca, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁴²⁷ Toto explicitne v rozsudku vôbec nie je. Z rozsudku nie je ani zrejmé, či neurotická porucha konventy bola u nej prítomná už v čase uzatvárania manželstva.⁴²⁸

Z formálneho hľadiska v rozsudku okrem konkrétneho zdôvodnenia rozhodnutia nechýbajú iné podstatné údaje. Rozsudok je málo členený na odseky; odseky nie sú číslované. Dôkladnejšie členenie by urobilo rozsudok prehľadnejším.

V skúmaných rozsudkoch Rímskej rotý boli väčšinou uvedení viacerí znalci. V tomto rozsudku nie je uvedené ani len meno znalca, ktorý vypracoval znalecký posudok. Takisto sa neuvádzajú ani svedectvá psychiatrov alebo psychológov, u ktorých sa stránka liečila. Je možné, že je to kvôli služobnému tajomstvu. V niektorých rozsudkoch Rímskej rotý však takéto svedectvá nájdeme. Je pravdepodobné, že ich stránky poskytli slobodne pre účely skúmania a tak mohli pomôcť pri skúmaní pravdy bez toho, aby lekári porušili služobné tajomstvo, lebo informáciu

⁴²⁵ Por. *Rozsudok zo dňa 14. decembra 2011 coram Bukovský*, s. 4, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

⁴²⁶ Sudcovia druhej inštancie v súdnom dekréte zdôraznili závažnú pripomienku obhajcu zväzku, že žiadateľ nevedel počas 10 mesiacov spoznať problematické črty svojej nastávajúcej manželky. Ďalej sudcovia zdôrazňujú, že o psychickom stave konventy veľa napovedá, že jej úzkostná neurotická porucha bola riešená psychofarmakami, bola akuizovaná problémami vo vzťahoch a bola potrebná psychiatrická liečba. Pred uzatvorením manželstva vysadila psychofarmaká, ktoré mala na svoju liečbu predpísané. (Por. *Dekrét 14. decembra 2011...*, s. 4.)

⁴²⁷ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

⁴²⁸ Sudcovia druhej inštancie tento dôležitý fakt uviedli do svojho súdneho dekrétu, keď argumentujú, že vzhľadom na skutočnosti pred i tesne po uzatvorení manželstva boli u konventy závažné problémy vzhľadom na neurotickú poruchu a závislú poruchu osobnosti. (Por. *Dekrét 14. decembra 2011...*, s. 4.)

poskytla priamo stránka, ktorá nie je viazaná služobným tajomstvom o vlastnom psychickom stave.

V úvode rozsudku je uvedené meno obhajcu zväzku, ale nie je tam nič z jeho argumentácie. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku, ktoré svedčili v prospech manželstva. Tento rozsudok sa písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁴²⁹ V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva,⁴³⁰ asi preto, že táto neuróza je liečiteľná. Nie je však zrejmé, či sa stránka bude aj úspešne liečiť, a preto sa zdá lepšie, aby bol pripojený tento zákaz, ktorý je možné sňať po presvedčení sa, že stránka sa lieči a v danom momente je už schopná uzavrieť nové manželstvo. V sprievodnom liste k rozsudku je zmienka o súdnom poplatku (70,-€), ako to právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁴³¹ V sprievodnom liste k rozsudku úplne nechýba informácia, že rozsudok nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu.⁴³² Samotný obsah sprievodného listu je však trochu zmätočný, pretože na jednej strane oznamuje, že predmetné manželstvo sa vyhlasuje za neplatné a na druhej strane oznamuje, že rozsudok nie je vykonateľný. Zdá sa, že vhodnejšie formulované vyjadrenie by znelo v tom zmysle, že prvej inštancii sa podarilo dokázať neplatnosť manželstva, ale pre žiadateľa to ešte nie je definitívne potvrdenie neplatnosti, pretože pre definitívne potvrdenie neplatnosti manželstvo sa jeho neplatnosť musí dokázať aj na druhej alebo tretej inštancii. Žiadateľ nateraz nemôže uzavrieť nové manželstvo, pretože sa ešte dostatočne nepreukázala neplatnosť predchádzajúceho manželstva.

2.9. Poruchy príjmu potravy⁴³³

Poruchy príjmu potravy sú samostatné klinické jednotky, pri ktorých v obraze dominujú poruchy stravovania. Patria medzi ne mentálna anorexia, mentálna bulímia, poruchy príjmu potravy s epizodickým prejedaním sa, syndróm nočného prejedania sa a pika. Ak v obraze

⁴²⁹ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁴³⁰ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁴³¹ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁴³² Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁴³³ Tieto duševné poruchy sú zaradené v rámci MKCH – 10 do širšej skupiny, ktorá sa nazýva *Poruchy správania s telesnými poruchami a faktormi*. Keďže pri rozsudkoch Západnej provincie Slovenska som nenašiel iné poruchy správania s telesnými poruchami a faktormi okrem porúch príjmov potravy, bude sa táto časť práce zaoberať len poruchami príjmu potravy tak po teoretickej ako aj praktickej stránke.

nedominujú poruchy stravovania sa, ale sú tam prítomné, potom sa jedná o symptómy rôznych psychických porúch, napríklad depresívnych alebo manických porúch.⁴³⁴

Mentálna anorexia je porucha, ktorá je charakterizovaná najmä úmyselným znižovaním telesnej hmotnosti, čiže extrémnym chudnutím; okrem zníženia váhy sem patrí aj strach z obezity. Vyskytuje sa najmä u dievčat a mladých žien. Anorexia sa vyznačuje amenoreou (chýbanie bežnej menštruácie) a hladovaním z vnútorného nutkania a môže viesť až k ohrozeniu života. Možno ju chápať ako dôsledok vykoľajenia vývinu osobného zrenia pri nepriaznivých pomeroch v detstve. Jedenie alebo zvracanie nie sú len fyziologickými procesmi, ale práve v najrannejšom vývine sú významnými komunikačnými prostriedkami (procesmi) medzi matkou a dieťaťom. Patria sem vyliciteľné, ale aj často takmer neovplyviteľné chronicky prebiehajúce formy.⁴³⁵

Diagnostické kritéria mentálnej anorexie podľa MKCH – 10 sú:

1. Telesná hmotnosť je aspoň 15 % pod predpokladanou úrovňou alebo BMI⁴³⁶ je nižší ako 17,5.
2. Zníženie hmotnosti si spôsobuje pacient sám tým, že sa vyhýba jedlám, po ktorých priberá a že užíva jeden alebo niekoľko nasledujúcich prostriedkov: vyprovokované zvracanie, užívanie laxatív (preháňadiel), anorektík, diuretík, nadmerné cvičenie.
3. Pretrváva strach z obezity a skreslená predstava o vlastnom tele ako vtieravá obava ďalšieho priberania.
4. Je rozsiahla endokrinná porucha zasahujúca hypotalamo-hypofyzo-gonádovú os; u žien sa prejavuje ako amenorea, u mužov ako strata sexuálneho záujmu a potencie.
5. Ak je začiatok ochorenia pred pubertou, pubertálne prejavy sa oneskorujú alebo zastavujú.⁴³⁷

Mentálna anorexia sa vyskytuje hlavne u žien; tvoria 90 %. Prevalencia je takmer 1 % u dievčat a mladých žien.⁴³⁸ Porucha môže začínať už v dvanástom roku života. Môže však začať aj v dospelosti. Mentálna anorexia je nebezpečná nielen diskomfortom života, ale aj mortalitou, ktorá tvorí podľa Vágnorej⁴³⁹ 5 %, Obucha⁴⁴⁰ 5 – 10 %, Kolibáša⁴⁴¹ 15 %. Kolibáš dopĺňa, že

⁴³⁴ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 213.

⁴³⁵ Por. I. OBUCH, *Poruchy príjmu potravy*, in: A HERETIK sr. A KOL., *Klinická...*, s. 398

⁴³⁶ Na posúdenie stavu výživy sa používa index telesnej hmotnosti (BMI), ktorý sa vypočíta tým, že sa telesná hmotnosť v kilogramoch delí druhou mocninou výšky, vyjadrenej v metroch. Jeho interpretácia závisí od viacerých faktorov, ale v zásade možno uviesť, že hodnoty menšie ako 18,5 poukazujú na podváhu, hodnoty okolo 30 na obezitu, hodnoty nad 40 na morbidnú obezitu. (Por. I. OBUCH, *Poruchy príjmu potravy*, in: A. HERETIK a KOL., *Klinická...*, s. 399)

⁴³⁷ I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 399.

⁴³⁸ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 213.

⁴³⁹ M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 231.

⁴⁴⁰ I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 400.

⁴⁴¹ E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 214.

predčasné úmrtia pri tejto psychickej poruche nie sú spôsobené iba samovraždami, ale aj poruchami metabolizmu.⁴⁴²

Mentálne anorexia začína väčšinou nenápadne v puberte a jej rozvoj je postupný, spočiatku zväčša nenápadný. Vynechávajú sa niektoré kalorické potraviny, znižuje sa celkový príjem stravy, začína sa cvičiť. Spočiatku to pôsobí ideálne, lebo každý pozná priaznivé účinky stravovania a teší sa, keď dobre vyzerá. Postupne sa však toto úsilie začína vymykať racionálnej kontrole; objavujú sa aj zvláštne prejavy, akoby poruchy vnímania, poruchy hodnotenia. Človek s touto poruchou objektívne chudne (v zmysle objektívnej reality), ale subjektívne nevidí, že chudne (v zmysle jej vnímania reality). Vníma seba stále ako tučnú. Dosiahnutie pôvodne plánovaného zníženia váhy zrazu nestačí, lebo chudnutie sa stáva cieľom života. Na jedlo myslí stále častejšie a intenzívnejšie. Začínajú problémy so sociálnym okolím, najmä s blízkymi vzťahovými osobami. Rodičia niekedy zabezpečia telesné vyšetrenia, ktoré sú negatívne. Psychiatrovi však osoba ísť nechce, pretože jej chýba pocit choroby, súčasťou terminológiou vedomie psychickej poruchy.⁴⁴³

K vzniku anorexie môžu prispieť podľa Vágnerovej sociálne faktory (vyskytuje sa u dievčat zo stredných a vyšších vrstiev) a genetická dispozícia (u sestier anorektických pacientiek je zvýšené riziko získať anorexiu).⁴⁴⁴ Podľa iných autorov etiológia mentálnej anorexie nie je známa, existuje viac hypotéz. Na vzniku poruchy sa podieľajú módné vplyvy; u niektorých dievčat môžu hrať úlohu pocity menejcennosti pri nadváhe. Podľa inej hypotézy je porucha prejavom nevedomej snahy zastaviť dospievanie. Podľa kognitívnych hypotéz je príčinou zmenené vnímanie vlastného tela a prehnané hodnotenie následkov pravidelného stravovania. Biologické hypotézy predpokladajú geneticky prenášanú dispozíciu k poruche.⁴⁴⁵ Spúšťacím podnetom býva záťaž, s ktorou sa dospievajúci alebo dospelý nevie vyrovať. Môže ísť o biologické alebo psychické zmeny spojené s dospievaním alebo sociálne podmienené zmeny, napríklad prestup na inú školu. Porucha môže mať jednu epizódu alebo môže mať aj chronický priebeh, prípadne skončiť smrťou.⁴⁴⁶

Existujú dva typy mentálnej anorexie. Reštriktívny typ sa prejavuje znižovaním hmotnosti obmedzovaním kalorického príjmu a cvičením. Purgatívny typ sa prejavuje striedaním epizodickým prejedaním sa s očisťovacími praktikami – zvracanie, užívanie laxatív, diuretík a pod.⁴⁴⁷

⁴⁴² Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 214.

⁴⁴³ Por. I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 402 - 403.

⁴⁴⁴ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 231.

⁴⁴⁵ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 213.

⁴⁴⁶ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 231.

⁴⁴⁷ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 214; tiež I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 400 – 401.

Mentálna bulímia sa prejavuje silnou, ťažko kontrovateľnou túžbou po jedle a opakovanými epizódami prejedania sa. Prejedanie sa je spojené s výčitkami a depresívnou náladou. Jedinci s touto poruchou majú normálnu alebo ľahko zvýšenú telesnú hmotnosť. Postihuje asi 1 % mladých žien. Je oveľa častejšia u žien ako u mužov. Začína sa v adolescencii alebo na začiatku dospelosti.⁴⁴⁸

Diagnostické kritéria bulímie podľa MKCH – 10 sú:

1. Opakované záchvaty prejedania sa (najmenej dvakrát týždenne počas troch mesiacov), kedy je skonzumované veľké množstvo jedla.
2. Neustále zaoberanie sa jedlom a silná, neodolateľná túžba po jedle.
3. Snaha potlačiť možný účinok jedla, čiže priberanie, jedným alebo viacerými spôsobmi: vyprovokované zvracanie, zneužívanie preháňadiel, užívanie anorektík, diuretík, striedavé obdobia hladovania.
4. Pocit prílišnej tučnosti spojený so silnou obavou z tučnosti.⁴⁴⁹

Etiológia podľa Kolibáša⁴⁵⁰ nie je známa; podľa Vágnerovej⁴⁵¹ je porucha vzniká ako dôsledok nízkeho sebahodnotenia, narušeného vzťahu k sebe samému a vlastnému telu. Obuch⁴⁵² uvádza viacerých autorov, podľa ktorých je na tejto poruche niečo z genetickej dispozície, ale manifestáciu tejto poruchy podporujú aj rodinné a spoločenské vplyvy; módný ideál štíhlosti ovplyvňuje ľahšie zraniteľných adolescentov.

To, čo ohraničuje bulímiu od anorexie, je silnejší tlak utrpenia, vedomie, že ide o poruchu príjmu potravy a pocit neschopnosti prerušiť vlastnými silami začarovaný kruh prejedania sa a zvracania.⁴⁵³

Priebeh poruchy je chronický, kolísavý. Prognóza je lepšia ako pri mentálnej anorexii. Nepriaznivými prognostickými príznakmi sú poruchy osobnosti, zneužívanie psychoaktívnych látok, iné pridružené psychické poruchy.

Ostatné poruchy príjmu potravy tvoria: poruchy príjmu potravy s epizodickým prejedaním, syndróm nočného prejedania sa a pika.⁴⁵⁴

Liečba porúch príjmu potravy je možná rôznymi metódami. Existuje kognitívno-behaviorálny prístup (zvyšuje sebakontrolu v stravovacom správaní), psychodynamická terapia

⁴⁴⁸ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 215.

⁴⁴⁹ I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 407.

⁴⁵⁰ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 215.

⁴⁵¹ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 236.

⁴⁵² Por. I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 408.

⁴⁵³ Por. I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 408.

⁴⁵⁴ Pika sa prejavuje zmenou chuti a konzumovaním látok bez výživnej hodnoty (napr. zem, omietka, papier). S touto poruchou je možné sa stretnúť u detí v predškolskom veku a u žien počas tehotenstva.

(pomáha pochopiť problém v dynamických súvislostiach), rodinná terapia (napomáha zlepšiť rodinné vzťahy a následne obraz osoby o sebe samej), individuálna psychoterapia (ambulantná prax), skupinová terapia.⁴⁵⁵ Z psychofarmák sa najčastejšie používajú antidepresíva.⁴⁵⁶

Pri dokazovaní neplatnosti manželstva je dôležitý stupeň a liečiteľnosť týchto porúch príjmu potravy. Pri vysokom stupni jednotlivých psychických porúch dochádza k sledovaniu jediného cieľa a to je schudnúť. Ciele manželského a rodinného života sú v úzadí. Navyše tieto poruchy sa obyčajne objavujú aj v kombinácii s inými duševnými poruchami alebo poruchami osobnosti (napr. depresia, hiriónska porucha osobnosti) Podobne je sexualita buď odmietnutá alebo nie je možné uskutočniť požiadavku manželského sexuálneho aktu.

Uzavretosť vyvolaná pre mentálnu anorexiu alebo bulímiu znemožňuje vytvoriť spoločenstvo celého života.⁴⁵⁷ Porucha príjmu potravy totiž nie je zlovyk, ale porucha, a preto apelovanie na zdravý rozum a vôľu nepomáha, práve naopak, vytvára konflikty a zhoršuje medziľudské vzťahy.⁴⁵⁸ Potrebná je tu ambulatná alebo ústavná liečba.

Jednotlivé prípady je potrebné skúmať jednotlivo, pretože treba preskúmať, či bola táto porucha už v čase uzavretia manželstva. Ak áno, či narušovala užívanie rozumu zvlášť závažne, s akou intenzitou a symptómami sa prejavovala.⁴⁵⁹ Tiež sa bude skúmať, akej povahy a stupňa bola táto porucha, na základe ktorej je človek neschopný vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti a práva.⁴⁶⁰

2.9.1. Rozsudok zo dňa 18. marca 2013 coram Virág

a) Úvodné poznámky

Žiadateľ sa zoznámil s konventou cez internet vo veku po tridsiatke. Ich známosť trvala len deväť mesiacov a následne ich spoločný manželský život trval len štyri mesiace, pretože žiadateľ si začal všimáť časté zmeny nálad, depresie i záchvaty smiechu u konventy. Civilný súd manželstvo rozviedol po piatich mesiacoch po uzavretí manželstva.⁴⁶¹

⁴⁵⁵ Por. I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 412.

⁴⁵⁶ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 216, 217.

⁴⁵⁷ Por. M. KAKALEJ, *Psychické...*, s. 157.

⁴⁵⁸ Por. I. OBUCH, *Poruchy...*, s. 414.

⁴⁵⁹ Por. DC, čl. 209 § 1.

⁴⁶⁰ Por. DC, čl. 209 § 2.

⁴⁶¹ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013 coram Virág*, in Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1 – 2.

V tom istom roku ako bol sobáš a aj civilný rozvod požiadala žiadateľ Diecézny cirkevný súd v Nitre o preskúmanie neplatnosti manželstva. Dekrét o dosvedčení sporu stanovil tieto sporové otázky:

1. Psychická neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva zo strany ženy, konventy podľa kán. 1095, b. 3,
2. Podvod zo strany ženy podľa kán. 1098,
3. Vylúčenie dobra dieťaťa zo strany ženy podľa kán. 1101 § 2
4. Vylúčenie nerozlučiteľnosti manželstva zo strany muža podľa kán. 1101 § 2?

Následne bol vypočutý žiadateľ, pozvaná stránka a siedmi svedkovia a bol menovaný znalec, ktorý vypracoval znalecký posudok.⁴⁶²

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

V tretej časti rozsudku (*De facto*) sudcovia prvej inštancie konštatujú, že je nespochybniteľné, že pozvaná stránka trpela psychickou poruchou, mentálnou anorexiou. Konventa potvrdzuje, že poruchy príjmu potravy u nej prepukli vtedy, keď sa dozvedela, že jej prvá vážna známosť si našla na inom kontinente inú známosť a že s ňou čaká dieťa. Nepriamo to potvrdila aj jej matka, keď v súdnej výpovedi vyjadrila, že poruchy príjmu potravy sa u jej dcéry prejavili na začiatku gymnaziálneho štúdia, čo bolo v tom istom čase, ako vyjadrila konventa.⁴⁶³

Väčšinou sa liečila ambulantne, avšak absolvovala aj ústavnú liečbu, ako dosvedčil ďalší svedok. Zdroj ďalších informácií o zdravotnom stave konventy preberajú podpísaní cirkevní sudcovia z civilného rozsudku: Konventa poberá invalidný dôchodok z dôvodu poruchy stravy, poberá ho 6 rokov, pričom liečba už trvá 6 rokov. Psychiatra navštevuje podľa toho, či berie alebo neberie lieky. Počas chodenia so žiadateľom nebrala antidepresíva; lieky začala brať pred svadbou, keď bola v stresovej situácii. Prestala ich brať, keď sa dozvedela, že je tehotná a teraz berie len polovičnú dávku po dohovore s lekárom.⁴⁶⁴

Znalecký posudok sa zakladá na analýze spisov a verbálnej komunikácii v dvoch telefonátoch, pretože konventa rozhodne odmietala sa do ambulancie vrátiť na vyšetrenie. Znalec konštatuje mentálnu anorexiu, ktorá je aktuálne asymptomatická (bez príznakov), v štádiu kompenzácie. V čase uzavretia sobáša bola konventa v štádiu stíšenia (kompenzácie) mentálnej anorexie, nie však v štádiu jej vyliečenia. Konventa nie je schopná vytvárať riadny medziosobný

⁴⁶² Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 2.

⁴⁶³ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 6.

⁴⁶⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 6.

vzťah z psychických dôvodov. Nie je schopná žiť normálnym životom v manželskom zväzku. Porucha je trvalá a nedá sa odstrániť dostupnými prostriedkami lekárskej vedy. Mentálna anorexia môže dosiahnuť remisiu. Keďže stav konventy bol sledovaný pred manželstvom i počas manželstva, znalec dedukuje, že jej stav nezodpovedal úplnému uzdraveniu poruchy prijímania potravy v popisovanom čase. Pozvaná stránka nesúhlasila so závermi znaleckého posudku, žiadala o stretnutie so znalcom, ktorý však po niektorých „vystúpeniach“ zo strany konventy, stretnutie odmietol.⁴⁶⁵

Sudcovia zapísali do tohto rozsudku aj postreh znalca, ktorý znalec zvýraznil tučnými písmenami, že konventa uvádza, že nikoho nemá a nechce žiadneho muža a skutočnosť, že má už aktuálne porodené dieťa i ďalší vzťah, o ktorom referujú svedkovia (matka a sestra konventy). Podobne invalidný dôchodok by konvente nemohol byť priznaný v takom veľkom rozsahu, ak by nešlo o závažnú duševnú poruchu. Náhle sa vrhanie do ďalších vzťahov, rýchle manželstvo či otehotnenie s iným mužom po pomerne krátkom poznaní sa vypovedá o nízkej miere schopnosti hlboko sa emočne zaangažovať do vzťahu, respektíve vyhľadávanie nových vzťahov je nosné. Popieranie reality nového vzťahu je tiež výpovedné.⁴⁶⁶

c) Záver rozsudku

Sudcovia prvej inštancie Diecézneho cirkevného súd v Nitre odpovedali na prvú sporovú otázku afirmatívne, teda deklarovali, že sa dokázala neplatnosť manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva (kán. 1095, b. 3). Na ostatné sporové otázky odpovedali negatívne, teda, že sa nedokázala neplatnosť manželstva z titulu podvodu zo strany ženy, pozvanej stránky (kán. 1098) a ani z titulu vylúčenia dobra dieťaťa zo strany ženy (kán. 1101 § 2), ani z titulu vylúčenia nerozlučiteľnosti manželstva zo strany muža (kán. 1101 § 2).⁴⁶⁷

Druhá inštancia, čiže Metropolitný tribunál v Bratislave, potvrdzujúcim dekrétom vyhlásil neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti.⁴⁶⁸

d) Analýza rozsudku

⁴⁶⁵ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 7.

⁴⁶⁶ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 7.

⁴⁶⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 9.

⁴⁶⁸ Potvrdzujúci dekrét Metropolitného tribunálu v Bratislave zo dňa 27.11.2013 potvrdil vyhlásenie neplatnosti manželstva z titulu neschopnosti podľa kán. 1095 b. 3. Okrem argumentov prvej inštancie sudcovia v tomto dekréte uvádzajú, že znalec konštatuje nielen mentálnu anorexiu, ale aj zmiešanú poruchu osobnosti s prímiesami nezrelej, závislej, narcistickej a hlavne emočne nestabilnej poruchy osobnosti s kombináciou patologických fenoménov ako je tzv. „stabilná nestabilita“ emotivity a afektivity, sklony k narušeniu sebaobrazu, sebahodnotenia, narušené self, sebaovražedné a automutilačné fantázie... (Por. Dekrét zo dňa 27. novembra 2013 coram Sítka, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 6.)

Rozsudok obsahuje jedenásť strán. Text rozsudku je prehľadný, členený šesť častí: Úvod, Species facti, De iure, De facto, Záver. Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľa, pozvanej stránky a navrhnutých svedkov, ktorí boli ôsmi, vrátane súdneho znalca. V podstate potvrdili a doplnili základné tvrdenia žiadateľa.

Konventa nesúhlasila so závermi znalca,⁴⁶⁹ a preto sudcovia museli prejavit' múdrosť s akou zaobchádzali s tvrdeniami konventy.⁴⁷⁰ Ich morálna istota sa opierala aj o znalecký posudok, ktorý v určitej miere aj odcitovali v rozsudku. V ňom uvádzajú argumenty, na základe ktorých je jasné, že konventa nehovorila objektívnu pravdu: tvrdila, že netúži po inom mužovi, avšak je už je po pôrode dieťaťa s iným mužom; tvrdila, že výška jej invalidného dôchodku tvorí 10 % plného invalidného dôchodku, čo je podľa znalca nereálne, pretože minimálny invalidný dôchodok sa priznáva až pri viac ako 40 % neschopnosti vykonávať pracovnú činnosť. Sudcovia citovali len časť zo znaleckého posudku, ktorý sa venoval prevažne mentálnej anorexii a dôveryhodnosti stránky.⁴⁷¹ Sudcovia druhej inštancie v potvrdzujúcom dekréte citovali aj podstatnú časť toho istého znaleckého posudku, v ktorom znalec uvádza okrem anorexie aj zmiešanú poruchu osobnosti s črtami závislej, narcistickej a emočne nestabilnej poruchy osobnosti.⁴⁷² Zdá sa, že argumentácia rozsudku prvej inštancie je nedostatočná, pretože nepokryla celú šírku psychických porúch a črt porúch osobnosti u pozvanej stránky, hoci sudcovia prvej inštancie mali podklady k pokrytiu celého obsahu týchto psychických porúch vďaka znaleckému posudku.

Sudcovia prvej ani druhej inštancie explicitne nevyjadrili dôvody, prečo prijali závery znalca, hoci nepriamo zdôvodnili, prečo neprijali námietku pozvanej stránky voči záverom znalca. Integrálné dôvody pre prijatie znaleckého posudku ako takého však v rozsudku nie sú, a preto by čitateľ rozsudku mohol mať dojem, že sudcovia automaticky prevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku a nesplnili zákon, podľa ktorého má sudca zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁴⁷³ Treba však zdôrazniť, že implicitne sudcovia splnili svoju povinnosť, nakoľko predvolali siedmich svedkov,

⁴⁶⁹ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 7.

⁴⁷⁰ Por. *DC*, čl. 254 § 2.

⁴⁷¹ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 7.

⁴⁷² Por. *Dekrét zo dňa 27. novembra 2013 coram Sitka*, in: *Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave*, s. 6

⁴⁷³ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

z toho dvoch priamo z rodiny pozvanej stránky (matka konventy, sestra konventy) a jedného svedka ako známeho konventy a ich dôležité výroky citovali v rozsudku.⁴⁷⁴

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Text je rozčlenený podľa argumentácie, nie podľa poradia strán v spise, čiže nie podľa jednotlivých výrokov stránok a svedkov.⁴⁷⁵ Je to jeden z mála skúmaných rozsudkov, ktorý má usporiadaný text podľa vzoru rozsudkov Rímskej roty, teda podľa logickej argumentácie.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V rozsudku sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁴⁷⁶ V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva. V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku v tom zmysle, že žiadateľ uhradil súdny poplatok,⁴⁷⁷ právo však stanovuje, aby rozsudok rozhodol o súdnom poplatku.⁴⁷⁸ V rozsudku nechýba informácia, že rozsudok nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu, ako to vyžaduje zákon.⁴⁷⁹

2.10. Sexuálne problémy – homosexualita⁴⁸⁰

Homosexualita je sexuálne zameranie na osoby toho istého pohlavia. Pre mužskú homosexualitu sa používa termín uranizmus a pre ženskú lesbizmus.⁴⁸¹ Nejde len o telesný sexuálny záujem, ale vyskytujú sa tu i iné náležitosti vzájomného vzťahu: zamilovanie, žiarlivosť, túžba bývať a hospodáriť spolu.⁴⁸² Tieto osoby môžu svoje sexuálne túžby ovládať, ako všeobecne

⁴⁷⁴ Túto skutočnosť je možné sa dodatočne dozvedieť z potvrdzujúceho dekrétu druhej inštancie. (Por. *Dekrét zo dňa 27. novembra...*, s. 2.)

⁴⁷⁵ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 6-11.

⁴⁷⁶ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁴⁷⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 11.

⁴⁷⁸ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁴⁷⁹ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁴⁸⁰ Rozhodnutím Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) nepatrí homosexualita medzi poruchy ani ako termín, ani ako fenomén. Od roku 1986 prestala byť uvádzaná ako v systéme DSM úplne a od roku 1991 bola homosexualita vyradená z MKCH – 10 (Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 333). Na toto rozhodnutie nie je medzi lekármi, psychológmi a duchovnými celkom jednotný názor. Aj keby sme prijali teoreticky súčasný pohľad, prakticky to nič nezmení na probléme, ktorý riešia civilní i cirkevní právnici. (Por. M. KAŠPARÚ, *Základy pastorálnej psychiatrie pro zповědníky*, Brno 2002, s. 125.)

⁴⁸¹ Por. K. DUŠEK A KOL., *Diagnostika a terapie duševních poruch*, Praha 2010, s. 308; tiež M. KAKALEJ, *Neschopnost...*, s. 129.

⁴⁸² Por. M. KAŠPARÚ, *Základy...*, s. 124.

človek ovláda svoje sexuálne túžby.⁴⁸³ Homosexuálne osoby sú povolané k čistote. Čnosťami ovládania sa, ktoré vychovávajú k vnútornej slobode, niekedy aj pomocou nezištného priateľstva, modlitbou a s pomocou sviatostnej milosti sa môžu a majú postupne a rozhodne približovať ku kresťanskej dokonalosti.⁴⁸⁴

Prevalencia homosexuality je stále predmetom odborných diskusií. Podľa M. Kašparú (2002) je približný výskyt v populácii u mužskej homosexuality na 4 % a u ženskej na necelé 1 %.⁴⁸⁵ Výskum, ktorý prezentuje A. Heretik (2019) prezentuje niekoľko rozdielnych výskumov o prevalencii. Uvádza prevalenciu na Slovensku, kde homosexuálne správanie u mužov tvorí 2,09-4,19% populácie a u žien 3,3-7,7% populácie. A. Heretik prezentuje aj iný výskum, ktorý tvrdí, že homosexuálnu skúsenosť má v živote 40% ľudí.⁴⁸⁶

Veľmi rozdielne údaje prevalencie vyplývajú najmä z metodológie výskumu. Pod homosexualitou sa tiež skrýva široké spektrum javov, napríklad latentná homosexualita (skrytá, nerealizovaná), príležitostné homosexuálne správanie (napríklad vo väzení), „vývinová homosexualita“, jednorazové situačné skúsenosti. Len relatívne malá časť homosexuálov je taká vyhranená, že je úplne neschopná heterosexuálneho styku, častejšie ide o bisexualizmus.

Z etiologických faktorov sa pokladajú za najvýznamnejšie vrodené endogénne faktory. Psychodynamickí autori poukazujú najmä na vplyv rodinného prostredia. Ich výskumy potvrdzujú častú citovú väzbu na matku a negatívny oidipovský vývoj, to znamená, že otec je nepriateľská, autoritatívna, citovo chladná postava alebo chýba.⁴⁸⁷

Vývoj identifikácie s homosexuálnou orientáciou (coming out) prechádza podľa Cassovej šiestimi štádiami:

1. zmätok v identite (uvedomenie si odlišnosti a jej úzkostné prežívanie);
2. porovnávanie identity (vyrovnávanie sa s menšinovým statusom);
3. tolerancia identity (postupné zblížovanie sa s menšinovou kultúrou);
4. akceptácia identity (priatie homosexuálneho sebaobrazu);
5. pýcha na identitu (kombinácia hrdosti na svoju inakosť s nepriateľstvom voči heterosexuálnej väčšine);
6. syntéza identity (rozdelenie na „my a oni“ prestáva byť dominantné, nájdenie si životného štýlu uprostred väčšiny).⁴⁸⁸

⁴⁸³ Por. I. ŽUCHA, *Psychiatrická sexuológia*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna...*, s. 181; tiež M. KAŠPARÚ, *Základy...*, s. 128.

⁴⁸⁴ *KKC*, čl. 2359.

⁴⁸⁵ Por. M. KAŠPARÚ, *Základy...*, s. 124.

⁴⁸⁶ Por. A. HERETIK, *Forezná...*, s. 333.

⁴⁸⁷ Por. A. HERETIK, *Forezná...*, s. 333.

⁴⁸⁸ Por. A. HERETIK, *Forezná...*, s. 334.

Kensey klasifikoval sexuálnu náklonnosť do siedmich kategórii:

0. Výhradne heterosexuálna

1. Prevažne heterosexuálna, len *náhodne* homosexuálna

2. Prevažne heterosexuálna, ale *viac než len náhodná* homosexuálna

3. Rovnako heterosexuálna ako homosexuálna

4. Prevažne homosexuálna, ale *viac než len náhodne* heterosexuálna

5. Prevažne homosexuálna, len *náhodne* heterosexuálna

6. Výhradne homosexuálna

X. Žiadne spoločensko–sexuálne kontakty alebo odozvy⁴⁸⁹

Z pohľadu témy neschopnosti uzavrieť manželstvo si treba všimnúť dva extrémny. Po prvé, že nie každý stupeň takejto poruchy znamená automaticky neplatnosť manželstva, čo naznačuje Kenseyho klasifikácia poruchy. Po druhé, bolo by naivné si myslieť, že ľudia s vážnym stupňom tejto poruchy nevstupujú do manželstva, lebo ich to prirodzene neláka.

Psychiater E. Kolibáš (2010) uvádza, že približne 20 % mužov s homosexualitou uzatvára manželstvo so ženou. A u žien uvádza, že približne 33 % žien s homosexualitou uzatvára manželstvo s mužom. Manželstvá sa obyčajne rýchlo rozpadnú.⁴⁹⁰

Psychiater M. Kašparú (2002) tvrdí, že niektorí homosexuáli sa zámerne zoznamujú s veriacimi katolíckymi dievčatami a uzatvárajú s nimi manželstvo, pretože predpokladajú, že svoju sociálnu situáciu vyriešia formálnym manželstvom a svoju homosexuálnu orientáciu budú uplatňovať mimo domu. U veriaceho dievčaťa budú predpokladať, že z dôvodu vlastného zahanbenia a spoločenskej hanby v malej obci, budú manželovu homosexualitu skrývať. Menej informovaným manželkám budú preto zdôrazňovať, že manželstvo je v každom prípade nerozlučiteľné. Nebol to jediný prípad, ktorý Kašparú riešil aj u neveriacich manželiek.⁴⁹¹

Skutočný homosexuál len krátkodobo udrží vzťah s opačným pohlavím, neskôr však uniká do homosexuálneho vzťahu. Jeho heterosexuálne akty tu majú charakter skôr príležitostný, homosexuálne správanie je však trvalou tendenciou takéhoto človeka.⁴⁹² Je možné, že homosexuálny partner nemôže naplniť manželské povinnosti, aj keď to naozaj chce. Možné nenaplnenie tejto schopnosti je prítomné v ich pohlavnej intimite a nie pri povinnostiach,

⁴⁸⁹ Por. HEIDL, *Psychische...*, s. 130-131, tiež M. KAKALEJ, *Neschopnosť*, s. 130-131.

⁴⁹⁰ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 228.

⁴⁹¹ Por. M. KAŠPARÚ, *Základy...*, s. 128.

⁴⁹² Por. S. PAŹDIOR, *Przyczyny...*, s. 322.

týkajúcich sa dobra manželského partnera, nie bezpodmienečne pri plodení a výchove potomstva alebo zachovávaní vernosti. Homosexuáli sú neistí v prípade plodenia detí a v úlohe byť pre nich rodičom, ktorý odovzdáva lásku. Tiež pri udržaní manželskej vernosti homosexuáli nepodliehajú, tak ako heterosexuáli, žiadnemu psychickému či fyzickému nátlaku k vykonaniu svojej sexuálnej náklonnosti.⁴⁹³

Pri homosexualite sa skúma to čo bežne pri neschopnosti. Sudca sa pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (čl. 209 § 2).⁴⁹⁴ Sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁴⁹⁵

2.10.1. Rozsudok zo dňa 28. marca 2012 coram Gallik

a) Úvodné poznámky

Nupturienti uzatvorili manželstvo po osemnásť mesačnej známosti počas vojenskej služby konventy, po tehotenstve žiadateľky. Po dlhodobých problémoch v manželskom spolužití bolo manželstvo rozvedené v roku 2004, teda po 13 rokoch.

Žiadateľka sa obrátila na Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici, v ktorej žiada o preskúmanie platnosti jej manželstva, nakoľko sa domnieva, že jej manželstvo je neplatné, pretože jej manžel nebol schopný plniť si manželské povinnosti, o čom však nevedela a čo sa naplnilo v manželskom spolužití.

Žiadosť bola dekrétom prijatá a titul sporu stanovený:

1. Vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku zo strany manžela... podľa kán. 1095, b. 2,
2. neschopnosť prijať na seba podstatné záväzky manželstva... zo strany muža podľa kán. 1095, b. 3,

⁴⁹³ Por. M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 132.

⁴⁹⁴ Por. DC, čl. 208-209.

⁴⁹⁵ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

3. omyl vo vlastnosti osoby... zo strany manželky podľa kán. 1097 § 2,

4. oklamanie podvodom... podvod zo strany manžela podľa kán. 1098?

V kauze bola vypočutá žiadateľka, pozvaná stránka bola vyhlásená za neprítomnú a traja svedkovia.⁴⁹⁶

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Prvé problémy začali po príchode konventy zo základnej vojenskej služby a ich príčinou bola jeho neochota prispôbiť sa rodinnému životu, povinnostiam, myslel len na seba. Rozsudok cituje vyjadrenia žiadateľky: Bývali sme u mojich rodičov, dcérka už bola narodená, pokazila sa vodovodná batéria, rodičia mu kázali, aby ju išiel kúpiť, odpovedal, že ho to nezaujíma a odmietol to ísť kúpiť. Nemyslel na to, že to potrebuje predovšetkým naše dieťa. Problémy boli už aj predtým, lebo tipoval veľké sumy 100.000,- slovenských korún a tri roky po sobáši prehrál moje auto; po desiatich rokoch sobáša začal hrať ruletu. Veľa míňal na stávkovanie a svoje záľuby.⁴⁹⁷

Prvé homosexuálne sklony si žiadateľka všimla skoro po sobáši, keď boli v reštaurácii. Konventa mal tam kamaráta čašníka, o ktorom sa už vtedy hovorilo, že je homosexuál. Často za ním odchádzal večer. Kúpil si erotickú pomôcku na jeho uspokojovanie sexuálnym análnym spôsobom. Svedkovia potvrdili, že konventa mal kamarátov, s ktorými sa stretával vo dvojici; bol zženštilé chovanie a prehnanú starostlivosť o seba a málo sa venoval deťom. Prehrál veľa peňazí kvôli hráčskej závislosti.

Súd mal k dispozícii psychiatrické vyšetrenie od MUDr. K., ktoré sa uskutočnilo 12 rokov po sobáši, ktorého záverom je patologické hráčstvo u akcentovanej osobnosti. Znalecký posudok však súd nemal.⁴⁹⁸

c) Záver rozsudku

Diecézny cirkevný súd v Banskej Bystrici (1. inštancia) deklaroval, že sa nedokázala neplatnosť manželstva z titulu nedostatku rozoznávacieho úsudku (1095, b. 2). Neplatnosť manželstva sa naopak dokázala z titulu z neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva (1095, b. 3), z titulu omylu vo vlastnosti osoby manžela zo strany manželky (1097) a z titulu

⁴⁹⁶ Rozsudok zo dňa 28.3.2012 coram Gallik, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁴⁹⁷ Rozsudok 28.3.2012..., s. 12.

⁴⁹⁸ Rozsudok 28.3.2012..., s. 12.

podvodu zo strany manžela (1098).⁴⁹⁹ Druhá inštancia vyhlásila neplatnosť manželstva iba z titulu neschopnosti.⁵⁰⁰

d) Analýza rozsudku

Rozsudok tvorí štrnásť strán, z toho osem strán tvorí časť *de iure*. Je to viac oproti pomeru strán rozsudkov Rímskej roty. Prvá časť *specie facti* tvorí prakticky prepísaná žiadosť žiadateľky, ktorá je slabo štruktúrovaná, a prakticky prepísaný dekrét o dosvedčení sporu. V tejto časti by však mali byť hlavné a nesporné fakty kauzy. Takto to nájdeme v mnohých rozsudkoch Rímskej roty.⁵⁰¹

Časť rozsudku *de facto* tvoria prakticky prepisy výpovedí žiadateľky a svedkov. Jednotlivé odstavce zodpovedajú jednotlivým výrokom žiadateľky a svedkov bez ohľadu na titul, či problematiku. Nasleduje strohá informácia, že konventa bola vyhlásená dekrétom za neprítomnú na súdnom konaní a že súd mal k dispozícii psychiatrické vyšetrenie z roku, ktorý bol 12 rokov po sobáši; jeho záverom je patologické hráčstvo u akcentovanej osobnosti.⁵⁰²

Odstavce nie sú číslované, rozsudky Rímskej roty majú odstavce číslované a tiež rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.⁵⁰³

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. V rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku.

⁴⁹⁹ *Rozsudok 28.3.2012...*, s. 13-14, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

⁵⁰⁰ Rozsudok 2. inštancie (Metropolitný tribunál v Bratislave) zo dňa 25.02.2015 potvrdil vyhlásenie neplatnosti manželstva, ale len z titulu neschopnosti podľa kán. 1095 b. 3. K titulu omylu vo vlastnosti priamo a zásadne chcenej sa sudcovia vyjadrili, že nie je pomenovaná vlastnosť, o ktorú sa malo jednať a teda nebolo sa čím zaoberať. Z rozsudku prvej inštancie je však zrejmé, že sa jedná práve o tú vlastnosť pozvanej stránky, vďaka ktorej bola deklarovaná neschopnosť pozvanej stránky vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Dôvod prečo nepotvrdili sudcovia druhej inštancie titul podvodu bol, že manželstvo bolo ich slobodné rozhodnutie a nikoho nebolo treba do manželstva nútiť. Táto argumentácia by však viac zodpovedala kán. nátlaku (kán. 1103). Tu by sa skôr žiadalo argumentovať, že kvôli neprítomnosti pozvanej stránky nie je istota o úmysle pozvanej stránky podvádzať. Sudcovia súdu druhej inštancie potvrdili neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva prostredníctvom novej výpovede žiadateľky, vďaka ktorej získal niekoľko nových faktov, ktoré posilňujú mienku o prítomnosti neschopnosti v čase uzatvárania manželstva: ťažkosť pri predmanželskom pohlavnom styku, vyžadovanie perverzných homosexuálnych praktík pri manželskom styku, silné podozrenie manželky z homosexuality manžela už rok po sobáši. K tomu pridružená hráčska závislosť so zreteľnými počiatkami už v čase uzatvárania manželstva a nezodpovedný prístup k povinnostiam manžela a otca. (Por. Rozsudok zo dňa 28. marca 2012 coram Puškár, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave)

⁵⁰¹ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež: DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

⁵⁰² Por. *Rozsudok 28.3.2012...*, s. 12.

⁵⁰³ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež: DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

Zdôvodnenie negatívnej odpovede na titul nedostatku rozoznávacieho úsudku je úplne nedostatočné. Jediná veta zdôvodnenia tohto titulu je: „Z dostupných materiálov nebolo dokázané, že zo strany manžela bol nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadne podstatných manželských práv a povinností.“⁵⁰⁴

Súd zdôvodnil dokázanie neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva tiež veľmi stroho. Oprel sa o to, že osoba nemala v rodine náboženský základ, prestupoval z cirkevného spoločenstva evanjelikov k inému cirkevnému spoločenstvu, preto nenadobudol v určitom veku „*facultas critica*“, čím nebol schopný vytvárať spoločenstvo, nútil ženu k zvláštnym praktikám – dal jej sexuálnu pomôcku.⁵⁰⁵ V rozsudkoch Rímskej roty je zdôvodnenie oveľa rozsiahlejšie.⁵⁰⁶ Predovšetkým sa zdôvodňuje, že neschopnosť tam bola už v čase uzatvárania manželstva, opisuje sa podrobne o akú anomáliu išlo, preukazujú sa konkrétne jej prejavy.⁵⁰⁷ Veľkým nedostatkom je aj opretie sa psychiatrické vyšetrenie, ktoré vôbec nerieši homosexualitu, ale gamblerstvo. O ňom sa v rozsudku pri ďalšom titule (podvod) konštatuje, že tam bolo už v čase uzatvárania manželstva.⁵⁰⁸ Niet však ani náznaku, na čom sa táto istota zakladá. Niet divu, že druhá inštancia potrebovala nové dôkazy a až po ich získaní argumentuje prevažne homosexualitou. Na základe nových dôkazov tiež preukázala, že hráčska závislosť tam bola v počiatkoch už v čase uzatvárania manželstva.⁵⁰⁹

V samotnom rozsudku sú uvedené opravené prostriedky. V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva.⁵¹⁰ V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku, že je zaplatený žiadateľkou.⁵¹¹ Nie je však uvedená jeho výška, hoci právo stanovuje,

⁵⁰⁴ *Rozsudok 28.3.2012...*, s. 13.

⁵⁰⁵ *Por. Rozsudok 28.3.2012...*, s. 13.

⁵⁰⁶ V rozsudku *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000) sa píše, že sudcovia rotálneho senátu uviedli, že u tohto muža ide o vážny problém sexuálnej identity, ktorý spôsobuje manželský život natoľko ťažkým, že sa jedná o nemožné, netolerovateľné a neživataschopné manželské spolužitie. Totiž, ako sme uviedli vyššie, doktor B. hovorí *vážnych problémoch sexuálnej identity* a dodáva, že *manželstvo bolo odsúdené na zánik*. Iný lekár, totiž, doktor C. sa domnieva, že v tomto prípade ide o nevyliciteľný problém, keď hovorí, že *medzi stránkami boli problémy, ktoré boli neprekonateľné*. Doktor P. následne podčiarkol u tohto muža vážny defekt sexuálnej identity. Stanovuje u neho diagnózu a hovorí o *psychotickom správaní s homosexuálnou tendenciou*. Dôstojný pán M. potvrdzuje, že *najskôr, po troch mesiacoch manželstva, odporučil žiadateľke, aby chránila manželstvo do posledných síl*. *Neskôr som jej odporučil, aby iniciovala žiadosť o nulitu*. Z tohto vyhlásenia jasne vyplýva, že tento problém začal už po troch mesiacoch od začiatku manželstva. (*Por. RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 598-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 50-51.)

⁵⁰⁷ *Por. RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež: DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

⁵⁰⁸ *Por. Rozsudok 28.3.2012...*, s. 14.

⁵⁰⁹ *Por. Rozsudok 28.3.2012 coram Puškár*, s. 8.

⁵¹⁰ *Por. DC*, čl. 251 § 1. V už citovanom rozsudku Rímskej roty tento zákaz udelený je slovami: „pričom zakazujeme tomuto mužovi vstúpiť do ďalšieho manželstva bez konzultácie s miestnym ordinárom.“ (*Por. RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 51.)

⁵¹¹ *Por. Rozsudok 28.3.2012...*, s. 14.

aby rozsudok o tomto rozhodol.⁵¹² V rozsudku úplne chýba informácia, že rozsudok ešte nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielajú na vyššiu inštanciu. Toto je uvedené len v sprievodnom liste k rozsudku, na ktorom je podpísaná notárka. Striktne vzaté však litera zákona stanovuje, že tieto údaje majú byť pripojené k rozsudku.⁵¹³

2.11. Sexuálne deviácie⁵¹⁴

Sexuálne deviácie alebo úchyľky sú v MKCH – 10 zaradené medzi poruchy osobnosti a správania u dospelých. Týkajú sa hlavne porúch pohlavnej identity a porúch sexuálnej preferencie. K poruchám pohlavnej identity patrí: transexualizmus, transvestitizmus a porucha pohlavnej identity v detstve, prípadne iné poruchy pohlavnej identity. Medzi poruchy sexuálnej preferencie (čiže parafílie) patrí fetišizmus, fetišistický transvestitizmus, exhibicionizmus, voyeurstvo (skoptofília), pedofília, sadomasochizmus, nekrofilia, zoofília a iné mnohopočetné poruchy sexuálnej preferencie.⁵¹⁵

Medzi charakteristické diferenciálne – diagnosticky významné znaky vývinu parafílikov patrí:

1. Atypické zameranie a atypické správanie sa v detstve. Preferencia hračiek a hier, ktoré sú vlastné opačnému pohlaviu, prezliekanie sa do bielizne a šiat opačného pohlavia (u transsexuálov a transvestitov), záľuba v týraní zvierat a zvýraznené prejavy agresivity.
2. Výskyt funkčných sexuálnych porúch pri prvých pokusoch o pohlavný styk.
3. Nápadný časový odstup medzi prvým a ďalším pohlavným stykom (niekedy trvajúci aj roky).
4. Nedostatočná motivácia k sexuálnym aktivitám.
5. Nedostatok sexuálnej empatie.
6. Chýbanie hlbších citových vzťahov počnúc chýbaním prvých lások v anamnéze, ako aj chýbaním citu zamilovanosti a lásky; neschopnosť vytvoriť si a udržať trvalejší partnerský vzťah, čiže preferencia neosobných kontaktov.⁵¹⁶

⁵¹² Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁵¹³ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁵¹⁴ Homosexualita rozhodnutím Svetovej zdravotnickej organizácie (WHO) nepatrí medzi duševné poruchy. Od roku 1991 bola homosexualita vyradená z MKCH – 10 (Por. A. HERETIK, *Forézna...*, s. 333). Z tohto dôvodu je zaradená do samostatnej podkapitoly a nie do tejto podkapitoly.

⁵¹⁵ Por. R. MÁTHÉ, *Psychologická sexuológia*, in: A. HERETIK, sr. - A. HERETIK, jr. (red.), *Klinická...*, s. 767.

⁵¹⁶ Por. R. MÁTHÉ, *Psychologická sexuológia*, in: A. HERETIK, sr. - A. HERETIK, jr. (red.), *Klinická...*, s. 769.

Diagnostikou a liečbou sa zaoberajú špecializované sexuologické ambulancie: andrologická, gynekologická, psychiatrická. Liečba deviácií je komplexná; najdôležitejšia je psychoterapia. Vychádza z predpokladu o plasticite sexuálneho správania a možnostiach vôľovej kontroly sexuálneho správania. Cieľom psychoterapie je adaptácia na normálnu alebo náhradnú sexuálnu aktivitu. Cieľom farmakoterapie je tlmenie pudovej tenzie. Len výnimočne a so súhlasom pacienta sú indikované chirurgické metódy.⁵¹⁷ V rámci učenia Katolíckej cirkvi však treba podotknúť, že nie každá liečba spĺňa etický štandard Katolíckej cirkvi.⁵¹⁸

Pri sexuálnej deviácii stránky alebo stránok sa skúma to čo bežne pri neschopnosti. Sudca sa pýta znalca na povahu neschopnosti, či je predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (čl. 209 § 2).⁵¹⁹ Sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁵²⁰

V rozsudkoch Západnej provincie Slovenska môžeme nájsť vyhlásenie nulity manželstva z dôvodu sadomasochizmu a z dôvodu transvesticizmu jednej zo stránok. Nasleduje spracovaný rozsudok, kde bola vyhlásená nulita manželstva z dôvodu sadomasochizmu u pozvanej stránky.

2.11.1. Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013 coram Čaniga (BA)

a) Úvodné poznámky

Nupturienti uzavreli manželstvo po tri a pol ročnej známosti. Z manželstva pochádzajú dve deti. Prvá kríza prišla po 16 rokoch manželstva, keď žiadateľka zistila, že konventa navštevuje

⁵¹⁷ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 233.

⁵¹⁸ Por. *KKC* vyjadruje učenie Cirkvi, že je vnútorne (svojou povahou) nezriadený čin vedomé a dobrovoľné používanie pohlavnej schopnosti mimo normálneho manželského styku, aký vyžaduje morálny poriadok, totiž styku, ktorý v ovzduší pravej lásky uskutočňuje plný zmysel vzájomného darovania sa a ľudského plodenia (Por. *Katechizmus...*, čl. 2352) V hodnotení morálnej pripočítateľnosti autostimulácie mimo manželstva *KKC* stanovuje, že treba brať do úvahy citovú nezrelosť, silu nadobudnutých návykov, stavy úzkosti alebo iné psychické či spoločenské faktory, ktoré môžu morálnu vinu zmenšiť, ba azda redukovať na najmenšiu mieru. (Por. *Katechizmus...*, čl. 2352) Čistotou sa majú vyznačovať ľudia podľa svojich rozličných stavov: jedni v panenstve..., druhí zasa takým spôsobom života, ktorý pre všetkých určuje morálny zákon podľa toho, či žijú v manželstve alebo sú slobodní. Manželia sú povolaní žiť v manželskej čistote. (Por. *Katechizmus...*, čl. 2379)

⁵¹⁹ Por. *DC*, čl. 208-209.

⁵²⁰ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

erotické zariadenia a na počítači pozerá erotické stránky, ktoré sa vymykajú normálu. U konventy spozorovala rany a modriny. Žiadateľka sa snažila hľadať pomoc u a radu u lekárov i kňazov s cieľom pomôcť manželstvu a konvente. Konventa po 22 rokoch manželstva opustil žiadateľku.⁵²¹

V tom roku, ako ju konventa opustil, podala žiadosť na Metropolitný tribunál v Bratislave žiadosť o vyhlásenie nulity svojho manželstva. Sporová otázka bola zameraná na neschopnosť pozvanej stránky prijať na seba podstatné záväzky manželstva a vylúčenie vernosti zo strany pozvanej stránky. V kauze boli vypočuté obe stránky a svedkovia MUDr. C, psychiatrická a sexuologička, ktorú navštevovali stránky za účelom terapie. Svedok A., psychologička, ktorú navštevovali stránky ako terapeutku. Odborný posudok vypracovala MUDr. M..⁵²²

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Žiadateľka žila intímne s konventou už počas známosti pred sobášom. Nevšimla si nič zvláštne. Až po 12 rokoch manželstva prestala byť v ich živote harmónia, avšak tieto problémy žiadateľka nepovažovala za niečo nenormálne. Po 15 rokoch manželstva jej konventa poslal na videu sexuálne praktiky, ktoré boli podľa žiadateľky nenormálne, preto sa obrátila na psychologov a tí jej povedali, že je to deviácia.⁵²³

Konventa vo výpovedi súhlasil, že si posledné roky v intímnej oblasti nerozumeli; niekedy prišiel s návrhom, ktorý žiadateľke nevyhovoval. Myslí si o sebe, že netrpí žiadnou sexuálnou úchylkou, hoci problémy v psychickej oblasti sa u neho vyskytovali a mali vplyv na jeho prácu.⁵²⁴

Svedkyňa C., sexuologička, ktorú pred súdnym vypočutím zbavili stránky mlčanlivosti tvrdila, že konventa trpí sexuálnou deviáciou masochizmom. Táto deviácia je vrodená a teda bola u neho prítomná aj v čase uzatvárania manželstva. V tom čase však bol schopný viesť sexuálny život, ktorý nebol ničím nápadný, ale deviácia bola predurčená postupom času rásť. Svedok, psychologička A. nebola zbavená mlčanlivosti, a preto sa k zdravotnému stavu stránok nemohla vyjadriť.⁵²⁵

Súdny znalec, MUDr. M., vykonala znalecký posudok zo spisov a na základe doplnenej anamnézy žiadateľky. Konventa striktne odmietol psychiatrické vyšetrenie. Sexuálna deviácia bola u konvente latentne prítomná už v čase uzatvárania manželstva. Keď sa táto deviácia

⁵²¹ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013 coram Čaniga*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁵²² Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 2.

⁵²³ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 3 – 4.

⁵²⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 4.

⁵²⁵ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 4.

prejavila, konventa nebol schopný zmeniť svoje deviantné sexuálne správanie a napriek dovtedy harmonickému manželstvu, odišiel s partnerkou, ktorá spĺňala jeho sexuálne predstavy.⁵²⁶

c) Záver rozsudku

Zo zhromaždených dôkazových prvkov vyplýva, že pozvaná stránka mal v čase uzatvárania manželstva sexuálnu deviáciu sadomasochizmu, hoci v latentnej forme. Nie je zrejmé, či si ju v čase uzatvárania manželstva uvedomoval. Po čase ju nedokázal ovládať, čoho dôsledkom bolo ukončenie manželského života. Žiadateľka mu nebola schopná vyhovieť v jeho sexuálnych požiadavkách vyhľadala pomoc, ktorá však tiež nedokázala vyriešiť schopnosť konventy deviáciu zmeniť, ani schopnosť konventy vyhovieť týmto požiadavkám.

Sudcovia odpovedali na titul neschopnosti afirmatívne a na titul vylúčenia negatívne. Zákaz nového slávenia manželstva bez povolenia ordinára nepripojili.⁵²⁷

Sudcovia druhej inštancie potvrdili tento rozsudok a taktiež neudelili zákaz uzavrieť nové manželstvo.⁵²⁸

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje päť strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

Sudcovia sa zaoberali nielen znaleckým posudkom, ale aj výpoveďami žiadateľky, pozvanej stránky a navrhnutých svedkov. Predvolaní svedkovia boli traja. Vypovedali len dvaja. Jeden svedok, psychológ odmietol vypovedať, pretože nepoznal žiadateľku. Jeden svedok potvrdil základné tvrdenia žiadateľky, pretože ich poznal z profesionálnych konzultácií a zároveň bol zbavený mlčanlivosti. Jeho svedectvo bolo vzácne hlavne preto, že súdny znalec poznal pozvanú stránku len zo spisu. Druhý svedok potvrdil určité minimum, pretože viac nemohol vypovedať vzhľadom na to, že nebol zbavený mlčanlivosti. Prípád by sa stal jasnejším, keby zbavený mlčanlivosti bol.⁵²⁹ Z rozsudku nie jasné, či sa táto možnosť dostatočne vysvetlila a ponúkla stránkam pred príchodom svedka na vypočúvanie.

⁵²⁶ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 4.

⁵²⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 5.

⁵²⁸ Sudcovia v súdnom dekréte implicitne zdôvodnili svoje rozhodnutie prevzatím vyjadrenia znalca, že táto porucha bola u pozvanej stránky už pri uzatváraní manželstva, aj keď sa manifestovala až po 15 rokoch manželstva. Táto porucha znemožňovala stránke vytvoriť manželský zväzok. (Por. *Dekrét zo dňa 28.05.2014 coram Šáka*, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave, s. 4.

⁵²⁹ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 4.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý.⁵³⁰ Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľky, pozvanej stránky a jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí.⁵³¹ Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal. Rozsudky Rímskej rotý sú rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale žiadne jeho vyjadrenie uvedené nie je. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva.⁵³² V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁵³³ V rozsudku úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu. Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁵³⁴

Sudcovia explicitne nevyjadrili, prečo prijali záver znalca, hoci DC stanovuje jasne, že sudca má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁵³⁵

2.12. Mentálna retardácia

Mentálna retardácia je vrodený alebo krátko po narodení (do dvoch rokov) získaný deficit intelektových funkcií. Tento deficit je vždy spojený s deficitom pamäťových (mnestických) funkcií, ako aj nedostatočnou diferenciáciou emotivity a osobnosti. Nejde len o izolovaný deficit intelektu. V MKCH 10 patria medzi symptómy ovplyvnenie reči, motorických a sociálnych schopností.⁵³⁶ Sebahodnotenie mentálne retardovaných je ovplyvnené ich obmedzenou možnosťou pochopiť, v čom spočívajú ich kompetencie, resp. v čom sú odlišné od ostatných. Na druhej strane ich názory sú závislé na názoroch iných ľudí. Tie prijímajú jednoznačne, bez

⁵³⁰ Por. . *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež . DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

⁵³¹ Por. *Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013...*, s. 4 - 5.

⁵³² Por. *DC*, čl. 251 § 1.

⁵³³ Por. *KKP*, kán. 1611; tiež *DC*, čl. 250, bod. 4.

⁵³⁴ Por. *KKP*, kán. 1682, tiež *DC*, čl. 253 § 5.

⁵³⁵ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

⁵³⁶ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 195.

korekcie a nekriticky. Názory týchto ľudí je ľahké ovplyvniť. Zároveň však neschopnosť presne chápať názory ľudí vo svojom okolí ich do určitej miery chráni.⁵³⁷

Ako starší názov sa používal termín slabomyseľnosť alebo oligofrénia (z gréckeho oligo – málo, phren – myseľ). V súčasnej klinickej psychológii sa preferuje termín mentálne postihnutie. V DSM-5 sa táto porucha nazýva vývojová porucha intelektu.⁵³⁸ Podľa stále platnej klasifikácie MKCH – 10 sa bude v tejto práci používať termín mentálna retardácia.

Duševná porucha je trvalá, aj keď je v závislosti od etiológie možné určité zlepšenie. Horná hranica možného zlepšenia je daná závažnosťou a príčinou poruchy, ako aj prijateľným pôsobením prostredia, čiže výchovných a terapeutických vplyvov.⁵³⁹

Etiológiu poruchy delíme na genetické a exogénne príčiny. Genetické príčiny predstavujú tri štvrtiny príčin a exogénne len štvrtinu príčin.⁵⁴⁰ Z genetických príčin sa vyskytuje najčastejšie Downov syndróm (tzv. mongolizmus), Klinefelterov syndróm. Medzi genetické príčiny patria chromozómové anomálie. Najčastejšou príčinou je poškodenie plodu alebo mozgu dieťaťa pri narodení a tesne po narodení.

Prenatálnymi príčinami (pred narodením) sú najmä infekčné choroby matky (syfilis, rubeola, herpes, iné virózy), ale aj neinfekčné choroby matky (poruchy štítnej žľazy, nedostatočná výživa matky atď.). Ďalej je to röntgenové a iné žiarenie, toxické pôsobenie návykových látok, alkoholu (fetálny alkoholový syndróm), mnohých liekov. Ak tieto vplyvy pôsobia v prvom trimestri gravidity, môže byť poškodenie plodu vážnejšie.

Perinatálne príčiny (v priebehu pôrodu) tvoria predovšetkým traumatizácia počas pôrodu (v minulosti to boli najmä kliešťové pôrody) a pridusenie pri pôrode.

Postnatálne príčiny (po pôrode) sú traumy hlavy dieťaťa, včasné vážne infekcie, nedostatočná výživa a pod. Pri vzniku a následnom vývoji mentálnej retardácie zohrávajú dôležitú úlohu psychologické a sociálne faktory (napríklad málo stimulujúce sociálne prostredie, nevhodné zaškolenie, odmietanie zo strany spoločnosti).⁵⁴¹

Výskyt mentálne retardovaných sa odhaduje na 3 až 4 %. Podľa hĺbky poškodenia sa rozlišuje mentálna subnorma (ako prechod medzi normou a retardáciou), ľahká, stredná, hlboká a ťažká retardácia. Stupeň zníženia intelektu sa stanovuje v pásmach IQ s použitím inteligenčných testov.

⁵³⁷ M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 153.

⁵³⁸ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 261.

⁵³⁹ M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 146.

⁵⁴⁰ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 195.

⁵⁴¹ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 195.

Mentálna subnorma sa konvečne vymedzuje intelektovým pásmom medzi IQ 90 (85) – 70. Nejde o slabomyseľnosť, ale o mínus – variantu normy. V minulosti sa používal termín slaboduchosť. Ich podiel v našej populácii sa odhaduje na 20 – 35 %. Títo jedinci bývajú spoločensky nenápadní, absolvujú normálne školy, väčšina z nich je schopná vyučenia v mnohých profesiách. Môžu kvalitne vykonávať rutinné mechanické práce, mnohí z nich však zastávajú pomerne vysoké riadiace funkcie. Napriek tomu je riziko zlyhanie u mentálne subnormných ľudí veľmi vysoké. Súvisí so s asociovanou zníženou diferencovanosťou až primitivitou osobnosti. Toto sa prejavuje tým, že štandardné problémy zvládajú rutinne, v nových nečakaných záťažových situáciách náročných na rozhodovanie, sa môže dramaticky prejaviť nedostatočná diferencovanosť osobnosti. Tak môže prísť ku katastrofálnym profesionálnym zlyhaniam (v doprave, priemysle) v situáciách ohrozenia (napr. pri požiaroch).⁵⁴² Pre okolie je ich zlyhanie často prekvapujúce. Relatívne časté je spojenie mentálnej subnormy s rôznymi poruchami osobnosti.⁵⁴³

Odhaduje sa, že až ¾ vrážd spáchali osoby so subnormným intelektom a zároveň nejakou poruchou osobnosti. V súbore 176 páchatel'ov homicídií zistili psychológovia mentálnu subnormu u 39,7 % znalecky posudzovaných. Pre prognózu je nepriaznivá i znížená sebakritickosť, primitívne racionalizácie, skreslenie situácie a účasť ďalších obranných mechanizmov.⁵⁴⁴

Ľahká mentálna retardácia sa prejavuje od ranného veku zaostávaním mentálneho vývinu (IQ 70-50). Oneskoruje sa psychomotorický vývin, no najmä vývin reči. Slovná zásoba i v dospelom veku ostáva obmedzená, prevláda problém s abstraktným myslením a používajú väčšinou reprodukčné myslenie. Základným príznakom je však *defekt súdnosti*, ktorý neumožňuje dostatočne kriticky posúdiť situáciu a často ani primeranosť vlastného správania.⁵⁴⁵

V minulosti sa označovala debilita (z lat. debilis – slabý). Telesne sa neodlišujú od populácie, preto často až do školského veku nie sú nápadní. Často sú prítomné poruchy osobnosti: paranoidná, zvýšená impulzivita, histriónske rysy. Vyššie city nie sú primerane vyvinuté; sú emočne nezrelí. V základných životných potrebách sú v podstate sebestační (jedenie, umývanie, obliekanie atď.), niekedy však musia byť v týchto činnostiach kontrolovaní. Niektorí jedinci sú s výraznou podporou rodiny schopní ukončiť bežnú základnú školu, ba dokonca malá časť z nich je schopná sa vyučiť v nenáročných povolaniach (záhradníctvo, niektoré poľnohospodárske činnosti a pod.) Iní, bez dostatočného zázemia sa zaradia medzi disociálnu subkultúru (tuláci, bezdomovci, žobráci) a časť z nich sa dopúšťa jednoduchých kriminálnych deliktov.⁵⁴⁶

⁵⁴² Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 263.

⁵⁴³ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 198.

⁵⁴⁴ Por. A. HERETIK ml., *Forézna psychológia*, Bratislava 2019, s. 263-264.

⁵⁴⁵ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.

⁵⁴⁶ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 195-196. A. Heretik ml. dodáva, že zložitejších trestných činoch, napríklad pri komplikovaných vlámانيach a podvodoch, je pravdepodobná spoluúčasť

V občianskoprávnom konaní zvyčajne vedie táto porucha k návrhu na zmenu svojprávnosti, avšak v málokedy vedie k zmene trestnej zodpovednosti, nakoľko si títo ľudia môžu uvedomovať trestnosť svojho konania (napríklad, že pôjdu do výkonu trestu), aj keď si neuvedomujú príčinu, prečo je takéto konanie spoločnosťou sankcionované (napríklad, že nerozumejú dostatočne vlastníckym právam).⁵⁴⁷

Stredne ťažká mentálna retardácia sa vymedzuje intelligenčným pásmom IQ 49 – 35. Jej diagnóza je založená na prevažne klinickom vyšetrení, pretože normy väčšiny testov nezahŕňajú také nízke pásmo. Osoby s touto poruchou sú od narodenia veľmi nápadní zaostávaním vývinu. Reč ostáva veľmi primitívna, s obmedzenou slovnou zásobou, často agramatická (nesprávne rody, nesprávne vetné členy, používanie neurčitku namiesto časovania slovesa).⁵⁴⁸

Vyššie city sú už veľmi rudimentárne (vd'ačnosť, súcit). Emočné reakcie sú primitívne. Dokážu dodržiavať základné hygienické návyky a niektorí sa naučia čítať, písať a počítať v osobitných školách. Ukončia však len niekoľko tried osobitnej školy. Nie sú schopní systematicky pracovať. Sú schopní len čiastočne vykonávať veľmi jednoduché manuálne práce. Za veľmi uľahčených a priaznivých podmienok dokážu existovať v rodine so značnou podporou okolia. V minulosti sa táto porucha označovala ako imbecilita (z lat. imbecillus – bezvládny).⁵⁴⁹

Pri trestnoprávnom posudzovaní ich skutkov (ukradnú v obchode sladkosť alebo alkohol, exhibicionizmus, pohlavné zneužitie) dochádza u väčšiny posudzovaných k záveru o zmene trestnej zodpovednosti.⁵⁵⁰ Osoby s touto poruchou nebývajú spôsobilí k právnym úkonom a sú zbavovaní svojprávnosti.⁵⁵¹

Ťažká mentálna retardácia (IQ 34-20) a **hlboká mentálna retardácia** (IQ 20 a menej) spôsobuje u osôb s touto poruchou, že nie sú schopní samostatného života. Často ide o tzv. vegetatívnu existenciu. Sú zväčša odkázaní na ústavnú starostlivosť.⁵⁵²

Hlboká mentálna retardácia sa v minulosti označovala ako idiocia (z gr. idiot – odlúčený od sveta). Postihnutí sú už od malička nápadní svojím vzhľadom: deti majú nápadne väčšiu alebo menšiu hlavu, malformované uši a tupý výraz tváre. Nenaucia sa chodiť. V lepšom prípade sa

či navedenie intelektovo zdatnejším spolupáchatelom. Títo ľudia sú totiž niekedy ľahko ovplyvniteľní, aj keď vedia byť aj tvrdohlaví. (Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.)

⁵⁴⁷ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.

⁵⁴⁸ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.

⁵⁴⁹ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 198.

⁵⁵⁰ Dôvodom je aj to, že ich eretické (náhle vzostupné) prejavy sú totiž často podmienené organickým poškodením centrálnej nervovej sústavy. Bývajú však len zriedka páchatelmi trestných činov jednak preto, že ich ľudí s touto poruchou je veľmi málo a potom aj preto, že väčšinou bývajú v ústavoch, kde sú preventívne chránení pred páchaním trestnej činnosti. (Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267).

⁵⁵¹ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.

⁵⁵² Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 267.

naučia hovoriť v jednoduchých vetách; prípadne poznajú niekoľko slov. Osoby s hlbokou retardáciou sa nenaučia vôbec hovoriť.⁵⁵³

Z pohľadu trestnoprávnej zodpovednosti neprichádzajú do úvahy ako páchatelia trestnej činnosti; z pohľadu občianskoprávnej stránky sú úplne nesvojprávni.⁵⁵⁴ Z pohľadu dokazovania nulity manželstva – manželstvá s takýmito osobami sa neuzatvárajú.

Pri psychickej poruche mentálnej retardácie sa skúma to čo bežne pri neschopnosti. V niektorých prípadoch môže byť neschopnosť vzhľadom na niektorý z troch bodov kán. 1095 natoľko zrejme, že sudca bude môcť využiť zákonnú možnosť⁵⁵⁵ a nebude pýtať znalca na túto poruchu. V bežných prípadoch sa sudca pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Mentálna retardácia je vo všeobecnosti nevyliciteľná a trvalá.

Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Mentálna retardácia sa prejavila ešte pred pôrodom alebo v prvých dvoch rokoch po pôrode. Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (čl. 209 § 2).⁵⁵⁶ Sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁵⁵⁷

2.12.1. Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka sa zoznámila s pozvanou stránkou cez inzerát. Konventa v ňom ponúkal ubytovanie vo svojom byte pre svoju ženu. Žiadateľka hľadala podnájom a keďže bývala

⁵⁵³ Por. V. NOVOTNÝ, *Mentálna retardácia*, in: FLEISCHER, *Súdna...*, s. 198.

⁵⁵⁴ Por. A. HERETIK ml., *Forézna...*, s. 268.

⁵⁵⁵ Kán. 1680 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex Dominus Iesus* pripúšťa možnosť, že z okolností zreteľne môže ukázať znalecké dokazovanie ako zbytočné. Vtedy ho netreba použiť. Podobne to stanovuje DC v článku 203. Po nadobudnutí účinnosti apoštolského listu *Mitis Iudex Dominus Iesus* je obsah tohto ustanovenia zahrnutý v kán. 1678 § 3: V kauzách impotencie alebo nedostatku súhlasu z dôvodu mentálnej choroby alebo poruchy, nech si sudca poslúži jedným alebo viacerými znalcami, ak z okolnosti evidentne nevyplýva, že je to zbytočné; v iných kauzách nech sa zachová predpis kán. 1574.

⁵⁵⁶ Por. DC, čl. 208-209.

⁵⁵⁷ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

v záhradkárskej chate a už sa blížila zima, reagovala na túto ponuku tak, že po rýchlej dohode sa k nemu nast'ahovala. Po mesiaci spoločného bývania navrhla žiadateľka sobáš, obávajúc sa hriešneho spolunažívania, čo sa aj zakrátko uskutočnilo.⁵⁵⁸

Žiadateľka si všimla, že konventa je jednoduchý a pomáhala mu dať do poriadku jeho veľmi zanedbanú domácnosť. Asi po dvoch mesiacoch od sobáša začali spolu chodiť po lekároch pre zhoršujúci sa zdravotný stav konventy. Z jedného vyšetrenia doniesli domov jeho zdravotnú kartu. Pre žiadateľku bolo šokujúce, keď zo záznamu zdravotnej karty konventy zistila, že je tam napísané „totálna debilita“ alebo „debilita najvyššieho stupňa“.⁵⁵⁹ Na základe tohto zistenia sa od neho po dvoch týždňoch odsťahovala. Konventa podal žiadosť o rozvod v obave, že by ho žiadateľka mohla pripraviť o byt. Po siedmich mesiacoch od sobáša bolo manželstvo rozvedené civilným súdom.⁵⁶⁰

Štyri roky po civilnom rozvode požiadala žiadateľka vtedajší Metropolitný tribunál v Trnave o vyhlásenie neplatnosti tohto manželstva. Tento súd prvej inštancie stanovil sporovú otázku. Je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva

1. z titulu neschopnosti konventy vziať na seba podstatné záväzky manželstva podľa kán. 1095. 3 KKP alebo

2. z titulu podvodu – zámerné zamlčanie zdravotného stavu zo strany konventy podľa kán. 1098 KKP?

Rozsudok prvej inštancie vyhlásil manželstvo za neplatné z oboch titulov a kauza bola, podľa vtedy platného zákona, poslaná na druhú inštanciu, teda na súčasný Metropolitný tribunál v Bratislave.⁵⁶¹

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Sudcovia prvej inštancie na úvod časti rozsudku *De facto* konštatovali, že konventa bol vyhlásený za neprítomného na súdnom konaní; súd teda nemá k dispozícii ani jeho výpoveď, ani sa nezúčastnil znaleckého šetrenia u znalca cirkevného súdu.⁵⁶²

Sudcovia prvej inštancie v rozsudku uviedli, že hoci nemáme výpovede konventy, podľa jeho zdravotnej dokumentácie, ktorú mala súdna znalkyňa k dispozícii vieme, že konventa nebol

⁵⁵⁸ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1. s. 1,

⁵⁵⁹ Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008 coram Adamus*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁵⁶⁰ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka*, s. 2.

⁵⁶¹ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 2.

⁵⁶² Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 4.

schopný vyučiť sa (mal len základné vzdelanie), nebol ani na základnej vojenskej službe, mesiac bol zamestnaný a následne mu bol priznaný invalidný dôchodok. Bol schopný podľa pokynov a pod dozorom vykonávať jednoduché práce.⁵⁶³ Svedok P. sa vyjadril, že konventa sa mu zdal obyčajný, ničím výnimočný, skôr primitívny. Súdny znalec uviedol, že konventa nie je schopný uvedomele vytvárať a budovať interpersonálne vzťahy a je nedostatočne spôsobilý pre výchovu detí. Trpí psychickou poruchou mentálnej retardácie v dolnej hranici ľahkého stupňa. Bol ňou postihnutý úplne a manifestne aj v čase uzatvárania manželstva. Porucha je trvalá a dostupnými prostriedkami lekárskej vedy neodstrániteľná.⁵⁶⁴

Sudcovia druhej inštancie konštatovali, že chýba výpoveď pozvanej stránky, ktorá by vniesla viac svetla potrebného na posúdenie jej schopnosti uniesť bremeno manželského života a povinností. Sú tu však zdokladované fakty z jeho života: navštevoval osobitnú školu, nebol schopný vykonávať akékoľvek zamestnanie, bol mu priznaný plný invalidný dôchodok pre diagnózu, ktorou bola zreteľná debilita.⁵⁶⁵

Priznaná súdna znalkyňa v oblasti psychológie na základe zdravotnej dokumentácie a výpovedí žiadateľky a svedkov skonštatovala, že konventa nie je schopný uvedomele vytvárať a budovať interpersonálne vzťahy... je nedostatočne spôsobilý, samostatný a zodpovedný pre výchovu detí... Dôležitou je odpoveď znalkyne, že konventa bol mentálnou retardáciou ľahkého stupňa postihnutý úplne a manifestne aj v čase uzatvárania manželstva.⁵⁶⁶

Výpovede svedkov (syna a nevesty žiadateľky) bolo kvôli slabému poznaniu konventy a jeho spolužitia so žiadateľkou bez veľkej dôkazovej váhy.

c) Záver rozsudkov

Cirkevný súd v Trnave v rozsudku konštatoval, že konventa trpí psychickou poruchou mentálnej retardácie v dolnej hranici ľahkého stupňa. Bol ňou postihnutý úplne a manifestne aj v čase uzatvárania manželstva. Porucha je trvalá a dostupnými prostriedkami lekárskej vedy neodstrániteľná. Osoba teda nie je schopná splniť úplne alebo čiastočne to, k čomu sa manželstvom zaviazala. Odpovedal negatívne z titulu neschopnosti.⁵⁶⁷

Cirkevný súd v Trnave odpovedal afirmatívne aj na druhú časť sporovej otázky, čiže konventa vykonala podvod na získanie manželského súhlasu. Sudcovia prvej inštancie

⁵⁶³ Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 4.

⁵⁶⁴ Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 5.

⁵⁶⁵ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 3.

⁵⁶⁶ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 3.

⁵⁶⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 5.

odvodzovali úmysel oklamať tým, že konventa asi dva mesiace po uzavretí manželstva škodoradostne vytiahol každoročné posudky od psychiatrov zo svojej zdravotnej karty, kde bola uvedená jeho diagnóza ako debilita. Tomuto pojmu podľa sudcov prvej inštancie rozumel dosť dobre, keďže kvôli tomuto ho neprijali ani na základnú vojenskú službu. Úmysel oklamať podvodom sudcovia prvej inštancie odvodzovali do jeho reakcie na otázku žiadateľky, prečo jej o svojej diagnóze nepovedal skôr, ktorá znela, že nepovedal jej o tom preto, že sa bál, že ju stratí.⁵⁶⁸

Metropolitný tribunál v Bratislave čiastočne potvrdil rozsudok prvej inštancie v cirkevného súdu v Trnave a síce deklaroval neplatnosť manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva zo strany muža, pozvanej stránky, podľa kán. 1095 bodu 3. Tým sa definitívne dokázala neplatnosť predmetného manželstva.⁵⁶⁹

Na druhú časť predloženej sporovej otázky odpovedal však negatívne, hoci prvá inštancia odpovedala afirmatívne. Odôvodnenie spočíva práve v zdravotnom stave pozvanej stránky. Nie je isté, že vzhľadom k svojej ľahkej mentálnej retardácii, mal úmysel zatajiť svoj zdravotný stav, aby podvodne získal manželský súhlas žiadateľky. On si svoju mentálnu retardáciu ani nemusel uvedomovať a navyše, nebol to on, ktorý navrhol sobáš, pretože sobáš navrhla žiadateľka.⁵⁷⁰

c) Analýza rozsudkov

Rozsudok prvej inštancie obsahuje šesť strán. Je členený na odstavce a má päť základných častí: Úvod, Species facti, De iure, De facto, Conclusio. Po formálne stránke sa javí ako dostatočne vypracovaný. Nechýbajú v ňom žiadne dôležité údaje a tým činom nám ponúka všetky podstatné informácie. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte. Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. V rozsudku nie sú zapísané žiadne výroky obhajcu zväzku, ako to nájdeme v rozsudkoch Rímskej rotý.

Z rozsudku prvej inštancie je jasné, že sudca sa znalca pýtal na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Je jasné, že sudca sa ďalej pýtal, či konventa trpela touto duševnou poruchou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Je preukázané, že sudca sa tiež pýtal, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú

⁵⁶⁸ Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 4.

⁵⁶⁹ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 4.

⁵⁷⁰ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka*, s. 3-4.

manželské povinnosti (čl. 209 § 2).⁵⁷¹ Odpovede znalca totiž sudcovia zapracovali do svojho rozsudku⁵⁷² a tak sa tento rozsudok javí čitateľovi ako dostatočne presvedčivý z titulu neschopnosti.

Možno však vytknúť, že sudcovia explicitne nezdôvodnili, prečo prijali závery znalca. Nesplnili si povinnosť, že v odôvodnení rozhodnutia musia vyjadriť, ktoré dôvody ich priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁵⁷³

V samotnom rozsudku nie je uvedené, že rozsudok sa zo zákona posielal na vyššiu inštanciu a nie je vykonateľný. V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva,⁵⁷⁴ hoci je zrejmé, že mentálna retardácia je stav trvalý. V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁵⁷⁵

Rozsudok druhej inštancie tvoria iba štyri strany, čo je dosť stručný rozsudok. Časť *species facti* a časť *De iure* tvoria dve strany.⁵⁷⁶ Časť *De facto* a časť *Conclusio* tvoria tiež dve strany.⁵⁷⁷ Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky. Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. V texte sa nachádzajú k jednotlivým citáciám stránky alebo svedkov čísla strán a čísla odpovedí na otázky, čo nie je praxou v rozsudkoch Rímskej rotý.

Text *De facto* je rozčlenený na dva odseky podľa dvoch titulov. Je to jeden z mála rozsudkov Západnej provincie Slovenska, ktorý nie je členený podľa výpovedí jednotlivých stránok a svedkov, ale je členený podľa logickej argumentácie riešenia sporovej otázky podľa vzoru rozsudkov Rímskej rotý.

Prvý odsek opisuje psychickú poruchu (ľahkú mentálnu retardáciu; v minulosti označovanú ako debilitu) a vykladá jednotlivé dôkazy, ktoré poukazujú na to, že táto porucha je vážna; bola tu v čase uzatvárania manželstva a spôsobila neschopnosť konventy vziať na seba podstatné záväzky manželstva.⁵⁷⁸ Samotná argumentácia neschopnosti je rozpísaná na len 15 riadkoch, z čoho môže mať čitateľ pocit, že sudca si nesplnil povinnosť, pretože v odôvodnení rozhodnutia sa explicitne a dostatočne nevyjadril, ktoré dôvody ho viedli k prijatiu záveru

⁵⁷¹ Por. DC, čl. 208-209.

⁵⁷² Por. *Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008...*, s. 4-5.

⁵⁷³ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

⁵⁷⁴ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁵⁷⁵ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁵⁷⁶ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 1-2.

⁵⁷⁷ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 3-4.

⁵⁷⁸ Por. *Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009...*, s. 3.

znalca.⁵⁷⁹ Zdá sa to veľmi potrebné zvlášť preto, že znalec vychádzal len zo spisu a nie z vyšetrenia.

Druhý odsek porovnáva právnu náuku so skutočnosťou, pričom vyjadruje záver, že chyba istota úmyslu pozvanej stránky podviesť, a preto je rozhodnutie z tohto titulu opačné ako na prvej inštancii.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale potom už nič viac. V rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva,⁵⁸⁰ hoci je zrejmé, že mentálna retardácia je stav trvalý. V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁵⁸¹ V rozsudku úplne chýba informácia, že rozsudok je už vykonateľný, hoci sa možno voči nemu odvolať. Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁵⁸²

2.13. Zhrnutie

Obsiahnuť celú škálu psychických porúch je veľmi náročné, nakoľko psychických porúch je veľmi veľa. Autor práce sa venoval len tým poruchám, ktoré našiel pri skúmaní rozsudkov Západnej provincie Slovenska. Aj tých bolo však ešte stále veľa, a preto ich rozdelil do dvoch kapitol. V tejto kapitole sú všetky poruchy, nájdené v rozsudkoch Západnej provincie Slovenska, okrem porúch osobnosti. Poruchy osobnosti sú rozobraté v nasledujúcej kapitole. Dôvodom je nielen vysoký počet psychických porúch, ale aj historické hľadisko. V minulosti tvorili poruchy osobnosti samotnú čas a nazývali sa psychopatiami, pričom ostatné psychické poruchy sa nazývali psychickými chorobami. V súčasnej terminológii⁵⁸³ sa už psychopatie i psychické choroby nazývajú psychickými poruchami.

Pri psychickej poruchách sa skúma kánonická neschopnosť pre manželstvo. V bežných prípadoch sa sudca pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna,

⁵⁷⁹ Kán. 1579 § 2 stanovuje, že sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zväziť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (tiež čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (tiež čl. 212 § 2)

⁵⁸⁰ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁵⁸¹ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁵⁸² Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁵⁸³ Por. MKCH 10, in...

predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Niektoré psychické poruchy môžu byť prechodné (napríklad aktuálna depresia, ktorá vznikne napríklad ako následok somatickej choroby a trvá len do času vysporiadania sa s novou situáciou), cyklické, čiže opakujúce sa (napríklad bipolárna afektívna porucha) alebo trvalé (napríklad mentálna retardácia je vo všeobecnosti nevyliciteľná a trvalá).

Pri posudzovaní neplatnosti manželstva sa ďalej berie do úvahy, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Pri odpovedi na tieto otázky indikuje táto kapitola určitú zložitosť. Existujú totiž psychické poruchy, pri ktorých sledujeme cyklickosť. Málokto by si zobral človeka, ktorého diagnóza by bola zrejmá hneď pri prvom pohľade. Často sa vyskytujú situácie, kedy sa nupturient nachádza v tzv. rezíduu, čo znamená, že momentálne sa neprejavujú symptómy nejakej diagnózy, ale v skutočnosti človek túto diagnózu má. Je to napríklad schizofrénia, pri ktorej môže sa človek v rezíduu môže javiť skutočne zdravo, hoci reálne trpí ťažším stupňom tejto poruchy. V tomto prípade sa dá za pomoci znalcov a iných dôkazov s jasnosťou dokázať neplatnosť predmetného manželstva.

Na druhej strane sú tu poruchy, ktoré boli v čase uzatvárania manželstva len vo veľmi nízkom stupni a vplyvom následného životného štýlu sa zmenili na závažné. Typickou takou poruchou je závislosť na alkohole alebo automatoch. Málokto by si zobral zjavného alkoholika alebo gamblera. Je možné, že alkoholik sa nachádzal len prípravnej fáze alkoholizmu a vplyvom životného štýlu sa dostal do varovnej či rozhodujúcej fázy alkoholizmu. Autor práce čítal práve takýto rozsudok, v ktorom druhá inštancia zamietla rozsudok prvej inštancie z dôvodu, že v čase uzatvárania manželstva bol alkoholizmus ešte len vo veľmi nízkom stupni a do vyššieho stupňa sa dostal až po rokoch manželstva vplyvom životného štýlu stránky.

Pri skúmaní kánonickej neschopnosti si sudca musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁵⁸⁴ V tomto bode sa dostávame ku konštruktívnej kritike niektorých rozsudkov.

Niektoré rozsudky limitovali argumentačnú časť rozsudku na popísanie úplne základných vyjadrení žiadateľa, svedkov a znalca. Na záver je napísaná veta, pomocou ktorej sa len všeobecne prehlasuje, že sudcovia zvážili príslušné právne normy a dokázané skutočnosti. Takáto veta nedokáže vyvrátiť podozrenie, či to tak sudcovia naozaj urobili, lepšie by však bolo zanechať dôkaz v podobe dobre vypracovaného rozsudku. Čitateľ sa ťažko ubráni dojmu, že sudcovia akoby

⁵⁸⁴ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

len automaticky prevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Navyše treba zdôrazniť, že niektoré znalecké posudky boli vytvorené len na základe spisu, v ktorom sa nenachádza ani len súdna výpoveď pozvanej stránky.⁵⁸⁵ V inom rozsudku zase súd zdôvodnil dokázanie neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva tiež veľmi stroho. Oprel sa o to, že osoba nemala v rodine náboženský základ, prestupoval z cirkevného spoločenstva evanjelikov k inému cirkevnému spoločenstvu, preto nenadobudol v určitom veku „*facultas critica*“, čím nebol schopný vytvárať spoločenstvo, nútil ženu k zvláštnym praktikám – dal jej sexuálnu pomôcku.⁵⁸⁶ V rozsudkoch Rímskej roty je zdôvodnenie oveľa rozsiahlejšie.⁵⁸⁷ Predovšetkým sa zdôvodňuje, že neschopnosť tam bola už v čase uzatvárania manželstva, opisuje sa podrobne, o akú anomáliu išlo, preukazujú sa konkrétne jej prejavy.⁵⁸⁸

V niektorých prípadoch môže byť neschopnosť vzhľadom na niektorý z troch bodov kán. 1095 natoľko zrejme, že sudca môže využiť zákonnú možnosť⁵⁸⁹ a nebude pýtať znalca na túto poruchu. Tak to bolo v ukázaných rozsudkoch v prípade mentálnej retardácie, ktorá bola dostatočne preukázaná aj bez znaleckého posudku cirkevného tribunálu.

Otázkou je aj výber znalcov. Nejde len o získanie viacerých odborných názorov, ale vzájomné dopĺňanie sa znalcov. Na upresnenie diagnózy potrebuje niekedy psychiater aj psychológ, ktorý sa zvyčajne vyjadrí k osobnosti a intelektu, na základe psychodiagnostických vyšetrení a klinického vyšetrenia.⁵⁹⁰ Takéto použitie súčasne psychiatra a psychológa autor práce nenašiel ani v jednom zo skúmaných rozsudkov, pričom rozsudky Rímskej roty bežne využívajú pomoc viacerých znalcov.

V niektorých rozsudkoch nie je uvedené, že rozsudok sa zo zákona posielal na vyššiu inštanciu a nie je vykonateľný. V niektorých rozsudkoch nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva,⁵⁹¹ hoci je zrejme, že diagnóza je zo svojej prirodzenosti trvalým

⁵⁸⁵ Taký rozsudok možno čítať v prípade úzkostnej poruchy. Je uvedený v tejto kapitole podrobnejšie.

⁵⁸⁶ Por. *Rozsudok 28.3.2012...*, s. 13.

⁵⁸⁷ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 598-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 50-51.)

⁵⁸⁸ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

⁵⁸⁹ Kán. 1680 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex Dominus Iesus* pripúšťa možnosť, že z okolností zreteľne môže ukázať znalecké dokazovanie ako zbytočné. Vtedy ho netreba použiť. Podobne to stanovuje DC v článku 203. Po nadobudnutí účinnosti apoštolského listu *Mitis iudex Dominus Iesus* je obsah tohto ustanovenia zahrnutý v kán. 1678 § 3: V kauzách impotencie alebo nedostatku súhlasu z dôvodu mentálnej choroby alebo poruchy, nech si sudca posluží jedným alebo viacerými zncami, ak z okolnosti evidentne nevyplýva, že je to zbytočné; v iných kauzách nech sa zachová predpis kán. 1574.

⁵⁹⁰ Por. J. FLEISCHER, P. FARKAŠ, *Súdnopsychiatrické posudzovanie*, in: J. FLEISCHER A KOL. (red.), *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 80-86.

⁵⁹¹ Por. DC, čl. 251 § 1.

stavom (napríklad prípad mentálnej retardácie) alebo aj napriek tomu, že hoci v rozsudku je uvedené, že „osobnosť v jeho veku je pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyviteľná.

Na záver možno poukázať na formálnu stránku rozsudku a to, že vo väčšine rozsudkov text nie je rozčlenený podľa argumentácie, ale podľa poradia strán v spise, čiže nie podľa jednotlivých výrokov stránok a svedkov. Iba je z mála zo skúmaných rozsudkov má usporiadaný text podľa vzoru rozsudkov Rímskej rotty, teda podľa argumentačnej postupnosti.⁵⁹²

⁵⁹² Por. *Rozsudok zo dňa 18. marca 2013...*, s. 6-11.

3. PORUCHY OSOBNOSTI A PROCESNÁ APLIKÁCIA

Osobnosť predstavuje individuálny súbor duševných a telesných vlastností človeka, ktoré sa vytvárajú v priebehu vývoja a prejavujú sa v sociálnych vzťahoch. Vrodené a získané vlastnosti tvoria štruktúru osobnosti, ktorá je pre každého človeka charakteristická. Počas života človeka sa stále viac dopĺňujú vrodené dispozície (temperament) a obohacujú sa získanými vlastnosťami (charakterom). Poruchy osobnosti sú variantom charakterových a temperamentných rysov, ktoré sa významne odchyľujú od rysov, ktoré patria väčšine ľudí.⁵⁹³

Inými slovami: Poruchy osobnosti sú veľká skupina porúch, ktorú charakterizuje **trvalá, celoživotná odchýlka od skladby osobnosti**: jednotlivé zložky osobnosti sú usporiadané neharmonicky, nevyrovnane. Osoby sa prejavujú ako „čudáci“, sú nápadní. Ich poruchy adaptácie spôsobujú ťažkosti okoliu alebo im samým.⁵⁹⁴ Nejde však o chorobu v medicínskom zmysle. Ide o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti. Väčšina z nich sa tiahne životom človeka ako červená niť, teda ich možno vystopovať v priebehu celej ontogenézy. Z pohľadu etiológie sú tu biologické (dedičnosť, konštitúcia) a psychosociálne (rodinné prostredie, výchova) faktory.⁵⁹⁵

Ak je nápadností u osoby viac a osoba sa výrazne líši od „bežných“ pováh, ide o **akcentovanú** osobnosť. Pri zreteľnej nápadnosti a problémovom správaní osoby ide o **poruchu osobnosti**. Hranica medzi normálnou a poruchovou osobnosťou je neostrá a kultúrne menlivá.⁵⁹⁶

Podstatným kritériom pre poruchu osobnosti je utrpenie, trápenie nevyvolané inou poruchou alebo životnými udalosťami, ale spôsobené samotnou povahou človeka. Utrpenie môže prevažovať u samotného človeka s poruchou (vyhýbavá porucha osobnosti) alebo u ľudí okolo neho (disociálna porucha osobnosti) alebo u oboch (hraničná porucha osobnosti).⁵⁹⁷

Pred platným pomenovaním tejto skupiny porúch sa používalo pomenovanie **psychopatia**, psychopatické osobnosti. Ľudia s poruchou osobnosti považujú svoju osobitosť za prirodzenú. Až skúsenosť ich môže naučiť čiastočnému kritickému pohľadu na seba.

MKCH-10 ustanovuje všeobecné kritéria pre diagnózu poruchy osobnosti. Tie musia byť naplnené ako prvý krok. Prvé štyri sú určujúce, posledné dve sú vylučujúce poruchu osobnosti. Označujú sa písmenom G (*general* znamená všeobecný):

⁵⁹³ Por. J. PRAŠKO A KOL., *Poruchy osobnosti*, Praha 2015, s. 15.

⁵⁹⁴ I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 164.

⁵⁹⁵ Por. A. HERETIK, *Forézna psychológia*, Bratislava 2019, s. 231.

⁵⁹⁶ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 164.

⁵⁹⁷ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne pohľady na poruchy osobnosti a ich dôsledky pre prax a výskum*, Bratislava 2019, s. 19-20.

G1: je preukázané, že charakteristická a trvalá vnútorná štruktúra a prejavy správania jedinca sú ako celok *zreteľne odlišené od očakávaného prijateľného priemeru správania sa v danej spoločnosti*. Táto odchýlka sa musí prejavovať vo viac ako jednej z týchto oblastí:

1. poznávanie: spôsoby vnímania a interpretácie vecí, ľudí a udalostí; sebazpoznanie
2. emotivita: rozsah, intenzita, primeranosť emocionálneho vzplanutia a odpovedí
3. ovládanie svojich impulzov a uspokojovanie potrieb
4. spôsob správania sa k ostatným a zvládanie interpersonálnych situácií

G2: Odchýlka sa musí prejavovať ako výrazne neprispôsobivé, maladaptívne alebo iným spôsobom dysfunkčné správanie v rámci širšieho okruhu osobnosti a sociálnych situácií.

G3: Spôsob správania podľa G2 je zdrojom osobných ťažkostí a/alebo má dosah na sociálne prostredie.

G4: Musí sa ukázať, že odchýlky sú stále alebo dlhotrvajúce a že začali v staršom detskom veku alebo adolescencii.

G5: Odchýlku nemožno vysvetliť ako prejav inej duševnej poruchy.

G6: Ako možná príčina choroby musí byť vylúčené organické ochorenie, úraz alebo dysfunkcia mozgu.⁵⁹⁸

Klasifikácia porúch osobnosti je nejednotná a menlivá. J. Fleischer (2014) rozlišuje disociaľnu poruchu, paranoidnú poruchu, nezdržanlivú poruchu, poruchy osôb emočne nestálych, schizoidné poruchy, historiínske poruchy.⁵⁹⁹ MKCH-10 klasifikuje poruchy osobnosti takto: paranoidná (F60.0), schizoidná (F60.1), disociaľna (F60.2), emocionálne nestabilná osobnosť (F60.3), impulzívny typ (F60.30), hraničný typ (F60.31), histriínska osobnosť (F60.4), *anankastická* (F60.5), úzkostná (vyhýbavá) (F60.6), závislá (F60.7), iné špecifické poruchy osobnosti (F60.8), nešpecifické poruchy osobnosti (F60.9), zmiešané a iné poruchy osobnosti (F61.0).⁶⁰⁰

V najnovších verziách DSM sú poruchy osobnosti zoradené v troch klastroch, ktoré sú označené takto:

Klaster A tvoria excentrické poruchy: paranoidná, schizoidná, schizotypová

Klaster B tvoria dramatické poruchy: antisociaľna, histriínska, hraničná, narcistická

⁵⁹⁸ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 26-27.

⁵⁹⁹ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy...*, s. 165-166.

⁶⁰⁰ NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ, *Medzinárodná klasifikácia chorôb MKCH-10-SK-2019* in: http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/standardy_zdravotnickej_informatiky/Ciselniky_zdravotnickej_informatiky/Pages/default.aspx; tiež: A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 27. Názvy porúch v zátvorkách uvádza len A. Heretik podľa DSM IV. a DSM 5.

Klaster C tvoria úzkostné poruchy: obsedantno-kompulzívna, vyhýbavá, závislá.⁶⁰¹

Typologický kategoriálny systém klasifikácie porúch osobnosti má svoje výhody, avšak dlhodobo je z viacerých dôvodov kritizovaný. Kategórie by totiž mali byť výlučné, ale v praxi pacienti splnia viacero špecifických porúch osobností naraz. Vedie to buď k zaradeniu do určitej špecifickej poruchy a tým prehliadnutiu dôležitých symptómov z hľadiska terapie (napr. disociaľneho symptómu pri hraničnej poruche) alebo ku veľmi častej diagnóze nešpecifickej resp. zmiešanej poruche osobnosti, ktoré sa diagnostikujú miestami až na 37%. Typológia porúch osobností sa rokmi mení, avšak aj táto súčasná (DSM 5 – publikovaná v roku 2013 a MKCH-11 – publikovaná v roku 2019) bola prijatá odbornou komunitou kontroverzne.⁶⁰² Diagnostikovaním teda vystihujeme len niečo z rysov osobnosti, nie však človeka v jeho jedinečnosti a individuálnej rozmanitosti.⁶⁰³

Akceptuje sa hypotéza, že na vzniku porúch osobnosti sa podieľajú biologické, psychické a sociálne faktory. Etiológia jednotlivých porúch osobností je však rozdielna. U viacerých typov porúch osobnosti, najmä u disociaľnej, hraničnej a histriónskej poruche osobnosti, hrajú rolu nepriaznivé psychické a sociálne vplyvy. Patrí k nim neúplná rodina, zanedbávanie alebo zneužívanie v rannom detstve, chýbajúce alebo negatívne výchovné vplyvy.⁶⁰⁴

Aj keď stupeň toho, ako sa jednotlivé faktory uplatňujú v etiológii bude u rôznych porúch rôzna, všetky tieto faktory sú dôležité. Predispozícia ku vzniku poruchy osobnosti je daná pravdepodobne geneticky, najskôr polygénovo; avšak môže súvisieť s prenatálnym a natálnym obdobím vývoja dieťaťa; konkrétne vývojom či poškodením jeho mozgu. Psychosociálne vplyvy – neúplnosť rodiny, emočne vypäté rodinné prostredie, príliš tvrdá výchova; nadmerne rozmaznávaajúca výchova majú veľmi výrazný vplyv na rozvoj dispozície k poruche osobnosti. Vo vývoji staršieho dieťaťa nasleduje vplyv školy, rovesníkov, kultúrne vplyvy (násilie vo filmoch, počítačové hry atď.). Tieto životné okolnosti majú patoplastický a akcelerujúci vplyv.⁶⁰⁵

3.1. Porucha osobnosti ako príčina neschopnosti

Diagnostika poruchy prebieha prostredníctvom spoľahlivej objektívnej anamnézy a podrobnej anamnézy získanej od probanda. Zisťujú sa povahové odchýlky, ktoré nie sú

⁶⁰¹ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 28.

⁶⁰² Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne pohľady na poruchy osobnosti a ich dôsledky pre prax a výskum*, Bratislava 2019, s. 59-60.

⁶⁰³ Por. J. PRAŠKO A KOL., *Poruchy...*, s. 19.

⁶⁰⁴ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 235.

⁶⁰⁵ Por. J. PRAŠKO A KOL., *Poruchy...*, s. 21.

následkom inej poruchy (napr. prekonanej schizofrénie), ale sú osudom osoby, teda charakterizujú ju ako takú. Príspevkom k diagnostike môže byť psychodiagnostické vyšetrenie, najmä vyšetrenie projektívnymi metódami. Celková prevalencia poruchy osobnosti sa odhaduje na 13%.⁶⁰⁶

Liečenie musí mať realistický cieľ. Nemožno čakať vyliečenie. Môže sa len zmeniť obdobie dekompenzácie na obdobie kompenzácie. Osoba sa môže stať viac sebakritickou (resp. mať viac sebaoznania o svojej poruche a nepovažovať ju za normálnu) a osoba môže viac regulovať svoju odchýlku.⁶⁰⁷

Väčšina overovaných terapeutických postupov sa týka liečby hraničnej poruchy osobnosti. Liečba tejto poruchy má dobrú priemernú efektívnosť v sledovaných doménach (afektivita, vzťahy s blízkymi). Pre väčšinu špecifických porúch však neexistujú dôkazy o účinnosti liečby na úrovni randomizovaných kontrolovaných štúdií a iných rigorózne preverených overeniach efektívnosti ich liečby.⁶⁰⁸

Do manželstva vstupuje muž a žena väčšinou ako dospelá osobnosť so svojim vrodeným temperamentom a nadobudnutými charakterovými vlastnosťami. Táto osobnosť však môže byť z viacerých dôvodov narušená.⁶⁰⁹ Hoci je táto osoba vysokoškolsky vzdelaná a nemusí byť navonok vidieť nejakú jej poruchu, predsa tam porucha je a môže spôsobovať vážne ťažkosti vo vzťahoch s ľuďmi.

Poruchy osobnosti môžu spôsobiť neplatnosť manželskej zmluvy kvôli vadám v manželskom súhlase podľa kán. 1095, b. 2 alebo 1095 b. 3. V nasledujúcich podkapitolách sa budú bližšie charakterizovať jednotlivé poruchy osobnosti spolu s vybranými rozsudkami cirkevných súdov prvej a druhej inštancie diecéz v Západnej provincii Slovenska.

3.2. Paranoidná porucha osobnosti

⁶⁰⁶ Tento odhad sa zakladá na výskume na reprezentatívnej vzorke 2000 ľudí z populácie dospelých Nórov vo veku 18-65 rokov, ktorých identifikovali podľa registra obyvateľov v Osle a okolí. Publikoval ho S. Torgersen v roku 2001. Pri niektorých poruchách osobnosti sa prejavovali pomerne výrazné medzipohlavné rozdiely. Prevalencia porúch osobnosti je najvyššia u osôb, ktoré majú stredoškolské vzdelanie a nižšie; žijú sami bez partnera v centre mesta.

NATIONAL CENTER FOR BIOTECHNOLOGY INFORMATION, *The prevalence of personality disorders in a community sample*, in: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11386989>

Kompletné výsledky výskumu: Celková prevalencia porúch osobnosti je 13.4%. Prevalencia konkrétnych porúch osobností bola: paranoidná, 2.4% (0.3); schizoidná, 1.7% (1.6); schizotypová, 0.6% (0.2); antisocialná, 0.7% (0.2); sadistická, 0.2% (0.1); hraničná 0.7% (0.2); histriónska, 2.0% (0.3); narcistická 0.8; (0.2); vyhýbavá 5.0% (0.5); závislá 1.5% (0.3); obsesívno-kompulzívna: 2.0% (0.3); pasívno-agresívna 1.7% (0.3); seba-škodiaca (self-defeating), 0.8%, (0.2).

⁶⁰⁷ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 165-167.

⁶⁰⁸ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 97.

⁶⁰⁹ M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 142.

K základným črtám tejto osobnosti patrí vzťahovačnosť, podozrievavosť, nedôvera voči druhým, úzkosť, podráždenosť a/alebo nepriateľské nastavenie voči druhým, problém vytvárať a udržať blízke medziľudské vzťahy, precitlivosť na nezdary a urážky (aj domnelé). Postihnutí bývajú podráždení, nepriateľsky naladení a negativistickí k druhým ľuďom.

Súčasťou ich presvedčenia je, že to nie oni, ale druhí ľudia sú naladení voči nim nepriateľsky, že im chcú ubližovať, škodiť im, či zhadzovať, ponižovať ich alebo vysmievať. Klasické opisy tejto poruchy osobnosti skôr predpokladali, že výsledkom tejto konštelácie osobných charakteristík je vôľovo silná, húževnatá osoba, ktorá sa dostáva do mnohých sporov s druhými ľuďmi a inštitúciami.

Konflikty je schopná udržiavať dlhé životné obdobia, eskalovať ich (od verbálnej až po brachiálnu agresiu). Po odmietnutí ich sťažností úradmi podávajú sťažnosti na stále vyššie inštanície a tiež na postup úradov, ktoré im predtým nedali za pravdu. Je pravdepodobné, že práve táto vzorka ľudí je len zjavnejšia časť populácie ľudí s paranoidnou poruchou osobnosti. Jadrovou súčasťou ľudí s touto poruchou osobnosti býva práve základná neistota o sebe a úzkosť z toho, že by im druhí ľudia ublížili alebo sa k nim zle zachovali. Niekedy môže nárast úzkosti vyvolanej domnelým či reálnym odmietnutím viesť k zjavným prejavom tejto poruchy. Dost' bežnou súčasťou bazálnej neistoty býva aj patologická žiarlivosť na partnera či iné blízke osoby.

Jedinec s paranoidnou poruchou osobnosti je predisponovaný aj k tzv. poruche s bludmi, ktorá je už zaraďovaná k psychickým poruchám (konkrétnejšie k psychózam). V tomto prípade môžeme pozorovať špirálu zhoršujúcich sa problémov, ktoré zvyčajne takáto osoba rieši tým, že ešte viac pritvrdí v svojich maladaptívnych prejavoch. To vedie nielen k zhoršeniu medziľudských vzťahov, ale aj k zhoršeniu psychického stavu jedinca.⁶¹⁰

Patria sem podtypy, ktoré sa v minulosti považovali za samostatné typy: *Pasívni fanatici*, oddávajú sa ovládajúcim predstavám o náboženskej, sociálnej alebo politickej reforme. Na rozdiel od nich sú *aktívni fanatici a bojovníci*, ktorí vehementne presadzujú tieto svoje predstavy, neznášajú akýkoľvek odpor a za svojím cieľom idú slepo – „cez mŕtvoly“.⁶¹¹

Prevalencia paranoidnej poruchy osobnosti sa v rôznych štúdiách na dospeljej všeobecnej populácii líši, čiže ľudí s touto poruchou od 0,5% do 2%. Existujú dôkazy o zvýšenej genetickej predispozícii pri výskyte porúch schizofrénneho spektra. V štúdií Kendlera na dvojčikách bola dedičnosť paranoidnej poruchy osobnosti odhadnutá na 23%.⁶¹² Tento údaj je dôležitý aj pri posudzovaní svedectiev rodinných príslušníkov stránky, ktorá má podľa súdneho znalca túto

⁶¹⁰ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 28.

⁶¹¹ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 237.

⁶¹² Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 31.

poruchu osobnosti. Ich svedectvo môže byť nielen vysoko subjektívne a zaujaté, ale aj poznačené chybnými interpretáciami toho, čo skutočne videli a počuli.

Diagnostické kritéria podľa MKCH-10 pre paranoidnú poruchu osobnosti (F 60,0):

1. Nadmerná citlivosť na odstrkovanie a odbitie.
2. Tendencia k pretrvávajúcej nenávisti, t. j. odmietnutie odpustiť urážku, urazenú samolúbosť, vnímané bezprávie a zľahčovanie situácie.
3. Podozrievavosť a sklon prekrúcať a chybné interpretovať neutrálne alebo priateľské akcie druhých ako nepriateľské a pohrdavé.
4. Bojovný a úporný zmysel pre osobné práva bez ohľadu na bezprostrednú situáciu.
5. Opakované neoprávnené podozrievanie pokiaľ ide o sexuálnu vernosť manželského alebo iného sexuálneho partnera.
6. Sklon k zdôrazňovaniu dôležitosti vlastnej osoby, ktorý sa prejavuje vytrvalým vzťahovaním všetkého k svojmu *ja*.
7. Zaoberanie sa nepodloženým „konšpiračným“ vysvetľovaním udalostí okolo seba a vo svete vôbec.⁶¹³

Vyjadrené v skratke: Paranoik je charakterizovaný trvalou podozrievavosťou s väčšinou plytkými bludmi. Má v okolí neprajníkov, ktorí mu ubližujú. Jeho postoj k „nepriateľom“ je aktívny, bojovný. Paranoik je sťažovateľ a vníma seba ako odborníka na právo. Jeho trvalým životným programom je ukrivdenosť a nepriateľstvo. Jeho porucha osobnosti vyvoláva častejšie zákonné spôsoby obrany a kverulovanie, menej často agresivitu (potrestanie nepriateľa).⁶¹⁴

Rímska rota vydala za posledné roky okolo ako 20 rozsudkov, v ktorých príčina rozpadu manželstva spočívala v paranoidnej poruche osobnosti jedného z manželov.⁶¹⁵ V krátkej dobe po sobáši sa prejavujú neopodstatnené obviňovania z manželskej nevery, sebeckosť a egoizmus. Partner nie je vplyvom paranoidnej poruchy osobnosti ocenený, stáva sa, že dochádza k násiliu a dominancii nad ním. Keď napríklad cíti nenávisť, popiera to a tvrdí, že iní cítia nenávisť. Partnera stále podozrieva, chce mu škodiť (potrestať ho). Navyše má sklony vystríhať sa úzkemu vzťahu, lebo sa ho bojí.

⁶¹³ A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 30.

⁶¹⁴ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy...*, s. 165.

⁶¹⁵ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...* s. 97, tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 145.

Trpí dobro manželov a následne aj dobro potomstva. Manželstvo osôb, kde u jedného z nich sa prejavila paranoidná porucha osobnosti, sa rozpadá pomerne rýchlo, podobne ako v prípade disociaľnej či schizoidnej poruchy osobnosti.⁶¹⁶

Úlohou sudcu je preskúmať za pomoci znalca, akej povahy a stupňa je táto psychická príčina, či v čase uzatvárania manželstva išlo o prechodnú alebo trvalú poruchu, za akých okolností vznikla a ako sa prejavila a či je postihnutá osoba schopná naplňať manželské povinnosti.⁶¹⁷ Sudca musí tiež posúdiť objektivnosť vyjadrení svedkov, ktorí pochádzajú z rodiny človeka s poruchou osobnosti, či je ich svedectvo skutočne reálne alebo len domnelé.

3.2.1. Rozsudok zo dňa 3. decembra 2008 coram Sitka

a) Úvodné poznámky

Nupturienti uzatvorili manželstvo asi po ročnej známosti. Už v čase známosti bolo vidieť, že konventa sa nedokázal rozhodovať, bol podozrievavý, nedôverčivý, stále bol smutný, nedokázal preberať zodpovednosť.

Už štyri roky pred sobášom mal psychické problémy a liečil sa u psychiatra. Jeho vnútorná neistota sa viac prehlbovala po svadbe, kedy nebol schopný riešiť bežné každodenné udalosti. Obviňoval a ponižoval manželku. Vo všetkom videl prekážky, podozrievavo sa zvykol obzerať po byte a vydieral manželku s tým, že vyskočí z okna. Trpel i na rôzne bludy, o pravdivosti ktorých bol silne presvedčený, pre ktoré manželku fyzicky i psychicky týral. Diagnózu mu určili až po takmer dvadsiatich rokoch manželstva na psychiatrickej klinike v B.: poruchy správania, paranoja a paranoidné bludy. Bral silné lieky (Ziprexa) na utlmenie agresívneho konania.⁶¹⁸

Manželia intímne nežijú spolu. Žiadateľka po návrate z B. povedala konvente, že s ich manželstvom je koniec. V manželstve sa im narodili dvaja synovia mladší D. a starší N.

Žiadateľka dňa 25.05.2005 podala na Metropolitný tribunál v Trnave žiadosť, v ktorej žiada o preskúmanie platnosti jej manželstva, nakoľko sa domnieva, že jej manželstvo je neplatné podľa kán. 1095, bod 3, že na základe psychickej choroby manžel nedokázal s ňou žiť slobodne a úprimne v dobrom vzťahu.⁶¹⁹

Dekrétom zo dňa 12. júla 2005 bola jej žiadosť prijatá (17) a titul sporu stanovený: „*Je dokázaná neplatnosť manželstva, ktoré uzavrel p. D. a p. V. v roku 1989 vo farnosti B. z titulu neschopnosti prijať na seba podstatné záväzky manželstva pre duševnú chorobu suspektnej*

⁶¹⁶ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...* s. 97, tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 145.

⁶¹⁷ PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, *Dignitas...*, čl. 209 § 1, 2.

⁶¹⁸ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008 coram Sitka*, s. 1, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave.

⁶¹⁹ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 1.

paranoidnej psychózy so žiarliveckým bludom zo strany muža pozvanej stránky podľa kánona 1095, bod 3 KKP?“ (26)

Proti uvedenému titulu podala pozvaná stránka námietku, v ktorej vyjadril, že jeho choroba nebola prítomná pri uzatváraní manželstva ako i proti špecifikovaní je zdravotného stavu (30). Námietka bola dekrétom predsedu kolégiového tribunálu zo dňa 28. septembra 2005 zamietnutá.⁶²⁰

Dňa 25. októbra 2005 bol vydaný Dekrét o začatí vyšetrovania (35). Počas vyšetrovania bola vypočutá pozvaná stránka i žiadateľka. Ako svedkovia boli vypočutí: svedok V., lekár pozvanej stránky; svedok G. matka žiadateľky; svedok M., otec žiadateľky.

Ďalej bol vypočutý p. J., jeho manželka je sestrou pozvanej stránky; L., brat pozvanej stránky; Znalecký posudok bol odoslaný znalcom 15.02.2007 (120).

Dekrétom o vykonaní znaleckého posudku zo dňa 12. júna 2006 predseda kolegiového tribunálu rozhodol o vykonaní znaleckého posudku ohľadom pozvanej stránky a bol ustanovený za znalca pani M. (93).

Dekrétom o zverejnení spisov zo dňa 23. apríla 2007 bola stránkam daná možnosť nahliadnutia do spisov (135).

Dňa 21. 05. 2007 poveril konventa za svojho patróna vdp. Jozefa Kempa, advokáta Metropolitného tribunálu, ktorý poverenie prijal.

Listom zo dňa 21. 05. 2007 konventa vyjadril nespokojnosť s posudkom p. M. a požiadal Metropolitný tribunál o menovanie nového znalca. Jeho žiadosti bolo vyhovené a Dekrétom zo dňa 18. júna 2007 bol za znalca menovaný p. R., ktorý mal vypracovať znalecký posudok (149,150). Menovaný znalec zložil prísahu 8. nov. 2007.(155). Listom zo dňa 22.05.2008 bol menovaný znalec opätovne požiadaný o vykonanie znaleckého posudku, nakoľko nekonal (156).

Dňa 21. júla 2008 bo vydaný Dekrét o uzavretí kauzy. Konventa žiadal vo svojom prípise z 24.07.2008 o poskytnutie predĺženia lehoty ohľadom vypracovania znaleckého posudku do 25. augusta 2008. Táto jeho prosba sa mu zamietla (164).⁶²¹

Prvostupňový súd v Trnave nakoniec deklaroval, že je dokázaná nulita predmetného manželstva z uvedeného titulu.⁶²² Druhostupňový súd v Bratislave potvrdil rozsudok potvrdzujúcim dekrétom⁶²³ bez toho, aby pozvanej stránke zakázal nové slávenie manželstva.⁶²⁴

⁶²⁰ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 2.

⁶²¹ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 2.

⁶²² Por. *Rozsudok 3. decembra 2008 coram Šálka*, s. 8.

⁶²³ *Potvrdzujúci dekrét 8. decembra 2009 coram Adamus*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 5.

⁶²⁴ V potvrdzujúcom dekréte sa konštatuje, že pozvaná stránka predložila súdu druhej inštancie druhý znalecký posudok, ktorý vypracoval znalec R. Tento posudok nestihol vypracovať pre prvú inštanciu, a preto rozhodla bez neho. Sudcovia druhej inštancie si rozsudok naštudovali a v dekréte konštatovali, že závery nového posudku sa odlišujú od prvého znaleckého posudku. V jeho neprospech svedčí skutočnosť, že druhý znalec predložil po formálnej

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Podľa žiadateľky, konventa nebol schopný riešiť ani obyčajné veci. Banálne veci ho viedli k tomu, že sa dostal do zúrivosti. Napríklad ak sa ona sa zdržala dlhšie v byte, ako to on očakával. Keď prišla k autu, tak sa nahneval, že kde bola tak dlho, kričal. Žiadateľka sa začala báť aby nehavarovali, lebo v takom stave riadil auto (62/17). On nikdy nebol za nič zodpovedný (62/11). Preto ona rozhodovala a on akékoľvek jej rozhodnutie považoval za nesprávne (62/11).

Počas chodenia spolu vypozerovala, že bol stále smutný, pesimistický, zasmušilý. Ona mu dodávala optimizmus (62/14).

Ohľadom mužovho vzťahu k deťom sa vyjadrila: „On mal rád deti. Prišli však situácie, v ktorých si držal svoje“(62/12). „*Bol dobrý otec pre úplne malé deti. On v noci stával aj ich chodil kočíkovať*“(62/13). Konventa o vzťahu k deťom sa okrem iného vyjadril: „*Nenapadne ma nič také, čo by som si mal vyčítať v ich výchove*“ (55/13).⁶²⁵

Ohľadom starostlivosti o chod domácnosti to bolo spočiatku tak, že mali spoločné peniaze. Prvé roky žiadateľka zapisovala všetky možné výdavky. Chcela vidieť ako hospodária, ale konventa to bral ako kontrolu. Keď mali druhé dieťa, mali malý príjem, tak konventa začala pracovať – po nociach začala prekladať, aby si privyrobili (61/9).

V r. 2001 spozorovala u neho žiarlivecké bludy, ktoré vyplývali z jeho choroby(62/19, 20). Konventa žiarlil aj na úspechy jeho manželky v tlmočení. Začal ju podozrievať a sledovať, kde chodila (62/15). Poprel, že by bol žiarlivý (56/20). Bol presvedčený o tom, že ho manželka nikdy nepodvedie, čo vyhlásil aj na jednom stretnutí spolužiakov zo základnej školy. Po roku 2001 začali nasledovať udalosti, ktoré naznačovali, že mu manželka nie je verná (56/21).

Žiadateľka sa cítila oklamaná, nakoľko konventa nepovedal nič o svojom zdravotnom stave, hoci žiadateľka mu hovorila, že bola operovaná na srdce (63/26). Jeho mama však spomenula žiadateľkinej mame, že kto vie, ako to manželstvo dopadne, že konventa je krutý na ňu (63/26). Konventa to nepovažoval za tak vážne, aby to spomenul (56/18).⁶²⁶

Konventa priznal, že po skončení školy v r. 1985 raz navštívil psychiatra zo strachu pred vojnou. Lekár mu dal nejaké tabletky na ukludnenie (55-56/14). Z roku 1985 nemá žiadnu diagnózu. S diagnózou, ktorá sa uvádza v prepúšťacej správe z r. 2001 nesúhlasí, podľa neho ju

stránke zjednodušený posudok, vypracovaný na základe stretnutia s pozvanou stránkou. Napriek tomu, že prináša nový pohľad na psychickú stránku pozvanej stránky, nenarušuje istotu vyplývajúcu z posudku MUDR. M. (Por. *Potvrdzujúci dekrét 8. decembra 200...*, s. 4). Týmto spôsobom si sudcovia tohto súdneho dekrétu splnili povinnosť, že vyjadrili, na základe ktorých dôvod závery jedného znalca prijali a druhého závery odmietli (por. *DC*, čl. 212 § 2).

⁶²⁵ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 5.

⁶²⁶ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 6.

nadiktovala svokra, ktorá je lekárka (56/16). Konventa tvrdí, že ho ona dostala do fakultnej nemocnice na psychiatriu. Inak sa mohol liečiť aj ambulantne. On to tak vidí, že potrebovali urobiť záznam o jeho psychickom stave, ktorý uviedli v prepúšťacej správe (56/19).

Konventa sa k fyzickému ublíženiu manželky vyjadril, že sa to stalo, keď sa vrátili z kostola, kedy ho ona začala prorokovať, ponižovať, vtedy ju udrel, čo ho mrzelo (56/23). Manželke vedome nechcel škodiť (56/24). Priznáva vinu na niektorých konfliktoch, po niektorých žiadateľka aj plakala (56/24).⁶²⁷

Manželku vnímal ako dosť cieľavedomú, keď si povedala nejaký názor, tak sa dala ťažko presvedčiť, aby to bolo ináč. Väčšinou on ustupoval, keď bolo treba niečo riešiť (55/12). Manželke pomáhal napr. tým, že vstával v noci, aby manželka mohla cez deň fungovať (55/13). Vzťah s manželkou nazval náročný. Cítil, že ho nemá rada. Pociťoval tvrdé správanie z manželkinej strany, čo pretrvávalo roky. Pri konflikte sa nevedeli dohodnúť. Pri rozhodnutiach väčšinou on ustúpil. Priznal, že aj on mal svoje názory, keď sa ich mal vzdať, to nie je zdravá komunikácia (56/19).⁶²⁸

Súdny znalec M. svoj znalecký posudok vyhotovila na základe analýzy spisového materiálu a získanej – získateľnej zdravotnej dokumentácie. Súdny znalec vidí pozvanú stránku ako disharmonickú osobnosť už v období známosti. Už v tomto období bol citovo chladný, uzavretý, málo komunikatívny, podozrievavý, vzťahovačný a aj banálne podnety vnímal ako namierené proti nemu (128). Po svadbe sa psychický stav pozvanej stránky vyvíjal nepriaznivo. Zvýraznili sa jeho pôvodne povahové vlastnosti, začal byť extrémne žiarlivý na manželku, bežné – aj banálne podnety spracovával bludne a začala sa u neho rozvíjať žiarlivecká paranoja. V dôsledku nej bol v r. 2001 hospitalizovaný na Psychiatrickej klinike v B.⁶²⁹

Psychická porucha vznikla vývojom na podklade jeho pôvodných povahových vlastností, tak, že mal chorobnú schopnosť“ rôzne, aj banálne podnety chybné interpretovať, resp. „prekrútiť“ až do absurdnosti ich pospájať do žiarliveckého bludu.

Súdny znalec uvádza, že konventa trpí emulatoornou paranojou, táto psychická porucha sa plne rozvinula v manželstve, t. j. vznikla paranoidným vývojom na základe jeho pôvodnej senzitivnej (paranoidnej a schizoidnej) osobnosti, v dôsledku ktorej nie je schopný vziať na seba podstatné záväzky manželstva.⁶³⁰

3.2.3. Záver rozsudku

⁶²⁷ Por. Rozsudok 3. decembra 2008..., s. 6.

⁶²⁸ Por. Rozsudok 3. decembra 2008..., s. 6.

⁶²⁹ Por. Rozsudok 3. decembra 2008..., s. 7.

⁶³⁰ Por. Rozsudok 3. decembra 2008..., s. 7.

O psychickej poruche sa znalec vyjadruje ako o chronickej, trvalej, liečbou je možno dosiahnuť iba zmiernenie jej symptomatiky.

Znalec uvádza psychická porucha pozvanej stránky je trvale nezlučiteľná s prirodzenou, normálnou funkciou manželstva a s výchovou detí (128, 129).

Na základe získaných materiálov sa dá jednoznačne povedať, že konventa už v už štyri roky pred manželstvom mal psychické problémy, ktoré sa časom zhoršovali. Preto bola potrebná aj jeho hospitalizácia ako i neustála starostlivosť ošetrojúceho lekára. Súdny znalec potvrdil jeho diagnózu ako emulatórnu paranoju. Jeho zdravotný stav prejavovaný extrémnou žiarlivosťou mal veľmi negatívny vplyv na manželské spolužitie, čím nebol schopný tvoriť harmonický rodinný život.

Je dokázaná neplatnosť manželstva z titulu - neschopnosti prijať na seba podstatné záväzky manželstva pre duševnú chorobu suspektnej paranoidnej psychózy so žiarliveckým bludom zo strany muža pozvanej stránky podľa kánona 1095, bod 3 KKP.⁶³¹

c) Analýza rozsudku

Rozsudok má 8 strán. Nachádza sa v ňom množstvo citácií zo spisu spolu s číslom strany a číslom odpovede na otázky. V rozsudku je vyjadrené dvojité odmietnutie podnetu pozvanej stránky a jedno prijatie podnetu. Prvé je, že nesúhlasí s titulom sporu. Pozvaná stránka popiera určenú psychickú poruchu u svojej osoby. Je zrejmé, že titul sporu je neštandardný, pretože zahŕňa konkrétnu psychickú poruchu. V rozsudkoch Rímskej rotý autor práce nenašiel, že by neschopnosť z dôvodu psychickej poruchy bola v sporovej otázke konkretizovaná.

Na druhý podnet sudca reagoval kladne. Pribral druhého súdneho znalca, aby aj on vypracoval súdno-znalecký posudok na posudok. V konečnom dôsledku však posudok nebol dodaný, pretože znalec aj po výzve dodať rozsudok do stanoveného termínu ho nedodal, a preto došlo k uzavretiu v kauze. Na tretí podnet pozvanej stránky reagoval sudca odmietnutím. Išlo o predĺženie lehoty k vypracovaniu posudku pre druhého znalca.⁶³² Sudcovia prvej inštancie mali k dispozícii iba jeden znalecký posudok; rozsudky Rímskej rotý ich zvyknú mať viac.⁶³³

⁶³¹ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 8.

⁶³² *Rozsudok 3. decembra 2008 coram Sitka*, s. 2, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave.

⁶³³ Napríklad rozsudok, zverejnený v *RRD 92 (2007) coram Faltin* de die 20.03.2000 použil až štyri znalecké posudky.

Tento rozsudok jej jeden z mála, v ktorom vystupuje meno advokáta, ktorého si vybrala pozvaná stránka. Je to však jediná jedna vec spomenutá v rozsudku, ktorá sa týka jeho činnosti a to je súhlas s voľbou advokáta v tejto kauze. Neznamená to, že bol pasívny, ale o jeho aktivite nie je žiadna zmienka v rozsudku.

V právnej náuke sa rozsudok venuje nielen neschopnosti uzavrieť manželstvo vo všeobecnosti, ale aj konkrétnym psychickým poruchám, osobitne neurózam a z neuróz hlavne depresii. Osobitne sa však nevenuje paranoidnej poruche osobnosti.⁶³⁴ Čitateľ rozsudku môže mať dojem, že táto časť rozsudku bola omylom skopírovaná z iného rozsudku, ktorý sa venoval depresii stránky.

Argumentácia rozsudku sa zakladá na tvrdeniach žiadateľky, ktoré sa hneď porovnávajú s výpoveďami pozvanej stránky. Ťažisko argumentácie nie je popieranie pravdivosti jednej alebo druhej výpovede, ale dôrazom na znalecký posudok, ktorý prebehol na základe analýzy spisu a získateľnej zdravotnej dokumentácie vyhotovila znalkyňa.⁶³⁵

Výpovede svedkov boli v rozsudku rozobrané dosť podrobne. Bolo päť svedkov a jeden kvalifikovaný svedok – súdny znalec. Okrem súdneho znalca tu vystupovali aj iní lekári, ktorí boli príbuzní alebo známi žiadateľa. Podali charakteristiku anomálie pozvanej stránky podobne ako samotný súdny znalec. Výpovede svedkov nasledujú za sebou v poradí, v akom vypovedali. Nejedná sa teda o tematické delenie textu,⁶³⁶ ale o chronologické vyjadrenie argumentov podľa toho, ako sa nachádzajú v spise. Vzácné je, že mnohé svedectvá svedkov sa nezakladajú na sprostredkovaných informáciách, ale na tom, čo oni sami videli a počuli.⁶³⁷ Rozsudok sa nevyrovnal s pripomienkami obhajcu zväzku, ako je to zvykom v rozsudkoch Rímskej roty.⁶³⁸

⁶³⁴ Por. *Rozsudok 3. decembra...*, s. 3-4.

⁶³⁵ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 7.

⁶³⁶ Vo všetkých autorom práce študovaných rozsudkov Rímskej roty prevláda tematické členenie textu v časti *De facto*. Opisuje sa priebeh psychickej poruchy od času pred manželstvom, cez fázu uzavretia manželstva až po súčasný stav psychickej poruchy (ak je o tom údaj). Napríklad v jednom rozsudku Rímskej roty je to uvedené, okrem iného toto: V čase zoznámenia stránok si nikto neuvedomoval, že muž už vtedy bol postihnutý akousi chorobou psychického rázu v skrytej forme. Jej prejavy sa ukázali, ako tvrdí žalujúca stránka, už týždeň po svadbe. Doslova hovorí: „chcel ma zaškrtiť a nemal k tomu žiadny motív.“ Doktorka W. jej pred sobášom povedala, že je to „chorý človek, že sa liečil v psychiatrickej nemocnici.“ Tomuto výroku jednak ona, jednak ďalší príbuzní ženy sotva uverili, lebo „pôsobil dobrým dojemom.“ Toto potvrdili aj jeho dvaja svedkovia. Jeho rodičia jednoducho popierajú, že by sa liečil u psychiatra a tvrdia, že ich syn sa liečil na žalúdok... V dokladoch sa nachádzajú štyri znalecké posudky... Medzi isté skutočnosti treba zaradiť, že sa tu pojednáva o dedičnej chorobe, pretože jeden z bratov žalovanej stránky spáchal samovraždu, druhý bol postihnutý syndrómom príživníctva. Zo spisov kauzy je jasné, že muž bol viackrát psychiatricky liečený už šesť rokov pred manželstvom... Akokoľvek v každom prípade jasne vysvitá, že z vyššie uvedených klinických dokumentov, že žalovaná stránka tak pred sobášom, ako aj po sobáši, bola psychiatricky liečená a že príznaky choroby boli vážne. (Por. *RRD 92 (2007) coram Faltin de die 20.03.2000*, in: DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej roty*, s. 57-59.)

⁶³⁷ Por. *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 6-7.

⁶³⁸ Napríklad v jednom rozsudku to sudcovia vyjadrili takto: „Tieto výpovede a výpovede obhajcu manželského zväzku, vznesené proti neplatnosti manželstva, nemôžu nijako zoslabiť závery znalcov a dokladov, ktoré sú naporúdzli. Tak ako sme vyššie poznamenali, veľmi zúrivá choroba môže podvieť často nielen nezaväzených, ale niekedy aj

V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva,⁶³⁹ hoci v rozsudku je uvedené, že „o psychickej poruche sa znalec vyjadruje, ako o chronickej, trvalej, liečbou je možno dosiahnuť iba zmiernenie jej symptomatiky.“⁶⁴⁰

V rozsudku je síce zmienka o súdnom poplatku, ako to vyžaduje zákon,⁶⁴¹ ale nie je uvedená jeho výška a nie je uvedená ani možnosť odvolať sa voči výške tohto súdneho poplatku.⁶⁴² Výrok rozsudku znie: „Žalujúca stránka je povinná nášmu tribunálu uhradiť riadnu taxu za vedenie súdneho sporu.“⁶⁴³

V samotnom rozsudku úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielajú na vyššiu inštanciu. Výrok rozsudku znie: „A tak vo vedomí zodpovednosti pred Všemohúcim Bohom prehlasujeme, že sa dokázala neplatnosť tohto manželstva, a preto treba pokladať manželstvo M a M od počiatku za neplatné.“⁶⁴⁴ Z tohto vyjadrenia vôbec nie je zrejmé, že rozhodnutie bude skúmať druhá inštancia, prípadne ešte aj tretia a aj tak môže sa manželstvo považovať za platné. Preto zákon vyžaduje, aby bola vykonateľnosť respektíve nie vykonateľnosť explicitne vyjadrená.⁶⁴⁵

3.3. Histriónska porucha osobnosti

Etymologicky termín histriónska pochádza z gréckeho slova *histrión*, čiže herec. Tento pojem nahradil pojem hysterická psychopatia. Dôvodom zmenu názvu v MKCH-10 a DSM-5 bola veľká rôznosť obrazov (konverzné a dissociačné poruchy) a rodová konotácia. Postihnutí touto poruchou bývajú aj muži.⁶⁴⁶ V staršej literatúre sa postihnutí touto poruchou nazývali aj *hochštapleri*, ktorí sa hrajú na vyššie postavených z dôvodu vymysleného pôvodu, spoločenskými kontaktami, titulmi a pod.

Symptómy tejto poruchy sú: povrchná a labilná emotivita, nadmerné a teatrálné vyjadrovanie citov, sugestibilita, nadmerné vyhľadávanie vzrušenia, neprimeraná koketéria vo vzhľade a správaní, sexualizované prejavy i v spoločensky nevhodných situáciách a prostrediach. Ich emócie sú dramaticky, afektovane, veľmi expresívne, ale zároveň plytko

odborníkov, najmä keď ide o skrytú formu, ktorá následkom zásahu nejakých vonkajších skutočností sa stane zjavnou. (Por. RRD 92 (2007) coram Faltin de die 20.03.2000, in: DUDA, *Vybrané rozsudky Rímskej rotty*, s. 60.)

⁶³⁹ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁶⁴⁰ *Rozsudok 3. decembra 2008...*, s. 7.

⁶⁴¹ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁶⁴² Por. KKP, kán. 1649 § 2, ktorý dáva možnosť odvolať sa voči výroku, týkajúceho sa trov do pätnástich dní u pôvodného sudcu, ktorý môže poplatok upraviť.

⁶⁴³ *Rozsudok 3. decembra 2008 coram Sitka*, s. 8, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave.

⁶⁴⁴ *Rozsudok 3. decembra 2008 coram Sitka*, s. 8, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave.

⁶⁴⁵ Por. DC, čl. 253 § 5.

⁶⁴⁶ Por. A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 244.

prežívané. Často silno reagujú na malé podnety, ale významné udalosti ich nechávajú ľahostajnými.⁶⁴⁷

Motívom správania sa je sebavyzdvihovanie za každú cenu, strhávanie pozornosti na seba za každú cenu (klamstvá, podvody, hrozby, lichotenie, zvädzanie). Aj preto sa nápadne upravujú a obliekajú a to nielen ženy, ale aj muži. Osoby sú egocentrické, potrebujú pozornosť a ocenenie okolia. Nejde im o pravdu, ale o zdanie, o dojem. Môžu preto očariť svojím šarmom a zvodnosťou.⁶⁴⁸ Majú zvýšený sklon k skratovým reakciám, napríklad k demonštratívnym i vážne mieneným samovražedným pokusom.⁶⁴⁹

Ich vzťahy sa vyznačujú ambivalenciou, prežívaním silných pozitívnych emócií i nenávisť. Obete týchto ľudí často naletia na ich klamstvá a podvody. Na niektoré z nich sa príde až po civilnom trestno-právnom stíhaní. Sú prípady, v ktorých sa postihnutý až tak vžije do svojej role, že stráca schopnosť rozlíšiť medzi reálnymi udalosťami a pseudológiou.⁶⁵⁰ Vyššie city skôr predstierajú, ako reálne prežívajú; v podstate nie sú schopní vytvárať trvalejšie a citovo podfarbené vzťahy s ľuďmi. Sklonom ku klebetám, intrigánstvu a skresľovaniu skutočnosti dokážu rozvrátiť každú skupinu – rodinu, pracovný kolektív, priateľov.⁶⁵¹

Diagnostické kritéria podľa MKCH-10: Okrem všeobecných kritérií pre poruchy osobnosti (G), uvedené na začiatku tejto kapitoly, by pre histriónsku poruchu osobnosti mali splnené aspoň štyri z týchto:

1. Sebadramatizácia, teatrálnosť, prehnaný prejav emócií.
2. Sugestibilita v zmysle ľahkej ovplyvniteľnosti inými ľuďmi alebo okolnosťami.
3. Plytká a labilná emotivita.
4. Trvalé vyhľadávanie činností, pri ktorých je pacient stredobodom pozornosti a kontinuálne vyhľadáva vzrušenia.
5. Nepatričná zvodnosť v zjave alebo v správaní.
6. Nadmerná sústredenosť na fyzickú príťažlivosť.⁶⁵²

Liečba sa realizuje podobne ako pri iných poruchách osobnosti, avšak medikácia hrá menšiu rolu v liečbe v porovnaní s inými poruchami osobnosti. Je možné použiť psychodynamickú terapiu. Jedna z prvých terapeutických intervencií je získanie podrobnej

⁶⁴⁷ Por. A. HERETIK sr. – A. HERETIK, jr., *Poruchy osobnosti*, in: A. HERETIK A KOL (red.), *Klinická...*, s. 323.

⁶⁴⁸ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 166.

⁶⁴⁹ Por. E. KOLIBÁŠ (red.), *Špeciálna psychiatria*, Bratislava 1998, s. 103.

⁶⁵⁰ Por. A. HERETIK, *Forezná psychológia*, Bratislava 2019, s. 244-246.

⁶⁵¹ Por. E. KOLIBÁŠ (red.), *Špeciálna...*, s. 103.

⁶⁵² A. HERETIK jr., *Aktuálne...*, s. 43.

výpovede o fungovaní a histórií histriónskej poruchy osobnosti u pacienta.⁶⁵³ Používa sa aj skupinová terapia. Počas tejto terapie histriónki pacienti sa môžu javiť ako pomoc odmietajúci sťažovatelia. Títo ľudia hrajú roľu obeť a vzbudzujú opatrovateľské správanie u ostatných. Pacienti môžu mať úžitok zo skupinovej terapie vtedy, keď pochopia, že ich zhovorčivosť a nekonečná nespokojnosť im spôsobuje izoláciu od ostatných a poháňa ich koleso nešťastia.⁶⁵⁴ Využíva sa aj kognitívna terapia. Pri nej sa vychádza z toho, že histriónski pacienti sú tak zameraní na súhlas a prijatie zvonku, že svojej vnútornej existencii prikladajú malý význam. Osoby s touto poruchou osobnosti môžu mať úžitok z týchto intervencií: rozvíjanie systematickejšieho myslenia, uvažovanie o dlhodobých dôsledkoch impulzivity, asertívny tréning (s cieľom nebáť sa odmietnutia), hranie rolí s prvkami odmietania. Pacienti môžu byť povzbudzovaní, aby hľadali zamestnanie, ktoré by uspokojilo ich potrebu zviditeľňovania: herectvo, tancovanie, politika, učiteľstvo atď.⁶⁵⁵ Farmakoterapia sa uplatňuje najmä pri výraznom kolísaní nálad a afektov. Môže pomôcť použitie antidepresív. Z času na čas je treba rozvážne použiť sedatívne hypnotiká, ktoré môžu pacientom pomôcť prejsť cez krízu.⁶⁵⁶

Pre skúmanie neplatnosti manželstva je dôležité pripomenúť, že takéto osoby môže podať na súde falošné svedectvo a vo vzťahu k životnému partnerovi môžu spôsobovať urážky a útoky. „Kriminogénnymi sa môžu stať falošným udaním a svedectvom (napríklad udaním, že boli znásilnení), urážkami a útokmi. Porucha predisponuje osobu na abnormné reakcie a závislosti.“⁶⁵⁷

Pokiaľ sa jedná o samotnú neschopnosť z dôvodu psychickej prirodzenosti: Osoba s takouto poruchou osobnosti sa nemôže natrvalo zaviazat' k životu so svojím partnerom. Bráni jej v tom tvrdohlavosť, neschopnosť kompromisov a infantilné správanie. Na názorové rozdiely reaguje hystericky, nevidí potrebu dobrá partnera; on pre ňu v skutočnosti ani partnerom nie je. V krátkom čase po sobášii nadväzuje bližšie vzťahy s inými mužmi alebo ženami a následne sa dopúšťa aj fyzickej nevery. Pri takomto správaní nie je v stave uskutočniť záväzky manželstva, ako je jednota a nerozlučiteľnosť.⁶⁵⁸

Vzhľadom na to, že významné udalosti ich nechávajú ľahostajnými, hoci na malé podnety reagujú silno, možno uvažovať nielen o neschopnosti prevziať záväzky, ale aj o nedostatku rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností.

⁶⁵³ Por. D. J. ROBINSON, *Poruchy osobnosti podľa DSM – IV – vysvetlené*, Trenčín 2002, s. 60.

⁶⁵⁴ Por. D. J. ROBINSON, *Poruchy...*, s. 62.

⁶⁵⁵ Por. D. J. ROBINSON, *Poruchy...*, s. 63.

⁶⁵⁶ Por. D. J. ROBINSON, *Poruchy...*, s. 64.

⁶⁵⁷ I. ŽUCHA, *Poruchy osobnosti*, in: J. FLEISCHER A KOL., *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 166.

⁶⁵⁸ Por. S. PAŽDZIOR, *Przyczyny...* s. 104, tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 150-151.

Úlohou sudcu je preskúmať za pomoci znalca, akej povahy a stupňa je historiónska psychická porucha. Zistiť, či v čase uzatvárania manželstva išlo o prechodnú alebo trvalú poruchu, za akých okolností vznikla a ako sa prejavila a či je postihnutá osoba schopná naplňať manželské povinnosti.⁶⁵⁹

3.3.1. Rozsudok z 28. apríla 2015 coram Adamus

a) Úvodné poznámky

Nupturienti sa zoznámili cez inzerát v Katolíckych novinách a obaja mali z predchádzajúcich manželstiev po tri deti. Konventa (muž) tvrdil žiadateľke (žene), že ju má rád, bol veľmi milý a milo sa správal aj k jej deťom. Po piatich mesiacoch známosti začal naliehať na sobáš. Žiadateľka však ešte nechcela, na čo sa on urazil. Kvôli nej prestal fajčiť, tvrdil, že nenadáva a nie je alkoholik. Kvôli alkoholu však mala pochybnosti. Dvakrát kvôli tomu volala aj pánu farárovi do dediny, kde býval, ale on sa vyjadril, že opitého ho nikdy nevidel. Keď konventu prosila, aby ešte o rok svadbu odložili, nechcel o tom ani počuť. Dohodli sa, že o spoločné dieťa sa nebudú snažiť. Tri dni pred svadbou jej volala matka konventy a na potvrdenie, že bude svadba, reagovala, že sama uvidí, aký je a jeho dcéra zakričala, že je alkoholik. Konventa však toto tvrdenie rázne odmietol.⁶⁶⁰

Po svadbe nastali problémy so stravou, keďže žiadateľkine deti nechceli jedávať mäsovú polievku, ktorú manžel varil, nakoľko neboli na ňu zvyknuté, keďže ich otec bol vegetarián. Počas pracovných dní musela všetkým chystať desiate, ak nemal manžel odvoz do práce, tak ho musela zaviezt' a potom ísť aj po neho, pravidelne sa učila s jeho najmladšou dcérou a po pol deviatej ju už chcel iba pre seba. Nesmela telefonovať a dohodli sa, že nebudú chodiť na žiadne stretnutia. Po roku odišla na Modlitby matiek, odkiaľ ju po krátkom čase odvolal. Pokiaľ odišla z domu, Peter šiel do krčmy. Čím ďalej tým viac ju uisťoval, že potreboval iba ženu do postele a pre dcéru mamu. Chcel, aby jeho autorita bola uznaná za každých, často aj nelogických okolností. Veľakrát sa vyhrážal samovraždou, za čo ho upozorňovala, že jeho správanie ho bude stáť manželstvo. Prosila o pomoc kňazov, ktorí mu dohovárali, no vydržalo to jeden – dva týždne. Odmietal akúkoľvek spoluprácu s odborníkmi. Scény sa odohrávali hlavne vo večerných hodinách, z čoho potom bola niekoľkodňová tichá domácnosť. Napokon sa jej aj deťom ospravedlnil.

⁶⁵⁹ PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, *inštrukcia Dignitas ...*, čl. 209 § 1, 2.

⁶⁶⁰ Por. Rozsudok z 28. apríla 2015 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

Po približne 14 mesiacoch podala žiadateľka žiadosť o civilný rozvod, ktorú potom ešte trikrát stiahla. Manžel mal súdny zákaz vstupu do domu, takže aj s dcérou sa odsťahoval. Napokon po dlhom prosení mu dovolila chodiť na víkendy. Po pokuse znásilniť ju, opäť mu zakázala vstup do domu. Dala mu však ešte jednu šancu, dokonca súhlasil s návštevou psychológa. Na Silvestra 2012 sa opil a viedol nemorálne reči, preto naň na Nový rok 2013 zavolať polícia, ktorá ho vykázala z domu. Jej rozhodnutie podať žiadosť o rozvod bolo definitívne. Okresný súd v P. 12. septembra 2013 manželstvo rozviedol.⁶⁶¹

Žiadateľka sa 21. marca 2013 ešte pred civilným súdnym pojednávaním obrátila na Metropolitný tribunál v Bratislave, aby preskúmal platnosť jej manželstva, nakoľko sa cíti podvedená, lebo jej manžel zatajil vzťah k alkoholu a vulgárne správanie.

Konventa sa k Dekrétu o prijatí žiadosti písomne vyjadril, že s rozvodom nie je zmierený, obvinenia manželky považuje za vymyslené, stále ju miluje a zaráža ho, že klame nielen pred štátnym súdom, ale aj pred cirkevným.

Boli určené štyri tituly: vylúčenia samotného manželstva zo strany muža, pozvanej stránky, podľa kánona 1101, § 2 alebo z titulu podvodu zo strany muža, pozvanej stránky, podľa kánona 1098 KKP alebo z titulu omylu vo vlastnosti osoby priamo a zásadne chcenej zo strany ženy, žiadateľky, podľa kánona 1097 § 2 KKP alebo z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti zo strany muža, pozvanej stránky, podľa kánona 1095 bod 3 KKP?

Predseda kolégiového tribunálu požiadal 12. júna 2014 MUDr. M., psychiatricku, aby vypracovala odborný posudok o duševnom stave konventy. Žiadateľka sa 18. septembra 2014 ohradila proti výške poplatku a odmietla ho uhradiť.

Obhajca zväzku sa 28. októbra 2014 vyjadril ku kauze, 29. októbra 2014 bola zverejnená a vyjadrila sa k nej 21. novembra 2014 iba žiadateľka. Následne 9. decembra 2014 bola kauza uzavretá a predseda kolégiového tribunálu vyzval 13. januára 2015 jednotlivých sudcov, aby vypracovali svoje vóta.⁶⁶²

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Žiadateľka vypovedala, že muž prvý navrhol sobáš. Pochválil sa, že predtým s jednou slobodnou ženou aj býval. Rozišli sa. Pri príprave svadby sa zaujímal o všetky veci, aj keď

⁶⁶¹ Por. Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 2.

⁶⁶² Por. Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 2.

samotnú svadbu platila Mária, lebo on nemal peniaze. Na svadbu nepišli jeho dve dcéry zo vzdoru, že ide bývať k cudzej žene.⁶⁶³

Po svadbe – pri vykladaní vecí z auta tak nakričal na dvanásťročného syna A., že syn i novomanželka zaspávali s plačom. Každú nedeľu robil veľké scény, keď deti nechceli jesť polievku, na ktorú neboli zvyknutí, lebo ich zosnulý otec bol vegetarián. Pil vtedy, keď bol v strese. Stres mu spôsobovalo čokoľvek, čo sa nedialo podľa jeho predstáv. Pil raz za týždeň, či raz za desať dní. Presviedčal manželku, že pil iba vodu, pričom jej v krčme potvrdili, že si dal tri vodky a pivo. Tri týždne po svadbe dal výpoveď v práci bez akéhokoľvek dohovoru s Máriou a bol pol roka nezamestnaný. Keď mal príjem, peniaze jej vždy všetky odovzdával. Zabezpečoval všetky mužské práce okolo domu; pracoval so synom v záhrade, hrával s ním karty, ale s dcérou sa neučil. Plánovať výlety pre deti sa nedalo, lebo keď neposlúchali, všetko sa zrušilo. Často menil zamestnania. V domácnosti v hneve ničil majetok a vyhrážal sa (46/31).

Rozsudok uvádza bližšie jeho prejavy agresivity, ktoré sú uvedené v žiadosti: ak bola pri svojich deťoch viac ako desať minút, kričal, posmieval sa; prikázal jej odísť, ak neposlúchla, chytal nervy, nadával. Telefonovať mohla iba medzi 15.00 – 20.00 hod. Ak niekto zavolať neskôr, bol presvedčený, že volajú preto, aby ho provokovali; zúrivo vrazil do poličky s telefónom, vyvalil ju zo steny. Veľakrát jej a deťom vulgárne nadával; niekedy sa jej vyhrážal bitkou i deťom; mal pred deťmi sexuálne narážky na ňu; chcel, aby deti uznali jeho autoritu za každých okolností a súhlasili s ním aj v nelogických veciach (môže jazdiť, aj keď nemá vodičský preukaz). Za banálnu vec chytil syna pod krk a tlačil ho k stene. Keď mu povedala o rozvode, vyhrážal sa, že dom poleje benzínom. Na Silvestra 2013 sa opil a vyhrážal sa jej, že ju zabije.⁶⁶⁴

Pozvaná stránka vypovedala, že na manželke si cenil vieru, všetko... a trvá to dodnes. Má ju stále rád. Jeho prvá manželka trpela laktačnou psychózou a siahla si na život. V živote manželku Máriu neudrel. Priznal, že ju slovne napadol a že tam bol krik. Bolo to vtedy, keď zistil, že uprednostňuje jej malé deti pred ním. Negatívne vníma vplyv bývalých svokrovcov na ich vzťah. Raz za mesiac sa zastavil na dve pívá. Manželka bola na to alergická. Manželka považovala za opitost' už požitie dvoch pív. Deťom sa venoval. Striedal zamestnania: Nitra, Senec, Rišňovce. Každý deň sa modlí, aby sa k sebe vrátili.

Svedok XY, priateľka žiadateľky vyše 20 rokov, vypovedala, že konventa sa správal žiarlivo. Nechcel ju nikde pustiť. Pred sobášom sa správal milo, teatrálné a chválil sa, aký je veriaci; verejne ju objímal, bozkával; bolo to prehnané. Po svadbe jej povedal, že teraz to bude

⁶⁶³ Por. Rozsudok z 28. apríla..., s. 6.

⁶⁶⁴ Por. Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 7.

inak. Začal byť k deťom veľmi prísny; Máriu obmedzoval v kontaktoch s inými ľuďmi. Bola svedkom toho, ako škrtil jej syna pre maličkosť. Mária sa cítila týraná, vyhľadala psychológa.

Svedok XZ, priateľ žiadateľky, si myslí, že konventa sa po svadbe zmenil o 180 stupňov. Chcel mať žiadateľku akoby len pre seba, izolovať ju, akoby až uväzniť. On bol na ňu hrubý. Ona sa ho bála.⁶⁶⁵

Svedok XV, dôverná kamarátka žiadateľky, vypovedala, že konventa sa pred sobášom prejavoval ako zbožný človek. Inicioval púte, modlil sa ruženec; pred sobášom ho nevidela piť a nadávať. Žiadateľka chcela, aby jej synom nechýbal mužský vzor. Po sobáši bol k nej prehnane žiarlivý, izoloval ju. Veľmi skoro po manželstve začali problémy. Keď si ju chcel udobriť, bol až afektívne starostlivý a taký bol aj pred sobášom. V manželskej poradni dostal konventa úlohy, ktoré však nebol schopný plniť.

Svedok AA, brat žiadateľky vypovedal, že konventa sa javil ako muž vyzretý, nábožný, harmonický. Z očakávaní žiadateľky sa dá predpokladať, že mala záujem o manžela, ktorý nie je alkoholik a slušne sa vyjadruje. Taký bol aj jej prvý manžel. Nepotvrdil však, že by sa Mária tak výslovne vyjadřila. Konventa bol človek dvoch tvárí. Pozitívnu prejavil pred sobášom, negatívnu po sobáši (hrubosť, agresivita, izolácia manželky). Potvrdil nepríjemnú okolnosť, ktorú mu žiadateľka spomínala, že sa udiala už deň po svadbe. Potvrdil sťažnosti žiadateľky na alkohol, agresivitu a hrubé správanie voči nej i pred deťmi a voči deťom. Osobne sa nezúčastnil zúrivých prejavov, ale bol prizvaný, až keď skončili. Potvrdil vyhrážanie sa podpaľáctvom.

Svedok BB, matka žiadateľky vypovedala, že konventa povedal, že jeho budú počúvať všetci: starí aj mladí, aby bol poriadok. Počula tieto vyjadrenia predtým už od detí. Po trištvrte roku si tieto jeho prejavy aj sama všimla. Vulgárne nazýval dcéru aj pred ňou a keď ho napomenula, povedal, že ju bude nazývať, ako sám chce. Dcéra sa jej zdôverila, že niekedy príde domov opitý; ona ho opitého nevidela. Žiadateľka viackrát priniesla cennosti z domu k rodičom, lebo Peter sa vyhrážal, že dom podpáli a všetko rozbije.⁶⁶⁶

Súdny znalec M. vo svojom posudku (ktorému predchádzalo ambulatné vyšetrenie) uvádza, že konventa je emočne nestála, **explozívna osobnosť s histriónskymi rysmi**. Agresivitu voči manželke „maskuje“ agresivitou voči deťom. Má potrebu vynucovať si dominantnosť aj za cenu agresivity, príkazov, majetníckeho chovania. Bagatelizuje poruchy správania a má tendenciu hľadať vinníka mimo seba. Je tu aj abus alkoholu. Znalec však nemá dostatok informácií o tom, či sa jedná aj o závislosť. Odporca mal vyššie uvedený stav osobnosti aj čase známosti a uzatvárania manželstva. V tom čase hral tolerantnú, všetko akceptujúcu rolu a používanie alkoholu poprel.

⁶⁶⁵ Por. Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 7.

⁶⁶⁶ Por. Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 7.

Hranie roly je vyčerpávajúce a v manželstve stratil motiváciu pre hratie tejto roly. Osobnosť je v jeho veku pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyviteľná. Dlhodobou intenzívnou psychologickou intervenciou by bolo možné dosiahnuť len zmiernenie jeho prejavov, ale nie osobnosti.⁶⁶⁷

c) Záver rozsudku

Z vyššie uvedených výpovedí sudcovia vyvodili toto presvedčenie: Obaja nupturienti chceli manželstvo podľa Božieho plánu. Manžel doteraz nástojí na jeho trvaní. Na manželstvo boli riadne pripravení a uzavreli ho už po skúsenosti s predchádzajúcim sviatostným manželstvom. Nedá sa preto hovoriť o vylúčení samotného manželstva zo strany muža.

Konventa finančne prispieval do rodiny; podľa svojich schopností pomáhal v domácnosti a venoval sa deťom. Pred manželstvo síce hral rolu tolerantnú a akceptujúcu, ale zo spisu nie je jasne dokázané, či to robil z dôvodu podvodu (vypočítavosti) alebo z dobrej vôle na začiatku pričom však po čase len stratil motiváciu, keďže si nedokázal získať nevlastné deti a nebol schopný to takto žiť ďalej. Nie je preto možné nadobudnúť morálnu istotu o podvode zo strany muža.

V čase pred sobášom sa pán Peter snažil o tolerantnú, všetko akceptujúcu rolu a používanie alkoholu poprel. Hranie roly bolo vyčerpávajúce a v manželstve stratil motiváciu pre hranie tejto roly. Osobnosť je v jeho veku pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyviteľná. Dlhodobou intenzívnou psychologickou intervenciou by bolo možné dosiahnuť len zmiernenie jeho prejavov, ale nie osobnosti. Z tohto dôvodu môžeme potvrdiť neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti zo strany muža.⁶⁶⁸

Sudcovia Metropolitného tribunálu negatívne na všetky vyššie uvedené tituly, okrem titulu neschopnosti. Na tento odpovedali afirmatívne.⁶⁶⁹

c) Analýza rozsudku

Tento rozsudok má 10 strán a odpovedá na štyri sporové otázky. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľky, pozvanej stránky a piatich svedkov, ktoré uverejnili na dvoch stranách rozsudku.⁶⁷⁰ Svedkovia v podstate potvrdili základné tvrdenia

⁶⁶⁷ Por. *Rozsudok z 28. apríla 2015...*, s. 8.

⁶⁶⁸ Por. *Rozsudok z 28. apríla 2015...*, s. 8.

⁶⁶⁹ Por. *Rozsudok z 28. apríla 2015...*, s. 9.

⁶⁷⁰ Por. *Rozsudok z 28. apríla 2015...*, s. 7-8.

žiadateľky. U konventy bolo vidieť určité bagatelizovanie problémov, ktoré spôsobovala. Sudcovia prejavili v rozsudku nestrannosť a zároveň múdrosť a opatrnosť, s akou zaobchádzali s tvrdeniami konventy. Ich morálna istota sa opierala aj o znalecký posudok, ktorý v značnej miere aj odcitovali v rozsudku.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Číslovanie odstavcov nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej roty. V prípade, že by sa rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštančia by mohla citovať rozsudok nižšej inštanície podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštančia.

Rozsudok pri citovaní stránok a svedkov často uvádza aj čísla strán a odpovedí zo spisu, čo vo vybraných rozsudkoch Rímskej roty som nenašiel. Môže to však poslúžiť obhajcovi zväzku ako aj ďalším stránkam, aby videli, že sudcovia sa spisom seriózne venovali môže ich to motivovať nepodať odvolanie voči rozsudku. Takisto to môže pomôcť sudcom vyššej inštanície, aby ľahšie vnikli do pochopenia tenoru rozsudku.

Text je rozčlenený podľa výrokov jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľky; odsek výpovede konventy; odsek výpovede prvého svedka; odseky výpovedí ďalších svedkov, odsek výpovede súdneho znalca. Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal, čo ho môže zväzdať k posudzovaniu svedka a môže tiež spôsobovať stratu diskretnosti výpovede. Rozsudky Rímskej roty sú totiž rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

V druhej časti rozsudku de facto je celkové zhodnotenie jednotlivých titulov, ktoré pôsobia presvedčivo a nepriamo je tam vyjadrené, prečo sa sudcovia zhodli so závermi znalca.⁶⁷¹ Tieto dôvody by však mali byť vyjadrené explicitne.⁶⁷²

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac sa o jeho činnejši účasti v kauze neuvádza nič. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokmi obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Sú síce uvedené v sprievodnom liste, ale zdá sa mi vhodnejšie, aby boli uvedené priamo v rozsudku tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁶⁷³

⁶⁷¹ Por. *Rozsudok z 28. apríla 2015...*, s. 9.

⁶⁷² Por. KKP, kán. 1579 § 2, tiež DC, čl. 212 § 2.

⁶⁷³ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

V rozsudku nie je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva,⁶⁷⁴ hoci v rozsudku je uvedené, že „osobnosť v jeho veku je pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyvniteľná. Dlhodobou intenzívnou psychologickou intervenciou by bolo možné len dosiahnuť len zmiernenie jeho prejavov, ale nie osobnosti.“⁶⁷⁵

V rozsudku nie je síce zmienka o súdnom poplatku, ako to vyžaduje zákon,⁶⁷⁶ a nie je uvedená ani možnosť odvolať sa voči výške tohto súdneho poplatku.⁶⁷⁷

V rozsudku úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu. Výrok rozsudku znie: „A tak vo vedomí zodpovednosti pred Všemohúcim Bohom prehlasujeme, že sa dokázala neplatnosť predmetného manželstva, a preto považujeme manželstvo M a M za neplatné.“⁶⁷⁸ Z tohto vyjadrenia vôbec nie je zrejmé, že rozhodnutie bude povinne skúmať druhá inštancia,⁶⁷⁹ prípadne ešte aj tretia a aj tak môže sa manželstvo považovať za platné. Preto zákon vyžaduje, aby bola vykonateľnosť respektíve nie vykonateľnosť explicitne vyjadrená.⁶⁸⁰

3.3. Schizoidná porucha osobnosti

Ľudia so schizoidnou poruchou osobnosti sa vyznačujú dlhodobým uprednostňovaním samoty pred stretávaním sa a komunikáciou s druhými ľuďmi. Z hľadiska osobnostných črt sa vyznačujú častou introverziou, ktorá je zároveň spojená s tým, že kontakt s druhými ľuďmi im neprináša potešenie. Sprevádza ich emočná oploštenosť, neschopnosť prejavovať city, dokonca aj najbližším ľuďom.⁶⁸¹ Nemajú motiváciu na vyhľadávanie a udržiavanie kontaktov.

Mnohým iným činnostiam však vedľa venovať množstvo času a pozornosti, ale tieto sa netýkajú ľudí, respektíve medziludskej interakcie.⁶⁸² Majú obmedzený repertoár emocionálneho prežívania, často zreteľný chlad, sú neschopní vyjadrovať emócie, netúžia po blízkosti a telesnom dotyku, majú zníženú empatiu a nezaujímajú sa o intímne a sexuálne vzťahy. Sú ľahostajní k spoločenským normám, pochvale i kritike. Druhí ich považujú za čudákov, okrajových členov skupín, ľudia sa im zvyčajne vyhýbajú, prípadne sa voči nim správajú posmievačne a nepriateľsky, čo posilňuje tendenciu izolovať sa.⁶⁸³

⁶⁷⁴ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁶⁷⁵ Rozsudok z 28. apríla 2015..., s. 9.

⁶⁷⁶ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁶⁷⁷ Por. KKP, kán. 1649 § 2, ktorý dáva možnosť odvolať sa voči výroku, týkajúceho sa trov do pätnástich dní u pôvodného sudcu, ktorý môže poplatok upraviť.

⁶⁷⁸ Rozsudok z 28. apríla 2015 coram Adamus, s. 10.

⁶⁷⁹ Por. KKP, kán. 1682 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex*.

⁶⁸⁰ Por. DC, čl. 253 § 5.

⁶⁸¹ Por. E. KOLIBÁŠ (red.), *Špeciálna psychiatria*, Bratislava 1998, s. 103.

⁶⁸² Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 32.

⁶⁸³ Por. A. HERETIK sr. – A. HERETIK ml., *Klinická...*, s. 320

Osoby s touto poruchou bývajú samotári, ale aj bojovní fanatici, napríklad presadzujú nové spôsoby stravovania, „orientálne“ sekty a pod. Ak bojovne šíria svoj názor, môžu sa dostať do situácií súvisiacich s kriminogérou.⁶⁸⁴

V možnej, avšak nie bežnej kombinácii s vyššou mierou agresivity až sadizmu či ďalšími disociálnymi prejavmi, to môže viesť k chladnému, agresívnemu až neľudskému zaobchádzaniu s druhými. Táto extrémna, aj keď zriedkavá kombinácia je vysokým rizikom pre extrémne agresívne trestné činy a bola pozorovaná u sériových vrahov.⁶⁸⁵

Diagnostické kritéria pre schizoidnú poruchu osobnosti podľa MKCH-10:

1. Málo činností, ak vôbec nejaké, poskytujú potešenie.
2. Emočný chlad, odstup a oploštená efektívnosť.
3. Obmedzená schopnosť vyjadriť nežné, vrele city voči druhým ľuďom.
4. Malý záujem o sexuálne zážitky s inou osobou (ak sa vezme do úvahy vek).
6. Takmer nemenné uprednostňovanie samotárskych činností.
7. Nadmerné zamestnávanie sa fantáziou a introspekciou.
8. Nedostatok blízkych priateľov alebo dôverných vzťahov (alebo len jeden takýto vzťah) a nedostatok túžby po takýchto vzťahoch.
9. Výrazná necitlivosť k prevládajúcim normám a konvenciám.⁶⁸⁶

Schizoidnú poruchu treba odlišiť od schizofrénie. Schizoidná porucha osobnosti je určitým rizikovým faktorom pre rozvoj schizofrénnej poruchy, najmä ak sú schizoidné prejavy zjavne prítomné od detstva a vyskytujú sa spolu s obsedantno-kompulzívnymi prejavmi. Na rozdiel od schizotypovej poruchy, ktorú MKCH-10 zaraďuje medzi duševné poruchy, osoba so schizoidnou poruchou osobnosti netrpí bizarnosťou v myslení, depersonalizačnými a derealistickými zážitkami, ani halucináciami či inými vážnymi percepčnými zlyhaniami.⁶⁸⁷

Pri posudzovaní príčiny neschopnosti človeka s touto poruchou osobnosti je potrebné konštatovať, že tento človek nie je v stave realizovať väčšinu manželských povinností. Negatívne prejavy sú silne viditeľné už od počiatku manželstva. Nupturient žije vo svojom vlastnom svete. V centre pozornosti sú veci a jeho vlastné záujmy, ale nie dobro partnera, prípadne detí.

⁶⁸⁴ Por. I. ŽUCHA, *Poruchy...*, s. 166.

⁶⁸⁵ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 32.

⁶⁸⁶ A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 33.

⁶⁸⁷ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 33-34.

Spoločenstvo celého života (*totius vitae consortium*) je aj emocionálne a sexuálne intímne partnerstvo, ktoré nemôže nupturient uskutočniť kvôli svojej poruche osobnosti. Prejavuje sa cez citový chlad, uzavretosť, odlúčenie a ťažkosťami v sexualite.⁶⁸⁸

Úlohou sudcu je preskúmať za pomoci znalca, akej povahy a stupňa je táto psychická príčina, či v čase uzatvárania manželstva išlo o prechodnú alebo trvalú poruchu, za akých okolností vznikla a ako sa prejavila a či je postihnutá osoba schopná naplňať manželské povinnosti.⁶⁸⁹

3.3.1. Rozsudok 28. novembra 2008 coram Šálka

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka spoznala konventu ešte skôr než začali spolu chodiť. Bol to priateľ jej známych. Počas známosti zistila, že sú medzi nimi povahové rozdiely, on je tichšej povahy. Neskôr sa ukázalo, že nevedel vyjadriť svoju nespokojnosť a názor a keď niečo žiadateľka chcela riešiť, on nemal záujem. Ani o základných veciach sa nevedeli porozprávať. Žiadateľka už krátko po sobáši zistila, že urobila veľkú chybu, že sa vydala za neho. V ich vzťahu chýbala dôvera, porozumenie, láska. Už od začiatku nevedli spoločný manželský život. Potom čo žiadateľka začala pracovať, zostala bývať u matky. On za ňou dochádzal, no stalo, že neprišiel aj dva - tri týždne.

Po čase zostala tehotná, čomu sa veľmi tešila, ale on nie. Mal pochybnosti o otcovstve a vyjadril, že bol do svadby dotlačený. Nebol ani na krste dieťaťa a prestal k manželke chodiť. V manželstve sa im narodilo jedno dieťa. V čase podania žiadosti, neboli rozvedení.⁶⁹⁰

Žiadateľka podala v roku 2006 žiadosť o vyhlásenie neplatnosti ich manželstva na vtedajší Metropolitný tribunál v Trnave ako na cirkevný súd prvej inštancie. Žiadosť bola zamietnutá dekrétom zo dňa 28. júla 2006. Žiadateľka sa dňa 14. 08. 2006 odvolala voči dekrétu o zamietnutí žiadosti ku kolégiovému tribunálu. Kolégiový tribunál dňa 20. septembra 2006 rozhodol o prijatí žiadosti, čo sa hneď aj stalo dekrétom z 20. septembra 2006.

Dekrét o dosvedčení sporu zo dňa 25. 10.2006 stanovil titul kauzy „*vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku, ohľadne podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať zo strany muža, podľa kán. 1095, b.2, alebo vylúčenia nerozlučiteľnosti manželstva zo strany muža, podľa kán. 1101, §2*“(38).⁶⁹¹

⁶⁸⁸ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...*, s. 94; tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 148.

⁶⁸⁹ *Dignitas conubii*, čl. 209 § 1, 2.

⁶⁹⁰ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008 coram Šálka*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁶⁹¹ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 2.

Počas vyšetovania bola vypočutá žiadateľka a ňou uvedení svedkovia: brat žiadateľky, matka žiadateľky, kamarátka žiadateľky, brat žiadateľky. Nakoľko pozvaná stránka sa nedostavila na súdne vypočúvanie bola dekrétom vyhlásená za neprítomnú. Súdnym znalcom MUDr. D. bol na základe spisov vypracovaný znalecký posudok. V prípade, že by výpovede žiadateľky a svedkov neboli tak konkrétne a detailné, myslím, že by sa muselo vzniknúť veľa pochybností o hodnote posudku z hľadiska právnej istoty.⁶⁹²

Rozsudok Arcidiecézneho tribunálu v Trnave (v tomto prípade cirkevný súd prvej inštancie) bol potvrdený súdnym dekrétom Metropolitného tribunálu v Bratislave (v tomto prípade cirkevný súd druhej inštancie).⁶⁹³

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Žiadateľka, vo svojej výpovedi vyjadrila, že dva tri dni pred sobášom začala mať určité pochybnosti ohľadom sobáša. Hlavne vo vybavovaní vecí videla, že nie je všetko v poriadku. Keď povedala, že treba ísť pre šaty a pre kyticu, ženích povedal aby išiel jej brat (53/21). Žiadateľka svojej kamarátke aj povedala, že ak by nemala ohľad na hostí, tak by sobáš zrušila (53/22).

Už od začiatku manželského života necítila, že by mala manžela, nakoľko on si ju nevšimával, hoci bývali u nich. Necítila z jej strany žiadnu oporu ani to, že ju má rád, nevedel to dokázať navonok (53/26).

V tom čase prišla ponuka zamestnať sa v B., to ju viedlo k bývaniu na D., kým manžel býval doma (53/25). Konventa k nim chodieval, tak, že len prišiel a hneď odišiel, niekedy jeden dva dni zostal, potom neprišiel dva - tri týždne, pričom dôvod nepovedal (53/27). Je to divný prejav nezaujmu o manželku a tiež príležitosť pre neveru z oboch strán.

Po narodení syna, prestal k nim chodiť (53/28). Tým že neboli spolu, neriešil spoločne ani problémy (53/31). Neriešili otázku bývania, dieťaťa, ani to, čo sa týka behu manželského života (54/42). Necítila, že v tých situáciách by bol stál pri nej. Keby jej bol povedal, neboj sa, z toho jedného platu vyžijeme, vyjadrila, že by určite nebola išla do roboty (53/31). Z uvedeného vyplýva, že snaha o správne medzilidské vzťahy v manželstve zo strany muža bola veľmi slabá.

Hoci pred sobášom sa nerozprávali o budúcich deťoch, predsa správanie konventy počas jej tehotenstva bolo divné – netešil sa na dieťa, nemal snahu odvieť autom manželku do

⁶⁹² Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 2.

⁶⁹³ Por. *Potvrdzujúci dekrét zo dňa 24. júna 2009 coram Bukovský*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 4. V dekréte konštatuje, že druhostupňový tribunál po diskusii považuje dôkazový materiál uvedený v spise a citovaný v rozsudku cirkevného súdu v Trnave, ako aj argumenty uvedené súdom za dostatočné, aby mohol potvrdiť tento rozsudok. (Por. *Potvrdzujúci dekrét zo dňa 24. júna 2009...*, s. 4)

pôrodnice, zapochyboval o svojom otcovstve. Keď prišiel za ňou do nemocnice, nedoniesol ani kvety. Nevedel si vytvoriť zodpovedný vzťah k dieťaťu – po odídení od manželky neplatil výživné 7 mesiacov (54/43).⁶⁹⁴

Konventa sa vypočúvania nezúčastnil, ale súd disponoval listom, ktorý bol adresovaný Okresnému súdu v N. z 20.03.2007, ako i jeho vyjadrením adresovaným Cirkevnému súdu v Trnave z 9. 10. 2006 (28-30). V tomto prípise vyjadril, že manželku mal i má rád a chcel by s ňou obnoviť manželské spolužitie. Taktiež napísal, „*rozvádzať sa nemienim*“.(29).

V liste adresovanom Okresnému súdu v N. spomína, že o narodení syna sa dozvedel od manželkinej švagrinej a ešte ten večer zavolať manželke. Taktiež spomína, že pochybnosti o jeho otcovstve nikdy nevyšli z jeho úst. Dotýka sa aj návštevy svojho syna ako i o manželkinej reakcii: „*Ukáž, že také hračky už máš“ a sladkosti a ovocie čo som priniesol synovi povedala tak, aby som to dobre počul: „Nejedz to, pani doktorka ti to zakázala!*““(74).

Po týchto okolnostiach ako sa manželka a svokra ku mne správali som návštevy ukončil, lebo som na to jednoducho už nemal dost' síl“(74).

Dotkol sa i problému spoločného bývania, na čom sa nedokázali dohodnúť. Manželka mu stále opakovala, že mu nesľúbila, že príde k nim bývať a nechcela ani do mesta, do paneláku. Aj v tomto liste uviedol, že sa odmieta rozviesť (75).⁶⁹⁵

Svedok, žiadateľkin brat, nazval ich vzťahy „*komunikačne málo výrazné. Nebola medzi nimi iskra, boli skôr utiahnutejší, nebolo to spontánne*“(86/9). Konventu zaujímali skôr autá, formule. Neotváral tému o tom, čo bude ďalej. Skôr bol ako chlapec (86/10).

Do krízy sa manželstvo dostalo po sobáši. Tie problémy mohli byť asi rok po sobáši. Možno to bolo bývanie (86/16.19). Žiadateľka mu raz volala, aby prišiel pre ňu. Žiadateľka sa zbalila a konventa po nej kričal. Sťažovala sa, že sa to nedá vydržať. Bolo to psychické týranie, tá jeho povýšeneckosť, mohlo ju to psychicky týrať. Stále jej vyčítal, že nevie žiť bez mamy (86/20).

Svedkyňa, matka žiadateľky charakterizovala konventu ako slušného, pokojného, tichého, ktorý neholdoval alkoholu (108/12). Aj ona spomenula, počas spoznávania málo komunikovali so sebou (108/14). Podľa svedkyni, žiadateľka sa na manželstvo tešila, lebo konventa sa jej zdal slušný (108/18). Hovorila o dcériných pochybnostiach ohľadom manželstva s konventou. Pre ňu bolo veľmi čudné, keď počas svadobnej noci konventa spal v aute (109/19).

⁶⁹⁴ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 4.

⁶⁹⁵ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 5.

Podľa nej žili krátko usporiadaným rodinným životom. Dôvod vidí v tom, že nekomunikovali so sebou. Konventa akoby žiadateľku potreboval len na robotu, nevenoval sa jej. Staral sa o autá a motorky (109/23.24).⁶⁹⁶

Ďalej charakterizovala konventu, ako človeka, ktorý „*akoby nebol schopný spoločného manželského života*“... „*akoby viedol svoj život pre seba-ako „fraier*““(110/27). Podľa svedkyni konventa dieťa vôbec nechcel. Ako prišli z ultrazvuku žiadateľka povedala, že čakajú dieťa. Svedkyňa sa spýtala žiadateľa, čo na to povie. Povedal, že čo má na to povedať. Potom sa spýtala, čo na to jeho mama. On povedal, že mama sa vyjadrila, že sa to nemalo stať (110/27). Videla na žiadateľovi, že nie je vôbec nadšený. Ako otehotnela, celkom sa odcudzil. Prestal chodiť za ňou, len asi päťkrát bol za celé tehotenstvo s ňou (110/27). „*Veľmi vyvádzal, keď sa dozvedel, že bude platiť výživné*“ (110/27).

Za „*nehorázne*“ považuje tvrdenie žiadateľa, že ho vyhodili, a preto nemá záujem o manželku a dieťa (110/28). „*Po narodení dieťaťa, za rok prišiel za ňou ani nie desaťkrát a s manželkou sa ani nerozprával. Chlapcovi od jeho mamy doniesol nejaké ovocie, ale chlapca si ani nevšimol, nezobral ho vôbec na ruky*“ (110/28).

Podľa ďalšej svedkyni, žiadateľkinej priateľky, konvente chýbalo porozumenie a manželka necítila z jeho strany oporu (116/10). Pokojným, usporiadaným životom žili zhruba mesiac. Po svadbe bývali v K. a po mesiaci ju konventa dal doviest' na D. Jej brat musel pre ňu. Počula, že konventa bol, ako zmyslov zbavený (117/21). Chodil za ňou každé dva-tri týždne. Peniaze jej nedával. Veľmi sa o ňu nezaujímal. Keď prišiel, veľmi sa nerozprával, ako keby bol nahnevaný. Nezaujímal sa o manželku ani potom, keď bola tehotná. Svedkyni hovorili, že keď Anna otehotnela, Ľudovít bol veľmi nahnevaný (117/24).

Svedok, brat žiadateľky, charakterizoval konventu ako neústupčivého a urážlivého človeka. Rodina ho nezaujímal, len jeho auto. Pri jednej príležitosti sa ho svedok pýtal, prečo manželke nekúpi pračku, „*povedal, nech perie ručne, veď nato je žena. Chlapi sa čudovali, či to jeho chovanie je normálne*“ (124/10). V ďalšej výpovedi ho hodnotí: „*Keď u mňa pracoval, choval sa ako nevyzretý muž, ktorý ostal stáť vo vývine v 16 – 17-tich rokoch*“ (125/22).⁶⁹⁷

Súdny znalec v odbore psychiatrie, MUDr. D., na základe spisov kauzy prišla k nasledovnému uzáveru, že u konventy je rozvinutá schizoidná porucha osobnosti, ktorá bola už pred uzatvorením manželstva a narušila možnosť akéhokoľvek pozitívneho vývoja interpersonálnych vzťahov, výchovu dieťaťa a zachovanie jednoty manželstva (139-140).

⁶⁹⁶ Por. Rozsudok 28. novembra 2008..., s. 5.

⁶⁹⁷ Por. Rozsudok 28. novembra 2008..., s. 5.

Súdny znalec charakterizoval konventu ako disharmonickú – schizoidnú osobnosť, ktorá je charakterizovaná emočným chladom, chudobnou afektivitou, neschopnosťou nadviazať citový vzťah, je neschopný vyjadriť vrele čiže nežné city, neschopnosť citu a prejavu spolupatričnosti, chýbaním túžby, resp. odmietaním medziľudských vzťahov, vrátane rodinných vzťahov, preferovaním samoty, nedostatkom blízkych priateľov, dôverníkov, nízkym záujmom o sexuálne zážitky, nezaujmom až odporom voči telesnému kontaktu a fyzickej blízkosti iných ľudí (vrátane príbuzných a vlastného dieťaťa), chýbaním empatie – schopnosti vžiť sa do citov, či problémov iných, pre chýbanie emócií nie je schopný ani adaptácie, alebo vôľovému prispôsobeniu sa citom a túžbam iných. Pozvaná stránka si defekt emocionality neuvedomuje, tak ako si slepý neuvedomuje, že nevidí farby (139-140).⁶⁹⁸

Na základe tejto poruchy osobnosti, podľa súdneho znalca, pozvaná stránka bol a je citovo chladný. Nebol a nie je schopný žiadneho pozitívneho citového vzťahu ani k manželke, ani k vlastnému dieťaťu. Ani manželka, ani dieťa neboli a nie sú objektmi jeho citu a záujmu. Porucha osobnosti u neho hlboko a ireparibilne narušila možnosť akéhokoľvek pozitívneho vývoja interpersonálnych vzťahov, výchovu dieťaťa a zachovanie jednoty manželstva (139-140). Táto porucha osobnosti u pozvanej stránky je podľa súdneho znalca trvalého charakteru a medicínskymi a ani psychologickými prostriedkami nie je odstrániteľná (139-140).⁶⁹⁹

Výpoveď pozvanej stránky by mohla odstrániť určité neistoty, ktoré tu sú, ale na súdne vypočúvanie sa nedostavil. Jeho listy skôr skomplikovali rozhodovanie. V spomínaných listoch príčinu rozpadu manželstva pripisuje manželke ako i svokre a seba stavia do pozície zástancu manželstva. Lenže okrem slov, iným spôsobom nepreukázal snahu ohľadom záchranu manželstva, čo si možno sám ani neuvedomoval, nakoľko si neuvedomoval ani svoju citovú nezrelosť, ktorú možno vnímať tak vo vzťahu k manželke ako i k dieťaťu. Táto porucha osobnosti pozvanej stránky sa do určitej miery prejavila už pred manželstvom, na základe čoho žiadateľka mala pochybnosti ohľadom uzatvorenia manželstva, ale v plnej miere sa prejavila v čase trvania manželstva a bola príčinou zlého vzťahu k manželke i k dieťaťu.⁷⁰⁰

c) Záver rozsudku

Ohľadom vylúčenia nerozlučiteľnosti manželstva zo strany pozvanej stránky nie sú dostatočné dôkazy, že by konventa pozitívnym úkonom vôle vylúčil manželstvo so žiadateľkou.

⁶⁹⁸ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 6.

⁶⁹⁹ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 6.

⁷⁰⁰ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 6.

Súd rozhodol v tomto rozsudku afirmatívne z titulu vážneho nedostatku rozoznávacieho úsudku ohľadne podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať zo strany muža, pozvanej stránky podľa kán. 1095, b. 2. Na druhý titul, vylúčenie nerozlučiteľnosti manželstva zo strany muža, odpovedal negatívne.⁷⁰¹

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje sedem strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na viaceré odseky, ktoré čitateľovi síce uľahčujú orientáciu v texte. Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľa, závermi znaleckého posudku a navrhnutých svedkov, ktorí boli traja a ktorí v podstate potvrdili základné tvrdenia žiadateľky. Pozvaná stránka neprišla vypovedať.

Pozvaná stránka síce bola vyhlásená za neprítomnú na súdnom konaní, avšak v cirkevnom rozsudku je uvedené, že sudcovia čerpali z listu, ktorý poslal civilného súdu a tiež listu, ktorý zaslal cirkevnému súdu. Sudcovia prejavili múdrosť, s akou zaobchádzali s tvrdeniami konventy. Ich morálna istota sa opierala aj o znalecký posudok, ktorý v rozsudku odcitovali v miere prejavov schizoidnej poruchy u konventy. Zdôraznili, že táto porucha tam bola už pred manželstvom a že porucha je trvalého charakteru medicínskymi a psychologickými prostriedkami neodstrániteľná. Sudcovia teda splnili viaceré požiadavky, ktoré uvádza inštrukcia,⁷⁰² ale nie všetky. Sudca má totiž zväžiť nielen závery znalca, ale aj okolnosti prípadu a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov.⁷⁰³ Toto explicitne v rozsudku nie je,⁷⁰⁴ hoci implicitne by sa to dalo vydedukovať z citovaných výrokov žiadateľky a svedkov a z negatívneho hodnotenia výrokov písomných výrokov pozvanej stránky. Znalecký posudok bol vypracovaný na základe spisov. V prípade že by výpovede neboli tak konkrétne a detailné, je možné, že by sa muselo vzniknúť veľa pochybností o hodnote posudku z hľadiska právnej istoty.

⁷⁰¹ Por. *Rozsudok 28. novembra 2008...*, s. 7.

⁷⁰² Sudca sa pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (*DC*, čl. 208). Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (*DC*, čl. 209 § 1). Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (*DC*, čl. 209 § 2)

⁷⁰³ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

⁷⁰⁴ V rozsudkoch Rímskej rotty nachádzame dôvody prijatia alebo zamietnutia záverov znalca. Napríklad v jednom rozsudku sudca vyjadruje: Nikto teda nemôže nevidieť, že tieto tri odborné správy sú spismi kauzy dobre podložené a o to je istejšie, že čo sa týka podstaty, vychádzajú zo „znakov“, o ktorých sme hovorili vyššie a sú zhodné; napokon môžu byť vážne prijateľné tiež vo svetle princípov práva, náuky a Nášho súdneho fóra, právnych skúseností k zisteniu pravdy a k vyriešeniu tejto kauzy. (Por. *RRD zo dňa 22.10.1997 coram Faltin*, in: *RRD 89(1997)*, Roma 2002, s. 735-736; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 71)

Rozsudok sa vysporiadal s listinnými dôkazmi pozvanej stránky, konkrétne s jej listom. Spochybnil obsah tohto listu, pretože sa nepreukázal ako pravdivý. Nevyrovnal sa však s pripomienkami obhajcu zväzku, hoci jeho meno sa uvádza v úvode rozsudku (pred species facti).

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Je pravda, že toto číslovanie nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej rotý. V prípade, že by sa rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštancia by mohla citovať rozsudok nižšej inštancie podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštancia.

Rozsudok uvádza na mnohých miestach zdroj výroku žiadateľky, pozvanej stránky i svedkov. Zdroj uvádza čísla strán a odpovedí zo spisu, čo vo vybraných RRD nebolo nájdené. Zdroj citácie môže poslúžiť obhajcovi zväzku ako aj ďalším stránkam, aby videli, že sudcovia sa spisom seriózne venovali môže ich to motivovať nepodať odvolanie voči rozsudku.

Text je rozčlenený prevažne podľa výrokov jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľa; odsek výpovede konventy; odsek výpovede prvého svedka; odsek výpovede druhého svedka, odsek výpovede súdneho znalca. Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal, čo ho môže zväzdať k posudzovaniu svedka a môže tiež spôsobovať stratu diskretnosti výpovede. Až pred koncom časti rozsudku de facto je zhodnotenie jednotlivých vyjadrení, pričom vyjadrenia pozvanej stránky boli dané do protikladu so skutkami pozvanej stránky s múdrou poznámkou, že pozvaná stránka si azda ani neuvedomoval tento protiklad vzhľadom k svojej poruche. Rozsudky Rímskej rotý sú väčšinou rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Je pravdepodobné, že boli uvedené v sprievodnom liste, ktorý zasiela tento súd spolu s rozsudkom. Zdá sa však vhodnejšie, aby tak dôležitá informácia, ako je právo na odvolanie, bola uvedená priamo v rozsudku, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁷⁰⁵

V rozsudku je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva.⁷⁰⁶ V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁷⁰⁷ V rozsudku úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej

⁷⁰⁵ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁷⁰⁶ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁷⁰⁷ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

povinnosti posielala na vyššiu inštanciu.⁷⁰⁸ Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁷⁰⁹

3.4. Emočne nestabilná porucha osobnosti

Emočne nestabilná porucha osobnosti sa nazýva aj hraničný porucha osobnosti. Podľa niektorých autorov (napr. A. Heretik ml.) je emočne nestabilná porucha osobnosti širší pojem a užší pojem je Hraničná forma emočne nestabilnej poruchy osobnosti.

Pojem hraničné sa používa od konca 19. storočia. Označovali sa tak najmä stavy, ktoré sa podľa vtedajších odborníkov nedali jednoznačne zaradiť ako psychická choroba, ale boli zároveň sprevádzané zvláštnymi prejavmi a ťažkosťami postihnutých osôb. Preto pojem hraničný: stav osoby na hranici medzi normálnym a chorobným stavom.

V psychoanalytickej a psychodynamickej tradícii sa ako hraniční začali opisovať pacienti, ktorí boli veľmi komplikovaní z hľadiska spolupráce pri terapii i z hľadiska prítomného a fluktuujúceho množstva rôznych ťažkostí.

Až vplyvom ďalšieho vývoja bola hraničná porucha zaradená medzi poruchy osobnosti. Od jej zaradenia sa stala veľmi obľúbenou terapeutickou kategóriou a veľmi obľúbenou témou najrôznejších výskumov a publikácií.⁷¹⁰

Osoby s emočne nestálou poruchou osobnosti majú nestabilné emočné postoje. Môže sa u nich prejaviť sklon k zlostným výbuchom s vysokou intenzitou aj pri malicherných podnetoch. Vtedy túto poruchu nazývame impulzívnu. Napríklad ak človek s touto poruchou pri návrate z práce nemal na stole teplú polievku, vyhodil z okna televízor, rozbil skriňu, zbil manželku aj deti. Iná forma tejto poruchy je charakteristická menlivosťou záľub. Všetko ich omrzí, hoci ich to pôvodne nadchlo.⁷¹¹

Diagnostické kritéria podľa MKCH-10 pre emočne nestabilnú poruchu osobnosti, impulzívny typ, sú okrem naplnenia všeobecných kritérií:

1. Výrazná tendencia konať impulzívne a bez uváženia následkov.
2. Výrazná tendencia k hádavosti a ku konfliktom s druhými, obzvlášť ak iní impulzívne konanie kritizujú alebo sa proti nemu stavajú.
3. Výrazná tendencia konať zlostne alebo násilne bez uváženia následkov.
4. Neschopnosť vydržať pri činnosti, ktorá neponúka okamžitú odmenu.

⁷⁰⁸ V pastoračnej praxi sa autor práce stretol s problémom, keď po vyhlásení rozsudku prvej inštancie sa stránka pripravovala uzavrieť nový sobáš, avšak v tom jej prišiel negatívny rozsudok z druhej inštancie. Stránka bola v tom, že rozsudok je vykonateľný, keďže priamo v rozsudku nenašla túto podstatnú informáciu.

⁷⁰⁹ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁷¹⁰ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 39-40.

⁷¹¹ Por. I. ŽUCHA, *Súdna...*, s. 166.

5. Afektívna nestálosť.⁷¹²

Hraničná forma poruchy je charakteristická tým, že postihnutý žije v trvalej citovej prázdnote, nudí sa, často robí samovražedné pokusy. Najmä impulzívnosť môže byť kriminogénnym faktorom u týchto osôb. Pri svojich erupciách zlosti konajú neuvážene.⁷¹³

Diagnostické kritéria podľa MKCH-10 pre emočne nestabilnú poruchu osobnosti, hraničný typ, sú okrem naplnenia všeobecných kritérií (G). Prvých päť kritérií je rovnakých ako pri všeobecne nestabilnej poruche osobnosti. Ide teda o tieto kritéria:

1. Výrazná tendencia konať impulzívne a bez uváženia následkov.
2. Výrazná tendencia k hádavosti a ku konfliktom s druhými, obzvlášť ak iní impulzívne konanie kritizujú alebo sa proti nemu stavajú.
3. Výrazná tendencia konať zlostne alebo násilne bez uváženia následkov.
4. Neschopnosť vydržať pri činnosti, ktorá neponúka okamžitú odmenu.
5. Afektívna nestálosť.
6. Zrejmá a dobre dokumentovateľná stála vnútorná neistota o sebe samom.
7. Náchylnosť k angažovanosti v intenzívnych a nestálych interpersonálnych vzťahoch.
8. Excesívne pokusy vyhnúť sa opustenosti.
9. Opakované hrozby alebo konanie vedúce k sebapoškodzovaniu.
10. Chronické pocity prázdnoty.⁷¹⁴

Pre skúmanie neplatnosti manželstva je dôležité uviesť, že muž alebo žena s nestabilnou poruchou osobnosti je schopná budovať osobné vzťahy len s veľkou ťažkosťou. Takéto manželstvo zlyháva, trvá krátku dobu. Partner si všíma iba svoje potreby a dobro manželky, prípadne detí ostáva bokom. Osoba s touto poruchou nemôže prijať záväzky manželstva, ako sú bonum coniugum (vzájomné dobro manželov) alebo bonum prolis (dobro detí).

Viacerí autori uvádzajú, že bývajú promiskuitní a nestáli v partnerských vzťahoch. Trpí tým vernosť a vzájomné darovanie sa na celý život. Vedecké štúdie dokazujú, že pri nestabilnej poruche osobnosti rozvíjajú rôzne závislosti, najčastejšie od alkoholu. Všetky tieto prejavy robia osobu neschopnou dať manželský súhlas.⁷¹⁵

⁷¹² A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 38.

⁷¹³ Por. I. ŽUCHA, *Súdna...*, s. 166.

⁷¹⁴ A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 40-41.

⁷¹⁵ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...*, s. 100, tiež: M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 154.

Úlohou sudcu je preskúmať za pomoci znalca, akej povahy a stupňa je táto porucha osobnosti. Zistiť, či v čase uzatvárania manželstva išlo o prechodnú alebo trvalú poruchu, za akých okolností vznikla a ako sa prejavila a či je postihnutá osoba schopná naplňať manželské povinnosti.⁷¹⁶

3.4.1. Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka sa zoznámila s konventou jeden rok pred sobášom na pracovisku. Po ročnej známosti uzavreli manželstvo. Na sobáši a hostine neboli žiadateľkini rodičia, ani sestra.

Ťažkosti sa objavili v druhom roku manželstva. Počas tehotenstva sa konventa dopúšťal verbálnych i fyzických útokov na žiadateľku; žiarlivosť a nútená izolovanosť zo strany konventy. Rokmi sa situácia stále zhoršovala. Jednotlivé prípady riešila polícia a civilný súd.⁷¹⁷

Žiadateľka požiadala o civilný rozvod v roku 2003. Okresný súd v B. rozviedol toto manželstvo. Konventa bol v roku 2004 odsúdený na trestu odňatia slobody na dva roky. Žiadateľka žije v novom civilnom manželstve. Konventa žije v súčasnosti sám.

Pani Nikoleta sa 19. 9. 2012 obrátila na Metropolitný tribunál do Bratislavy so žiadosťou preskúmať platnosť jej manželstva.

Súdny vikár vymenoval kolégiový tribunál a formuloval sporovú otázku takto: *Je dokázaná neplatnosť manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti zo strany muža, pozvanej stránky, podľa kánona 1095 bod 3 KKP?*⁷¹⁸

Obhajca zväzku P. vypracoval otázky pre jednotlivé stránky, na ktoré vypovedali. Keďže pozvaná stránka nespolupracovala, predseda kolégia vydal Dekrét o neprítomnosti pozvanej stránky dňa 5.11.2013. Súdny znalec MUDr. D. vypracovala znalecký posudok dňa 5.6.2013. Po záverečnom vyjadrení sa obhajcu zväzku ku kauze zo dňa 23.6.2014 bola kauza uzavretá. Predseda kolégiového tribunálu vyzval jednotlivých sudcov, aby vypracovali svoje vóta.⁷¹⁹

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

⁷¹⁶ Por. *Dignitas conubii*, čl. 209 § 1, 2.

⁷¹⁷ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁷¹⁸ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 2.

⁷¹⁹ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 2.

Žiadateľka vypovedala, že s manželom sa zoznámila vyše roka pred svadbou, keď mala 17 rokov. Myslela si, že je tehotná, manžel nechcel, aby to oznámila svojim rodičom. Hoci tehotenstvo bolo len zdanlivé, ich vzťah začal smerovať k sobášu. Rozhodnutie vstúpiť do manželstva bolo spoločné, ale jej rodičia nevedeli od nich o sobáši a ani na sobáši neboli. Bývala totiž už pred sobášom s priateľom, pretože ušla z domu za ním.

Asi po roku od uzavretia manželstva, keď sa presťahovali do samostatného bytu, začali problémy. Manžel pracoval v zahraničí a neželal si, aby opúšťala dom. Nemohla chodiť ani k susede, ktorej sa narodilo dieťa. Keď spontánne potratila, všetku vinu hádzal na ňu, hoci lekár potvrdil, že to nebola jej chyba. Odvtedy ho musela vo všetkom poslúchať. Keď prejavila nesúhlas, vyhrážal sa jej, že ju nakope do brucha a to aj vtedy, keď bola už v siedmom mesiaci tehotenstva; niekedy ju aj fyzicky napadol – vyfackal ju a potom žiadal ešte aj sex. Odvtedy sa jeho agresívne správanie stupňovalo. Často sa jej vyhrážal samovraždou. Pre svoje vyhrážky (aj s použitím noža) a fyzické napádania (ktoré si vyžiadali dlhodobú práceneschopnosť), bol odsúdený na trest odňatia slobody na dva roky a bola mu scudzená strieborná vyskakovacia v prospech štátu, ako je to zrejme z civilného rozsudku.⁷²⁰

Žiadateľka si pred uzatvorením manželstva nič zvláštne nevšimla kvôli zamilovanosti. Izolovanosť, do ktorej ju vtedy dostal, chápala, že ju chce pred každým chrániť. Až odstupom času zistila, že to nebola pravda. Pred manželstvom neprišlo k záchvatom, lebo si evidentne na svoje správanie dával pozor a bol dobrý herec. Šťastné manželstvo trvalo asi jeden rok.

Konventa, sa vyjadril iba raz a to písomne, že odporuje žiadosti o vyhlásenie nulity manželstva (39/2). Ona manželstvo nezvládala, čo vyjadruje aj skutočnosť, že (dospelý) syn býva s ním a nie s ňou. Manželstvo bolo uzavreté z čistej lásky.

Hoci konventa v odpovediach na otázky trvá na zachovaní manželstva a uisťoval o svojom kresťanskom nasmerovaní, nebol ochotný odvtedy ani raz odpovedať na výzvy tribunálu, nepreberal poštu. Vzhľadom k tomu súd nemal viac vyjadrení pozvanej stránky.⁷²¹

Svedok, matka žiadateľky, vypovedala, že stále cítila, že jej dcéra bude musieť partnera stále poslúchať. Konventa sa jej javil zvláštny, hoci ho videla iba raz pred sobášom. Vôbec nemal priateľov, nikoho. Žiadateľka musela mať taký istý názor ako on. Sústavne na ňu žiarlil. Nevie o konfliktoch pred sobášom.

Svedok, sestra žiadateľka, vypovedala, že keď mala Nikoleta 18 rokov, utiekla z domu. Spomína si na konflikt konventy s ich rodinou pred sobášom. „Ak sme niečo povedali, čo sa konvente nepáčilo, tak sa aj na rok neozvali.“

⁷²⁰ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 4.

⁷²¹ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 4.

Svedok, kolegyňa žiadateľky, vypovedala, že konventa bol tichý, zakríknutý, málo rozprával, bol zvláštny, ako keby nechcel nikoho k sebe pripustiť. Sledoval žiadateľku aj vtedy, keď išli spolu na obed počas pracovnej prestávky. Konventa jej kupoval veci, ktoré si musela obliekať, bolo to dost' vyzývavé oblečenie. A keď sa za ňou otočil iný muž, tak bol problém. Do zamestnania raz prišla s modrinami na krku. Priznala sa, že ju manžel škrtil, aby vedela, aké to je, keď človek zomiera.

Súdny znalec MUDr. D. vo svojom posudku uvádza, že osobnosť konventy je disharmonická – s rysmi narcizmu a emočnej nestálosti. Túto povahu mal aj v čase známosti a sobáša so žiadateľkou. Stav jeho osobnosti sa vekom a pribúdajúcimi problémami postupne vyvíjal negatívne... agresivita nadobúdala brutálny charakter. Žiadateľka pre neho nikdy nebola partnerkou, ale „bábkou v rukách“ bezcitného muža. Osobnosť žiadateľky hodnotí ako submisívnu, senzitívnu, nepriebojnú, zraniteľnú.⁷²²

Povahové a charakterové danosti konventy sa pred manželstvom manifestoval podstatne miernejšie. Porucha osobnosti nie je vyliečiteľná medicínskymi metódami. Dlhodobou liečbou – s intenzívnym vôľovým zaangažovaním pacienta a jeho rodiny je možné len zmierniť jej prejavy.

c) Záver rozsudku

Rozsudok sa opiera o právnu náuku a konštatuje, že aj keď konventa mal zachované ovládacie a rozpoznávacie schopnosti z hľadiska civilného práva, v skutočnosti mal rozumové a vôľové vlastnosti narušené, že nebol úplne alebo aspoň sčasti splniť, k čomu sa zaviazal. Na danú sporovú otázku odpovedal kladne.⁷²³

K rozsudku bol aj pridaný zákaz: Uzatvoriť nové manželstvo pred Cirkvou môže iba s povolením miestneho ordinára.⁷²⁴

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje šesť strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

⁷²² Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 5.

⁷²³ *Dekrét zo dňa 21.10.2015* potvrdil tento rozsudok v celom rozsahu, čiže neplatnosť manželstva i udelenie zákazu uzavrieť nové manželstvo bez povolenia ordinára. Sudcovia v tomto súdnom dekréte popísali jednotlivé procesné úkony na prvej inštancii, avšak ani implicitne nevyjadrili dôvody, prečo sa stotožnili s rozsudkom prvej inštancie v prípade nulity i následného zákazu uzavrieť nové manželstvo bez povolenia ordinára. (Por. *Dekrét zo dňa 21.10.2015 coram Lukačovič*, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Tmave, s. 3.)

⁷²⁴ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 6.

Sudcovia pracovali s výpoveďami žiadateľky a navrhnutých svedkov, ktorí boli traja. V podstate potvrdili základné tvrdenia žiadateľky, hoci o mnohých udalostiach nevedeli, nakoľko sa žiadateľka za ne hanbila a nehovorila o nich.⁷²⁵

Konventa bol zákonne vyhláseného za neprítomného na súdnom konaní. Napísal síce pár viet na súd, kde poprel tvrdenia žiadateľky, ale potom sa už na súde nijakým spôsobom nepodielal. Sudcovia prejavili v rozsudku múdrosť a opatrnosť, ako to vyžaduje právo,⁷²⁶ s akou zaobchádzali s písomnými tvrdeniami konventy nepatrného rozsahu. Ide o pár riadkov textu.⁷²⁷ Ich morálna istota sa opierala aj o znalecký posudok, ktorý v značnej miere aj odcitovali v rozsudku.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Je pravda, že toto číslovanie nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej rotý. V prípade, že by sa rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštancia by mohla citovať rozsudok nižšej inštancie podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštancia.

Text je rozčlenený podľa výrokov žiadateľky a jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľky; odsek výpovede prvého a ďalších svedkov.⁷²⁸ Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý svedok vypovedal, čo ho môže zväzdať k posudzovaniu svedka a môže tiež spôsobovať stratu diskrétnosti výpovede. Možno sa domnievať, že autor tohto rozsudku sa inšpiroval civilnými rozsudkami Slovenskej republiky. Rozsudky Rímskej rotý sú totiž rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí.

V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, avšak žiadne jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Sú síce uvedené v sprievodnom liste, ale zdá sa vhodnejšie, aby boli uvedené priamo v rozsudku tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁷²⁹ V rozsudku je pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva.⁷³⁰ V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo

⁷²⁵ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014...*, s. 4.

⁷²⁶ Por. DC, čl. 254 § 2.

⁷²⁷ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus*, s. 3, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

⁷²⁸ Por. *Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus*, s. 3-5, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave.

⁷²⁹ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁷³⁰ Por. DC, čl. 251 § 1.

stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁷³¹ V rozsudku úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielajú na vyššiu inštanciu.⁷³² Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁷³³

3.5. Závislá porucha osobnosti

Dominantnými črtami ľudí so závislou poruchou osobnosti je submisivita, potreba starostlivosti a emocionálnej podpory od druhých ľudí. To je často spojené s odovzdávaním vlastnej autonómie a rozhodovania sa. To môže byť pre druhého človeka dosť obťažujúce alebo naopak, môže to zneužívať vo svoj prospech. Ľudia s touto poruchou sa totiž stále obávajú, že osoba, na ktorú sa upäli, ich opustí.⁷³⁴

Podstatou dysfunkčnosti takéhoto osobnostného nastavenia je, že aktívne odovzdávajú významnú časť svojej autonómie aj svojich zdrojov blízkym, ale aj vzdialenejším osobám a podstupujú tak významné riziko, že budú druhými využívaní a zneužívaní. V myslení sú ľudia so závislou poruchou osobnosti často zameraní na strach zo samoty. Majú obavy, že sa nebudú vedieť o seba postarať.⁷³⁵ Ide o určitú formu osobnostnej nezrelosti. V emočnom naladení prevažuje úzkostlivosť a pesimizmus. Myslenie takýchto ľudí je limitované pocitom bezmocnosti a neistoty. Sú neschopní prijať samostatnosť a zodpovednosť za seba.⁷³⁶

V interpersonálnych vzťahoch majú strach vysloviť nesúhlas či iný názor a hovoriť o tom, čo potrebujú oni. V dôsledku potreby silnej osobnosti nablízku a nízkeho sebavedomia prilnú k osobe, s ktorou majú „debaklový“ vzťah. Napríklad: Partner s disociálnymi sklonmi zneužíva finančné a iné zdroje osoby so závislou poruchou osobnosti a je sám závislý na alkohole a iných drogách. Napriek tomu, že vnímajú problematickosť svojej situácie a situácie partnera, nevedia ho opustiť.⁷³⁷ Po skončení jedného vzťahu sa snažia vytvoriť hneď iný, ktorý by bol zdrojom podpory a starostlivosti.⁷³⁸

⁷³¹ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁷³² V pastoračnej praxi sa autor práce stretol s problémom, keď po vyhlásení rozsudku prvej inštancie sa stránka pripravovala uzavrieť nový sobáš, avšak v tom jej prišiel negatívny rozsudok z druhej inštancie. Stránka bola v tom, že rozsudok je vykonateľný, keďže priamo v rozsudku nenašla túto podstatnú informáciu.

⁷³³ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁷³⁴ Por. E. KOLIBÁŠ, *Príručka...*, s. 241.

⁷³⁵ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 49.

⁷³⁶ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 264.

⁷³⁷ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 50.

⁷³⁸ Por. A. HERETIK sr. – A. HERETIK ml., *Poruchy...*, s. 325.

Závislosť sa ako riziko neprejavuje len na interpersonálnej úrovni, ale aj v riziku závislosti od liekov proti úzkosti, alkoholu a drog všeobecne. Závislá porucha osobnosti býva častejšie u žien než u mužov.⁷³⁹

Diagnostické kritéria podľa MKCH-10 pre závislú poruchu osobnosti: Okrem naplnenia všeobecných kritérií (G) by pre túto diagnózu mali byť splnené aspoň štyri z týchto kritérií:

1. Povzbudzovanie iných ľudí alebo dovoľovanie im, aby za neho preberali zodpovednosť za dôležité životné rozhodnutia.
2. Podriaďovanie vlastných potrieb iným osobám, na ktorých je závislý a prílišné vyhovávanie ich prianiam.
3. Neochota klásť hoci aj rozumné požiadavky na ľudí, na ktorých je závislý.
4. Pocity, že nie je vo svojej koži, keď je sám, v dôsledku prehnaných obáv, že sa o seba nebude vedieť postarať.
5. Neustále obavy, že bude opustený osobou, ku ktorej má blízky vzťah a že sa bude musieť starať sám o seba.
6. Obmedzená schopnosť robiť každodenné rozhodnutia bez nadmerného množstva rád a uisťovania druhými.⁷⁴⁰

Rozlišuje sa *pasívne-závislý typ*, ktorý je blízky vyhýbavej poruche osobnosti a *aktívne-závislý typ*, ktorý je bližší histriónskej poruche osobnosti. Závislá osoba však na rozdiel od histriónskej nevykazuje známky dramatického a vyzývavého správania a impulzivity. Iným subtypom môže byť *pasívno-agresívny typ*. Existujú dve dimenzie prežívania závislej poruchy:

1. dimenzia pripútania, čo znamená vyhľadávanie bezpečnosti, potreby náklonnosti a blízkosti, strach zo straty a separácie.
2. dimenzia závislosti, čo znamená pocit nízkej vlastnej hodnoty, submisivita, potreba rád a uisťovania.⁷⁴¹

Z psychodynamického vývojového hľadiska je kritickým obdobím orálna (rečová) fáza vývinu dieťaťa, kedy má dieťa zážitok úplnej závislosti od rodičovských postáv. Rodičovské postavy bývajú hyperprotektívne a nadmerne kontrolujúce.⁷⁴²

Z hľadiska etiológie má významný vplyv dedičnosť. Štúdie dvojčiek poukazujú na 50 - 80% spoločné riziko rozvoja poruchy. Existujú tiež výskumy, ktoré preukazujú, že veľmi

⁷³⁹ Por. M. VÁGNEROVÁ, *Psychopatologie...*, s. 264.

⁷⁴⁰ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne...*, s. 50.

⁷⁴¹ Por. A. HERETIK sr. – A. HERETIK ml, *Poruchy...*, s. 326.

⁷⁴² Por. A. HERETIK sr. – A. HERETIK ml, *Poruchy...*, s. 325.

ochraňujúce, ale aj zneužívajúce prostredie v jadrovej rodine zvyšuje riziko rozvoja tejto poruchy, čo je v zhode s psychodynamickým prístupom.⁷⁴³

Vzhľadom na dokazovanie neplatnosti manželstva sa dáva dôraz na to, že schopnosť úsudku môže byť obmedzená, pretože takáto osoba nemôže podať žiadne vlastné rozhodnutie a vždy chce žiadať niekoho o radu. Takáto pasivita ho môže urobiť neschopným slobodne uskutočniť proces zvažovania za a proti rozhodnutiu uzavrieť manželstvo.⁷⁴⁴

Osoba so závislou poruchou osobnosti môže byť neschopná nadväzovať trvalé manželské spolužitie. Ak sa aj uzatvorí manželstvo, nie je zvyčajne trvalé. Charakterizuje ho ťažkosť byť partnerovi vzájomne rovnocenný. Tiež závislosť na rodine, odkiaľ pochádza, sa tu javí silnejšia ako dobro manželstva, manželského partnera a detí.⁷⁴⁵

Pri závislej poruche osobnosti sa skúma to čo bežne pri neschopnosti. Sudca sa pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Sudca sa ďalej pýta, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Napokon sa sudca pýta, akej povahy a stupňa je psychická príčina, na základe ktorej stránka nemôže vykonávať to, v čom spočívajú manželské povinnosti (čl. 209 § 2).⁷⁴⁶ Sudca si musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁷⁴⁷

3.5.1. Rozsudok 20. júna 2010 coram Vrba

a) Úvodné poznámky

Žiadateľ sa s konventou zoznámili cez jej brata, s ktorým spolu športovali. Vzdialená známosť trvala 5 rokov, blízka známosť len pol roka. Sobáš uzavreli v roku 1997. Sobáš a svadba prebehli v poriadku. Novomanželia žili v dome u svokrovcov v oddelenom byte. Keď manželka zostala doma na materskej dovolenke, vypuklo sa prejavila závislosť na matke.⁷⁴⁸

⁷⁴³ Por. A. HERETIK, *Aktuálne...*, s. 51.

⁷⁴⁴ Por. S. HEIDL, *Psychische...*, s. 116; tiež M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 149.

⁷⁴⁵ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...*, s. 107.

⁷⁴⁶ Por. DC, čl. 208-209.

⁷⁴⁷ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

⁷⁴⁸ Por. *Rozsudok 20. júna 2010 coram Vrba*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

Žiadateľ si začal uvedomovať psychické ťažkosti svojej manželky, ktoré sa prejavili už pred manželstvom. Manželia žili spolu deväť rokov a majú spolu dve deti. Keďže sa nedorozumenia a konflikty hromadili, konventa požiadala o civilný rozvod a civilný súd manželstvo rozviedol.

Žiadateľ sa následne obrátil na Metropolitný tribunál v Bratislave so žiadosťou o vyhlásenie nulity manželstva z titulu neschopnosti podľa kán. 1095, b. 3. Sudca pred vydaním Dekrétu o dosvedčení sporu si pozval pozvanú stránku na rozhovor v zmysle kán. 1513 § 2, na čo stránka reagovala nezáujmom o toto stretnutie a o ďalšiu komunikáciu s cirkevným súdom.⁷⁴⁹

Žiadateľ bol vypočutý dvakrát, pozvaná stránka bola vyhlásená za neprítomnú na súdnom konaní, vypovedali šiesti svedkovia a poverený súdny znalec vypracoval súdno-znalecký posudok na základe spisu, nakoľko pozvaná stránka odmietla akúkoľvek participáciu na vyšetrení.

Po uzavretí spisu využil žiadateľ možnosť si prezrieť spis a poslal na súd svoje pripomienky.⁷⁵⁰

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Podľa výpovede žiadateľa sa konventa pýtala svojho brata, či sa má s ním zosobášiť. Toto bol jeden z hlavných dôvodov, prečo sa rozhodla pre sobáš. Teraz sa mi to zdá ako nesvojprávne rozhodnutie, pretože konventa kládla dôraz na súhlas svojho brata. V čase sobáša nebola konventa samostatná, schopná presadiť sa. Keď zostala doma na materkej dovolenke, začalo byť manželstvo nešťastné. Ona už pred manželstvom sa pokúsila o samovraždu. Zobrala lieky a bola kvôli tomu na výplachu žalúdka.

Odkedy bola konventa na materskej dovolenke, začala sa veľmi vypuklo prejavovať jej závislosť na matke. Odvtedy už nebola schopná dodržať žiaden svoj sľub, našu dohodu, keď sa do toho angažovala svokra. Aj veci, ktoré ona navrhla a ja som s tým súhlasil, neskôr zmenila a nevedela vysvetliť prečo. V mnohých prípadoch som sa skôr či neskôr dozvedel, že bola za tým matka. Ona si celú svoju rodinu idealizovala a odo mňa chcela, aby som to voči jej rodine urobil aj ja.

Pozvaná stránka v písomnej odpovedi na žiadosť žiadateľa uviedla, že súhlasí s vyhlásením nulity manželstva. Zároveň však jednoznačne tvrdí, že žiadateľ si dôvody v žiadosti vymýšľal a klame. Sudcovia na základe rozsudku civilného súdu o rozvedení manželstva usúdili, že tvrdenia

⁷⁴⁹ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 2.

⁷⁵⁰ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 3.

konventy nie sú pravdivé.⁷⁵¹ Sudcovia sa opreli aj o hodnotenie vypočúvajúceho sudcu žiadateľa. V hodnotení sa uvádza, že výpoveď žiadateľa považuje vypočúvajúci sudca za hodnovernú; zdôraznil na jednej strane slušnosť a jemnosť vystupovania žiadateľa a na druhej strane istotu, s ktorou predkladal svoje argumenty. Sudcovia tiež v rozsudku poukázali na postoj viery u žiadateľa, ako aj na jeho snahu o formáciu vo farskom rodinnom spoločenstve.⁷⁵² Žiadateľka pristúpila k prvému svätému prijímaniu až v roku sobáša a k sviatosti birmovania až tri roky po uzavretí sobáša.

Rozsudok dáva ďalej rozsiahly priestor svedka, matky žiadateľa. Tá popisovala jednotlivé udalosti, pri ktorých sa prejavila závislá porucha osobnosti u konventy: „...všimol si to aj manžel svedkyne, ktorý chodil k nim na stavbu domu a hovoril mi, že mama konventy autoritatívne usmerňovala konventu takým učiteľským spôsobom, očakávala, že všetko čo povie, sa splní. Aj keď sa Katarína vzpierala, predsa to urobila, ako ju matka žiadala.“⁷⁵³

Iný svedok potvrdil, že pokiaľ manželia bývali samostatne, bolo všetko v poriadku. Ale akonáhle sa konventa dostala do kontaktu s matkou, dala jej za pravdu a zmenila svoje zmýšľanie podľa názorov svojej matky. Podobne sa vyjadrili aj ostatní svedkovia.

Rozsudok sa v časti *De facto* vôbec nevenuje znaleckému posudku, nie je ani raz spomenutý. Podobne ani v závere. Meno znalca S. sa nachádza len v prvej časti rozsudku a to spolu s informáciou, že bol vypracovaný len zo spisu.

c) Záver rozsudku

Záver rozsudku je veľmi krátky. Vyjadruje, že na základe psychickej prirodzenosti veľkej závislosti konventy na svojej matke, čo má korene v rodinnej výchove, nedokázala v miere minimálnej pre manželský život vytvoriť v partnerských vzťahoch s manželom zdravé interpersonálne vzťahy, zničila svoj rodinný život a odvoláva sa pritom na hodnotenia civilného rozvodového súdu, ktorý je pre ňu rozhodujúcou autoritou.

Podpísaní sudcovia odpovedali na prvú sporovú otázku kladne, čiže je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva zo strany ženy, pozvanej stránky.

⁷⁵¹ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 5.

⁷⁵² Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 6.

⁷⁵³ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 6.

Sudcovia odpovedali záporne na druhú sporovú otázku, čiže nie je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva zo strany muža, žiadateľa.⁷⁵⁴

Druhá inštancia, čiže Arcidiecézny tribunál v Trnave, potvrdzujúcim dekrétom potvrdil neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti zo strany ženy, pozvanej stránky.⁷⁵⁵

d) Analýza rozsudku

Rozsudok je špecifický tým, že kolégium sudcov menoval priamo miestny diecézny biskup a nie súdny vikár, nakoľko súdny vikár ešte v tomto čase nebol ustanovený. Rozsudok má osem strán.

Obsah rozsudku sa venuje prakticky len jednému titulu, hoci odpovedá na dva tituly. Ide o neschopnosť prijať na seba podstatné záväzky manželstva zo strany ženy a potom tá istá neschopnosť zo strany muža. V rozsudku je uvedené len veľmi stroho, prečo sudcovia na druhú sporovú otázku odpovedali negatívne.⁷⁵⁶ Celý rozsudok sa venuje výlučne prvej sporovej otázke.

Sudcovia v rozsudku uviedli meno obhajcu zväzku, ale nijako sa písomne nevyrovnali s jeho animadversiones. Nie je to síce povinnosť zo zákona, ale v rozsudkoch Rímskej rotý nájdeme uvedené dôvody, prečo sa sudcovia stotožnili alebo nestotožnili s pripomienkami obhajcu zväzku.

V rozsudku úplne chýba vyjadrenie sa k znaleckému posudku. Je síce pravda, že sa sudcom mohol javiť ako nepoužiteľný, pretože bol vypracovaný na základe spisu o stránke, ktorá v spise takmer vôbec nevystupuje (pretože bola neprítomná na súdnom konaní), ale sudcovia majú povinnosť vyjadriť sa k zisteniam znalca a to aj vtedy, keď odmietajú jeho závery. Zákon stanovuje, že sudca má zvážiť nielen závery znalca, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁷⁵⁷

Pozitívnym prvkom rozsudku je fakt, že hoci je rozsudok členený nie tematicky, ale podľa výpovedí stránok a svedkov, hneď pri vyjadrení strán alebo svedkov uvádza, prečo ich výpovede

⁷⁵⁴ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 7.

⁷⁵⁵ Potvrdzujúci dekrét Arcidiecézneho tribunálu v Trnave zo dňa 19.10.2011 potvrdil vyhlásenie neplatnosti manželstva z titulu neschopnosti podľa kán. 1095 b. 3. Okrem argumentov prvej inštancie sudcovia v tomto dekréte uvádzajú viaceré vyjadrenia žiadateľky a svedkov. Reagujú aj na vyjadrenia obhajcu zväzku a zdôvodňujú, prečo sa vyjadrenia obhajcu zväzku nestotožnili. (Por. Dekrét zo dňa 19.10.2011 coram Šáka, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave, s. 4.)

⁷⁵⁶ Na strane 7 je v rozsudku uvedené, že k druhej sporovej otázke „sa v spisoch kauzy nenachádzajú žiadne dôkazy.“

⁷⁵⁷ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

považuje respektíve nepovažuje za dôveryhodné. Tiež je v rozsudku vyjadrená snaha sudcu mnohokrát kontaktovať pozvanú stránku za účelom stretnutia pred stanovením dosvedčenia sporu, svedeckou výpoveďou, či vyšetrením znalca.⁷⁵⁸

Z pohľadu formálnej analýzy rozsudku je možné si všimnúť, že rozsudok je veľmi málo členený. Na strane dva a šesť je len jeden odsek, na strane tri, štyri a päť sú len tri odseky. Takto napísaný rozsudok stráca svoju prehľadnosť. Odseky nie sú číslované.

V rozsudku sú uvedené opravné prostriedky, ale nie je uvedené, že rozsudok ešte nie je vykonateľný, nakoľko ho musí potvrdiť vyššia inštancia. V rozsudku chýba zmienka o súdnom poplatku.⁷⁵⁹

3.6. Iné špecifické poruchy osobnosti

Medzi iné špecifické poruchy osobnosti (F 60.8) patria tieto poruchy osobnosti môžeme zaradiť akúkoľvek inú špecifickú poruchu osobnosti, ktorú sme schopní validne (platne) definovať. V DSM – IV sa medzi špecifické poruchy osobnosti v skupine B zaraďuje narcistická porucha osobnosti. Pasívne – agresívna porucha osobnosti je MKCH – 10 zaradená do skupiny porúch, ktorých validitu je potrebné ešte ďalej skúmať.⁷⁶⁰ Iní autori sem zaraďujú tieto poruchy osobnosti : **excentrická, nestála, narcistická, pasívno-agresívna, psychoneurotická, nezrelá.**⁷⁶¹

Medzi iné špecifikované poruchy osobnosti MKCH-10 možno diagnostikovať aj narcistická porucha osobnosti, keďže na rozdiel od DSM-5 nemá menovite samostatné zaradenie.⁷⁶² Na rozdiel od zdravého narcizmu, ktorý predstavuje pozitívny sebaobraz, u tejto poruchy osobnosti ide nadmerne zvýšený pocit vlastnej dôležitosti a nadmerná pozornosť sa venuje sebahodnoteniu a postaveniu v spoločnosti.

K typickým znakom patrí zaujatie fantázie o vlastnom úspechu, kráse alebo ideálnej láske, obdivu zo strany druhých ľudí, najmä uznávaných. Títo ľudia majú prehnanú vieru vo vlastnú jedinečnosť a predstavu o svojej apriórnej privilegovanosti, čo býva označované ako grandiozita. Interpersonálne vzťahy využívajú vo svoj prospech, majú zníženú úroveň empatie, prežívajú často závisť alebo presvedčenie, že druhí im závidia. Sú veľmi senzitívny na to, ako sa k nim okolie

⁷⁵⁸ Por. *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 2, 3.

⁷⁵⁹ *Rozsudok 20. júna 2010...*, s. 8.

⁷⁶⁰ Por. J. PRAŠKO A KOL., *Poruchy osobnosti*, Praha 2015.

⁷⁶¹ SVETOVÁ ZDRAVOTNÍCKA ORGANIZÁCIA, *Medzinárodná klasifikácia chorôb (10)*, in:

<http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/MKCH-10-Revizia.aspx>

⁷⁶² Por. A. HERETIK, *Aktuálne...*, s. 51.

správa. Ak sa k nim okolie nespráva prehnane uznanlivo, cítia sa silne dotknutí a reagujú otvorene či nepriamo silne agresívne. Bez ochranného pocitu dokonalosti môžu upadať do sebanenávistnej depresie a zažívajú silné pocity poníženia.⁷⁶³

Takáto osoba má sklony k exhibitionizmu za účelom upútať pozornosť a byť predmetom obdivu. V odpovedi na kritiku môže reagovať so zúrivosťou, hanbou alebo pokorením. Tieto pocity však skrýva za masku nezáujmu a ľahostajnosti. Priateľstvo býva založené iba na prospechu, na využití, či zneužití jedinca. Chýba empatia.⁷⁶⁴

Greenberg uvádza tri diagnostické kritéria narcistickej poruchy osobnosti:

1. Chýbanie schopnosti regulovať vnútorne, svojimi prostriedkami vlastnú sebaúctu.
 2. Sebaponímanie je závislé od mienky druhých; venujú veľkú energiu tomu, aby sa im zapáčili.
 3. Prítomné sú dva extrémne a nerealistické pohľady na seba – sú buď perfektní alebo bezcenní.⁷⁶⁵
- Pri tom druhom nereálnom pohľade na seba sú u týchto ľudí pomerne bežné stavy depresie, bolesti pri uvedomení sa samého seba, pri spomienkach na detstvo.⁷⁶⁶

Poznáme dva typy narcistických osobností:

- a. *Nevšímavý, bezohľadný „hrubokožec“*, ktorý si neuvedomuje reakcie druhých; je agresívny, arogantný, zaujatý sebou, potrebuje byť v centre pozornosti, je odolný voči zraneniam od druhých.
- b. *Ostražitý, hypervigilantný, „tenkokožec“*, ktorý je senzitívny voči reakciám druhých, inhibovaný a hanblivý, venuje viac pozornosti okoliu než sebe, ľahko zraniteľný, náchylný na pocity hanby a poníženia.⁷⁶⁷

Prevalencia narcistickej poruchy osobnosti sa pohybuje okolo 1 %. Vyskytuje sa podobne často u oboch pohlaví. Dedičnosť na dvojičkách bola odhadovaná na 21%.

Z psychodynamického vývojového hľadiska je kritickým obdobím predverbálna fáza vývinu. Tá je v zmysle teórie zásadná pre vytváranie vzťahovej väzby, ale aj vznikajúceho sebaobrazu dieťaťa v interakcii s matkou a inými blízkymi osobami. K rozvoju budúcej narcistickej poruchy osobnosti môže dôjsť dvomi extrémami v správaní rodičov:

1. nadmerným rozmaznávaním (hýčkaním), okamžitým vychádzaním v ústrety všetkým potrebám dieťaťa; neskorším zdôrazňovaním jeho výnimočnosti a prehnaného vychvaľovania;

⁷⁶³ Por. A. HERETIK, *Aktuálne...*, s. 52.

⁷⁶⁴ Por. P. KLIMEŠ, *Psychické...*, s. 139.

⁷⁶⁵ A. HERETIK, *Forezná...*, s. 246

⁷⁶⁶ Por. P. KLIMEŠ, *Psychické...*, s. 139.

⁷⁶⁷ Por. A. HERETIK, *Forezná...*, s. 246.

2. silným zanedbávaním dieťaťa, ľahostajnosťou voči jeho osobe, prípadne neustálou kritikou, zhadzovaním dieťaťa, zdôrazňovaním prehnane vysokých nárokov u rodiča, ktorý má sám narcistické skony;

3. výrazným kolísaním správania rodiča k dieťaťu medzi dvomi už uvedenými extrémami, čo posilňuje dezorganizovanú vzťahovú väzbu a hlbokú neistotu dieťaťa z hľadiska jeho vlastnej hodnoty a identity.⁷⁶⁸

V DSM a MKCH je možnosť diagnostiky ďalších porúch osobnosti. Napríklad: Pasívno-agresívna, depresívna, sadistická porucha osobnosti a ďalšie. V minulosti boli súčasťou oficiálnej typológie, v súčasnosti sú zaradované medzi iné špecifické poruchy. Problémom je ich prekrývanie sa s inými poruchami osobnosti, nedostatočné preskúmanie a validita.⁷⁶⁹

Medzi odborníkmi v cirkevnom práve neexistuje jasný názor vplyvu narcistickej poruchy osobnosti na platnosť manželského súhlasu. Vo veľkej miere sa zohľadňuje závažnosť vyššie uvedeného správania sa.⁷⁷⁰ Je však zjavné, v ťažkej forme narcistickej poruchy je takmer nemožné naplniť manželské povinnosti, lebo osoba s touto poruchou stojí v popredí a iné osoby voči nej nevníma ako rovnocenných partnerov, ku ktorým by mal primeranú lásku a úctu počas celého života. Toto sa týka tzv. „hrubokožca“ – narcistickej osoby. Tiež nie je možné darovať seba samého človeku, ktorého psychika je takto vážne narušená. Tým je totiž narušené spoločenstvo celého života. To sa týka hlavne tzv. „tenkokožca“ – narcistickej osoby.

Ak je však prítomná len ľahká forma narcistickej poruchy osobnosti, nemusí bezprostredne viesť k neschopnosti prevziať podstatné povinnosti manželstva.⁷⁷¹ Medicínsko-psychiatricko-psychologická veda bude vždy najužitočnejšia a niekedy aj nevyhnutná, aby sa na jednej strane spoznala psychická realita jednotlivca, no na druhej strane ostane vždy vo sfére právnického výskumu, keď treba stanoviť, či táto preverená skutočnosť je dostatočná alebo nie k tomu, aby sa mohla vytvoriť formálno-právna predstava ohľadom prijatia povinnosti a záväzkov len povahy eticko-právnej.⁷⁷²

3.6.1. Rozsudok zo dňa 27. marca 2013 coram Sitka

⁷⁶⁸ Por. A. HERETIK, *Aktuálne...*, s. 53.

⁷⁶⁹ Por. A. HERETIK, *Aktuálne...*, s. 54.

⁷⁷⁰ Por. S. PAŹDZIOR, *Przyczyny...*, s. 115.

⁷⁷¹ Por. S. HEDIL, *Psychische...*, s. 104-105; tiež M. KAKALEJ, *Neschopnosť...*, s. 147.

⁷⁷² Por. RRD zo dňa 20.01.1999 coram Faltin, in: RRD 91(1999), Roma 2005, s. 9; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 94; tiež M. POMPEDDA, *Annotazioni circa la incapacitas adsumendi onera coniugalia*, in: *Ius Canonicum* 23(1982), s. 199.

a) Úvodné poznámky

Nupturienti sa poznali od mladosti ako susedia v panelovom dome. Po bližšej dvojročnej známosti sa z dôvodu tehotenstva rozhodli pre sobáš. Prvé roky manželstva bývali u rodičov žiadateľky. Ich spolužitie bolo bezproblémové a usporiadané. V tom istom roku ako bol sobáš, sa im narodilo prvé dieťa a po štyroch rokoch druhé dieťa. Po ukončení materskej dovolenky po druhom dieťati sa začala prejavovať u konventy žiarlivosť a ňou spojené výčitky, upodozrievanie, kontrolovanie, vyhrážky a neskôr zamedzovanie kontaktov a fyzické násilie.⁷⁷³

Pre žiadateľku bolo takéto správanie konventy neznesiteľné. Najprv jemu odporúčala odbornú psychologickú pomoc, ale on ju odmietal. Neskôr sama vyhľadala pomoc psychológa a psychiatra. Po 12 rokoch manželstva napokon sama podala žiadosť o rozvod, ktorej civilný sudca vyhovel. Žiadateľka si našla nový vzťah a obrátila sa na Metropolitný tribunál v Bratislave so žiadosťou o vyhlásenie nulity svojho manželstva.⁷⁷⁴

Sporová otázka znela, či je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti zo strany ženy, žiadateľky a zo strany muža, pozvanej stránky podľa kán. 1095, bodu 3. Vypočutá bola žiadateľka, pozvaná stránka bola neprítomná na súdnom konaní a vypočutých bolo aj šesť svedkov; všetci svedkovia boli rodinní príslušníci alebo kamaráti žiadateľky. Súdny znalec z odboru psychiatrie, pani MUDr. M., vypracovala znalecký posudok.⁷⁷⁵

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Sudcovia konštatujú, že psychická neschopnosť je pomenovaná žiadateľkou a svedkami ako chorobná žiarlivosť a zo žiarlivosti vyplývalo správanie, ktoré ťažkým spôsobom narušalo manželské spolužitie. Pre platnosť manželstva je rozhodujúci moment čas uzatvorenia manželstva. Otázka znie, či tam bola táto neschopnosť alebo ešte nie. Obdobie pred a po uzavretí manželstva sa totiž všetkým vypočutým javilo ako vzťah ľudí, ktorý je usporiadaný, harmonický, bezproblémový. Navonok bolo všetko v poriadku. Až po rokoch manželstva, po ukončení materskej dovolenky s druhým dieťaťom, po nastúpení žiadateľky do zamestnania, prišli problémy.⁷⁷⁶

⁷⁷³ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013 coram Sitka*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 2.

⁷⁷⁴ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 2.

⁷⁷⁵ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 2-3.

⁷⁷⁶ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5.

Problémy spočívali v správaní muža, ktoré robilo manželský a rodinný život neúnosný: neustále obviňovanie, ponižovanie, hádky, kontroly, násilnicke správanie, suicidálne vyhrážky, psychické vydieranie, vynucovanie si dominantného postavenia atď. Žiadateľka musela preto vyhľadať pomoc psychológa i psychiatra. Konventa sám pri civilnom rozvoze uznal, že jeho správanie nebolo adekvátne. Priznal, že nemal reálny dôkaz o nevere manželky, bola to len hlúpa žiarlivosť. Ochoťne sľuboval, že sa zmení a už nikdy viac žiadateľke neublíži. Podobné sľuby však proklamoval počas manželstva viackrát, ale pre svoju zmenu neurobil nič. Vzťah k žiadateľke možno hodnotiť ako despotický, tyranský, pokrytecký.⁷⁷⁷

Kľúčovou otázkou pre sudcov bol poznatok, či konventa vstupoval do manželstva s touto poruchou, to znamená, či jeho správanie v manželstve bolo už v tom čase prítomné latentne, hoci sa evidentne prejavilo až neskôr. Kvalifikovaný znalec M. vo svojom posudku uvádza, že konventa vstupoval do manželstva v mladom veku, jeho osobnosť nebola ešte zrelá a disharmónia jeho osobnosti sa naplno manifestovala až v manželstve. Predpokladá vplyvy genetické i podiel naučeného, teda osvojeného správania sa v primárnej rodine. Tento model myslenia a správania si priniesol do svojho manželstva. Sudcovia zdôraznili aj počiatkový vplyv rodičov žiadateľky, s ktorými bývali a ktorý bránil, aby sa poruchy osobnosti u konventy prejavili výrazným spôsobom. Podobne sudcovia zdôrazňujú, že až do nástupu do zamestnania bola žiadateľka doma a tak ju mal konventa „pod kontrolou“, a preto sa nemanifestovala porucha jeho osobnosti skôr. Až nástup do práce a osamostatnenie sa manželky a viac možností vytvárať vzťahy s ľuďmi spustili celú mašinériu žiarlivosti. Z toho sudcovia uzatvárajú, že disharmóniu osobnosti konventa nenadobudol v manželstve, ale si ju priniesol do manželstva.⁷⁷⁸

Druhou dôležitou témou pre sudcov bolo, či sa jedná o povahovú črtu, spôsob správania, ktorý by sa dal pomocou prirodzených a nadprirodzených prostriedkov zmeniť alebo aspoň eliminovať na znesiteľnú mieru. Odpoveď na túto otázku dáva znalecký posudok, v ktorom je konventa na základe zozbieraných výpovedí a dokladov (spisu) hodnotený ako disharmonická osobnosť, ktorá má zmiešanú poruchu histriónsko – narcistickú a paranoidne – emulatórnu, ktorá sa v manželstve prejavila despotizmom a týraním, pokrytectvom, hraním rolí, bezcitným dehonestovaním manželky, neschopnosťou lásky, bezohľadným presadzovaním, tendenciami k vydieraniu, konfliktnosťou dramaticky motivovanými žiarliveckými scénami. Toto správanie znemožnilo vývoj zdravých interpersonálnych vzťahov a výchovu detí. Znalec vyhodnotil túto poruchu osobnosti ako trvalú danosť, ktorej prejavy by sa dali zmierniť, čo by však vyžadovalo záujem a ochotu konventy o zmenu a dlhodobú spoluprácu v terapeutickom procese.

⁷⁷⁷ Por. Rozsudok z 27. marca 2013..., s. 5.

⁷⁷⁸ Por. Rozsudok z 27. marca 2013..., s. 5-6.

c) Záver rozsudku

K titulu neschopnosti zo strany žiadateľky nemali sudcovia nazbieraný takmer žiadny materiál. Jej psychické problémy začali až v manželstve pre ťažkosti, zapríčinenými psychickými problémami jej manžela.⁷⁷⁹ Takže sudcovia na neschopnosť zo strany žiadateľky odpovedali negatívne.⁷⁸⁰

K titulu neschopnosti zo strany konventy sudcovia deklarovali, že je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva. Konštatovali, že disharmónia osobnosti síce nemala vplyv na rozpoznávacie schopnosti konventy, avšak táto psychická porucha nespôsobila ťažkosť, ale priamo neschopnosť vzhľadom na manželstvo a splnenie záväzkov s ním spojených. Hoci sa psychická porucha konventy manifestovala až dlhšie po uzavretí manželstva, latentne tam bola už pri uzatváraní manželstva. Konventa ju v manželstve nezískal, ale si ju do manželstva priniesol.⁷⁸¹

Sudcovia druhej inštancie súdnym dekrétom potvrdili rozhodnutie prvej inštancie a neudelili zákaz uzavrieť nové manželstvo pre pozvanú stránku.⁷⁸²

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje sedem strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte.

Nie je jasné, s koho výpoveďami sudcovia pracovali. V prvej časti rozsudku sa uvádza, že okrem výpovede žiadateľky boli k dispozícii aj výpovede navrhnutých svedkov, ktorí boli šiesti a použili znalecký posudok, vytvorený zo spisu. Všetci svedkovia však boli len zo strany žiadateľky (jej príbuzní alebo priatelia) a pozvaná stránka bola dekrétom vyhlásená za neprítomnú na súdnom konaní.⁷⁸³ Sudcovia veľmi systematicky popísali svoj proces uvažovania a vytvorenia morálnej istoty pri rozhodnutí. Najprv sa venovali samotným prejavom poruchy osobnosti u konventy. Následne riešili dve otázky. V prvej otázke išlo o to, či táto duševná porucha spôsobila iba ťažkosť alebo neschopnosť stránky prevziať na seba podstatné záväzky manželstva. V druhej

⁷⁷⁹ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5.

⁷⁸⁰ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 6.

⁷⁸¹ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 6.

⁷⁸² Sudcovia v potvrdzujúcom dekréte uviedli, že svedkovia sa zhodujú v tom, že konventa bol chorobne žiarlivý a násilnícky. Žiadateľka sa kvôli nemu liečila u psychiatra a psychológa. Súdna znalkyňa potvrdila, že konventa má zmiešanú poruchu osobnosti. (Por. *Dekrét zo dňa 18.04.2014 coram Lukačovič*, in: Arcidiecézny tribunál v Trnave, s. 4.)

⁷⁸³ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 2.

otázke riešili čas vzniku duševnej poruchy, totiž či nevznikla až po uzavretí manželstva. Jasnými argumentami zhodnotili situáciu. Pomocou znaleckého posudku, ako aj okolností dospeli k morálnej istote, že duševná porucha bola u konventy už pred manželstvom a že je natoľko vážna, že spôsobuje nemožnosť prevziať na seba podstatné záväzky manželstva.⁷⁸⁴ Týmto si sudcovia splnili zákonnú povinnosť, že sudca má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁷⁸⁵

Hoci celá argumentácia sudcov je presná, logická, zrozumiteľná, predsa jej možno vytknúť, že nie je jasné, s koho výpoveďami sudcovia pracovali. Explicitne citujú iba znalecký posudok. Ostatné poznatky mohli mať od žiadateľky a svedkov. V rozsudku vôbec nie je zapísané, ktoré poznatky pochádzajú od koho, hoci svedkov bolo bez zarátania znalca až šesť. V mnohých rozsudkoch Rímskej roty nájdeme presné citácie stránok a svedkov, ktorí svedčili.⁷⁸⁶ Bez týchto citácií môže mať čitateľ rozsudku dojem, že jednotlivé poznatky sudcovia neprevzali z integrálne naštudovaného spisu, ale len z nejakej jeho časti, napríklad zo znaleckého posudku.

Takisto treba poznamenať, že všetci svedkovia, okrem súdneho znalca, boli vybraní len zo strany žiadateľky. Je možné, že nebolo v možnostiach cirkevného súdu vypočuť svedkov aj zo strany pozvanej stránky. To by bolo vhodné však v rozsudku vyjadriť.

Odstavce v rozsudku nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Text je rozčlenený podľa obsahu výpovedí. Teda je tam vidieť jasné uvažovanie a argumentáciu sudcov.⁷⁸⁷ V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej roty sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokmi obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa vôbec písomne vôbec nevyrovnal s výrokmi obhajcu zväzku.

⁷⁸⁴ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5 - 6.

⁷⁸⁵ Por. *DC*, čl. 212, tiež *KKP*, kán. 1579 § 2.

⁷⁸⁶ Por. *. RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; *RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin*, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež . DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61. Jeden z rozsudkov Rímskej roty takto uvádza, kto je zdrojom vedomostí sudcov takto: Posadnutý egoizmom nadobudol presvedčenie... K tomuto stačí poznamenať, že svedok, ktorý bol stránkam cudzí, na súde to zhrnul takto: *Velký vplyv na žalobcu mala matka, ktorá znášala a obhajovala syna, že sa vyhýba každodenným povinnostiam... pričom v žalobnom spise žalobca uvádza: Obidvaja sme vyhľadávali iba dobrodružstvo a neboli sme zodpovední... Pred sudcom vyšetrovateľom sa vyjadril: Nestretávali sme sa radi... Neuvažovali sme o uzavretí manželstva, ani o spoločenstve... Matka sa domnieva, že žalobca sa ocitol v situácii, z ktorej nemohol uniknúť, lebo my, ako rodičia, tvrdili sme, že stránky by sa mali zosobášit' z dôvodu tehotenstva odporkyne... Sestra odporkyne tvrdí: Žalobca ako jediný syn bol zvyknutý, že povinnosti, ktoré mu patrili, vykonávala za neho matka... Odporkyňa tvrdí: Keď žalobca skončil vojenskú službu, vrátil sa domov, urobil zvađu a povedal, že mám ísť preč. O takomto počínaní voči manželke svedčia všetci svedkovia.... Znalkyňa prišla k uzáveru, že Na svoju úlohu v manželstve sa díval pod zorným uhlom konzumu. (Por. *RRD zo dňa 20.01.1999 coram Faltin*, in: *RRD 91(1999)*, Roma 2005, s. 9; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 96 - 97)*

⁷⁸⁷ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5 - 6.

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Sú síce uvedené v sprievodnom liste, ale zdá sa vhodnejšie, aby boli uvedené priamo v rozsudku, aby tieto poznatky mali určitú vážnosť.⁷⁸⁸ V rozsudku nie je pripojený navrhnutý zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva,⁷⁸⁹ hoci sudcovia v samotnom rozsudku sa zmieňujú, že zmiešaná porucha osobnosti konventy je stála a pozvaná stránka je súčasnosti neochotná podstúpiť terapiu.⁷⁹⁰ V rozsudku nie je zmienka o súdnom poplatku, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁷⁹¹ V rozsudku úplne chýba informácia, že rozsudok ešte nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu. Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁷⁹²

3.6.2. Rozsudok zo dňa 15. februára 2013 coram Kuneš

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka sa spoznala s koventou, keď žiadateľka pracovala operka v zahraničí. Konventa bol už vdovec a otec troch detí. Bol pokrstený nekatolík, nepraktizujúci vieru; žiadateľka katolíčka. Asi po štyroch mesiacoch práce operky, začali stránky spolu žiť, čo žiadateľka charakterizuje ako sexuálny záujem.⁷⁹³

Po približne dvoch rokoch takejto formy života, žiadateľka otehotnela. Vedela, že takýto spôsob života nie je zhodný s jej vierou, a preto vyšla s iniciatívou uzavretia sobáša. Keďže konventa bol v tejto otázke ľahostajný, sobáš sa uskutočnil na Slovensku bez civilných účinkov, čiže pred civilnými autoritami zostali obaja bez sobáša. Katechetické stretnutie pred sobášom bolo len jedno.⁷⁹⁴

Prvé mesiace spoločného manželského života boli pokojné. Postupne sa vyskytli problémy, prameniace zo spolužitia s deťmi konventy a následne z deľby času a pozornosti voči jednotlivým deťom, zvlášť po narodení ich spoločného druhého dieťaťa. Žiadateľka tvrdí, že konventa sa dostatočne nestaral o deti, nepomáhal ani jej, chodil na poľovačky. Dva roky po sobáši začala u neho badať agresívne reakcie. Raz ju udrél a ona preto od neho zo spoločnej domácnosti odišla. Keďže ich manželstvo bolo čisto cirkevné, k civilnému rozvodu neprišlo.⁷⁹⁵

⁷⁸⁸ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁷⁸⁹ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁷⁹⁰ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5.

⁷⁹¹ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁷⁹² Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁷⁹³ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013 coram Kuneš*, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave, s. 1.

⁷⁹⁴ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 1.

⁷⁹⁵ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 1-2.

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Sudcovia sú presvedčení, že z titulu neschopnosti viaceré fakty nadobúdajú relevantnú dôkazovú hodnotu. Žiadateľka uvádza ťažký psychicko-zdravotný stav svojho manžela a dokladá i to, že bol uznaný za práceneschopného. Nemá však vedomosť, že by sa konventa na niečo liečil. Čas po sobáši plynul sprvoti pokojne, problémy pribúdali s príchodom spoločných detí a to najmä v oblasti deľby času.⁷⁹⁶

Sudcovia sa odvolali na príslušné úrady jednej európskej krajiny, v ktorej stránky žili, že konventne vymenovali opatrovatel'ku, pretože sa nedokázal starať o svoje deti. Menovacia listina opatrovatel'ky sa o opiera o článok 370 občianskeho zákonníka danej krajiny, ktorý ako príčinu určenia opatrovatel'skej osoby označuje márnوترatnosť, rozhadzovačnosť, opilstvo, nemravný život a zlé hospodárenie.⁷⁹⁷

Stupňujúca sa neschopnosť rozvíjať manželský vzťah a starať sa o potomstvo výchovou sa u konventy vystupňovali do takej miery, že mu boli odňaté deti z prvého manželstva. Berúc do úvahy relatívnu krátkosť času celý tento progresívny vývoj jeho osobnej nemožnosti indikuje stav psychickej neschopnosti prevziať na seba základné manželské povinnosti už v čase sobáša v latentnom štádiu.⁷⁹⁸

Sudcovia potom uvádzajú vyjadrenia svedkov: Otec žiadateľky sa vyjadril, že spočiatku sa nezdalo, že konventa je chorý, ale neskôr sa jeho agresivita prejavila, takže mu štát odobral deti aj z prvého manželstva. Pri stupňujúcich problémoch poradil dcére, aby sa od neho oddelila. Ďalší svedok, sestra žiadateľky, sa vyjadrila, že ak aj konventa bol chorý, v začiatkoch sa tak neprejavoval, no deťom sa nevenoval.⁷⁹⁹

c) Záver rozsudku

K titulu neschopnosti zo strany konventy sudcovia deklarovali, že je dokázaná neplatnosť predmetného manželstva. Vyjadrili presvedčenie, že fakty, ktoré sú opísané vyššie nadobúdajú relevantnú dôkazovú hodnotu. V závere rozsudku iba všeobecne uviedli, že po pozornom zvážení všetkých príslušných právnych noriem a celého dôkazového materiálu, obsiahnutého v spisoch

⁷⁹⁶ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 1.

⁷⁹⁷ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

⁷⁹⁸ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

⁷⁹⁹ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

predmetnej kauzy, sudcovia vyniesli afirmatívne rozhodnutie z titulu neschopnosti konventy vziať na seba podstatné záväzky manželstva v zmysle kán. 1095, b. 3 KKP.⁸⁰⁰

Sudcovia druhej inštancie rozsudkom zamietli rozhodnutie prvej inštancie hlavne z dôvodu neprítomnosti pozvanej stránky a znalca na súdnom procese.⁸⁰¹

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje desať strán. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte. Samotný opis skúmanej neschopnosti však tvorí len jedna strana.

V rozsudku je veľmi krátko citované vyjadrenie dvoch svedkov, ktorí však nevedeli takmer nič o neschopnosti konventy. Obaja svedkovia však boli len zo strany žiadateľky (jej otec a sestra) a pozvaná stránka bola dekrétom vyhlásená za neprítomnú na súdnom konaní.⁸⁰²

Celá argumentácia sudcov vychádza z faktu, že konvente boli odobraté deti civilnou autoritou. Toto rozhodnutie civilnej autority sudcovia vnímajú ako dostatočné na to, aby získali morálnu istotu o neschopnosti konventy. Tiež berú do úvahy výpovede svedka, ktorý svedčí o tom, že konventa sa deťom nevenoval. Odvolávajú sa na práceneschopnosť konventy, o čom majú informácie z tvrdení žiadateľky, avšak v čase sobáša konventa pracoval. Ťažisko argumentácie spočívalo v tom, že: „Berúc do úvahy relatívnu krátkosť času, celý tento progresívny vývoj jeho osobnej nemožnosti indikuje stav psychickej neschopnosti prevziať na seba základné manželské povinnosti už v čase sobáša aspoň v latentnom štádiu.“⁸⁰³ Treba poznamenať, sudcovia neuvádzajú, o aké časové obdobie ide (zdá sa, že ide o obdobie dvoch rokov manželstva, ktorému predchádzalo dva roky konkubinátu, počas ktorého si konventa nič zvláštne nevšimla).

Text je rozčlenený zvláštnym spôsobom. Na začiatku časti *In fact* sú uvedené vyjadrenia žiadateľky; úvaha sudcov a následne vyjadrenia svedkov, ktoré tam vyzerajú ako nejaký prídavok k už rozhodnutej veci.⁸⁰⁴ V rozsudku je v úvode uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. V závere rozsudku je uvedené len čisto rozhodnutie bez konkrétnejšieho vysvetlenia tohto rozhodnutia.⁸⁰⁵

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Sú síce uvedené v sprievodnom liste, ale zdá sa vhodnejšie, aby boli uvedené priamo v rozsudku, aby tieto

⁸⁰⁰ Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 10.

⁸⁰¹ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014 coram Puškar*, in: *Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave*, s. 6-7.

⁸⁰² Por. *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

⁸⁰³ *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

⁸⁰⁴ Por. *Rozsudok z 27. marca 2013...*, s. 5 - 6.

⁸⁰⁵

poznatky mali určitú vážnosť.⁸⁰⁶ V rozsudku nie je pripojený navrhnutý zákaz ďalšieho slávania manželstva,⁸⁰⁷ V rozsudku je zmienka o súdnom poplatku, že žiadateľka kauzy zaplatila stanovenú taxu, hoci právo stanovuje, aby rozsudok o tomto rozhodol.⁸⁰⁸ V tomto prípade rozsudok iba informuje, že poplatok už bol zaplatený a neuvádza ani jeho výšku.

V rozsudku úplne chýba informácia, že rozsudok ešte nie je vykonateľný a že sa z úradnej povinnosti posielala na vyššiu inštanciu. Táto informácia sa nedáva dobrovoľne, ale vyžaduje ju zákon.⁸⁰⁹

3.6.3. Rozsudok zo dňa 17. decembra 2014 coram Puškar

a) Úvodné poznámky

Žiadateľka pracovala ako operka v zahraničí, v rámci Európy ako operka v rodine konventy, ktorý bol vdovec a mal tri deti. Po asi dvoch rokoch bližšieho vzťahu otehotnela a keď sa im narodilo dieťa, zosobášili, ale iba pred Cirkvou; nenechali si manželstvo registrovať ani v danej európskej krajine, ani na Slovensku. Nikde však nie je presne zaznamenané, akým spôsobom alebo kto toto spolužitie ukončil.⁸¹⁰

Žiadateľka obviňuje konventu, že pred uzavretím manželstva nebolo úplne upovedomená o jeho zdravotnom, najmä psychickom stave, že nie je schopný žiť v rodine, byť zodpovedný za vzťahy v nej. Tiež z toho, že je kalvín, no v podstate neveriaci, ani si neuvedomoval, čo so sebou prináša sviatosť manželstva a že z jeho strany to bola len formalita.⁸¹¹

Žiadateľka sa obrátila na cirkevný súd v Banskej Bystrici so žiadosťou o vyhlásenie neplatnosti tohto manželstva. Ako dôvod uviedla, že k sobášu neboli dostatočne pripravení, že sa dostatočne nepoznali. Všetko urýchlilo jej tehotenstvo a fakt, že vzhľadom k zdravotnému stavu konventa nie je schopný vziať na seba podstatné manželské záväzky. Žiadateľka neskôr oznámila tribunálu, že konventa jej oznámil, že nebude komunikovať s cirkevným súdom a že je vyhlásený za nesvojprávneho. Tiež poslala tribunálu listinu o pridelení úradného opatrovníka konvente.⁸¹²

Cirkevný súd odpovedal na sporovú otázku kladne a kauza bola predložená odvolaciemu tribunálu do Bratislavy, na základe vtedy platného cirkevného zákona. Žiadateľka bola opäť

⁸⁰⁶ Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.

⁸⁰⁷ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁸⁰⁸ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁸⁰⁹ Por. KKP, kán. 1682, tiež DC, čl. 253 § 5.

⁸¹⁰ Por. Rozsudok z 17. decembra 2014 coram Puškar, in: *Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave*, s. 1.

⁸¹¹ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 1.

⁸¹² Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014*, s. 2.

pozvaná, aby vypovedala na druhej inštancii. V rozsudku nemenovaný advokát zaslal bratislavskému tribunálu *Záverečnú obhajobu*.

b) Stav anomálie a okolnosti jej prejavu

Sudcovia druhej inštancie v rozsudku uvádzajú, že mohlo by sa zdať, že zistenia počas šetrenia nadobúdajú dôkazovú hodnotu. No práve tu nám veľmi chýba pohľad znalca. Okrem toho aj keď sa žiadateľka vyjadruje o silnom psychickom narušení, nikde bližšie sama nedefinuje, o aké narušenie aspoň približne ide. Hovorí o nezáujme o deti, o čom však vedela už predtým, ved' práve preto prišla do tejto domácnosti. Píše o probléme s alkoholom, no len občasnom. Ona sama hovorí, že vzťah bol skôr sexuálneho rázu a potom neskôr vypovedá, že bola zamilovaná, a preto tieto psychické problémy nevidela.⁸¹³

Ťažko nájsť morálnu istotu k prehláseniu, že konventa bol neschopný manželstva. Možno sa tento problém u neho len začínal a o dva roky v manželstve sa naplno prejavil. No je ťažké nájsť na túto otázku odpoveď. Keďže nemáme zadefinovanú jeho chorobu, ťažko hovoriť o jej priebehu. Podľa slov advokáta nevieme určiť začiatok psychickej choroby. Keby však o tom žiadateľka vedela, tak manželstvo neuzavrie. Pre nás je ale dôležité, že stále nie je dokázaná psychická choroba; aktorka uvádza len agresivitu a to že ju manžel raz udrel. Aj dokument o určení opatrovníčky pre konventu nesvedčí o chorobe, ale skôr o opilstve, zlých mravoch, neschopnosti hospodáriť a tak sa starať o rodinu.⁸¹⁴

c) Záver rozsudku

Sudcovia sa odvolali v argumentácii na kán. 1680 KKP, ktorý vyžaduje využiť pomoc znalca. V tomto prípade sa jeho využitie nepovažovalo za neúčinné, ale za nemožné, keďže sa konventa nezúčastnila súdneho procesu a v samotnom spise nebolo dostatok podkladov pre znalca. Sudcovia tiež vyjadrili ťažkosť pri čítaní svedectiev svedkov, pretože väčšinou hovorili o veciach, ktoré mali len sprostredkované od samotnej žiadateľky, a preto nevňášajú veľa nového a istého do kauzy.⁸¹⁵

Výpovede žiadateľky a jej dvoch svedkov svedčia o istej zvláštnosti, prejavujúcej sa v konaní stránky. Avšak posúdenie, či táto zvláštnosť je takého charakteru, že robí manželský

⁸¹³ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 6.

⁸¹⁴ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 6.

⁸¹⁵ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 6.

súhlas neplatným z titulu neschopnosti vziať na seba podstatné záväzky manželstva, je na odborníkovi, znalcovi z oblasti psychiatrie a psychológie. Znalecký posudok nebol vykonaný, nakoľko sa konventa nezúčastnila súdneho dokazovania; bol vyhlásený za neprítomného na súdnom konaní. Výpovede žiadateľky a dvoch svedkov podľa úsudku sudcov kolégiového tribunálu na druhej inštancii neobsahujú dostatok informácií, na základe ktorých by bolo možné požiadať o vykonanie znaleckého posudku nad spismi kauzy.⁸¹⁶

Sudcovia druhej inštancie rozsudkom zamietli rozhodnutie prvej inštancie a tak sa stáva rozsudok prvej inštancie nateraz nevykonateľný.

d) Analýza rozsudku

Rozsudok obsahuje osem strán. Rozsudok je po formálnej stránke dostatočne vypracovaný. Nechýbajú v ňom žiadne dôležité údaje a tým činom nám ponúka všetky podstatné informácie. Text rozsudku je prehľadný, členený na odseky, ktoré čitateľovi uľahčujú orientáciu v texte. V texte rozsudku sa nachádzajú odvolávky na konkrétnu stranu a číslo odpovede zo spisu, čo by mohlo uľahčiť tretej inštancii vyhľadať argumenty druhej inštancie.

Odstavce nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej rotý. Je pravda, že toto číslovanie nepredpisuje žiadny cirkevný zákon, ale je to prax Rímskej rotý. V prípade, že by sa v rozsudku odvolávalo nejaké vyjadrenie na už citované vyjadrenie, je lepšie použiť číslovanie. Takisto vyššia inštancia by mohla citovať rozsudok nižšej inštancie podľa bodov, ktoré v rozsudku označila nižšia inštancia.

V rozsudku je v časti *species facti* uvedené meno obhajcu zväzku, ale viac jeho výroky nie sú uvedené. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v rozsudkoch Rímskej rotý sú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokmi obhajcu zväzku. Tento rozsudok sa písomne vôbec nevysporiadal s výrokmi obhajcu zväzku.

Argumentácia sudcov vychádzala z rozsudku prvej inštancie, ktorý sa odvolával na fakt, že konvente boli odobraté deti civilnou autoritou. Toto rozhodnutie civilnej autority sudcovia prvej inštancie vnímali ako dostatočné na to, aby získali morálnu istotu o neschopnosti konventy. Tiež prijali výpovede svedka, ktorý svedčí o tom, že konventa sa deťom nevenoval. Odvolávajú sa na práceneschopnosť konventy, o čom majú informácie z tvrdení žiadateľky. Ťažisko argumentácie spočívalo v tom, že: „Berúc do úvahy relatívnu krátkosť času, celý tento progresívny vývoj jeho osobnej nemožnosti indikuje stav psychickej neschopnosti prevziať na seba základné manželské

⁸¹⁶ Por. *Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 7.

povinnosti už v čase sobáša aspoň v latentnom štádiu.⁸¹⁷ Sudcovia druhej inštancie argumentujú tým, že keďže nie je dokázaná choroba (presnejšie by bolo použité slovo anomália; pretože pri kánonickej neschopnosti nemusí ísť vždy o chorobu v klinickom zmysle), nemožno dokázať ani jej priebeh, že totiž tam bola latentne už v čase uzatvárania manželstva. Keďže sa konventa nezúčastnil súdneho procesu, nie je možné urobiť znalecký posudok z vyšetrenia a keďže je v spise málo podkladov k posudku, nie je možné dať vytvoriť znalecký posudok zo spisov.⁸¹⁸

V samotnom rozsudku nie sú uvedené opravené prostriedky voči rozsudku. Sú síce uvedené v sprievodnom liste, ale zdá sa vhodnejšie, aby boli uvedené priamo v rozsudku tak, ako to uvádza príslušný kánon KKP a článok DC.⁸¹⁹

3.7. Zhrnutie

Poruchy osobnosti sú variantom charakterových a temperamentných rysov, ktoré sa významne odchyľujú od rysov, ktoré patria väčšine ľudí.⁸²⁰ Je to veľká skupina porúch, ktorú charakterizuje trvalá, celoživotná odchýlka od skladby osobnosti: jednotlivé zložky osobnosti sú usporiadané neharmonicky, nevyrovnané. Osoby sa prejavujú ako „čudáci“, sú nápadní. Ich poruchy adaptácie spôsobujú ťažkosti okoliu alebo im samým.⁸²¹ Nejde však o chorobu v medicínskom zmysle. Ide o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti.⁸²²

Autor práce sa na základe prieskumu rozsudkov domnieva, že porucha osobnosti je u človeka taká nápadná, že je len málo nupturientov, ktorí si vyberú za manželského partnera takúto osobu. Štatisticky je aj oveľa menej rozsudkov, v ktorých bol titul neschopnosti z dôvodu poruchy osobnosti u stránky.

V mnohých rozsudkoch je vidieť, že osoby s poruchou osobnosti sa súdneho konania nezúčastnili riadnym spôsobom, teda neprišli na vypočutie. Niekedy poslali iba písomné odpovede na otázky, ktoré vychádzali zo žiadosti žiadateľa. V prípade, že sa zúčastnili súdneho procesu, často odporovali tvrdeniam žiadateľa a boli presvedčení, že netrpia žiadnou anomáliou.

Poruchy osobnosti síce nie sú chorobou v medicínskom zmysle, ale spôsobujú bolesť osobe s touto poruchou alebo ostatným osobám. Sebapoznanie a seba prijatie u osôb s poruchou osobnosti prichádza až po rokoch. Väčšina zo stránok, ktorých rozsudky boli skúmané v tejto práci

⁸¹⁷ *Rozsudok z 15. februára 2013...*, s. 9.

⁸¹⁸ *Por. Rozsudok z 17. decembra 2014...*, s. 6-7.

⁸¹⁹ *Por. KKP, kán. 1614; DC, čl. 253 § 5.*

⁸²⁰ *Por. J. PRAŠKO A KOL., Poruchy osobnosti*, Praha 2015, s. 15.

⁸²¹ *I. ŽUCHA, Poruchy osobnosti*, in: *J. FLEISCHER A KOL., Súdna psychiatria*, Bratislava 2014, s. 164.

⁸²² *Por. A. HERETIK, Forézna psychológia*, Bratislava 2019, s. 231.

toto sebazpoznanie a seba prijatie ešte nevyjadriilo. Naopak, chybu videli u manželského partnera alebo iných príbuzných (najčastejšie svokry).

Pri poruchách osobnosti sa skúma kánonická neschopnosť pre manželstvo. V bežných prípadoch sa sudca pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami (čl. 208). Niektoré psychické poruchy môžu byť menej viditeľné pre druhých, pokiaľ sa nupturienti poznali len krátko a len pri nejakých slávnostných alebo príjemných udalostiach.

Pri posudzovaní neplatnosti manželstva sa ďalej berie do úvahy, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). V bežných okolnostiach sú poruchy osobnosti dobre viditeľné a rozpoznateľné (osobnosti sú nápadní „čudáci“). Silná fyzická príťažlivosť alebo aj iné psychosociálne motívy mohli však spôsobiť prekážku pri spoznávaní sa nupturientov a až pri riadnej psychickej či fyzickej záťaži sa osobnosť prejaví aj so svojimi rysmi. Niekedy sa stáva, že osoba bola presvedčená, že osobu v manželstve zmení. To je pravda, že poruchy osobnosti sa postupne menia k lepšiemu (dochádza k sebazpoznaniu a miernejším prejavom poruchy osobnosti), avšak táto možnosť zmeny je limitovaná a jej proces pomalý.

Diagnostikovaním (čiže priradením človeka k určitej poruche osobnosti) vystihujeme len niečo z rysov osobnosti, nie však človeka v jeho jedinečnosti a individuálnej rozmanitosti.⁸²³ Navyše kategorizovanie vedie buď k zaradeniu do určitej špecifickej poruchy a tým prehliadnutiu dôležitých symptómov z hľadiska terapie alebo ku veľmi častej diagnóze nešpecifickej resp. zmiešanej poruche osobnosti, ktoré sa diagnostikujú miestami až na 37%. Typológia porúch osobností sa rokmi mení, avšak aj táto súčasná (DSM 5 – publikovaná v roku 2013 a MKCH-11 – publikovaná v roku 2019) bola prijatá odbornou komunitou kontroverzne.⁸²⁴ Aj preto sa nemožno čudovať, že niektoré rozsudky ani neurčujú kategóriu poruchy osobnosti, iba vymenujú črty tejto osobnosti.

Pri skúmaní kánonickej neschopnosti si sudca musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2).⁸²⁵ V tomto bode sa dostávame ku konštruktívnej kritike niektorých rozsudkov.

⁸²³ Por. J. PRAŠKO A KOL., *Poruchy...*, s. 19.

⁸²⁴ Por. A. HERETIK ml., *Aktuálne pohľady na poruchy osobnosti a ich dôsledky pre prax a výskum*, Bratislava 2019, s. 59-60.

⁸²⁵ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

Na začiatku tohto pojednania treba zdôrazniť, že manželstvo je platné alebo neplatné nezávisle od rozsudku sudcu. Iba platné manželstvo je v súlade s Božou vôľou. Taktiež iba rozsudok zhodný s objektívnou pravdou zodpovedá verejnému dobru, smeruje k spáse duší a je skutočne pastoračný. Ak sudca vyhlasuje za neplatné manželstvo to, ktoré je v skutočnosti platné, „oslobodzuje“ stránky od vzájomných práv a povinností, od ktorých ich oslobodiť nemôže. Ak naopak vyhlasuje, že nie je dokázaná neplatnosť manželstva v prípade manželstva objektívne neplatného, pozbavuje stránky možnosti využiť prirodzené právo uzavrieť platné manželstvo.⁸²⁶

Skúmané rozsudky osôb s poruchami osobnosti dosť podrobne opisujú jednotlivé udalosti, z ktorých sú rozpoznateľné symptómy jednotlivkej poruchy osobnosti. Vo väčšine sa dá aj laickým pohľadom zistiť, že život s takouto osobou je dlhodobo nemožný v podobe manželstva. Osoby s danou poruchou osobnosti väčšinou chcú zotrvať vo vzťahu, pretože sú neschopné empatie a len ťažko priznávajú, že spôsobili niekomu bolesť. Hoci argumentačná časť rozsudku explicitne neodpovedá na otázku, prečo sudcovia prijali závery znalcov, implicitne to sudcovia vyjadrili a to dosť podrobným opisom udalostí, z ktorých možno jednoznačne vystopovať jednotlivé symptómy. Udalosti opisujú sudcovia väčšinou podľa poradia strán v spise. Vďaka tomu má čitateľ prehľad, čo kto vypovedal, ale na druhej strane sa stráca logická nadväznosť opísania dôvodov. V rozsudkoch Rímskej roty je zdôvodnenie oveľa rozsiahlejšie.⁸²⁷

V niektorých prípadoch môže byť neschopnosť vzhľadom na niektorý z bodov kán. 1095 natoľko zrejmalá, že sudca môže využiť zákonnú možnosť⁸²⁸ a nebude pýtať znalca na túto poruchu. Takýto prípad som pri skúmaných rozsudkoch vzhľadom na poruchy osobnosti nenašiel.

V niektorých rozsudkoch nie je uvedené, že rozsudok sa zo zákona posielal na vyššiu inštanciu a nie je vykonateľný. V niektorých rozsudkoch nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva,⁸²⁹ hoci je zrejmé, že poruchy osobnosti sú stabilné a k zlepšeniu dochádza len pomaly v obmedzenej miere. Ide o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti.⁸³⁰ Toto niekedy konštatujú aj samotné rozsudky, v ktorých je uvedené vyjadrenie v zmysle, že osobnosť

⁸²⁶ Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Štruktúra dôkazovej fázy procesu*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia IX*, Spišská Kapitula 1999, s. 84.

⁸²⁷ Por. *RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin*, 42(2000), Roma 2007, s. 598-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 50-51.)

⁸²⁸ Kán. 1680 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex Dominus Iesus* pripúšťa možnosť, že z okolností zreteľne môže ukázať znalecké dokazovanie ako zbytočné. Vtedy ho netreba použiť. Podobne to stanovuje DC v článku 203. Po nadobudnutí účinnosti apoštolského listu *Mitis iudex Dominus Iesus* je obsah tohto ustanovenia zahrnutý v kán. 1678 § 3: V kauzách impotencie alebo nedostatku súhlasu z dôvodu mentálnej choroby alebo poruchy, nech si sudca posluží jedným alebo viacerými znalcami, ak z okolností evidentne nevyplýva, že je to zbytočné; v iných kauzách nech sa zachová predpis kán. 1574.

⁸²⁹ Por. DC, čl. 251 § 1.

⁸³⁰ Por. A. HERETIK, *Forézna psychológia*, Bratislava 2019, s. 231.

v jeho veku je pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyviteľná, ale napriek tomu často nie je udelený zákaz ďalšieho manželstva.

ZÁVER

Chápanie pojmu neschopnosti sa značne odlišuje v závislosti od cieľa, kvôli ktorému sa neschopnosť u jednotlivca skúma. Každý typ skúmania má svoje vlastné definície, ktoré sa v niečom významovo prekrývajú a v niečom významovo odlišujú od iných typov skúmania.

Pri lekárskejších skúmaniach sa neschopnosť vzťahuje vzhľadom na kompetenciu pracovať alebo na kompetenciu sociálnych dôsledkov. Od stupňa neschopnosti sa určuje výška invalidného dôchodku; potreba osobného asistenta, drahších prostriedkov na kompenzáciu zdravotného stavu atď.

Pri psychologických a psychiatrických skúmaniach sa neschopnosť (nazývaná aj ako dysfunkcia) týka rozpoznávacej a ovládacej schopnosti. Pri skúmaní vzhľadom na civilnú (nie cirkevnú) trestno-právnu zodpovednosť sa posudzuje neschopnosť poznávacích a ovládacích schopností ku konkrétnemu činu v konkrétnom čase. Toto skúmanie nemusí byť preskúmateľné pri ambulantnej diagnostike, ale niekedy je potrebná aj ústavná diagnostika. Pri skúmaní sa používajú rôzne kritériá, ktoré majú svoje výhody i nevýhody. Chýba však úplná zhoda psychiatrickej vedy, kde je hranica medzi normálnosťou a abnormalitou, a preto sa každý prípad posudzuje samostatne vzhľadom na geografické i historické pozadie jednotlivca. Znalecké posudky z odvetvia psychiatrie niekedy potrebujú nálezy iných odborníkov lekárov, napríklad neurológa, internistu a iných. Na upresnenie diagnózy potrebuje niekedy psychiater aj psychológa, ktorý sa zvyčajne vyjadrí k osobnosti a intelektu. Skúmanie vzhľadom na právnu spôsobilosť k právnym úkonom môže viesť k obmedzeniu na právne úkony alebo až k pozbaveniu spôsobilosti na právne úkony.

Kánonická neschopnosť na uzatvorenie manželstva sa týka tých, ktorým chýba používanie rozumu⁸³¹ alebo majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností alebo z dôvodu psychickej prirodzenosti nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva. Je potrebné poznať prax Rímskej rotty,⁸³² aby sudca poznal, čo sú to podstatné manželské práva a povinnosti a čo tvorí podstatné záväzky manželstva. „Rozoznávaci úsudok“ či „neschopnosť prevziať“ sa vzťahujú totiž iba na uvedené predmety.⁸³³ Toto je hlavné rozlišovacie kritérium pri určovaní, čo je kánonická neschopnosť vzhľadom na druhý a tretí bod kánonu 1095. Inými slovami, kánonická neschopnosť sa týka len podstatných práv a povinností a podstatných záväzkov manželstva. Neschopnosť vzhľadom k iným veciam je pre kánonickú určenie kánonickej neschopnosti nepodstatné.

⁸³¹ Por. *KKP*, kán. 1095, b. 1.

⁸³² Por. *KKP*, kán. 19.

⁸³³ Por. *KKP*, kán. 1095, b. 2 – 3.

Titul neschopnosti uzavrieť manželstvo tvorí najčastejší dôvod neplatnosti v rozsudkoch Západnej provincie Slovenska. Preto titul tejto práce. Z toho najčastejší dôvod neschopnosti je alkoholizmus. Preto boli v práci použité viaceré rozsudky z tohto dôvodu neschopnosti. Najčastejšia psychická porucha je v celosvetovom meradle depresia. Preto sa táto práca tak obširne venuje práve tejto poruche.

Približne polovica rozsudkov bolo z tohto titulu rozhodnutých negatívne, teda nebola dokázaná neplatnosť predmetného manželstva z dôvodu neschopnosti. Často sa vyskytoval v rozsudkoch argument, že išlo len o ťažkosť, nie o nemožnosť vytvoriť prijať podstatné záväzky manželstva. Zo štúdia rozsudkov sa potvrdzujú sa slová posynodálnej exhortácie, že mnohí uzatvárajú sobáš bez toho, aby sa poznali. Iba sa spoločne pobavili, prežili pár skúseností, ale nechtyli sa príležitosti ukázať sami seba a zistiť, akým je v skutočnosti ten druhý.⁸³⁴

Sudca si má pri posudzovaní kánonickej neschopnosti poslužiť jedným alebo viacerými znalcami, aby získal morálnu istotu o skúmanej neschopnosti. Úlohou sudcu je preskúmať za pomoci znalca, akej povahy a stupňa je táto psychická príčina, či v čase uzatvárania manželstva išlo o prechodnú alebo trvalú poruchu, za akých okolností vznikla a ako sa prejavila a či je postihnutá osoba schopná naplňať manželské povinnosti.⁸³⁵ Sudca musí tiež posúdiť objektivnosť vyjadrení stránok a svedkov; najmä ak osoby pochádzajú z rodiny, ktorá má psychiatrickú záťaž. Sudca nie je znalcom znalcov v zmysle, že môže hodnotiť posudok ako taký, ale v tom zmysle, že hodnotí východiská, z ktorých znalec vychádzal. Samotný znalecký posudok ako taký je kompetentný vyhodnotiť iba iný znalec. Z dôvodu možných rozdielnych odborných názorov znalcov vystáva potreba použiť nielen jedného znalca, ale aj viacerých, pokiaľ to sudca považuje za potrebné. Mnohé rozsudky Rímskej roty využívajú službu viacerých znalcov. V skúmaných rozsudkoch Západnej provincie Slovenska sa táto možnosť využívala ojedinele.

Pri väčšine psychických porúch, osobitne však pri poruchách osobnosti je vhodné zdôrazniť, že títo ľudia považujú svoju osobitosť za prirodzenú, teda normálnu (minimálne v určitom čase). Je preto logické, že pri vypočúvaniach sa tieto osoby nestotožňujú s tým, že trpia určitou poruchou alebo by potrebovali znalecké vyšetrenie. Toto presvedčenie jednotlivcov sa skúmaných rozsudkoch odzrkadlilo niekedy neprítomnosťou stránky v procese alebo nesúhlasom a nepodrobením sa znaleckému dokazovaniu stránkou alebo znegovaním záverov znalcov, druhej stránky alebo aj samotných sudcov.

⁸³⁴ FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, čl. 210, in:

https://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html.

⁸³⁵ Por. DC, čl. 209 § 1, 2.

Na skúmaných rozsudkoch Bratislavskej provincie Slovenska možno konštatovať, že rozsudky si vo všeobecnosti zachovali formu; čiže formálna stránka rozsudku bola zachovaná. Nachádzajú sa v nich takmer všetky potrebné údaje, ako to vyžaduje zákon. Jedinou formálnou chybou (pomerne častou) je, že v rozsudkoch absentuje nákladové rozhodnutie a možnosť sa voči nemu odvolať a informácia o odvolaní sa voči tenoru rozsudku. Informácia o možnosti apelácie sa nachádza len v sprievodnom liste, podpísaným notárom. Veľmi ojedinelou formálnou chybou je dĺžka rozsudku. Niekoľko skúmaných rozsudkov malo viac ako 40 strán, niekoľko z nich mali menej ako 4 strany. Podľa zákona sa má rozsudok vyhnúť prílišnej rozvláčnosti, ale aj prílišnej stručnosti.⁸³⁶

Odstavce takmer všetkých rozsudkov nie sú číslované, ako je to v rozsudkoch Rímskej roty. Text je väčšinou rozčlenený podľa jednotlivých výrokov stránok a svedkov, teda podľa poradia strán v spise, nie podľa argumentácie. V nasledujúcich riadkoch sa popisujú jednotlivé časti rozsudkov:

Prvá časť *Species facti* tvorí často prakticky prepísanú žiadosť žiadateľa, čo má svoje nevýhody. Nevýhody spočívajú niekedy v tom, že samotný text je slabo štruktúrovaný; inokedy je príliš krátky a chýbajú tam dôležité fakty, inokedy je zase príliš rozvláchny a čitateľ rozsudku sa stráca v nepodstatných detailoch; v niektorých prípadoch aj v tom, že sudcovia uvádzajú v tejto časti rozsudku len jednostranné tvrdenia žiadateľa. V tejto časti by však mali byť hlavné a nesporné fakty kauzy. Takto to nájdeme v mnohých rozsudkoch Rímskej roty.⁸³⁷

V časti *De iure* sú často citované rozsudky Rímskej roty, ktoré boli vydané aj pred vyše tridsiatimi a štyridsiatimi rokmi. Nie sú tam citované rozsudky zo súčasnej doby. Nemožno sa ubrániť dojmu, že u daných sudcov sa neprejavilo permanentné štúdium právnej vedy pri písaní skúmaných rozsudkov.

V časti *De facto* uvádzajú niektoré rozsudky aj čísla strán a odpovedí zo spisu, čo som vo vybraných rozsudkoch Rímskej roty nenašiel. Táto informácia však môže poslúžiť obhajcovi zväzku ako aj ďalším stránkam, aby videli, že sudcovia sa spisom seriózne venovali a môže ich to motivovať nepodať odvolanie voči rozsudku. V prípade, že sa spis dostane na vyššiu inštanciu, sudcovia i stránky druhej inštancie môžu ľahšie preniknúť do myslenia sudcov nižšej inštancie.

Text tejto časti rozsudku je často rozčlenený podľa výrokov jednotlivých svedkov, nie podľa obsahu výpovedí. Teda je tam odsek výpovede žiadateľa; odsek výpovede pozvanej stránky; odsek výpovede prvého svedka; odsek výpovede druhého svedka, odsek výpovede súdneho

⁸³⁶ Por. DC, čl. 254 § 1.

⁸³⁷ Por. RRD zo dňa 11.10.2000 coram Faltin, 42(2000), Roma 2007, s. 592-959; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 49-51; RRD zo dňa 22.3.2000 coram Faltin, 92(2007), Roma 2014, s. 239-241; tiež: DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 58-61.

znalca. Čitateľ tak má určitú predstavu o tom, o čom jednotlivý človek vypovedal; môže to byť však na úkor straty potrebnej diskretnosti. V druhej časti rozsudku de facto je zhodnotenie jednotlivých výpovedí podľa ich obsahu, avšak len v niektorých rozsudkoch. Možno sa domnievať, že autori týchto rozsudkov sa inšpirovali civilnými rozsudkami Slovenskej republiky. Rozsudky Rímskej roty sú rozčlenené nie podľa výrokov jednotlivých svedkov, ale podľa obsahu týchto výpovedí, čiže podľa logickej argumentácie pre zdôvodnenie rozhodnutia.

Aj keď v mnohých rozsudkoch je uvedené meno obhajcu zväzku, jeho vyjadrenia chýbajú. Zákon to síce neukladá ako povinnosť, ale v niektorých rozsudkoch Rímskej roty bývajú spomenuté výroky obhajcu zväzku a aj zdôvodnenie, prečo sa sudcovia rozhodli afirmatívne aj napriek jednotlivým výrokom obhajcu zväzku. Mnohé rozsudky sa písomne nevyrovnali s vyjadreniami obhajcu zväzku. Rovnako je to aj s uvedeným patróna alebo advokáta. Meno alebo len spomienka na prítomnosť advokáta v rozsudkoch takmer vždy absentuje. Podobne nie sú vyjadrené ani jeho argumenty.

Za najčastejšiu a najväčšiu chybu rozsudkov považuje autor práce to, že sudcovia často ani v minimálnej miere nevyjadrili, že neprevzali znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Nie je jasné, či zvažili nielen závery znalca, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia nevyjadrili, ktoré dôvody ich priviedli k prijatiu záveru znalca (čl. 212 § 2).⁸³⁸ Rozsudky Rímskej roty túto požiadavku spĺňajú napríklad takto: „Nikto teda nemôže nevidieť, že tieto tri odborné správy sú spismi kauzy dobre podložené a o to je istejšie, že čo sa týka podstaty, vychádzajú zo „znakov“, o ktorých sme hovorili vyššie a sú zhodné; napokon môžu byť vážne prijateľné tiež vo svetle princípov práva, náuky a Nášho súdneho fóra, právnych skúseností k zisteniu pravdy a k vyriešeniu tejto kauzy.“⁸³⁹

Za najjasnejšie pozitívum rozsudkov autor práce považuje to, že vo väčšine rozsudkov sudca zachoval nestrannosť a opatrnosť, aby svojimi vyjadreniami napomohol pravde a zároveň nezranil stránku,⁸⁴⁰ ktorá si ešte nie schopná uznať svoju poruchu, hoci ju má.

V časti *Záver* nie je vždy pripojený zákaz ďalšieho slávenia manželstva podľa noriem práva,⁸⁴¹ hoci v niektorých rozsudkoch je explicitne uvedené, že o poruche sa znalec vyjadruje, ako o chronickej, trvalej. V niektorých rozsudkoch síce bol udelený zákaz, avšak v inom znení, ako to uvádza inštrukcia *Dignitas conubii*. Niektoré rozsudky stanovili, že stránka nemôže uzavrieť nové manželstvo bez povolenia ordinára. Takáto forma zákazu však uvedená inštrukcia

⁸³⁸ Por. DC, čl. 212, tiež KKP, kán. 1579 § 2.

⁸³⁹ RRD zo dňa 22.10.1997 coram Faltin, in: RRD 89(1997), Roma 2002, s. 735-736; tiež: J. DUDA A KOL., *Vybrané...*, s. 71.

⁸⁴⁰ Na toto dáva dôraz aj DC, ktorá stanovuje, že vyloženie stavu veci má byť rozumné, opatrné, vzdialené od akéhokoľvek útoku voči stranám, svedkom, sudcom alebo ostatným súdnym úradníkom. Por. DC, čl. 254 § 2.

⁸⁴¹ Por. DC, čl. 251 § 1.

stanovuje pre manželstvá, ktoré boli vyhlásené za neplatné z titulu podvodu alebo simulácie. Pre manželstvá vyhlásené za neplatné z titulu trvajúcej neschopnosti sa má pripojiť zákaz vstúpiť do nového manželstva bez konzultácie s tým tribunálom, ktorý vydal rozsudok.⁸⁴² Takáto forma zákazu sa v skúmaných rozsudkoch nachádzala iba veľmi ojedinele. Pre úplnosť však treba dodať, že aj Rímska rota používa pri neschopnosti udelenie zákazu bez konzultácie ordinára.⁸⁴³

V mnohých rozsudkoch je síce zmienka o súdnom poplatku, ako to vyžaduje zákon,⁸⁴⁴ ale nie je uvedená jeho výška a nie je uvedená ani možnosť odvolať sa voči výške tohto súdneho poplatku.⁸⁴⁵ Výrok rozsudku často znie: „Žalujúca stránka je povinná nášmu tribunálu uhradiť riadnu taxu za vedenie súdneho sporu.“ Alebo: „Žalobca uhradil súdny poplatok.“

V niektorých rozsudkoch úplne chýba informácia, či je rozsudok vykonateľný a či sa z úradnej povinnosti posielajú na vyššiu inštanciu. Z tohto vyjadrenia vôbec nie je zrejmé, že rozhodnutie bude povinne skúmať druhá inštancia,⁸⁴⁶ prípadne ešte aj tretia a aj tak môže sa manželstvo považovať za platné. Preto zákon vyžaduje, aby bola vykonateľnosť respektíve nie vykonateľnosť explicitne vyjadrená.⁸⁴⁷ Vo väčšine rozsudkov sa táto informácia nachádza v sprievodnom liste k rozsudku, ktorý je podpísaný notárom.

Celkom na záver by autor práce chcel poukázať na to, že sudcovia a tribunály sa majú starať, aby sa pri neporušení spravodlivosti všetky kauzy skončili čo najskôr a aby kauzy v tribunáli prvej inštancie netrvali dlhšie než rok, v tribunáli druhej inštancie dlhšie než šesť mesiacov.⁸⁴⁸ V skúmaných rozsudkoch trval celý proces priemerne dva roky. Rýchlosť procesu nie je pre mnohých žiadateľov zanedbateľná. Niektorí sa totiž nevedia odhodlať k odluke, hoci je situácia v ich manželstve morálne neúnosná. Potrebujú vidieť „svetlo na konci tunela“, že totiž, ešte budú mať možnosť s niekým žiť a nezostanú sami. Toto je impulz pre zákonnú rýchlosť súdneho konania, nie však pre samotný tenor rozsudku.

Sudca, ktorý skutočne koná ako sudca, inými slovami koná so spravodlivosťou, sa nenechá podmieňovať ani cítením falošného súcitu s ľuďmi, ani falošnými myšlienkovými konceptami, nech by boli akokoľvek rozšírené v jeho prostredí. Sudca vie, že nespravodlivé rozsudky nie sú nikdy pravým pastoračným riešením a že Božie posúdenie jeho vlastných skutkov je to, čo sa ráta pre večnosť.⁸⁴⁹

⁸⁴² Por. DC, čl. 251, § 1 – 2.

⁸⁴³ Por. *Sententia coram Monier diei 10.07.2009*, in *DSS 101(2009)*..., s. 220, č. 16; *Sententia coram Sable diei 19.11.2009*, in *DSS 101(2009)*..., s. 311, č. 16.

⁸⁴⁴ Por. KKP, kán. 1611; tiež DC, čl. 250, bod. 4.

⁸⁴⁵ Por. KKP, kán. 1649 § 2, ktorý dáva možnosť odvolať sa voči výroku, týkajúceho sa trov do pätnástich dní u pôvodného sudcu, ktorý môže poplatok upraviť.

⁸⁴⁶ Por. KKP, kán. 1682 v znení pred účinnosťou apoštolského listu *Mitis iudex*.

⁸⁴⁷ Por. DC, čl. 253 § 5.

⁸⁴⁸ Por. KKP, kán. 1453.

⁸⁴⁹ Por. JÁN PAVOL II., *Príhovor členom Rímskej rotý, 29.1.2005*, in:

POUŽITÁ LITERTÚRA

Pramene:

Sväté Písmo, Rím 1995

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, in: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 1993

DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia *Lumen gentium*, in: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 1993.

Katechizmus Katolíckej cirkvi, Trnava 1999

Kódex kanonického práva, Trnava 1996

Kódex kánonov Východných cirkví, Prešov 2012

Rímsky misál, Rím 1981

BENEDIKT XVI., *Príhovor členom Rímskej rotý, 2009* in AAS 124 (2009)

BENEDIKT XVI., *Príhovor členom Rímskej rotý 23. januára 2015*, in:

http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150123_tribunale-rot-a-romana.html

BENEDIKT XVI., *Príhovor členom Rímskej rotý 22. januára 2016*

in: http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/january/documents/papa-francesco_20160122_anno-giudiziario-rot-a-romana.html

FRANTIŠEK, posynodálna apoštolská exhortácia *Amoris laetitia*, Rím 2016 in:

https://w2.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html

FRANTIŠEK, apoštolský list pápeža Františka Mottu proprio *Mitis iudex Dominus Iesus*, Rím

2015, in: https://w2.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20150815_mitis-iudex-dominus-iesus.html

FRANTIŠEK, apoštolská exhortácia *Gaudete et exsultate*, Trnava 2018

FRANTIŠEK, *Príhovor členom Rímskej rotý 25.01.2020* in:

http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2020/january/documents/papa-francesco_20200125_rot-a-romana.html

JÁN PAVOL II., *Príhovor členom Rímskej rotý, 5.2.1987*, in: AAS 79 (1987)

JÁN PAVOL II., *Príhovor členom Rímskej rotý, 5.2.1988*, in: AAS 80 (1988)

http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2005/january/documents/hf_jp-ii_spe_20050129_roman-rot-a.html.

JÁN PAVOL II., *Prihovor členom Rímskej roty*, 29.1.2005, in:

http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/2005/january/documents/hf_jp-ii_spe_20050129_roman-rota.html

JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, Rím 1986

PAVOL VI., *Humanae vitae*, Rím 1989

PIUS XI., *Casti connubii*, Olomouc 1948

PÁPEŽSKÁ RADA PRE VÝKLAD LEGISLATÍVNYCH TEXTOV, inštrukcia *Dignitas conubii*, Rome 2005, in:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20050125_dignitas-connubii_en.html

ROATAE ROMANAE TRIBUNAL, *Excerpta argumentorum*, in: *DSS 101(2009)*, Roma 2016

Dekrét zo dňa 21.10.2015 coram Šáka, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave

Dekrét zo dňa 28.05.2014 coram Šáka, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave

Dekrét zo dňa 18.04.2014 coram Lukačovič, in: Arcidiecézny tribunál v Trnave

Dekrét zo dňa 25. marca 2015, s. 4, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Dekrét zo dňa 14. decembra 2011 coram Bukovský, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Dekrét zo dňa 27. novembra 2013 coram Sitka, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Dekrét zo dňa 19.10.2011 coram Šáka, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave

Potvrdzujúci dekrét zo dňa 18.06.2014 in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Potvrdzujúci dekrét z 21.01.2012, s. 8, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 21. mája 2008 coram Šintál, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 27. júna 2012 coram Čaniga, in: Archív Arcidiecézneho súdu v Trnave

Rozsudok z 31.03.2011 coram Majda, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 30.12.2013 coram Ďuriga, s. 3, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 18.04.2014 coram Škultéty, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 17. mája 2013 coram Gallik, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 28. januára 2015 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 3. marca 2011 coram Nemeč, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 18. marca 2013 coram Virág, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 28. marca 2012 coram Gallik, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 28. marca 2012 coram Puškár, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 17. apríla 2013 coram Čaniga, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 15. októbra 2009 coram Sitka, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok zo dňa 17. septembra 2008 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 3. decembra 2008 coram Sitka, in: Archív Arcidiecézneho tribunálu v Trnave

Potvrdzujúci dekrét 8. decembra 2009 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 28. apríla 2015 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 28. novembra 2008 coram Šálka, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 17. decembra 2014 coram Adamus, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok 20. júna 2010 coram Vrba, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 27. marca 2013 coram Sitka, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Potvrdzujúci dekrét zo dňa 24. júna 2009 coram Bukovský, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Rozsudok z 15. februára 2013 coram Kuneš, in: Archív Metropolitného tribunálu v Bratislave

Sententia coram Faltin diei 11.10.2000, in: RRD 92(2000), Roma 2007, s. 592-959, tiež DUDA J. A KOL., *Vybrané...*, s. 40-51.

Sententia coram Faltin diei 22.3.2000, in: RRD 92(2000), Roma 2007, s. 239-241, tiež DUDA J. A KOL., *Vybrané...*, s. 52-61.

Sententia coram Faltin diei 22.10.1997, in: RRD 89(1997), Roma 2002, s. 735-736; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané...*, s. 62-72.

Sententia coram Faltin diei 20.01.1999, in: RRD 91(1999), Roma 2005, s. 9-21; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané...*, s. 90-100.

Sententia coram Monier diei 10.07.2009, in: DSS 101(2009), Roma 2016, s. 213.

Sententia coram Yaacoub diei 09.12.2009, in: DSS 101(2009), Roma 2016, s. 338.

Sententia coram Stankiewicz diei 27.01.2000, in: RRD 92(2000), Roma 2007, s. 105.

Sententia coram Sable diei 19.11.2009, in: DSS 101(2009), Roma 2016, s. 311.

Sententia coram Boccafola diei 23.01.2003, in: RRD 95(2003), Roma 2010, s. 76.

Sententia coram Faltin diei 22.03.2000, in: RRD 92(2000), Roma 2007, s. 242-248; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané (2)...*, s. 76-85.

Sententia coram Faltin diei 31.10.1987, in: RRD 79(1987), Roma 1994, s. 606-616; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané (2)...*, s. 86-100.

Sententia coram Faltin diei 26.05.1989, in: *RRD 91(1989)*, Roma 1994, s. 379-388; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané (2)...*, s. 101-114.

Sententia coram Faltin diei 26.05.1994, in: *RRD 86(1994)*, Roma 2001, s. 673-686; tiež: DUDA J. A KOL., *Vybrané (2)...*, s. 130-150.

Sententia coram Civili, in: *RRD 87 (1995)*, č. 8

Sententia coram Fiore, in: *RRD 79 (1987)*, č. 17

Ostatná literatúra:

BISKUPSTVÍ BRNO, *Adnotatio iurisprudentiae, Supplementum 1*, 1(2015), Brno 2015

BIANCHI P., *Struktura kán. 1095 ve světle rozvoje právního učení a jurisprudence od sedemdesátých let 20. století do dnešní doby*, in: BISKUPSTVÍ BRNO, *Adnotatio iurisprudentiae* 1(2015)

BIANCHI P., *Quando il matrimonio é nullo?*, Milano 2007

BOŠMANSKÝ K., *Človek vo svetle pastorálnej medicíny a medicínskej etiky*, Bratislava 1996

BURKE R. L., *Úvod*, in: C. GODFREY-HOWELL, *Consensual Incapacity to Marry*, South Bendensis 2020, s. 18.

CATOZZELLA, *Znalecký posudok ako dôkazný prostriedok v kauzách neschopnosti uzavrieť manželstvo*, in: BISKUPSTVÍ BRNO, *Adnotatio iurisprudentiae* 1(2015)

COX C. A., *The Contentious Trial*, in BEAL, J. A. (red.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000

DUDA J. (red.), *Vybrané rozsudky Rímskej rotý „coram Faltin“ kán. 1095, bod 2*, Kežmarok 2014

DUDA J. (red.), *Vybrané rozsudky Rímskej rotý „coram Faltin“ kán. 1095, bod 3*, Kežmarok 2014

DUDA J., *Príspevok k diskusii o výklade kán. 1095*, in: *Nové Horizonty* 4(2012)

DUŠEK K. a kol., *Diagnostika a terapie duševních poruch*, Praha 2010

FLEISCHER J. A KOL. (red.), *Súdna psychiatria*, Bratislava 2014

GODFREY-HOWELL C., *Consensual Incapacity to Marry*, South Bend, Indiana 2020

GÓRALSKI W., *Dobro małżonków a istotne obowiązki małżeńskie*, Varšava 2010

GÓRECKI E., *Vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ako titul neplatnosti manželstva*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia IX.*, Spišská Kapitula 1999, s. 252.

GROCHOLEWSKI Z., *Štruktúra dôkazovej fázy procesu*, in: DUDA J. (red.), *Ius et iustitia IX.*, Spišská Kapitula 1999

HANDZO I., *Naozaj na zdravie?*, Bratislava 1981

HENDRINKS J., *Diritto matrimoniale*, Milano 1999

- HERETIK A., ml., *Aktuálne pohľady na poruchy osobnosti a ich dôsledky pre prax a výskum*, Bratislava 2019
- HERETIK A. A KOL. (red.), *Klinická psychológia*, Bratislava 2016
- HERETIK A., *Forezná psychológia*, Bratislava 2019
- HUBER J.: *Kán 1095,3 CIC 1993. Genéza – interpretácia – problémy* in: *Ius et iustitia*, Spišská Kapitula 2004
- KAKALEJ M., *Neschopnosť uzavrieť manželstvo z dôvodov psychickej povahy*, Košice 2014
- KAKALEJ M., *Nelátkové závislosti a platnosť manželstva*, in *Nové Horizonty 1(2013)*
- KEMP J., *Systém súdov Katolíckej cirkvi latinského obradu*, Bratislava 2012
- KLIMEŠ P.: *Psychické príčiny neplatnosti manželstiev*, Olomouc 2004
- KOLIBÁŠ E. – V. NOVOTNÝ V., *Alkohol, drogy, závislosti*, Bratislava 2007
- KOLIBÁŠ E., *Príručka klinickej psychiatrie*, Bratislava 2010
- KOLIBÁŠ E. (red.), *Špeciálna psychiatria*, Bratislava 1998
- KRAJČI J., *Veľké tajomstvo*, Bratislava 1993
- LACKO M., *Dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca*, Praha 2019
- McMANUS F. R., *The Sanctifying Function of the Church*, in: J. P. BEAL, J. A. CORIDEN, T. J. GREEN (red.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000
- NEMEC M.: *Základy kanonického práva*, Bratislava 2001
- NOCIAR A., *Drogové závislosti*, Bratislava 2009
- OCHABA R. A KOL., *Ochrana detí a mládeže – Tabak, alkohol, drogy*, Bratislava 2009
- OCHABA R. A KOL., *Tabak, alkohol a drogy*, Bratislava 2009
- ORGONÁŠOVÁ M. (red.), *Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, dizability a zdravia – príručka*, Bratislava 2014
- PAŹDZIOR S.: *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia malżeństwa w świetle kan. 1095 n.3*, Lublin 2009
- POMPEDDA M. F., *Chápanie kánonu 1095 Kódexu vo svetle právnej náuky a jurisprudencie*, in *Ius et Iustitia*, Spišská Kapitula 1994
- PRAŠKO J. a KOL., *Poruchy osobnosti*, Praha 2015
- PECHA J. (red.), *Posväcovacia úloha Cirkvi – manželstvo*, Banská Bystrica 2013
- POMPEDDA M. (red.), *Annotazioni circa la incapacitas assumendi onera coniugalia*, Milano 1993
- ROBINSON D. J., *Poruchy osobnosti podľa DSM – IV - vysvetlené*, Trenčín 2002
- SALBE R., *Incapacity for Marriage. Jurisprudence and interpretation: Acts of the III Gregorian Colloquium*, Rome 1987
- SITÁR J., *Alkoholizmus nupturienta a neplatnosť manželstva*, in *Duchovný Pastier 7(2019)*

SITÁR J., *Alkoholizmus ako dôvod neplatnosti manželstva v rozsudkoch Bratislavskej arcidiecézy*, magisterská práca, Lublin 2016

SZTYCHMILER R., *Obowiazki małżeńskie*, Warszawa 1999

ŠAŠKOVIČ R., *Poruchy osobnosti a platnosť manželstva*, in *Duchovný Pastier* 6(2019)

ŠTEFÁNEKOVÁ L., *Alkoholizmus v rodine*, Bratislava 2015

THOMAS C., *Sociologies of Disability and Illness*, New York 2007

ÜSTÜN T. B. A KOL (red.), *Measuring Health and Disability: Manual for WHO Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0)*, World Health Organization 2010

VÁGNEROVÁ M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha 2008

ZVONÍKOVÁ A. A KOL., *Základy posudzování invalidity*, Praha 2010

Internetové zdroje:

AMERICAN SOCIETY OF ADDICTION MEDICINE, *Definition of addiction* in:
<http://www.asam.org/quality-practice/definition-of-addiction>

BANSKOBYSRICKÁ DIECÉZA, *Diecézny cirkevný súd*, in:
<https://bbdieceza.sk/biskupsky-urad-2/diecezny-cirkevny-sud/>

BISKUPSTVO NITRA, *Diecézny cirkevný súd*, in:
<http://www.biskupstvo-nitra.sk/institucie/diecezny-sud/>

BURKE C., *The Object of Matrimonial Consent: A Personalist Analysis*, in:
<http://www.cormacburke.or.ke/node/1181>

ERDÖ P., *Problémy s morálnou istotou v procese manželskej nulity*, in:
<http://tribunal.kapitula.sk/2002-1/problemy.htm>

GALBICSEK C., *Alcoholism Causes and Risk Factors*, 2019, in:
<https://www.alcoholrehabguide.org/alcohol/causes/>

KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU, *Cirkevné provincie*, in:
<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/cirkevne-provincie>

MAYOU CLINIC (2015), *Alcohol Use Disorder: Causes*. November 2016, in:
<http://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/alcohol-use-disorder/basics/causes/con-20020866>.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SR, *Užívanie legálnych a nelegálnych drog mládežou*, in:

https://www.infodrogy.sk/ActiveWeb/d/uzivanie_legalnych_a/sk/prieskumy.html

NATIONAL CENTER FOR BIOTECHNOLOGY INFORMATION, *The prevalence of personality disorders in a community sample*, in:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11386989>

NATIONAL INSTITUTE ON ALCHOL ABUSE AND ALCOHOLISM, *Psychosocial Factors in Alcohol Use and Alcoholism*, November 2016, in:

<http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/10report/chap03c.pdf>.

NEJEDLOVÁ D., *Alkoholizmus nie je iba problém alkoholikov, je omnoho širší*, in:

<http://www.infodrogy.sk/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&DocumentID=1307>

SVETOVÁ ZDRAVOTNÍCKA ORGANIZÁCIA, *Medzinárodná klasifikácia chorôb (10)*, in:

<http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/MKCH-10-Revizia.aspx>

TK KBS, *Komuniké Konferencie biskupov Slovenska k reorganizácii Rímskokatolíckych diecéz na Slovensku*, in: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20080214025>.

TK KBS, *Mapa nového rozdelenia rímskokatolíckych diecéz*, in:

<https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20080214019>.

TRNAVSKÁ ARCIDIECÉZA, *Arcidiecézny tribunál*, in: <https://www.abu.sk/arcibiskupsky-urad/arcidiecezny-tribunal/>

WORLD HEALTH ORGANIZATION, *Mental health action plan 2013 – 2020*, in:

http://www.who.int/mental_health/publications/action_plan/en/

WORLD HEALTH ORGANIZATION, *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*, in:

<https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health/who-disability-assessment-schedule>

ŽILINSKÁ DIECÉZA, *Systém cirkevných súdov na Slovensku*, in:

<http://dcza.sk/sk/dokumenty/urady/diecezny-cirkevny-sud/dokumenty-a-clanky/o-cirkevnych-sudoch>

RESUMÉ (STRESZCENIE)

Medzi rôznymi príčinami neplatného manželstva dominujú psychické poruchy. Tento dôvod neplatnosti manželstva tvorí približne polovicu všetkých afirmatívnych rozsudkoch Západnej provincie Slovenska. Kľúčovým pojmom pre dokázanie neplatnosti manželstva je pojem neschopnosti. Tento pojem však nie je jasne definovaný v cirkevnom zákone a aj v psychologických posudkoch môže byť rôzne interpretovaný.

Cieľom práce bolo porovnať rozsudky slovenských cirkevných súdov s rozsudkami Rímskej rotý vzhľadom na neschopnosť nupturientov uzavrieť manželstvo a z porovnania vytvoriť syntézu. Autor práce nenašiel porovnanie rozsudkov na Slovensku týmto spôsobom a v takomto rozsahu, a preto je presvedčený o originalite tejto práce.

Použité zdroje sú nielen Sväté Písmo a cirkevné zákony, obsiahnuté v KKP a inštrukcii DC, ale aj samotné rozsudky Rímskej rotý a jednotlivých súdov Západnej provincie Slovenska. V práci je použitá aj odborná literatúra z kánonického práva, medicíny, psychológie a psychiatrie.

Práca sa skladá z úvodu, troch kapitol, záveru, použitej literatúry a zhrnutia. V práci sa používa synteticko-komparatívna metóda a tiež metóda psychologicko – právna a sociologicko-právna.

V prvej kapitole sa analyzuje pojem neschopnosti z pohľadu lekárskej vedy, psychológie a kánonického práva. Každá vedecká disciplína má svoje vlastné metódy a ciele, a preto im treba nechať ich vlastnú autonómiu a to aj pri terminológii.

V lekárskej vede sa používa na meranie neschopnosti Medzinárodná klasifikácia funkčnej schopnosti, postihnutia a zdravia (ICF). Sleduje sa kognitivita, mobilita, starostlivosť o seba, vychádzanie s inými ľuďmi, životné činnosti a spoločenský život. Cieľom je zistiť, nakoľko je človek odkázaný na lekársku či inú pomoc a nakoľko je samostatný; či je schopný práce alebo splňa kritéria na dočasnú či trvalú pracovnú neschopnosť.

Pri psychologickom pohľade na neschopnosť sa berú do úvahy poznávacie a vôľové schopnosti v presne skúmanom čase. Jedinec sa porovnáva s kritériami abnormality, ako sú: subjektívne utrpenie, neprispôsobivosť, porušovanie sociálnych noriem, nezvyčajnosť, strata kontroly, diskomfort pozorovateľa. V psychologických publikáciách sa rozumné, zrelé a dobre vyvinuté správanie obvykle chápe ako konečná fáza dlhého vývinu, ako vrchol, ktorý dokáže dosiahnuť iba málo ľudí. Pod pojmom nezrelosť pre dôkaz nulity sa nerozumie nezrelosť, ktorá je vlastná mladíckemu veku, ale o nezrelosť štruktúry osobnosti nupturienta.

Kánonická neschopnosť spočíva na požiadavke, aby neschopnosť uzavrieť manželstvo bola vážna a prítomná už pred uzavretím manželstva. Táto neschopnosť (okrem prípadu chýbania

používania rozumu v zmysle kán. 1095, b. 1) sa musí viazať jedine na podstatné práva a povinnosti manželov (v zmysle kán. 1095, b. 2) alebo na podstatné záväzky manželstva (v zmysle kán. 1095, b. 3). Kánonickú neschopnosť treba odlišiť od ťažkosti, ktorá nerobí manželstvo neplatným.

V druhej kapitole sú rozobraté jednotlivé psychické poruchy (okrem porúch osobnosti), ktoré sa vyskytovali v jednotlivých rozsudkoch diecéznych cirkevných súdov Západnej provincie Slovenska. Väčšina z nich bola potvrdená dekrétom vyššej inštancie v rámci provincie. Pri analýze poznatkov psychiatrickej vedy ako i samotných rozsudkov vznikol reflexia, v ktorej autor práce spozoroval takýto jav. Totiž pri posudzovaní neplatnosti manželstva sa berie do úvahy, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa (čl. 209 § 1). Pri odpovedi na tieto otázky indikuje táto kapitola určitú zložitosť. Existujú totiž psychické poruchy, pri ktorých sledujeme cyklickosť. Málokto by si zobral človeka, ktorého diagnóza by bola zrejma hneď pri prvom pohľade. Keďže sa v značnom počte prípadov javila stránka ako zdravá pri uzatváraní manželstva, bolo pre súdne rozhodnutie veľmi užitočné použiť závery znalca, ktorý potvrdil prítomnosť choroby už pred uzatvorením manželstva, pričom človek v čase uzatvárania manželstva nejavil symptómy tejto poruchy, nakoľko sa nachádzal v tzv. remisii. To, že išlo len o prechodný stav a nie trvalé vyliečenie dokázali znalci na ďalšom živote, v ktorom sa prejavili opäť a často vo väčšej miere symptómy danej psychickej poruchy. Na druhej strane sú tu poruchy, ktoré boli v čase uzatvárania manželstva len vo veľmi nízkom stupni a vplyvom následného životného štýlu sa zmenili na závažné. Typickou takou poruchou je závislosť na alkohole alebo automatoch. Málokto by si zobral zjavného alkoholika alebo gamblera. Je možné, že alkoholik sa nachádzal len prípravnej fáze alkoholizmu a vplyvom životného štýlu sa dostal do varovnej či rozhodujúcej fázy alkoholizmu. Autor práce čítal práve takýto rozsudok, v ktorom druhá inštancia zamietla rozsudok prvej inštancie z dôvodu, že v čase uzatvárania manželstva bol alkoholizmus ešte len vo veľmi nízkom stupni a do vyššieho stupňa sa dostal až po rokoch manželstva vplyvom životného štýlu stránky.

Pri skúmaní kánonickej neschopnosti si sudca musí dať pozor, aby automaticky neprevzal znalecký posudok ako náhradu rozsudku. Má zvážiť nielen závery znalca alebo znalcov, ale aj okolnosti prípadu (čl. 212 § 1) a v odôvodnení rozhodnutia musí vyjadriť, ktoré dôvody ho priviedli k prijatiu alebo odmietnutiu záverov znalcov (čl. 212 § 2). Niektoré rozsudky limitovali argumentačnú časť rozsudku na popísanie úplne základných vyjadrení žiadateľa, svedkov a znalca. Na záver je napísaná veta, pomocou ktorej sa len všeobecne prehlasuje, že sudcovia zvážili príslušné právne normy a dokázané skutočnosti. Sudcovia v týchto jednotlivých rozsudkoch nevyjadrili, akým spôsobom dali do súvisu jednotlivé výpovede stránok a svedkov a ani nezdôvodnili, prečo prijali závery znalca. V rozsudkoch Rímskej roty je zdôvodnenie

rozhodnutia oveľa rozsiahlejšie. Predovšetkým sa zdôvodňuje, že neschopnosť tam bola už v čase uzatvárania manželstva, opisuje sa podrobne, o akú anomáliu išlo, preukazujú sa konkrétne jej prejavy.

V tretej kapitole rozoberá autor jednotlivé poruchy osobnosti. Nie sú to diagnózy vo vlastnom zmysle slova, hoci podľa súčasnej MKCH – 10 patria do skupiny psychických porúch. Je to veľká skupina porúch, ktorú charakterizuje trvalá, celoživotná odchýlka od skladby osobnosti: jednotlivé zložky osobnosti sú usporiadané neharmonicky, nevyrovnane. Osoby sa prejavujú ako „čudáci“, sú nápadní. Ich poruchy adaptácie spôsobujú ťažkosti okoliu alebo im samým. Ide o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti.

Autor práce sa na základe prieskumu rozsudkov domnieva, že porucha osobnosti je u človeka taká nápadná, že je len málo nupturientov, ktorí si vyberú za manželského partnera takúto osobu. Štatisticky je aj oveľa menej rozsudkov, v ktorých bol titul neschopnosti z dôvodu poruchy osobnosti v rozsudkoch súdov Západnej provincie Slovenska.

V prípade, že nulita manželstva bola dokázaná, v mnohých rozsudkoch je vidieť, že osoby s poruchou osobnosti sa súdneho konania nezúčastnili riadnym spôsobom, teda neprišli na vypočutie. Niekedy poslali iba písomné odpovede na otázky, ktoré vychádzali zo žiadosti žiadateľa. V prípade, že sa zúčastnili súdneho procesu, často odporovali tvrdeniam žiadateľa a boli presvedčení, že netrpia žiadnou anomáliou. Sebapoznanie a sebprijatie u osôb s poruchou osobnosti prichádza až po rokoch. Väčšina zo stránok, ktorých rozsudky boli skúmané v tejto práci toto sebapoznanie a sebprijatie ešte nevyjadriло. Naopak, chybu videli u manželského partnera alebo iných príbuzných.

Pri poruchách osobnosti sa skúma kánonická neschopnosť pre manželstvo. V bežných prípadoch sa sudca pýta znalca na povahu neschopnosti, či je absolútna alebo relatívna, predchádzajúca alebo následná, trvalá alebo prechodná, či je liečiteľná a akými prostriedkami. Niektoré psychické poruchy môžu byť menej viditeľné pre druhých, pokiaľ sa nupturienti poznali len krátko a len pri nejakých slávnostných alebo príjemných udalostiach.

Pri posudzovaní neplatnosti manželstva sa ďalej berie do úvahy, či stránka trpela touto anomáliou v čase uzatvorenia manželstva, akého bola stupňa; kedy a z akého dôvodu a za akých okolností vznikla a prejavila sa. V bežných okolnostiach sú poruchy osobnosti dobre viditeľné a rozpoznateľné (osobnosti sú nápadní „čudáci“). Silná fyzická príťažlivosť alebo aj iné psychosociálne motívy mohli však spôsobiť prekážku pri spoznávaní sa nupturientov a až pri riadnej psychickej či fyzickej záťaži sa osobnosť prejaví aj so svojimi rysmi. Niekedy sa stáva, že osoba bola presvedčená, že osobu v manželstve zmení. To je pravda, že poruchy osobnosti sa postupne menia k lepšiemu (dochádza k sebapoznaniu a miernejším prejavom poruchy osobnosti), avšak táto možnosť zmeny je limitovaná a jej proces pomalý.

Skúmané rozsudky osôb s poruchami osobnosti dost' podrobne opisujú jednotlivé udalosti, z ktorých sú rozpoznateľné symptómy jednotlivej poruchy osobnosti. Vo väčšine sa dá aj laickým pohľadom zistiť, že život s takouto osobou je dlhodobo nemožný v podobe manželstva. Osoby s danou poruchou osobnosti väčšinou chcú zotrvať vo vzťahy, pretože sú neschopné empatie a len ťažko priznávajú, že spôsobili niekomu bolesť. Hoci argumentačná časť rozsudku explicitne neodpovedá na otázku, prečo sudcovia prijali závery znalcov, implicitne to sudcovia vyjadrili a to dost' podrobným opisom udalostí, z ktorých možno jednoznačne vystopovať jednotlivé symptómy. Udalosti opisujú sudcovia väčšinou podľa poradia strán v spise. Vďaka tomu má čitateľ prehľad, čo kto vypovedal, ale na druhej strane sa stráca logická nadväznosť opísania dôvodov. V rozsudkoch Rímskej roty je zdôvodnenie oveľa rozsiahlejšie.

V niektorých rozsudkoch nie je uvedené, že rozsudok sa zo zákona posielal na vyššiu inštanciu a nie je vykonateľný. V niektorých rozsudkoch nie je pripojený zákaz ďalšieho slávania manželstva podľa noriem práva, hoci je zrejmé, že poruchy osobnosti sú stabilné a k zlepšeniu dochádza len pomaly v obmedzenej miere. Ide o trvalé odchýlky v štruktúre osobnosti. Toto niekedy konštatujú aj samotné rozsudky, v ktorých je uvedené vyjadrenie v zmysle, že osobnosť v jeho veku je pevne fixovaná, medicínskymi metódami neovplyviteľná, ale napriek tomu často nie je udelený zákaz ďalšieho manželstva.

Za najjasnejšie pozitívum rozsudkov autor práce považuje to, že vo väčšine rozsudkov sudca zachoval opatrnosť, aby svojimi vyjadreniami napomohol pravde a zároveň nezranil stránku, ktorá si ešte nie schopná uznať svoju poruchu, hoci ju má.

RESUMÉ (ABSTRAKT)

Wśród różnych przyczyn nieważności małżeństwa dominują zaburzenia psychiczne. Ta przyczyna nieważności małżeństwa stanowi mniej więcej połowę wszystkich afirmatywnych orzeczeń Prowincji Zachodniej Słowacji. Kluczowym pojęciem dla udowodnienia nieważności małżeństwa jest pojęcie niezdolności. Jednak pojęcie to nie jest jasno zdefiniowane w prawie kościelnym i może być również różnie interpretowane w opiniach psychologicznych.

Celem pracy było porównanie orzeczeń słowackich sądów kościelnych z orzeczeniami Trybunału Roty Rzymskiej z przyczyny niezdolności nuturientów do zawarcia małżeństwa i poprzez ich porównanie wytworzyć syntezę. Autor pracy nie odkrył na Słowacji porównania orzeczeń wypracowanego w ten sposób i w takim zakresie i dlatego jest przekonany o oryginalności tej pracy.

Zastosowane źródła to nie tylko Pismo Święte i prawo kościelne zawarte w KPK i instrukcje DC, ale także wyroki Trybunału Roty Rzymskiej i poszczególnych sądów Prowincji Zachodniej Słowacji.

W pracy wykorzystano również literaturę naukową z zakresu prawa kanonicznego, medycyny, psychologii i psychiatrii.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, zastosowanej literatury i podsumowania. W pracy została zastosowana metoda porównawczo-syntetyczna, a także metody psychologiczno-prawna i socjologiczno-prawna.

W pierwszym rozdziale jest podjęta analiza pojęcia niezdolności z punktu widzenia nauk medycznych, psychologii i prawa kanonicznego. Każda dyscyplina naukowa ma swoje własne metody i cele, dlatego trzeba im pozostawić ich własną autonomię, także w kwestii terminologii.

W naukach medycznych do pomiaru niezdolności stosuje się Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF). Monitorowane są poznawczość, mobilność, dbanie o siebie, relacje z innymi ludźmi, czynności życiowe i życie społeczne. Celem jest ustalenie, w jakim stopniu dana osoba jest zależna od pomocy medycznej lub innej i na ile jest niezależna; czy jest zdolna do pracy lub spełnia kryteria czasowej lub trwałej niezdolności do podejmowania pracy.

Z psychologicznego punktu widzenia niezdolności, zdolności poznawcze i woli brane są pod uwagę wyłącznie w badanym czasie. Jednostkę porównuje się z kryteriami anormalności, takimi jak: subiektywne cierpienie, nieprzystosowanie, naruszanie norm społecznych, niezwykłość, utrata kontroli, dyskomfort obserwatora. W publikacjach psychologicznych rozsądne, dojrzałe i dobrze rozwinięte zachowanie jest zwykle rozumiane jako ostatni etap długiego rozwoju, jako szczyt, do którego tylko niewiele osób może dojść. Pod terminem

niedojrzałość jako dowód nieważności nie jest rozumiana niedojrzałość, która jest nieodłącznym elementem młodości, ale niedojrzałość struktury osobowości nupturienta.

Niezdolność kanoniczna opiera się na wymaganiu, aby niezdolność do zawarcia małżeństwa była poważna i występowała już przed zawarciem małżeństwa. Niezdolność ta (z wyjątkiem braku używania rozumu w rozumieniu Kan. 1095, p. 1) musi wiązać się tylko z istotnymi prawami i obowiązkami małżonków (w rozumieniu Kan. 1095, p. 2) lub z istotnymi obowiązkami małżeńskimi (w rozumieniu Kan. 1095, p. 3). Niezdolność kanoniczną należy odróżnić od trudności, które nie unieważniają małżeństwa.

W drugim rozdziale omówiono poszczególne zaburzenia psychiczne (z wyjątkiem zaburzeń osobowości), które wystąpiły w indywidualnych orzeczeniach diecezjalnych sądów kościelnych Prowincji Zachodniej Słowacji. Większość z nich została potwierdzona dekretem wyższej instancji w ramach prowincji. W analizie ustaleń nauk psychiatrycznych, a także samych orzeczeń, pojawiła się refleksja, w której autor zaobserwował takie zjawisko. Bowiem przy ocenie nieważności małżeństwa bierze się pod uwagę, czy strona cierpiała na tę anomalię w momencie zawarcia małżeństwa, jaki był jej stopień; kiedy i z jakiej przyczyny i w jakich okolicznościach powstała i ujawniła się (art. 209 § 1). Odpowiadając na te pytania, rozdział ten wskazuje na pewną złożoność. Istnieją zaburzenia psychiczne, w których obserwujemy cykliczność. Niewielu poślubiłoby osobę, której diagnoza byłaby oczywista na pierwszy rzut oka. Ponieważ w znaczącej liczbie przypadków strona wydawała się w momencie zawarcia małżeństwa zdrowa, bardzo przydatne w decyzji sądu było wykorzystanie opinii biegłego, który potwierdził obecność choroby już przed zawarciem małżeństwa, ponieważ znajdowała się w stanie tzw. remisji. O tym, że był to tylko stan przejściowy, a nie trwałe wyleczenie, dowiedli biegli na podstawie następnego życia, w którym objawy zaburzenia psychicznego ujawniały się ponownie i często w większym stopniu. Z drugiej strony istnieją także zaburzenia, których objawy w chwili zawarcia małżeństwa były na bardzo niskim poziomie a nabrały poważnego charakteru ze względu na późniejszy styl życia. Typowym zaburzeniem jest uzależnienie od alkoholu lub automatów do gier. Niewielu poślubiłoby oczywistego alkoholika lub hazardzistę. Niewykluczone, że alkoholik był dopiero w fazie przygotowawczej do alkoholizmu i pod wpływem stylu życia wszedł w ostrzegawczą lub decydującą fazę alkoholizmu. Autor rozprawy czytał właśnie taki wyrok, w którym druga instancja odrzuciła orzeczenie pierwszej instancji na tej podstawie, że w chwili zawarcia małżeństwa alkoholizm był jeszcze na bardzo niskim poziomie a wyższy poziom osiągnął po latach małżeństwa wpływem stylu życia strony.

Badając niezdolność kanoniczną, sędzia musi uważać, aby automatycznie nie przyjąć opinii biegłego jako substytutu wyroku. Musi wziąć pod uwagę nie tylko wnioski biegłego lub biegłych, ale także okoliczności sprawy (art. 212 § 1) oraz podać w uzasadnieniu orzeczenia

przyczyny, które skłoniły go do przyjęcia lub odrzucenia wniosków biegłych (art. 212 § 2). Niektóre wyroki ograniczały część uzasadniająca wyroku do opisu bardzo podstawowych wypowiedzi wnioskodawcy, świadków i biegłego. Na zakończenie zostaje napisane zdanie, które jedynie ogólnie stwierdza, że sędziowie wzięli pod uwagę odpowiednie normy prawne i udowodnione fakty. W tych poszczególnych wyrokach sędziowie nie określili, w jaki sposób odnieśli się do indywidualnych wypowiedzi stron i świadków, ani nie uzasadnili, dlaczego przyjęli wnioski biegłego. W orzeczeniach Trybunału Roty Rzymskiej uzasadnienie decyzji jest znacznie szersze. Przede wszystkim udowadnia się, że niezdolność istniała już w momencie zawarcia małżeństwa, szczegółowo jest opisane o jakiej anomalii jest mowa, pokazane są jej konkretne przejawy.

W rozdziale trzecim autor omawia poszczególne zaburzenia osobowości. Nie są to diagnozy we właściwym znaczeniu tego słowa, choć według obowiązującego ICD-10 należą do grupy zaburzeń psychicznych. Jest to duża grupa zaburzeń charakteryzujących się trwałym, trwającym całe życie odchyleniem od składu osobowości: poszczególne części składowe osobowości ułożone są nieharmonijnie, niezrównoważenie. Osoby prezentują się jako „dziwacy”, rzucają się w oczy. Ich zaburzenia adaptacyjne powodują trudności dla otoczenia lub im samym. Są to trwałe odchylenia w strukturze osobowości.

Na podstawie studium wyroków autor pracy uważa, że zaburzenie osobowości jest u człowieka tak widoczne, że tylko niewielu nupturientów wybiera taką osobę na współmałżonka. Statystycznie jest też znacznie mniej orzeczeń w orzecznictwie sądów Prowincji Zachodniej Słowacji, w których przyczyną orzeczenia niezdolności było zaburzenie osobowości.

Jeżeli nieważność małżeństwa została udowodniona, to w wielu orzeczeniach można zauważyć, że osoby z zaburzeniami osobowości nie uczestniczyły w postępowaniu sądowym w sposób właściwy, czyli nie stawily się na przesłuchanie. Czasami wysłali tylko pisemne odpowiedzi na pytania wynikające z wniosku wnioskodawcy. W przypadku udziału w rozprawie, często zaprzeczali twierdzeniom wnioskodawcy i byli przekonani, że nie cierpią na żadną anomalię. Samoświadomość i samoakceptacja u osób z zaburzeniami osobowości pojawia się dopiero po latach. Większość stron, których orzeczenia zostały zbadane w tej pracy, nie wyraziło jeszcze tej samoświadomości i samoakceptacji. Wręcz przeciwnie, błąd widzieli u współmałżonka lub innych krewnych.

W zaburzeniach osobowości bada się kanoniczną niezdolność do zawarcia małżeństwa. W zwykłych przypadkach sędzia pyta biegłego o charakter niezdolności, czy jest ona bezwzględna czy względna, wcześniejsza lub późniejsza, trwała lub tymczasowa, czy można ją leczyć i w jaki sposób. Niektóre zaburzenia psychiczne mogą być mniej widoczne dla innych, jeśli nupturienti znali się tylko krótko i tylko w czasie pewnych świątecznych lub przyjemnych wydarzeń.

Przy ocenie nieważności małżeństwa bierze się ponadto pod uwagę, czy strona cierpiała na tę anomalię w momencie zawarcia małżeństwa, jaki był stopień; kiedy i z jakiego powodu i w jakich okolicznościach powstała i przejawiała się. W normalnych okolicznościach zaburzenia osobowości są wyraźnie widoczne i rozpoznawalne (osobowości są rzucającymi się w oczy „dziwakami”). Jednak silny pociąg fizyczny lub inne motywy psychospołeczne mogą powodować przeszkodę w poznawaniu się nupturientów a dopiero przy odpowiednim obciążeniu psychicznym lub fizycznym osobowość przejawia się także swoimi cechami. Czasami dana osoba była przekonana, że osobę w małżeństwie zmieni. Prawdą jest, że zaburzenia osobowości zmieniają się stopniowo na lepsze (pojawia się samowiedza i łagodniejsze przejawy zaburzeń osobowości), ale ta możliwość zmiany jest ograniczona, a jej proces jest powolny.

Badane orzeczenia osób z zaburzeniami osobowości szczegółowo opisują poszczególne zdarzenia, na podstawie których można rozpoznać objawy poszczególnego zaburzenia osobowości. W większości przypadków można nawet z punktu widzenia laika przekonać się, że życie z taką osobą w postaci małżeństwa przez długi czas jest niemożliwe. Osoby z zaburzeniami osobowości zwykle chcą pozostać w związkach, ponieważ są niezdolne do empatii i z trudem przyznają, iż sprawiły komukolwiek ból. Choć część argumentacyjna wyroku nie udziela jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, dlaczego sędziowie zaakceptowali wnioski biegłych, sędziowie wyrazili to w sposób domyślny dość szczegółowym opisem wydarzeń, z których można jednoznacznie wysledzić poszczególne symptomy. Wydarzenia są przez sędziów najczęściej opisywane w kolejności stron w aktach. Dzięki temu ma czytelnik ma wgląd w to, kto co powiedział, ale z drugiej strony gubi się logiczna ciągłość opisywania przyczyn. W orzeczeniach Trybunału Roty Rzymskiej udowodnienie jest znacznie szersze.

W niektórych orzeczeniach nie stwierdza się, że orzeczenie na mocy prawa zostało przesłane do wyższej instancji i nie podlega wykonaniu. Do niektórych orzeczeń nie jest dołączony zakaz dalszego zawierania małżeństwa zgodnie z normami prawa, chociaż jest oczywiste, że zaburzenia osobowości są stabilne, a poprawa następuje powoli w ograniczonym stopniu. Są to trwałe odchylenia w strukturze osobowości. Czasami jest to stwierdzane w samych orzeczeniach, w których stwierdzenie jest wyrażone w tym sensie, że osobowość w jego wieku jest mocno utrwalona, na co nie można wpłynąć metodami medycznymi, ale mimo to często nie udziela się zakazu ponownego małżeństwa.

Autor rozprawy uważa za najbardziej pozytywny fakt to, że w większości wyroków sędzia zachował ostrożność, aby swoimi wypowiedziami pomógł prawdzie a jednocześnie nie skrzywdził strony, która nie jest jeszcze w stanie przyznać się do swojego zaburzenia, mimo że go posiada.

RESUMÉ (SUMMARY)

Mental disorders predominate among the various causes of invalid marriage. This title of invalidity of marriage makes up approximately half of all affirmative sentences of the Western Province of Slovakia. The key concept for proving the invalidity of a marriage is the concept of incapacity. However, this concept is not clearly defined in the Church law and can also be interpreted differently in psychological judgments (conclusions of the experts).

The aim of this work was to compare the judicial sentences of the Slovak ecclesiastical courts with the sentences of the Roman Rota due to the incapacity of nupturients to enter into marriage and to create a synthesis by their comparison. The author of the work had not found such comparison of the sentences in Slovakia in the manner and within the range as it is in this work, and therefore he is convinced of the originality of this work.

The sources that were used were not only the Holy Scriptures and ecclesiastical laws, contained in the Code of Canon Law and the instruction of the *Dignitas Conubii*, but also the judgments of the Roman Rota and individual courts of the Western Province of Slovakia. The work also utilized professional literature on canon law, medicine, psychology and psychiatry.

This work consists of an introduction, three chapters, a conclusion, bibliography and a summary. This work uses a synthetic-comparative method and also a legal - psychological and legal - sociological-legal.

In the first chapter it is analysed the concept of incapacity from the point of view of medical science, psychology and canon law. Each scientific discipline has its own methods and goals, and therefore they must be left with their own autonomy, even in terminology.

In medical science, the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) is used to measure disability. Cognitivity, mobility, self-care, getting along with other people, life activities and social life are monitored. The aim is to find out how much a person is dependent on medical or other assistance and how independent he is; whether he is fit to work or meets the criteria for temporary or permanent incapacity for work.

In the psychological view of incapacity, cognitive and voluntery skills are taken into account at the exact time studied. The individual is compared with the criteria of the abnormality, such as: subjective suffering, maladaptation, violation of social norms, unusualness, loss of control and observer's discomfort. In psychological publications, sensible, mature, and well-developed behavior is usually understood as the final stage of long development, as the peak that few people can reach. The term immaturity for the proof of nullity does not mean immaturity, which is inherent in youth, but immaturity of the structure of the personality of the nupturient (party).

Canonical incapacity (according to the understanding of can. 1095) is based on the requirement that the incapacity to marry must be serious and present before the marriage. This incapacity (except of those who have lack the sufficient use of reason in accordance with can. 1095, p. 1) must be linked only to the essential rights and obligations of the spouses (in accordance with can. 1095, b. 2) or to the essential obligations of marriage (in accordance with can. 1095, p. 3). Canonical incapacity must be distinguished from difficulty, which does not invalidate a marriage.

The second chapter discusses the individual mental disorders (except of personality disorders), which occurred in individual sentences of the diocesan ecclesiastical courts of the Western Province of Slovakia. Most of them were confirmed by a decree of a higher instance within the province. In the analysis of the findings of psychiatric science as well as the sentences themselves, a reflection emerged in which the author observed such a phenomenon. Indeed, in assessing the invalidity of a marriage, it is taken into account whether the party suffered from this anomaly at the time of the marriage, what was the degree; when and for what reason and under what circumstances it arose and manifested itself (Article 209 § 1). In answering these questions, this chapter indicates a certain complexity. There are mental disorders in which we observe cyclicity. Few would marry a person whose diagnosis would be so obvious at first glance. Although in a large number of cases the party appeared to be healthy at the time of marriage, it was very useful for the court decision to use the conclusions of an expert who confirmed the presence of the disorder before the marriage. In the time of marriage, it was in remission. The fact that the remission was only a temporary condition and not a permanent cure was proved by experts in the observance of his or her next life, in which the symptoms of the mental disorder manifested themselves again and often to a greater extent. On the other hand, there are disorders that were only very low at the time of marriage and became serious due to the subsequent lifestyle. A typical such disorder is alcohol or gambling. Few would marry an obvious alcoholic or gambler. It is possible that the alcoholic was only in the preparatory phase of alcoholism and, due to the influence of his lifestyle, got into the warning or decisive phase of alcoholism. The author of the thesis read just such a sentence, in which the second instance rejected the sentence of the first instance on the grounds that at the time of marriage alcoholism was still very low and only reached higher levels after years of marriage due to lifestyle.

When examining canonical incapacity, the judge must be careful not to automatically take the expert opinion as a substitute for the sentence. The judge is to weigh carefully not only the conclusions of the experts, even if they are in agreement, but also the other circumstances of the cause (Article 212 § 1) and he must express by which arguments he was moved to accept or reject the conclusions of the experts (Article 212 § 2). Some judgments limited the reasoning part of the

sentence to describing the very basic statements of the petitioner, witnesses and the expert. Finally, a sentence is written stating only in general terms that the judges have considered the relevant legal norms and proven facts. In these individual sentences, the judges neither express how they related the individual statements of the parties and witnesses, nor did they justify why they accepted the expert's conclusions. In the judgments of the Roman Rota, the reasoning of a decision is much broader. Above all, it is argued that the incapacity was already there at the time of the marriage, it is described in detail what the anomaly was and its concrete manifestations are proven.

In the third chapter, the author discusses individual personality disorders. These are not diagnoses in the proper sense of the word, although according to the current International Classification of Diseases - 10 they belong to the group of mental disorders. It is a large group of disorders characterized by a permanent, lifelong deviation from the composition of the personality: the individual components of the personality are arranged inharmonically, unbalanced. People manifest as "strangers", they are conspicuous. Their adaptive disorders cause difficulties for others or for themselves. These are permanent deviations in the structure of personality.

Based on a survey of sentences, the author of the thesis believes that personality disorder is so conspicuous in humans that there are few nupturients who choose such a person as their spouse. There are also statistically many fewer sentences in which the title of incapacity due to personality disorder was in the sentences of the church courts (tribunals) of the Western Province of Slovakia.

If the nullity of the marriage has been proven, it can be seen in many sentences that the persons with personality disorders did not participate in the court proceedings properly, because they did not attend the hearing. Sometimes they sent only written answers to questions based on the applicant's request. If they took part in the trial, they often contradicted the applicant's allegations and were convinced that they did not suffer from any anomaly. Self-knowledge and self-acceptance in people with personality disorders does not come until years later. Most of the sites whose sentences have been examined in this work have not yet expressed this self-knowledge and self-acceptance. On the contrary, they saw the mistake in a spouse or other relatives.

In personality disorders, the canonical incapacity for marriage is examined. In ordinary cases, the judge asks the expert about the nature of the incapacity; whether it is absolute or relative, previous or subsequent, permanent or temporary, whether it is treatable and by what means. Some mental disorders may be less visible to others if the nupturientes are known only briefly and only at some festive or pleasant events.

In assessing the invalidity of the marriage, it is further taken into account whether the party suffered from this anomaly at the time of the marriage, and what was the degree; when and for what reason and under what circumstances it arose and manifested itself. Under normal

circumstances, personality disorders are clearly visible and recognizable (personalities are conspicuous "weirdos"). However, strong physical attraction or other psychosocial motives could cause an obstacle in getting to know each other, and only with proper mental or physical stress will the personality manifest itself with its features. Sometimes a person has been convinced that he or she will change the person in the marriage. It is true that personality disorders are gradually changing for the better (there is self-knowledge and milder manifestations of personality disorders), but this possibility of change is limited and its process is slow.

The examined sentences of persons with personality disorders describe in some detail the individual events from which the symptoms of an individual personality disorder are recognizable. In most cases, one can also find out from a layman's view that living with such a person is impossible in the form of marriage for a long time. People with a personality disorder usually want to stay in relationships because they are incapable of empathy and have difficulty admitting that they have caused anyone pain. Although the argumentative part of a sentence does not explicitly answer the question of why the judges accepted the experts' conclusions, the judges implicitly expressed this with a rather detailed description of the events from which the individual symptoms can be clearly traced. The events are mostly described by the judges in the order of the parties in the file. As a result, the reader has an overview of who said what, but on the other hand, the logical continuity of describing the reasons is lost. In the sentences of the Roman Rota, the reasoning is much broader.

Some sentences do not state that the sentence is sent by law (*ex officio*) to a higher court and has not become executive. Some sentences do not prohibit the further celebration of marriage according to the norms of the law, although it is clear that personality disorders are stable and improvements are only slow to a limited extent. These are permanent deviations in the structure of the personality. This is sometimes stated in the judgments themselves, in which the statement is carried out in the sense that the personality at his age is firmly fixed, which cannot be influenced by medical methods, but nevertheless often no ban on further marriage is granted.

The clearest positive of the sentences is that the author concluded that in most judgments the judge was careful to help to discover the truth with his statements and at the same time not hurt the party who is not yet able to acknowledge his disorder, even though he has it.